

De buurman als vijand

Patronen in ernstige conflicten met buren en omgang daarmee

J.K. van Zanten

F.A.M.M. Koenraadt

Y.M.M. Schoenmakers

Universiteit Utrecht

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	7
Samenvatting	9
Hoofdstuk 1 Introductie	11
1.1. Aanleiding onderzoek	11
1.2. Hoofdvraag en onderzoeksvragen	12
1.3. Definiëring	13
1.4. Methodologie	13
1.4.1. Literatuurstudie	15
1.4.2. Jurisprudentieanalyse	15
1.4.3. Dossieranalyse	16
1.4.4. Interviews	19
1.4.5. Observatie	21
1.4.6. Dataverwerking	22
1.5. Leeswijzer	22
Hoofdstuk 2 Theoretische achtergronden	23
2.1. Burenrelaties	23
2.2. Burenconflicten	27
2.2.1. Het ontstaan van conflicten	27
2.2.2. Kenmerken van het burencconflict	30
2.3. Risicofactoren voor geweld in de burenrelatie	32
2.4. Theoretische invalshoeken bij burenconflicten	35
2.4.1. De biologische invalshoek	36
2.4.2. De culturele benadering	38
2.4.3. Het perspectief van de sociale rangorde	40
2.4.4. De psychopathologische benadering	42
2.5. Samenvatting	44
Hoofdstuk 3 Burenzaken in het recht	45
3.1. Civiele zaken	45
3.1.1. Procespartijen	46

3.1.2. Aanwezigheid van een burencflict	47
3.2. Strafzaken	48
3.2.1. Aanwezigheid van een burencflict	49
3.2.2. Invloed woonomgeving op civiele en strafzaken	51
3.2.3. Delict-categorisering naar mate van ernst	52
3.2.4. Levensdelicten	53
3.3. Samenvatting	54
Hoofdstuk 4 Beschrijving onderzoekspopulatie	55
4.1. Demografische kenmerken van dader en slachtoffer	55
4.2. Kenmerken van het delict en het motief	58
4.3. Woonsituatie	63
4.4. De burenrelatie en het burencflict	63
4.4.1. Conflictduur	64
4.4.2. Onderwerp en uiting van het burencflict	66
4.4.3. Eerdere interventies burencflict	67
4.4.4. Conflict en soort delict	67
4.5. Samenvatting	69
Hoofdstuk 5 Typen in zaken van delicten tussen buren	71
5.1. Een indeling in vijf prototypen	71
5.2. Het territorium	72
5.2.1. Het overlastconflict	73
5.2.2. Het grensconflict	77
5.2.3. Algemene kenmerken van <i>het territorium</i>	80
5.3. De zonderling	82
5.3.1. Variant 1	82
5.3.2. Variant 2	84
5.4. De (huis)vriend	86
5.5. Het seksuele motief	89
5.6. Gevaar buren	91
5.7. De typen en de theoretische invalshoeken	93
5.8. Samenvatting	95

Hoofdstuk 6 De rol van de politie in burenproblematiek	97
6.1. Het beginnend burenconflict	99
6.1.1. De rol van de wijkagent binnen de politie	100
6.1.2. De noodhulp en wijkagent bij een burenconflict	101
6.2. Het voortdurend burenconflict	105
6.2.1. Buurtbemiddeling	105
6.2.2. Team woonoverlast	107
6.3. Het ernstige burenconflict	109
6.3.1. Het probleem van het ‘onbemiddelbare’ conflict	109
6.3.2. Aangiftes	111
6.3.3. De recherche	113
6.4. Prototypen en de rol van de politie	116
6.5. Samenvatting	121
Hoofdstuk 7 Conclusies en aanbevelingen	123
7.1. Discussie	123
7.2. Conclusie	125
7.3. Aanbevelingen	132
7.3.1. Mogelijkheden voor de politie	132
7.3.2. Vernieuwende initiatieven op het gebied van burenproblematiek	136
7.3.3. Suggesties voor toekomstig onderzoek	140
Summary	143
Literatuur	145
Bijlagen	153
1. Samenstelling leescommissie	155
2. Checklist dossieranalyse	156
3. Topiclist voor interviews	159
4. Aanvulling hoofdstuk 4: beschrijving onderzoekspopulatie	160
5. Verantwoording van theoretische toetsing van de prototypen	164

VOORWOORD

In onze samenleving hechten we veel waarde aan de veiligheid in eigen kring, waarbij het gezin als veilige ankerplaats geldt. Althans zou moeten gelden, want zeker niet voor iedereen blijkt de huiselijke kring van het gezin de warmte en geborgenheid te bieden die men ervan zou mogen verwachten. De afgelopen jaren heeft in veel landen, waaronder Nederland, speciaal hierop gericht overheidsbeleid in zaken van huiselijk geweld misstanden aan het licht gebracht en daarmee de situatie voor veel gezinsleden zowel in reactieve als in preventieve zin verbeterd.

Maar ook letterlijk naast het gezinsleven kan het contact met burens bepalend zijn voor de wijze waarop mensen zich bij hun eigen huis en haard veilig en vertrouwd voelen. Zo dragen de contacten met burens in ruime mate bij aan het woongenot en de ervaren gevoelens van veiligheid op het eigen terrein. Burens zijn voortdurend waarneembaar, of men nou op goede voet met elkaar staat of niet. In tegenstelling tot veel andersoortige relaties zoals die tussen vrienden of kennissen, kan men moeilijk afstand nemen van burens. Als er bonje met de burens bestaat dan is de aard van de relatie met de burens vaak maatgevend voor een eventuele oplossing ervan. De psychotische man als buurman zal in conflictsituaties een andere aanpak vergen dan de asociale buurman. Een jarenlang bestaande vete tussen burens vereist weer een andere oplossing. Respect voor elkaars territorium en de daarbij horende begrenzing is belangrijk in elke relatie. Veel burenruzies gaan over de grootte van kavels, overhangende planten of bomen, het recht van overpad of verkeerd geplaatste schuttingen. Net als in de dierenwereld is de territoriumdrift een belangrijke bron van conflicten. Onder naast elkaar wonende mensen komt deze drift veelvuldig voor: op grotere schaal valt dat te zien in vele oorlogen die langdurig uitgevochten worden, maar ook op kleinere schaal brengt *De Rijdende Rechter* veel slepende conflicten in beeld. Oorlogen en burenruzies gelden zelfs als ware archetypen van langslpende conflicten.

De groeiende bevolkingsdichtheid, de toegenomen culturele diversiteit, de toenemende urbanisatie en het allengs licht stijgend gemiddeld aantal verhuizingen per persoon nopen in de huidige risicosamenleving tot een behoedzame omgang daarmee en tot een waakzaam beleid waarin ook aandacht aan ernstige burenconflicten wordt besteed.

Waar research op dit terrein grotendeels ontbreekt en de politie in haar dagelijkse praktijk er regelmatig mee wordt geconfronteerd, voorziet het thans voor u liggende rapport in een behoefte.

De auteurs zijn de gesprekspartners bij dit onderzoek zeer erkentelijk dat ze hun ervaring en/of expertise met ons hebben willen delen: Lieke Bootsma, Rogier Hartendorp, Dina Siegel, Gert Jan Slump, Michel Vols en de geïnterviewde politiefunctionarissen, medewerkers van de

arrondissements- en ressortsparketten Midden-Nederland, Oost-Brabant, Oost-Nederland, Arnhem-Leeuwarden en Amsterdam, en geïnterviewden die betrokken zijn bij burencollicten.

De leden van de leescommissie (zie bijlage 1) danken we voor hun kritische en stimulerende commentaar bij een eerdere versie van dit rapport.

Utrecht, januari 2014

J. van Zanten

F. Koenraad

Y. Schoenmakers

SAMENVATTING

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvraag: *Hoe zien de patronen van ernstige burencollicten eruit en wat is de aard van de relatie tussen de beide burenen?* Ernstige burencollicten hebben betrekking op zaken waarin strafbare feiten tussen burenen plaatsvinden. Aan de hand van een literatuuronderzoek, jurisprudentieanalyse, dossieronderzoek (kwantitatief en kwalitatief), interviews en een observatie wordt een uitgebreid antwoord gepresenteerd.

Uit de dataverwerking volgen vijf 'prototypen' in zaken van delicten tussen burenen, die zich van elkaar onderscheiden in de mate van invloed van de volgende factoren: intensiteit van de burenrelatie (onbekenden, oppervlakkig of vriendschappelijk contact), aan- of afwezigheid van een burencollic, onderwerp van het burencollic (indien aanwezig), mogelijke psychopathologie bij de dader, de aanleiding van het delict en het motief van de dader.

Het eerste prototype is *het territorium*, wanneer burenen een collic hebben over het (letterlijk of figuurlijk) binnendringen van elkaars territorium. Ten tweede *de zonderling*, welke betrekking heeft op een dader wiens delict geïnduceerd is door psychotische kenmerken. Ten derde *de (huis)vriend*, betreffende zaken waarin burenen goede vrienden zijn (geweest) wanneer een delict gepleegd wordt. Ten vierde *het seksuele motief*, waarbij de dader het delict pleegt met een onderliggende seksuele of amoureuze motivatie. Tot slot *gevaar burenen*, waarbij het delict niet gericht is op een buur, maar burenen wel gevaar lopen door het delict. De aanwezigheid van een burencollic is alleen een voorwaarde is bij het eerste prototype, *het territorium*. Echter, kan de aan- of afwezigheid van een collic tussen dader en slachtoffer wel zeer bepalend zijn in de totstandkoming van het delict tussen de burenen. Om die reden is hier uitgebreid aandacht aan besteed in het vijfde hoofdstuk.

Vooraf uit de eerste drie prototypen blijkt dat aanwezigheid van een langer durend burencollic kan leiden tot een delict tussen burenen. (Delict)gedrag van daders behorende bij de prototypen kan verklaard worden vanuit een biologisch, cultureel en psychopathologisch perspectief. Tevens blijkt het perspectief van de sociale rangorde, waarin binnen symmetrische relaties ruimte ontstaat voor collic en geweld, van toepassing.

Alomvattend kan geconcludeerd worden dat de gepresenteerde prototypen patronen tonen in ernstige burencollicten. Een belangrijke factor bij burencollicten is het proces dat zij doorlopen: wanneer burenen er zelf niet uitkomen en niet tijdig ingegrepen wordt, kan een eenvoudig burencollic zich ontwikkelen tot een voortdurend burencollic. Door toedoen van dit collic kunnen vervolgens strafbare feiten gepleegd worden, waardoor een ernstig burencollic ontstaat.

Praktische toepassing van deze studie ligt dan ook vooral op het gebied van interventie. De wijkagent heeft een belangrijke, bemiddelende en verwijzende rol bij het proces wat een burencollict doorloopt. Ook buurtbemiddeling kan een grote bijdrage leveren aan de oplossing van een burencollict. Er lijkt echter (nog) meer prioriteit te moeten komen liggen bij het fenomeen van burencollicten: mensen dienen preventief geïnformeerd te worden over mogelijke oplossingen van hun conflict. Vroegtijdige tussenkomst van derden blijkt een zeer belangrijke beschermende factor bij burencollicten en kan escalatie tot geweld voorkomen. De beslisboom in hoofdstuk 6 en het zoekschema in het zevende hoofdstuk tonen kenmerken van de prototypen en mogelijke aanpak voor de verscheidene zaken van delicten tussen burenen. Dit kan eventueel als handvat dienen voor instanties die met ernstige burenenproblematiek te maken krijgen, zoals de politie.

Een vader en zijn zoon krijgen in de rechtbank van Almelo in december 2012 celstraffen van respectievelijk een jaar en een maand opgelegd voor het mishandelen van hun 64-jarige buurman en diens zoon. De oudere buurman is ruim een week na het incident aan zijn verwondingen overleden. De twee families leefden al lange tijd in onmin met elkaar; in de rechtszaal bleek dat deze jarenlange vete de wederzijdse onverdraagzaamheid heeft doen escaleren.¹

1.1. Aanleiding onderzoek

Buren, vrijwel elke Nederlander heeft ze. Zowel in flatwoningen als in villawijken grenst de ene woning (of perceel) aan de andere. Conflicten tussen buren zijn veel voorkomend. Mr. Frank Visser, ook wel bekend als *De rijdende rechter*, behandelt in zijn televisieprogramma diverse conflicten, waaronder veel burenruzies. Het onderwerp van een burenconflict kan uiteenlopen van geluidsoverlast tot het plaatsen van een schutting. Wat duidelijk naar voren komt, is dat burenruzies heftig kunnen zijn; een emotionele achtbaan, waarbij de wederzijde frustraties een grote rol spelen. Intrigerend aan burenruzies is dat deze in alle lagen van de bevolking voorkomen. Of het de Haagse schilderswijk is of een villawijk in Het Gooi: een burenconflict kan iedereen overkomen.² De omgang met buren hoort bij het dagelijks leven; iedereen kan zich voorstellen dat het vervelend is om bij een burenruzie betrokken te zijn. Televisieprogramma's gericht op het herstellen van burenruzies zijn dan ook populair; in *Bonje met de buren* en *De rijdende rechter* krijgt Nederland een betere kijk op burenruzies. In deze programma's komen de partijen er niet uit met elkaar en er worden mogelijke oplossingen aangereikt.

Ondanks dat burenconflicten een tot de verbeelding sprekend fenomeen zijn, is er in vergelijking met conflictsituaties bij andere interpersoonlijke relaties, weinig verdiepend onderzoek naar gedaan.³ Dit geldt vooral voor de burenconflicten waarbij het niet tot verbale ruzie beperkt blijft, maar waar escalatie plaatsvindt en men elkaar met geweld te lijf gaat,⁴ zoals in het eerder gegeven voorbeeld van de zaak uit Almelo.

Onderhavig onderzoek richt zich op *ernstige burenconflicten*, waarmee bedoeld wordt op juist deze conflicten, die verder gaan dan een woordenwisseling. Het betreft conflicten waarbij door één

¹ Rechtbank Almelo, 21 december 2012, LJN BY7081 / LJN BY7082.

² Visser, 2008: 12.

³ Zie o.a. Bulmer, 1986; Crow, Allan & Summers, 2002.

⁴ Koenraadt, 2005.

of beide partijen een strafbaar feit gepleegd wordt. Belangrijk bij het ontstaan en escaleren van conflicten is de aard van de relatie tussen de twee conflicterende partijen.⁵ Zeker met het oog op preventie en interventie zijn verschillen in typen conflicten van belang. Het doel van onderhavig onderzoek is om kennis te vergaren betreffende ernstige burencollicten, wat vertaald kan worden in aanbevelingen voor de politie. Deze kennis en aanbevelingen vormen samen een handreiking voor ondersteuning bij preventie en interventie bij ernstige burencollicten. Burencollicten worden benaderd vanuit een gedragskundig perspectief; de nadruk ligt op de interpersoonlijke relatie tussen de burens en hun gedragingen die daarmee samenhangen. Het gedragskundig perspectief op ernstige burencollicten en de daarmee direct verbonden betrokken burens is in de interventie en bemiddeling door de politie alsook in het opsporings- en gerechtelijk vooronderzoek cruciaal.

1.2. Hoofdvraag en onderzoeksvragen

Deze studie tracht een beschrijvend antwoord te geven op de volgende hoofdvraag: *Hoe zien de patronen van ernstige burencollicten eruit en wat is de aard van de relatie tussen de beide burens?*

Er wordt getracht ernstige burencollicten, de verschillende typen conflicten en de motieven van de direct betrokkenen, gedragskundig en criminologisch in kaart te brengen om uiteindelijk te komen tot een concreet zoekschema dat voor de politie als leidraad kan dienen tijdens een interventie.

De volgende onderzoeksvragen staan in deze studie centraal:

- Wat zijn de voornaamste sociale, gedragskundige, psychopathologische, justitiële karakteristieken en motieven van diegenen die betrokken zijn bij ernstige burencollicten?
- In hoeverre zijn er, gedragskundig c.q. psychopathologisch gezien, verschillende subgroepen van ernstige burencollicten te onderscheiden?
- Welke gedragskundige patronen zijn te onderscheiden in de delictscenario's van burencollicten?
- Welke risicofactoren en beschermende factoren zijn te onderscheiden in zaken van ernstige burencollicten?
- Op welke wijze verloopt de politiële handhavende taak dan wel noodhulp bij ernstige burencollicten?
- Hoe verloopt het opsporingsonderzoek met betrekking tot ernstige burencollicten?
- Welke aanbevelingen kunnen op basis van de onderzoeksbevindingen worden gedaan ten behoeve van de politiële handhaving c.q. noodhulp en het tactische opsporingsonderzoek?

⁵ Koenraadt, 2005; Ufkes, 2010; Blok, 2011.

1.3. Definiëring

Om geen onduidelijkheden te laten bestaan, is een heldere definitie van het begrip “buur” van belang. Welke personen vallen onder deze benaming? In onderzoeken naar buren en burenrelaties wordt een verscheidenheid aan definities gebruikt, welke variëren met betrekking tot de afstand tussen twee huizen of de manier waarop mensen elkaar aanduiden. Vooral de aanduiding van mensen zelf lijkt een indicatie voor de definitie; wanneer iemand als ‘buur’ gezien wordt, blijkt deze ‘buur’ de ander hetzelfde aan te duiden. Echter; er is geen eenduidigheid met betrekking tot de definitie.⁶ In onderhavig onderzoek vallen de directe, naaste buren, maar ook de boven- en onderburen in bijvoorbeeld een flatgebouw of appartementencomplex binnen deze benaming, evenals personen die bijvoorbeeld in hetzelfde hofje wonen. Na deze afbakening wordt de grens tussen buur of geen buur vager. Er is besloten om ook de persoon die twee, drie (of meer) deuren verder woont binnen de benaming van “buur” te laten vallen. Immers kunnen kenmerken van de directe, naaste buur ook opgaan voor deze groep personen: men ziet elkaar bijvoorbeeld dagelijks en gebruikt dezelfde ruimtes (galerij, parkeerplaats, oprit, fietspad, pad achter het huis et cetera). Andere vormen van waarnemen zullen een rol spelen bij de overburen: zij zullen elkaar waarschijnlijk veelal zien en in mindere mate horen, in vergelijking met de directe, naaste buur. Ook huisgenoten kunnen beschouwd worden als buur. Bijvoorbeeld in een huis waar iedereen een eigen kamer heeft, dus een afgescheiden woonruimte; daar geldt eigenlijk dezelfde situatie als bij een directe, naaste buur. Wanneer huisgenoten een slaapvertrek delen vallen ze niet onder de definitie van het begrip “buren”; hierbij is meer gelijkenis met een gezinssituatie. Indien huurder en verhuurder beiden in hetzelfde huis wonen, kan deze relatie tevens geschaard worden onder het begrip buren.

Ten tweede is het belangrijk om nogmaals te noemen dat de definitie *ernstige burenconflicten* betrekking heeft op *zaken waarin buren strafbare feiten plegen, gericht op elkaar*. Deze strafbare feiten kunnen variëren van belediging, bedreiging en belaging tot moord en doodslag. Het is hierbij in principe niet van belang of er aangifte wordt gedaan van het strafbare feit.⁷ Wanneer sprake is van een burenruzie maar (nog) geen sprake is van gepleegde strafbare feiten, wordt in dit rapport gesproken over ‘eenvoudige burenconflicten’ of simpelweg ‘burenconflicten’. In hoofdstuk 2 zal beschreven worden hoe een eenvoudig burenconflict zich kan ontwikkelen tot een ernstig

⁶ Völker, 1999: 44; Stokoe & Wallwork, 2003: 552.

⁷ De jurisprudentie- en dossieranalyse (zie hoofdstuk 3, 4 en 5) is overigens gebaseerd op strafbare feiten waarvan aangifte is gedaan; hierin is namelijk gebruik gemaakt van juridische uitspraken en strafdossiers. In de interviews en tijdens de observatie is gesproken over *ernstige burenconflicten*, ongeacht of dit zaken/voorbeelden betrof waarvan aangifte is gedaan.

burenconflict, wat gebeurt wanneer in die situatie strafbare feiten worden gepleegd. De strafbare feiten die maken dat een burenconflict als *ernstig* te definiëren is, worden in dit rapport 'delicten tussen burenen' genoemd. Hieronder vallen bijvoorbeeld de zojuist opgesomde delicten, maar ook delicten die niet *direct* gericht op een buur zijn, maar waarbij een buur gevaar loopt door toedoen van het delict. Bij deze delicten kunnen burenen *indirect* slachtoffer worden van een delict. In hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 worden deze delicten verder beschreven en zal uiteengezet worden op welke manier 'ernstig' te operationaliseren is, mede aan de hand van de gevonden delicten tussen burenen uit de jurisprudentie- en dossieranalyse.

In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat een *delict* tussen burenen plaatsvindt als gevolg van een *conflict* tussen burenen. Dit hoeft echter niet het geval te zijn. Om deze reden wordt in hoofdstuk 3, 4 en 5 tevens beschreven of sprake was van een *burenconflict* ten tijde van het delict tussen de burenen; het is immers denkbaar (en komt ook voor) dat een delict tussen burenen 'als donderslag bij heldere hemel' plaatsvindt en geen sprake was van een reeds langer bestaand burenconflict. Op deze manier wordt de invloed van een mogelijk burenconflict op het ontstaan van een delict tussen burenen meegenomen in het onderzoek. In het vijfde hoofdstuk wordt de relatie tussen het burenconflict (indien aanwezig) en het delict tussen de burenen uitgebreid beschreven aan de hand van casuïstiek naar aanleiding van de dossieranalyse.

Tot slot is van belang dat onderhavig onderzoek betrekking heeft op Nederland; het gaat over ernstige burenconflicten in Nederland en daarmee de Nederlands politieke gang van zaken betreffende ernstige burenconflicten.

1.4. Methodologie

In de literatuur komen we geen eerdere onderzoeken tegen naar het onderwerp *ernstige burenconflicten*. Dit onderzoek is dan ook sterk *exploratief* van aard; het draait om een domein waar tot nu toe weinig over bekend is. Het onderzoek is verkennend van aard.⁸ Omdat er geen bestaande theoretische fundering bestaat is sprake van een *inductieve* analysestrategie. Er wordt niet gestart met een theorie, die vervolgens op basis van hypothesen getoetst wordt, maar er wordt gaandeweg ontdekt welke theoretische invalshoeken mogelijk toepasbaar zouden kunnen zijn. Hierbij kunnen tevens nieuwe theoretische aspecten ontdekt worden om het onderzochte fenomeen (in deze studie 'ernstige burenconflicten') te beschrijven. Dit wordt ook wel de gefundeerde theoriebenadering genoemd, ofwel 'grounded theory'.⁹ Op basis van de data-analyse worden nieuwe theoretische

⁸ Mortelmans, 2010: 83.

⁹ Strauss & Corbin, 1990: 23; Braster, 2000: 28-29; Decorte, 2010: 447-49.

concepten geopperd, waarmee een aanvulling wordt gemaakt op bevindingen die te verbinden zijn met het theoretisch kader.

Beantwoording van de onderzoeksvragen vindt plaats aan de hand van een literatuurstudie, jurisprudentieanalyse, dossieranalyse, interviews en een observatie. Voor de verschillende onderzoeksmethoden wordt in deze paragraaf de methodologische aspecten beschreven.

1.4.1. Literatuurstudie

Om een zo goed mogelijk beeld te kunnen vormen van de kennis die reeds bestaat over ernstige burencollicten, is uitgebreid literatuuronderzoek gedaan. Het theoretisch hoofdstuk (hoofdstuk 2) dient ter fundering van het onderzoek. Er is gebruik gemaakt van een verscheidenheid aan bronnen zoals tijdschriften, boeken, dissertaties, oraties en onderzoeksrapporten. Aan de hand van verschillende trefwoorden is gezocht in Nederlandstalige en Engelstalige literatuur, waarbij het belangrijkste trefwoord “buren” betreft.¹⁰ Omdat onderzoek naar ernstige burencollicten schaars is, is tevens literatuur verzameld betreffende burenrelaties, collicten in het algemeen en interpersoonlijk geweld. De literatuurstudie dient tevens als input voor de aandachtspuntenlijst voor de dossieranalyse. In hoofdstuk 2 worden de bevindingen van de literatuurstudie besproken, alsmede mogelijke theorieën die toepasbaar zijn op het onderwerp van ernstige burencollicten.

1.4.2. Jurisprudentieanalyse

Voor de beeldvorming van het probleem van ernstige burencollicten wordt een jurisprudentieanalyse gedaan, waarin jurisprudentie met betrekking tot buren over een periode van vijf jaar geanalyseerd wordt. Wanneer burencollicten hun uiting vinden in strafrecht, zal het ernstige burencollicten betreffen. Burencollicten kunnen echter ook zichtbaar worden in het civiele recht; bijvoorbeeld wanneer buren een collicten hebben over de plaatsing van een schutting of de ligging van de erfgrans. Om deze reden betreft de jurisprudentieanalyse, jurisprudentie uit het straf- en civielrecht. Er is gekozen voor de afgelopen vijf jaar om zo goed mogelijk de huidige stand van zaken weer te geven.

Met behulp van de website www.rechtspraak.nl zijn strafzaken betreffende buren over een periode van vijf jaar (2008 tot en met 2012) in kaart gebracht. Het betreft zaken waarbij dader en

¹⁰ Andere trefwoorden waren (hier in Nederlands genoemd, maar tevens in Engels toegepast): burenrelatie, burencollicten, buurtcollicten, burengeweld, symmetrische relaties, grenscollicten, territoriumdrift, oorzaken collicten, oorzaken geweld, geweld in interpersoonlijke relaties, burendelicten, gezinsrelaties, motieven moord en geweld, dader-slachtoffer relatie.

slachtoffer elkaars buren of huisgenoten¹¹ zijn. Tevens zijn civiele zaken betreffende buren in kaart gebracht. Het betreft zaken waarbij eiser en gedaagde elkaars buren of huisgenoten zijn of zaken tussen de woningbouw en huurder(s). Er is in de database van rechtspraak.nl gezocht aan de hand van verscheidene zoektermen.¹² Niet alle bestaande rechtszaken worden gepubliceerd op rechtspraak.nl; er gelden selectiecriteria voor publicatie.¹³

In totaal zijn er 157 strafzaken gevonden, behandeld door rechtbanken, gerechtshoven en de Hoge Raad. Hierbij zitten vier “dubbele” zaken: zaken waarvan de uitspraken in eerste aanleg én in hoger beroep/cassatie binnen de periode van vijf jaar vallen. Dit maakt dat er 157 zaken, maar 153 verdachten/delicten zijn. Deze dubbele zaken worden niet meegenomen in de analyse omdat het in eerste aanleg dezelfde zaak en verdachte betreft. Voor de analyses geldt: n=153. Van alle zaken zijn enkele algemene gegevens ingevoerd in het programma *IBM SPSS statistics*, onder andere: datum uitspraak, instantie, tenlastegelegde, locatie van delict en of er sprake was een bestaand/langer lopend conflict tussen dader en slachtoffer. De belangrijkste beschrijvende gegevens worden weergegeven in hoofdstuk 3.

In totaal zijn er 213 civiele zaken betreffende buren gevonden. Deze zaken zijn behandeld door de rechtbank, gerechtshoven en de Hoge Raad. Net als bij de strafzaken zitten hier enkele “dubbele” zaken bij. Deze zaken tellen slechts één keer mee; het betreft immers één burengeschil, ongeacht welke instanties de zaak behandeld hebben. Het aantal “dubbele” zaken betreft drie, wat maakt dat er gewerkt wordt met n = 210. In verreweg de meeste zaken zijn eiser en gedaagde elkaars buren. In hoofdstuk 3 worden verdere kenmerken van deze zaken beschreven.

1.4.3. Dossieranalyse

Er worden 50 strafdossiers, waarin dader en slachtoffer elkaars buren (of huisgenoten) zijn geanalyseerd. Deze dossiers zijn ingezien op verschillende arrondissement- en ressortsparketten in

¹¹ In de zaken resulterende uit de jurisprudentieanalyse bleek slechts in een geval sprake van een eiser en gedaagde die elkaars huisgenoten waren. De ene huisgenoot klaagt dat de andere huisgenoot zich te veel bemoeit met zijn leven; ze maken elkaar het leven zuur met pesterijen.

¹² De gebruikte zoektermen zijn: buren, burenruzie, burenconflict, burengeschil, buur, buurman, buurvrouw, buurt, huisgenoot, buurjongen, buurmeisje, burenrecht.

¹³ Op de website www.rechtspraak.nl is een selectie van uitspraken vanaf 1999 te vinden. Aan de hand van selectiecriteria wordt besloten om een uitspraak al dan niet te plaatsen in deze databank. Een uitspraak wordt altijd geselecteerd indien: a) de zaak voor, tijdens of na behandeling ter zitting aandacht heeft gehad van de publieke media in de ruimste zin des woords, b) de uitspraak in een op de juridische beroepsgroep gericht medium is gepubliceerd of besproken, c) de uitspraak van bijzonder belang is voor bepaalde beroepsgroepen of belangengroeperingen, d) de uitspraak mede de belangen raakt van natuurlijke of rechtspersonen die geen partij waren in het geding, e) de uitspraak een jurisprudentievormend karakter heeft, bijvoorbeeld doordat een eerdere jurisprudentielijn wordt gewijzigd, genuanceerd, ingeperkt of uitgebreid, of doordat een bepaalde casuïstiek of wettelijke bepaling voor het eerst aan het oordeel van de rechter is onderworpen (Rechtspraak.nl, 2013).

Nederland, te weten: Midden-Nederland, Oost-Nederland, Amsterdam, Arnhem-Leeuwarden en Oost-Brabant. Op deze manier is getracht enige spreiding binnen Nederland te realiseren.

De basiskarakteristieken van de burens uit de dossiers zijn geanalyseerd mede aan de hand van een aandachtspuntenlijst.¹⁴ Deze lijst is gebaseerd op FBI-onderscheid in zaken van poging tot moord of doodslag in relatiedelicten, reeds uitgevoerd onderzoek naar rapportages opgesteld in het Pieter Baan Centrum en toegespitste items ontleend aan vakliteratuur.¹⁵ De lijst bevat zowel demografische en psychopathologische aandachtspunten evenals sociale en culturele kenmerken van de verdachte en diens achtergrond. De diverse relevante daderkenmerken worden zowel kwalitatief als kwantitatief geanalyseerd.

Aan de hand van kwantitatieve dataverzameling en verwerking van gegevens in het programma *IBM SPSS statistics* wordt een beschrijving van de onderzoekspopulatie gegeven in hoofdstuk 4. Het betreft een beschrijving betreffende kenmerken van dader, slachtoffer, het delict, de burensrelatie (en burensconflict), de woonsituatie en het vonnis. In deze beschrijving wordt tevens interviewmateriaal geïntegreerd.

Vervolgens wordt de informatie uit de dossiers kwalitatief geanalyseerd door verdiepend de verschillende zaken te ordenen. Kwalitatieve analyse van documenten heeft zich in de afgelopen jaren verder ontwikkeld. Waar eerder werd gedacht dat geschreven tekst voornamelijk kwantitatief geanalyseerd kon worden, zijn er de afgelopen decennia steeds meer kwalitatieve onderzoeken gedaan met behulp van dossiers, rechterlijke uitspraken en politieverhoren.¹⁶ Het gebruik van geschreven teksten biedt de kans om beweegredenen van een verdachte te onderzoeken, evenals de omstandigheden van de persoon en de situatie waarin een delict plaatsvindt. Een voordeel van het gebruik van documenten is dat het *unobtrusive* is: andere personen worden niet beïnvloed door het gebruiken van de documenten en daardoor zullen de gevonden data dan ook niet beïnvloed worden.¹⁷ Bij dossieranalyse moet echter rekening gehouden worden met het feit dat dossiers zijn aangelegd met een bepaald doel; in dit geval het archiveren van alle gerechtelijke- en politiestukken die van belang zijn geweest bij en ter voorbereiding van de betreffende strafzaak. Het doel van deze documenten is echter vrijwel nooit hetzelfde doel als de onderzoeksvraag van een studie waarvoor het document gebruikt wordt.¹⁸ Tijdens het analyseren en het verzamelen van de data werd dat

¹⁴ Zie bijlage 2.

¹⁵ Koenraadt, Mooij & van Mulbregt, 2007.

¹⁶ Bijvoorbeeld het werk van Brookman (1999) waarvoor zij *police murder files* gebruikte (zoals beschreven in Noaks & Wincup, 2004: 112).

¹⁷ Yin, 2009: 102.

¹⁸ Zie Noaks & Wincup (2004: 113) & van Gemert (2010: 164). Dit blijkt in onderhavig onderzoek bijvoorbeeld uit het feit dat er in een strafdossier weinig informatie over demografische gegevens van het slachtoffer vermeld is; dit is immers in veel gevallen niet van belang voor de strafzaak. Zie ook hoofdstuk 4 betreffende

duidelijk; in een straf dossier staat over het algemeen bijvoorbeeld weinig informatie over het verloop van de dader-slachtoffer relatie. Het kan zijn dat een getuige in een verhoor hier in één zin over rept en hierop niet is doorgevraagd (of dit niet is opgenomen in het proces verbaal). Duidelijk is dat politie en justitie het uitvragen van deze relatie niet nodig hebben voor hun doel: namelijk de waarheidsvinding betreffende een bepaald delict. Tijdens de dossieranalyse is hiermee rekening gehouden door een dergelijke terloopse opmerking van een getuige niet als waarheid aan te nemen. Pas wanneer uit andere stukken in het dossier hetzelfde bleek; bijvoorbeeld wanneer dader en slachtoffer hetzelfde verkondigen betreffende hun relatie, werd dit als feit meegenomen in de dossieranalyse. De kwalitatieve dossieranalyse leidt in combinatie met interview- en observatiemateriaal tot typen in zaken van delicten tussen burens. Deze prototypen komen tot stand door vergelijking van de invloed van de volgende factoren: intensiteit van de burensrelatie (onbekenden, oppervlakkig of vriendschappelijk contact), aan- of afwezigheid van een burensconflict, onderwerp van het burensconflict (indien aanwezig), mogelijke psychopathologie bij de dader, de aanleiding van het delict en het motief van de dader. Aan de hand van deze factoren is onderzocht of patronen te herkennen zijn, waarbij overeenkomsten en verschillen tussen zaken afgewogen worden. De toedracht van het delict, het motief van de dader en de context van de dader-slachtoffer relatie, zijn kortom erg belangrijk in de totstandkoming van de prototypen. De verwerking hiervan is te vinden in hoofdstuk 5.

Een obstakel bij deze onderzoeksmethode betreft de selectie van de dossiers voor dossieranalyse. Bij het Openbaar Ministerie (OM) is helaas geen systeem beschikbaar waarin gezocht kan worden op een bepaalde term, zoals 'burens'. Dit maakt dat de onderzoekster op basis van de jurisprudentieanalyse zelf de 50 zaken heeft geselecteerd die zij op de parketten zou inzien. Immers was er geen andere, meer gerichte methode om 'burenszaken' te vinden. Hierdoor is de selectie zaken, net als het jurisprudentieonderzoek, onderhevig aan de selectiecriteria van de website rechtspraak.nl. Daarnaast bleek tijdens gesprekken met medewerkers van het OM, dat niet elk parket systematisch uitspraken levert aan de website. Hiervoor is geen protocol of 'target', wat als gevolg heeft dat de selectie van de 50 zaken ook onderhevig is geweest aan de selectie en hoeveelheid zaken die elk parket ingezonden heeft aan de website rechtspraak.nl.

Een andere kritische noot bij de gevonden prototypen in zaken van delicten tussen burens betreft de invloed van de grootte van de steekproef. Er moet benadrukt worden dat er in dit onderzoek sprake was van een relatief kleine steekproef (N = 50). In de literatuur wordt doorgaans het absolute minimum van 30 eenheden aangehouden, met het oog op het uitvoeren van

ontbrekende 'slachtoffer' gegevens. Ook informatie over de relatie tussen dader en slachtoffer ontbreekt in veel gevallen.

parametrische tests. Voor het vergelijken van groepen, zoals de vijf prototypen die in hoofdstuk 5 beschreven worden, zouden eigenlijk (minimaal) vijf keer 30 participanten/daders nodig zijn. Door de grootte van de steekproef wordt de nauwkeurigheid negatief beïnvloedt.¹⁹ Om die reden zijn er geen parametrische analyses gedaan met de indelingen naar prototypen, maar blijft het bij een beschrijving.²⁰ Deze beschrijving is ontstaan op basis van een kwalitatieve analyse. De generaliseerbaarheid van bevindingen wordt bij kwalitatief onderzoek in vergelijking met kwantitatief onderzoek in principe slecht geacht. De vraag rijst namelijk of het gevonden resultaat opgaat voor de gehele doelgroep. In kwalitatief onderzoek wordt tevens gesproken van *inhoudelijke generalisatie* en niet over statistische generalisatie, zoals bij kwantitatief onderzoek. Het betreft hier de reikwijdte²¹ van het onderzoek: of de gevonden resultaten van toepassing zijn op vergelijkbare situaties, ook wel *case-to-case* validiteit genoemd.²² In onderhavig onderzoek zou sprake kunnen zijn van case-to-case validiteit. De onderzoekspopulatie (50 dossiers) is specifiek; het betreft daders van een delict tussen burens, waarbij een geografische spreiding is aangehouden. Hiermee is getracht de generaliseerbaarheid van de bevindingen naar de gehele doelgroep van daders van delicten tussen burens zo goed mogelijk te waarborgen. Over mogelijke beperkingen van deze onderzoeksmethode en de gevonden prototypen wordt verder uitgeweid in hoofdstuk 7.

1.4.4. Interviews

Interviews zijn waardevol om persoonlijke ervaringen en de leef- en belevingswereld van de respondent te onderzoeken. Dit is vooral het geval als een interview niet aan de hand van een gestructureerde vragenlijst plaatsvindt, maar een meer *open* karakter heeft.²³ Er is dan ook gekozen voor half-open interviews,²⁴ waarbij gebruik is gemaakt van een topiclist²⁵ bestaande uit één hoofdvraag per (te onderzoeken) thema.²⁶ Elk genoemd thema op de topiclist bevat enkele subonderwerpen, hiervoor is echter niet van te voren een vraag geformuleerd. Op deze manier is de

¹⁹ Baarda & de Goede, 2006.

²⁰ Met parametrische tests zou prototype A vergeleken kunnen worden met prototype B, voor bijvoorbeeld de variabele 'motief'. Op die manier wordt onderzocht of het motief van daders uit prototype A significant verschilt van het motief van daders uit prototype B. Dit is helaas in deze studie niet mogelijk, maar absoluut een suggestie voor toekomstig onderzoek.

²¹ Ook wel overdraagbaarheid of *transferability* genoemd (Maesschalck, 2010: 130).

²² Baarde, de Goede & Teunissen, 2005: 199; Maesschalck, 2010: 130-131.

²³ Noaks & Wincup, 2004: 75-76, Beyens & Tournel, 2010: 206.

²⁴ Ook wel semi-gestructureerde interviews genoemd (Noaks & Wincup, 2004: 80, Beyens & Tournel, 2010: 207).

²⁵ Zie bijlage 3. Dit betreft een algemene topiclist die als basis diende voor de specifieke topiclist per respondent.

²⁶ Waar de jurisprudentie- en dossieranalyse betrekking hebben op *delicten* tussen burens, waarbij mogelijk een conflict bestaat, is er in de interviews tevens uitgebreid gevraagd naar *conflicten* tussen burens. In de dataverwerking (zie hoofdstuk 4, 5 en 6) zal expliciet genoemd worden wanneer informatie uit interviews een *delict tussen burens*, dan wel een *conflict tussen burens* betreft.

interviewer vrij om het interview zelf vorm te geven, heeft de respondent ruimte voor het weergeven van de eigen belevingswereld en kan, indien nodig, een andere volgorde van thema's aangehouden worden.²⁷

Er zijn dertien half-open interviews afgenomen, met verschillende respondenten: politiefunctionarissen betrokken bij handhaving, namelijk wijkagenten (5), een politiefunctionaris betrokken bij opsporing, namelijk een coördinator van de recherche (1), de landelijke coördinator buurtbemiddeling van het CCV²⁸ (1), een casemanager van team woonoverlast Utrecht (1), betrokkenen van burencollicten (2), een rechter verbonden aan het project 'burencollicten.nl' (1), een bestuurslid van buurtbemiddeling, tevens expert op het gebied van herstelrecht (1) en een gedragskundige van de politie (1).²⁹

Naast deze face-to-face interviews hebben telefonische gesprekken plaatsgevonden met: politie betrokken bij handhaving (1), betrokkenen van burencollicten (3) en een jurist gespecialiseerd in woonoverlast (1). Bij deze telefonische gesprekken zijn de onderwerpen van reeds bestaande topiclijsten gebruikt, al zijn niet alle onderwerpen aan bod gekomen. Ook is aan de hand van e-mailcontact gecorrespondeerd met betrokkenen van burencollicten en medewerkers van de politie. Het benaderen van de respondenten is telefonisch, per e-mail of brief gedaan.

Een groot obstakel bij deze onderzoeksmethode waren de moeilijkheden in het bereiken van betrokkenen van ernstige burencollicten, om hen te benaderen voor een interview. In totaal zijn op een *directe* manier zes betrokkenen benaderd. Hiervan hebben er twee gereageerd, waarvan één persoon niet wenste mee te werken en de ander wel.³⁰ Tevens zijn er negen betrokkenen indirect benaderd; van deze personen had onderzoekster geen directe contactgegevens of mocht zij die niet gebruiken om privacy redenen. In deze gevallen heeft een derde partij namens onderzoekster contact gezocht met betrokkenen. In twee gevallen bleken betrokkenen niet te willen meewerken. In zeven gevallen bleef een reactie uit. In andere gevallen kwam het obstakel al meteen in het begin van de werving; de contactpersonen berichten onderzoekster dat zij vanwege privacy redenen geen betrokkenen konden benaderen. Dit was bijvoorbeeld het geval bij buurtbemiddelingsbureaus. Naar aanleiding van deze obstakels is gekozen voor het werven van respondenten aan de hand van een oproep op internet. Dit werkte beter en heeft geleid tot veel contact met betrokkenen van burencollicten en een interview met een betrokkene van een ernstige burencollicten.

²⁷ Noaks & Wincup, 2004: 80, Beyens & Tournel, 2010: 207.

²⁸ Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

²⁹ In de rest van de rapportage zal als volgt verwezen worden naar deze respondenten: 'wijkagent', 'coördinator recherche', 'coördinator buurtbemiddeling', 'casemanager woonoverlast', 'betrokkene burencollicten', 'rechter', 'expert herstelrecht' en 'gedragskundige'.

³⁰ De man die niet wenste mee te werken deelde tevens mede dat zijn buurman, die ook benaderd was, niet kon lezen of schrijven dat onderzoekster daar zeer waarschijnlijk geen reactie van zou ontvangen (onderzoekster was niet in het bezit van een telefoonnummer).

1.4.5. Observatie

Observatie is een kwalitatieve onderzoeksmethode die veelal wordt gebruikt in de antropologie en criminologie. In onderhavige studie is gekozen voor niet-participerende observatie; de onderzoekster heeft geen actieve rol maar observeert de dagelijkse gang van zaken (i.e. natuurlijke setting) vanaf de zijlijn. Er is sprake van *obtrusive* observeren; alle betrokken personen zijn op de hoogte van de rol van de onderzoekster, al weten zij niet allen het exacte doel van het onderzoek.³¹ In het huidige onderzoek is gekozen voor observatie om informatie uit de literatuurstudie, jurisprudentie- en dossieranalyse en het interviewmateriaal te versterken. Het gebruik van meerdere onderzoeksmethoden wordt ook wel 'triangulatie' genoemd.³² Triangulatie zorgt ervoor dat op verschillende wijzen dezelfde of aanvullende informatie wordt verkregen. Data-triangulatie beoogt dat uit verschillende invalshoeken gegevens worden verzameld. In deze gegevens kunnen vervolgens patronen of kenmerken onderscheiden worden waarvan de interne validiteit³³ hoger is dan wanneer er gebruik is gemaakt van een enkele bron. Daarnaast zorgt triangulatie ervoor dat er meer aspecten van de werkelijkheid belicht worden, die vervolgens op elkaar betrokken kunnen worden.³⁴

In de oorspronkelijke onderzoeksopzet was een observatie gepland bij een buurtbemiddelaar. In de praktijk bleek dit onmogelijk, vanwege bescherming van de privacy van vrijwillige bemiddelaars en van betrokken burens. Meerdere bemiddelingsorganisaties verklaarden dit op dezelfde manier. Om deze reden is alleen geobserveerd bij een wijkagent.

De observatie bij een wijkagent vond plaats in de vorm van een 'meeloopdag'. De betreffende wijkagent is tevens geïnterviewd. Dit interview vond niet plaats op de meeloopdag zelf tijdens de 'interviewdag' heeft tevens observatie plaatsgevonden.³⁵ Onderzoekster heeft een dag doorgebracht met een wijkagent, waarbij naast het observeren van de verschillende situaties waarin de wijkagent zich bevindt, tevens veel met hem gesproken is op de momenten dat zij met zijn tweeën waren. Op deze manier is de rol van de wijkagent bij burensproblemen zo goed mogelijk in kaart gebracht. De bevindingen van de observatie zijn verwerkt in de hoofdstukken betreffende de beschrijvende gegevens van de daders van delicten tussen burens, de prototypen en de rol van de politie (hoofdstuk 4, 5 en 6).

³¹ Zaitch, Mortelmans & Decorte, 2010: 303.

³² Maesschalck, 2010: 134.

³³ De interne validiteit wordt door kwalitatieve onderzoekers ook wel de "waarheidswaarde" van uitspraken genoemd. Het betreft hier de geloofwaardigheid van alle proposities die gevormd worden op basis van de gevonden data (Maesschalck, 2010: 127-130).

³⁴ Wester & Peters, 2004: 16.

³⁵ Dit komt neer op zo'n twaalf uur observatiemateriaal.

1.4.6. Dataverwerking

In de fase van dataverwerking zijn gegevens uit de literatuurstudie, jurisprudentieanalyse, dossieranalyse, interviews en observatie geïntegreerd. Zoals in bovenstaande paragrafen reeds genoemd, gebeurt dit bij elk hoofdstuk in verschillende combinaties. De integratie vindt plaats per onderwerp; er zal over een specifiek onderwerp genoemd worden welke onderzoeksmethoden een bevinding steunen. Het resultaat van de dataverwerking zijn de conclusies en de antwoorden op de onderzoeksvragen, welke in hoofdstuk 7 gepresenteerd worden.

1.5. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden theoretische achtergronden gepresenteerd, beginnend met informatie betreffende burenenrelaties- en conflicten, gevolgd door mogelijke theoretische invalshoeken van waaruit ernstige burenenconflicten bekeken kunnen worden.

Hoofdstuk 3 betreft de jurisprudentieanalyse, waarbij een beschrijving gegeven wordt van 'burenenzaken' in het straf- en civiele recht over een periode van vijf jaar.

In hoofdstuk 4 wordt een beschrijving van de onderzoekspopulatie uit de dossieranalyse gegeven, waarin tevens beschrijvende informatie uit de interviews wordt verwerkt.

In hoofdstuk 5 worden na een toelichting over de totstandkoming van de typen in zaken van delicten tussen burenen, de gevonden prototypen beschreven. Vervolgens wordt de toepasbaarheid van de theoretische invalshoeken uit het tweede hoofdstuk op deze prototypen gepresenteerd.

In hoofdstuk 6 wordt de politiële gang van zaken betreffende (ernstige) burenenconflicten beschreven en wordt de rol van de politie specifiek geanalyseerd voor de verschillende prototypen uit hoofdstuk 5. Deze bevinden worden weergegeven in een beslisboom.

Tot slot worden in hoofdstuk 7 kanttekeningen bij dit onderzoek geplaatst en wordt een antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. Een zoekschema waarin gegevens uit hoofdstuk 5, 6 en 7 geïntegreerd zijn, biedt houvast voor de conclusies. Tevens worden in dit concluderende hoofdstuk aanbevelingen gedaan voor de politie.

In dit hoofdstuk wordt allereerst literatuur betreffende relaties en conflicten tussen buren besproken. Ook wordt een vergelijking gemaakt tussen de burenrelatie en de gezinsrelatie, waarbij de aandacht vooral ligt op risicofactoren voor het ontstaan van conflicten en geweld. Vervolgens worden in de laatste paragraaf de meest in aanmerking komende theoretische invalshoeken gepresenteerd, van waaruit ernstige burenconflicten geanalyseerd kunnen worden.

2.1. Burenrelaties

Net zoals elke andere relatie, is de burenrelatie uniek; er is geen andere relatie zoals die met de buren. Er is sprake van wederkerigheid; je bent een buur en je hebt een buur.³⁶ Buren zijn elkaars buren. In bestaand wetenschappelijk onderzoek is weinig overeenstemming over de definitie van een “buur”.³⁷ Bulmer noemt als belangrijkste kenmerk de nabijheid (*proximity*) waar buren niet omheen kunnen.³⁸ Uit onderzoek van Phillipson, Bernard, Phillips & Ogg blijkt de definitie uit de omschrijving van participanten te variëren van mensen die direct naast elkaar wonen tot mensen die vijf of zes huizen uit elkaar wonen en mensen die bij elkaar in de straat wonen.³⁹

Völker (1999) omschrijft naast de fysieke nabijheid, enkele unieke kenmerken van burenrelaties: als iemand behoefte heeft aan contact, is er een “pool” aan buren om uit te kiezen, wat niet vanzelfsprekend is bij andersoortige relaties zoals die met een partner of familieleden. Ten tweede is de inhoud van de relatie niet vooraf gedefinieerd; de invulling is volledig afhankelijk van de personen zelf. Ten derde hebben buren een zekere macht over elkaar; ze kunnen elkaar ‘s nachts wakker houden en zien persoonlijke situaties van de ander van dichtbij, waardoor ze informatie over elkaar verzamelen die in een andersoortige relatie niet vergaard zou kunnen worden. Tot slot, concludeert Völker, is een burenrelatie uniek omdat buren meestal niet voor elkaar gekozen hebben.⁴⁰ Ondanks dit gedwongen aspect van de burenrelatie, bestaat er een (geringe) mate in keuzevrijheid wanneer het de behoefte aan en intensiteit van het contact met

³⁶ Crow, Allan & Summers, 2002; Gould, 2003: 71; Visser, 2008: 7-13, 224.

³⁷ Völker, 1999: 45; Stokoe & Wallwork, 2003: 552.

³⁸ Bulmer, 1986: 18.

³⁹ Phillipson, Bernard, Phillips & Ogg, 1999: 720. Voor de operationalisatie van het begrip ‘buur’ in dit onderzoek, wordt verwezen naar hoofdstuk 1, §1.2.

⁴⁰ Völker, 1999: 44.

buren betreft. Buren geven immers zelf invulling aan de relatie.⁴¹ Bovendien kunnen burenen zich van elkaar onderscheiden en kunnen zich verschillen aftekenen in macht, in bezit, in prestige, in gender en in anciënniteit (het onderscheid tussen gevestigden en nieuwkomers).⁴² In hun buurt zijn de burenen niet alleen met elkaar verbonden als gevolg van de huisvesting die hen beschutting en bescherming biedt, maar ook omdat ze deel uitmaken van eenzelfde wijk of buurt met alle netwerken die daarmee samenhangen.⁴³

Burenen kunnen niet om elkaar heen. Zij zien elkaar, elkaars gezinsleden, elkaars eigendommen of elkaars huisdieren dagelijks. Dit kan zorgen voor aandacht, ontzag, waardering, maar ook voor irritatie. Het is moeilijk om afstand te nemen wanneer daartoe behoefte is, waar dit in bijvoorbeeld een vriendschappelijke relatie gemakkelijker kan. Bij een ernstig conflict is de enige rigoureuze oplossing verhuizing, wat omslachtig is en kosten met zich meebrengt.⁴⁴ In de burenenrelatie kan sprake zijn van fysieke nabijheid in combinatie met gewenste sociale afstand. De uitdaging is om hierin de balans te vinden en te bewaren.⁴⁵

Veelal wordt in onderzoek naar burenen en burenenrelaties de stelling getoetst dat menschen tegenwoordig anoniemer leven door processen van mondialisering en modernisering.⁴⁶ Er zouden meer risico's bestaan in de wereld, waardoor angst ontstaat en intermenselijk contact afneemt.⁴⁷ Daarnaast zouden burenen minder gedwongen zijn tot interactie met elkaar. Waar burenen vroeger afhankelijk van elkaar waren voor het dagelijks (over)leven, zijn zij tegenwoordig in grote mate zelfvoorzienend geworden.⁴⁸ De huidige anonieme levensstijl zou geen ruimte en behoefte aan contact met de burenen toelaten.

Van Engelsdorp Gastelaars noemt in lijn met deze stelling dat in het huidige gemoderniseerde tijdperk het belang van de directe lokale omgeving als sociaal kader verminderd is omdat menschen een wijdere ruimtelijke oriëntatie hebben. Er is minder nauw contact met personen die in de directe omgeving leven; er is minder "territoriale binding".⁴⁹ Menschen zijn mobieler en minder aangewezen op familie en burenen voor hun sociale contacten.⁵⁰ Omdat sociale contacten op een wijder niveau

⁴¹ "Niet iedereen is meer bij de burenen betrokken, en wie dat wel is bepaalt hiervoor zijn eigen context" (Vermeij, 2008:113).

⁴² Swaan, 1996: 43-61.

⁴³ De sociologe van Daalen (1987) verrichtte bijvoorbeeld onderzoek naar klachten over burenen in Amsterdam, waaronder overlast, in een periode dat zij heel wat meer dan thans op elkaar waren aangewezen.

⁴⁴ Völker, 1999: 44.

⁴⁵ Bulmer, 1986; Crow et al., 2002: 130; Vermeij, 2008: 114.

⁴⁶ McGahan, 1972; Beck, 1992; Völker, 1999, 2009; Crow et al., 2002; Koenraadt, 2005; Putnam 2007; Vermeij 2008; Lancee & Dronkers, 2011, Ufkes, 2010.

⁴⁷ Beck, 1992.

⁴⁸ Beck, 1997: 97; Crow et al., 2002: 128.

⁴⁹ Van Engelsdorp Gastelaars, 2003: 5.

⁵⁰ Vermeij, 2008: 113.

plaatsvinden, zou de behoefte aan contact met de buren zijn afgenomen; mensen vinden immers bevrediging in de sociale kring die zij al hebben. Uit ander onderzoek blijkt dat ook Amerikanen⁵¹ het netwerk van vrienden even waardevol vinden als de familie- en burenrelatie, al dan niet waardevoller.⁵² Dat mensen op andere niveaus dan in de territoriale binding sociale netwerken vormen, houdt niet in dat er totaal geen contact meer is met de buurt. Er lijkt eerder sprake van ruimte voor keuze; mensen kunnen ervoor kiezen contact te zoeken of te onderhouden met de buurt, maar het is minder vanzelfsprekend dan vroeger.⁵³ Hier is ook de theorie van het *sociale kapitaal* van toepassing, die stelt dat mensen investeren in anderen naar de mate van de mogelijke toekomstige opbrengst van een relatie. Het betreft een instrumentele component; mensen investeren in een relatie omdat het in de toekomst persoonlijk voordeel oplevert.⁵⁴ In de burenrelatie lijkt het relevant om te investeren; buren komen elkaar in de toekomst immers altijd weer tegen. Als iemand een buur hulp weigert, loopt hij/zij het risico dat deze buur uit het sociale kapitaal verdwijnt, omdat er geen hulp terug verwacht kan worden. Buren zijn onderdeel van het sociaal kapitaal. Völker beargumenteert dat op basis van de theorie van het sociale kapitaal verwacht kan worden dat er redelijk tot goed contact tussen buren zou bestaan; buren lijken vaak op elkaar en bevinden zich in fysieke nabijheid, wat maakt dat partijen in theorie gewillig zouden moeten zijn elkaar te helpen en te blijven investeren in de relatie.⁵⁵ Een verklaring voor het feit dat buren in de praktijk niet een substantieel onderdeel van het sociale kapitaal blijken, richt zich op de eerder genoemde invloed van mondialisering en modernisering. Zoals ook Vermeij al concludeerde,⁵⁶ zijn buren minder afhankelijk van elkaar dan vroeger omdat mensen zelfvoorzienend zijn geworden. Waar vroeger slechts één iemand in de straat een grasmaaier had, welke uitgeleend werd aan buren, heeft tegenwoordig iedereen de mogelijkheid en de middelen om zichzelf hierin te voorzien. Dit speelt naast de zojuist besproken afgenomen 'territoriale binding' een rol. Buren zijn minder afhankelijk van elkaar, zijn minder verbonden en delen in de praktijk vaak alleen nog de fysieke ruimte. Door deze sociale afstand ontstaat ruimte voor irritatie en conflict.⁵⁷

Uit onderzoek blijken verschillende resultaten, wanneer de stelling dat er in de moderne maatschappij minder behoefte aan contact met buren is, in acht genomen wordt. Uit onderzoek van Crow, Allan & Summers (2002) naar de omschrijving van een 'goede buur', blijkt dat bij bewoners

⁵¹ In dit onderzoek betreft het 1050 respondenten uit 50 verschillende dorpen en steden in Noord-Californië, V.S. Het onderzoek is gedaan eind jaren '70 (Fischer, 1982: 17).

⁵² Fischer, 1982; Vermeij, 2008: 113.

⁵³ Vermeij, 2008: 114.

⁵⁴ Völker, 1999: 48; zie ook Bourdieu, 1981.

⁵⁵ Völker, 1999: 49-50.

⁵⁶ Vermeij, 2008: 114.

⁵⁷ Völker, 1999; Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2011.

van een dorp in Engeland geen consensus bestaat over wat/wie een goede buur is.⁵⁸ Als belangrijke eigenschap van een goede buur wordt respect voor privacy en grenzen genoemd. De auteurs testen aan de hand van interviews de zojuist genoemde stelling. Uit de data-analyse blijkt deze stelling onderuitgehaald: ondanks een focus op privacy, hebben mensen uit het onderzochte Engelse dorp goed contact met burenen, wat omschreven wordt als een soort ‘vriendschappelijke afstand’. Buurtbewoners zijn bereid dingen voor elkaar te doen, elkaar spullen uit te lenen of elkaars planten water te geven, indien nodig.⁵⁹ Ook uit onderzoek van Vermeij blijkt dat burenen (op het platteland in Nederland) respect voor privacy noemen als een belangrijke factor, ondanks vriendschappelijk contact met een buur.⁶⁰ Een goede buur is vriendelijk maar niet té vriendelijk, heeft respect voor andermans privacy, is behulpzaam wanneer nodig en houdt ‘een oogje in het zeil’.⁶¹

Burenen blijken elkaar met name nodig te hebben ten tijde van vakantie, als er op het huis of huisdieren gepast moet worden. Ook worden in de helft van de gevallen de burenen geraadpleegd wanneer er gereedschap nodig is wat iemand zelf niet bezit.⁶² Uit veel onderzoeken blijkt dat burenen er vooral in noodsituaties voor elkaar zijn en dat dit ook verwacht wordt van een goede buur.⁶³ Voor belangrijke persoonlijke zaken, zoals discussies over werk of het lenen van geld, worden burenen echter nauwelijks benaderd.⁶⁴ De mate van het contact tussen burenen varieert per persoon en per streek. Völker (1999) noemt een aantal factoren die de mate van contact tussen burenen kan beïnvloeden; er is meer contact tussen burenen in een kleine stad, als burenen direct naast elkaar wonen, mensen jonger of juist ouder in leeftijd zijn, er kinderen aanwezig zijn, de interactiepartners vrouwen zijn, de woontijd langer is, het koopwonen betreft en tot slot wanneer de burenen veel op elkaar lijken, wat betreft inkomen, beroep, levensstijl et cetera.⁶⁵

De besproken studies zijn uiteraard niet generaliseerbaar. Binnen de sociologie lijkt toch een trend te zijn ontstaan waarbij het belang van een sociale relatie met burenen, ook in de moderne,

⁵⁸ In dit onderzoek van eind jaren ‘90 is gebruik gemaakt van een Engelse populatie van 40 respondenten, woonachtig in een dorp met ongeveer 6000 inwoners. De respondenten komen uit drie verschillende wijken. Er zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen (Crow et al., 2002: 130).

⁵⁹ Crow et al., 2002: 135.

⁶⁰ Vermeij, 2008: 127.

⁶¹ Townsend, 1957: 121; McGahan, 1972: 407; 121; Phillipson et al., 1999: 718; Völker, 1999, 2009; Crow et al., 2002: 136; Stokoe & Wallwork, 2003: 553; Vermeij, 2008: 127.

⁶² Völker, 1999: 63

⁶³ Vermeij, 2008: 124; Townsend, 1957: 121; Wenger, 1992 zoals beschreven in Phillipson et al., 1999.

⁶⁴ Völker, 1999: 46.

⁶⁵ Völker maakt in haar onderzoek gebruik van een, in 1987 opgestelde, dataset van de studie ‘Primaire relaties en sociale steun’ (PRESOS), met een onderzoekspopulatie van 900 Nederlandse respondenten, welke bevraagd zijn naar alle bestaande relaties met andere personen. “Achtergrondkenmerken zoals sekse, leeftijd, burgerlijke staat en urbanisatie van de woonplek van de respondenten zijn een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking” (2002: 52-55).

westerse, gemondialiseerde samenleving, naar voren komt.⁶⁶ De verschillende resultaten uit onderzoek naar de behoefte aan burenccontact kunnen te maken hebben met het feit dat deze behoefte varieert per land, streek, wijk en persoon. Uit onderzoek van Vermeij blijkt bijvoorbeeld dat burenen op het platteland nauwer zijn verbonden met elkaar dan burenen in de stad. Dat sociale kringen groter zijn geworden in de gemondialiseerde wereld is duidelijk; burenen lijken minder belangrijk en minder exclusief te zijn geworden. Maar of dit negatief of positief is te bestempelen, is volgens Vermeij vooral een kwestie van interpretatie.⁶⁷

Uit deze paragraaf blijkt dat fysieke nabijheid een belangrijk kenmerk van de burenenrelatie is, dat behoefte aan contact met burenen kan variëren per land, streek of woonplaats en dat een goede burenenrelatie zich lijkt te kenmerken door respect voor elkaars privacy.

2.2. Burenenconflicten

Het is niet ongewoon om overlast van burenen te ervaren; dit komt geregeld voor.⁶⁸ Paquin en Gambrill vonden in hun studie dat 90 procent van de participanten⁶⁹ wel eens (over)last had ervaren door toedoen van de burenen.⁷⁰ Echter, lang niet al deze zaken monden uit in een burenenconflict.

Indien sprake is van een burenenconflict, kunnen irritatie en ergernis worden aangewakkerd alleen al door het zien, ruiken,⁷¹ voelen⁷² of horen van de ander. Zelfs de wetenschap dat de ander zich één deur verder bevindt, kan voor spanning zorgen. Het is in escalerende burenenruzies dan ook niet ongewoon dat 'normale' (psychisch en lichamelijk gezonde) mensen, naar aanleiding van een geruime tijd voortdurende onhoudbare situatie, grenzen overschrijden die zij normaliter niet zouden overschrijden.⁷³ Voordat dieper wordt ingegaan op burenenconflicten, zal eerst relevante literatuur over het ontstaan en escaleren van conflicten in het algemeen besproken worden.

2.2.1. Het ontstaan van conflicten

Er is sprake van *een conflict* indien één partij het idee heeft dat de ander negatieve invloed uitoefent of gaat uitoefenen op iets waar hij/zij om geeft, zoals interesses, bronnen, geloof, normen, waarden

⁶⁶ Ruonavaara & Kouvo, 2009; Völker, 2009.

⁶⁷ Vermeij, 2008: 113 - 119.

⁶⁸ Paquin & Gambrill, 1994: 29, Visser, 2008, Ufkes, 2010: 8, Ufkes & Giebels, 2012: 1.

⁶⁹ Deze steekproef betreft 197 telefoon-bezittende huishoudens uit Alameda County, Californië, V.S., waarvan één volwassene (telefonisch) geïnterviewd is. Deze steekproef is qua etniciteit geen goede weergave van de bevolking van Alameda County. Qua sekse ratio wel.

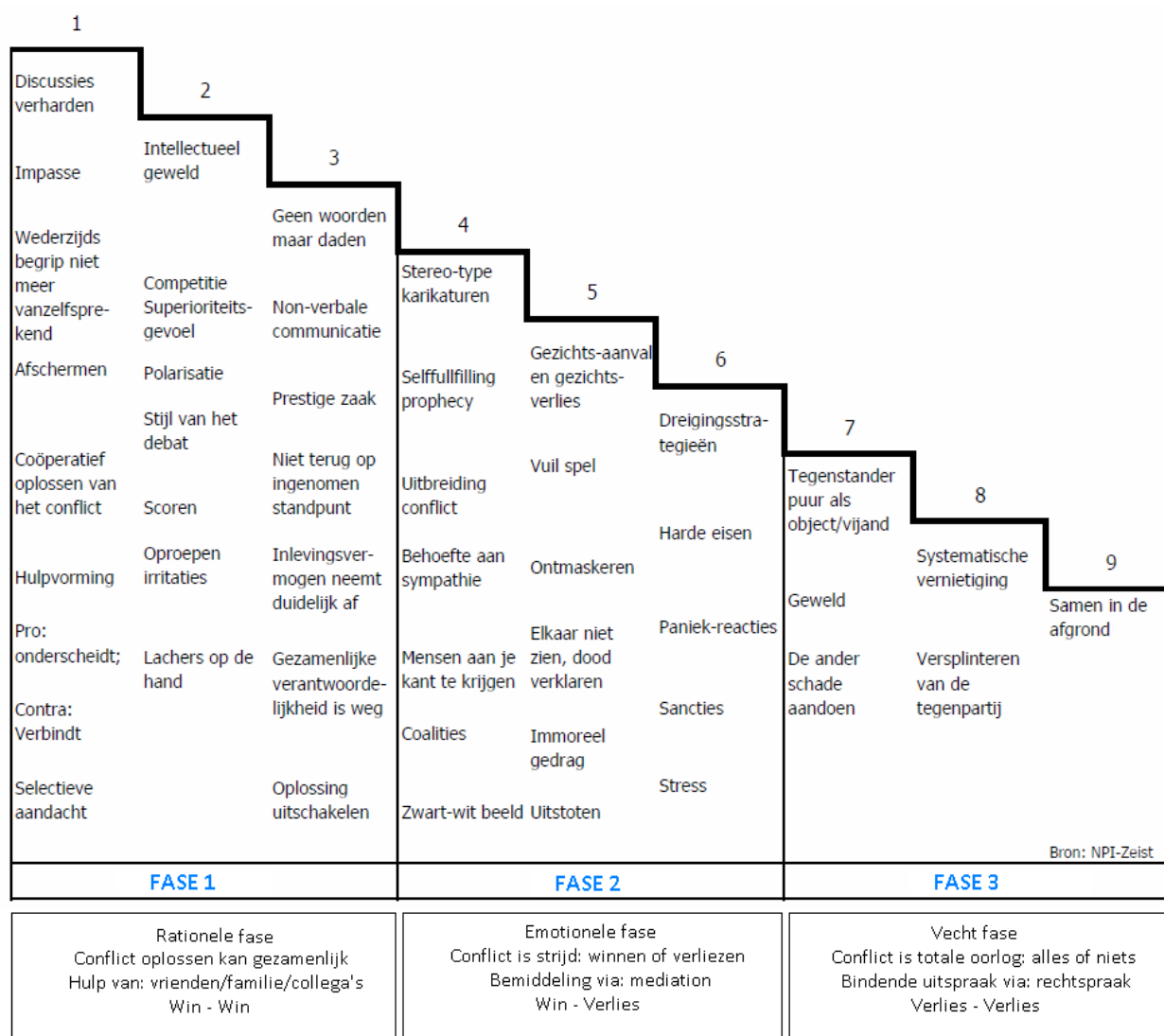
⁷⁰ Paquin & Gambrill, 1994: 27.

⁷¹ Vooral overlast van etensgeuren komt voor, waarbij de geurende buitenlandse keuken storend kan zijn voor sommigen.

⁷² Bijvoorbeeld wanneer de bas van muziek het plafond of de muren kan laten trillen.

⁷³ Visser, 2008: 90.

en gedragingen.⁷⁴ Elk conflict doorloopt een soort natuurlijke ontwikkeling, wat uiteindelijk kan leiden tot escalatie wanneer niet op tijd een oplossing gevonden wordt. Friedrich Glasl (1980) heeft deze natuurlijke ontwikkeling weergegeven in een *escalatieladder*, zie figuur 2.1.

Figuur 2.1. De escalatieladder van Friedrich Glasl (1980).

In de eerste fase bekijken conflictpartijen het probleem nog rationeel; er kan gesproken worden over een oplossing en er kan een coöperatieve houding gecreëerd worden. Naarmate de treden van de eerste fase aflopen, wordt het eigen gelijk steeds belangrijker en ontstaan er felle debatten. Ter hoogte van de derde trede wordt niet meer goed naar elkaar geluisterd. Wanneer de omgeving ingrijpt en bemiddelt, is mediation⁷⁵ soms niet eens nodig om het conflict op te lossen. Wanneer het conflict opgelost is, hebben beide partijen een tevreden houding ten opzichte van het resultaat.

⁷⁴ Thomas, 1992; De Dreu & Gelfland, 2008: 8; Ufkes, 2010: 7.

⁷⁵ *Mediation* is een bemiddelingsproces waarbij burens (in dit geval) met elkaar in gesprek gaan om tot een oplossing te komen. "Bij *mediation* ga je zelf aan de slag, samen met de andere betrokkene(n) in dialoog, om

In de tweede fase is een grote rol weggelegd voor emotie: stress en preoccupatie met het conflict komen voor. Winnen van de ander is het doel; het is een competitie. Omdat de strijd steeds heftiger wordt, zoeken conflictpartijen steun bij anderen, waardoor kampen kunnen ontstaan en het conflict intenser wordt. Angst, verdriet en boosheid kunnen acties beïnvloeden en dreigementen kunnen worden geuit. In deze fase van het conflict is tussenkomst van derden gewenst; mediation zou het conflict bijvoorbeeld kunnen oplossen.

In de derde fase escaleert het conflict: het is pure oorlog voor beide partijen. Feiten en relativisering spelen geen rol meer, maar emotie en vechtlust hebben de overhand. Logica bestaat niet meer en er is maar één doel: de ander kapot maken, hij/zij is immers de bron van het eigen ongeluk. Het doel is verschoven van winnen (positief) naar het raken van de ander (negatief). Dat het eigen belang geschaad wordt in deze strijd doet er niet (meer) toe. Indien het nodig is, gaan partijen nog liever samen de afgrond in dan ook maar een millimeter toegeven. Op dit moment is de relatie al zo beschadigd dat mediation niet (meer) mogelijk is. Er zal een arbiter of rechter ingeschakeld moeten worden om het conflict op te lossen. In deze fase van het conflict is de kans het grootst dat geweld of andere strafbare feiten plaatsvinden.⁷⁶

Pruitt en Kim (2004) beschrijven⁷⁷ tevens dergelijke kenmerken van een escalierend conflict: er worden steeds hardere strategieën gebruikt, er wordt bedreigd, er komen steeds meer kwesties op tafel omdat men zich niet erkend voelt in zijn/haar probleem, kleine kwesties worden groter en groter, het aantal betrokkenen neemt toe (en/of kampvorming), het doel verschuift van de eigen behoeften naar het straffen van de ander.⁷⁸ Wanneer een conflict zich in de derde fase bevindt en escaleert, is een belangrijke rol weggelegd voor *wraak*. Wanneer partij A een wraakactie onderneemt, zal partij B, onder invloed van heftige emoties, zich gerechtvaardigd voelen tot een tegenreactie, welke nog heftiger kan zijn dan de actie van partij A. Over het algemeen geldt dat de wraakactie zelf heftiger is dan het leed dat aanleiding is geweest voor de wraakactie (i.e. alles wat iemand te verduren heeft gehad van de ander in het tijdsbestek van het conflict). Aantasting in de eer kan ook een belangrijke drijfveer voor wraak zijn.⁷⁹ In onderhavig onderzoek zal worden nagegaan welke conflictfasen zichtbaar zijn in de praktijk, wat de uiting van deze conflicten is en of wraak een rol speelt of heeft gespeeld.

een oplossing te vinden voor een probleem dat blijkbaar lastig is op te lossen. Een onafhankelijke mediator begeleidt de deelnemers in dit proces". (www.mediation.nl).

⁷⁶ Giebels & Euwema, 2010: 122; Jansen, Meijer & Bongers, 2010: 37-38; Quitte Mediators, 2012.

⁷⁷ In hun sociaal psychologische tekstboek, bespreken Pruitt & Kim (2004) een breed scala aan kenmerken van conflict, conflicthantering en conflictoplossing. Hierbij betreft het zowel conflicten op individueel als op groepsniveau, waarbij de focus ligt op (de)escalatie.

⁷⁸ Pruitt & Kim, 2004; Giebels & Euwema, 2010: 121-130.

⁷⁹ Giebels & Euwema, 2010: 130. Voor een verdere beschrijving van de rol van wraak bij escalatie van internationale conflicten wordt verwezen naar Kim (2005).

Uit ander onderzoek blijkt dat er drie soorten gedragingen bestaan, als reactie op conflict: vermijden, forceren en oplossen.⁸⁰ Wanneer iemand kiest om een conflict te vermijden, wordt de aanleiding van het conflict, zoals geluidsoverlast door burens, genegeerd. Dit kan bijvoorbeeld door oordopjes te gebruiken wanneer de geluidsoverlast plaatsvindt. De kans is groot dat de andere partij niet weet van het bestaan van het conflict omdat er geen confrontatie met de ander wordt aangegaan. Er wordt gedacht dat vermijden altijd een ineffectieve conflictstrategie is. Echter blijkt uit verscheidene onderzoeken dat het vermijden van conflictsituaties (al dan niet tijdelijk) effectief kan zijn.⁸¹ Wanneer er wordt geforceerd, wordt er actief destructief gedrag vertoond, bijvoorbeeld door dreigend in de deuropening te gaan staan als de buurman langs loopt.⁸² Het forceren van het conflict lijkt de minst effectieve strategie te zijn. De laatste strategie behelst het zoeken naar een constructieve oplossing voor het probleem, waar beide partijen tevreden mee kunnen zijn. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan door een gesprek te organiseren tussen de partijen, waarin wensen, verwachtingen en belangen van beide kanten besproken worden en er afspraken worden gemaakt om ontevredenheid te voorkomen.⁸³ Wanneer de zojuist besproken escalatieladder in acht genomen wordt, lijkt het erop alsof de conflict-strategie 'oplossen' alleen effectief uitgevoerd kan worden wanneer het conflict zich nog in fase 1 bevindt.

2.2.2. Kenmerken van het burenconflict

Teruggrijpend op de definitie van conflict, blijkt dat *subjectiviteit* een grote rol speelt bij conflicten; immers heeft ieder mens andere voorkeuren en interesses.⁸⁴ Dr. Elze Ufkes, sociaal psycholoog, verdiept zich in conflicten en bespreekt in zijn dissertatie over burenconflicten in cultureel diverse wijken, het belang van deze persoonlijke *beleving* in een conflict. Men ervaart een conflict als er in eigen optiek een meningsverschil wordt waargenomen met een andere partij. Dit geldt ook voor burenconflicten. Buur A kan een enorm conflict ervaren terwijl buur B zich van geen kwaad bewust is. Buur A wordt in zijn beleving getreiterd door buur B, terwijl buur B in zijn beleving getreiterd wordt door buur A. Perceptie van een conflict speelt een belangrijke rol.⁸⁵ Ufkes noemt dat burenconflicten vaak een "kleine" aanleiding hebben, zoals geluidsoverlast, loslopende honden en

⁸⁰ Horney, 1945; Canary & Spitzberg, 1987; Van der Vliert, 1997; De Reuver, 2006; Ufkes, 2010.

⁸¹ Zie ook van Erp, Giebels, van der Zee & van Duijn, 2011 en de Dreu & van Vianen, 2001. Vermijding lijkt bijvoorbeeld effectief wanneer het onderwerp van conflict fundamentele normen en waarden betreft; op het moment dat een van de conflictpartijen water bij de wijn zou doen, zou zij haar persoonlijke identiteit verloochenen. Beide partijen hebben om die reden een soort acceptatie gevonden in de situatie. Er wordt ook wel gesproken over een 'effectief onoplosbaar' conflict (Roloff & Ifert, 2000: 152).

⁸² Voorbeeld uit Ufkes, 2010: 9.

⁸³ Horney, 1945; Canary & Spitzberg, 1987; Van der Vliert, 1997; De Reuver, 2006; Ufkes, 2010.

⁸⁴ Ufkes, 2010: 7.

⁸⁵ Ufkes, 2010: 8.

onopgeruimde tuinen. Deze conflicten kunnen onschuldig lijken maar zijn dat niet. Een dergelijk “klein” conflict kan uitmonden in een langdurende vervelende conflictsituatie. Het woongenot, de gevoelens van veiligheid en zelfs de gezondheid kunnen aangetast worden door een conflict met de burens, ook al betreft het een “gewone burenruzie”, die ook wel een “huis-tuin-en-keuken-conflict” genoemd kan worden. Het persoonlijke leefklimaat wordt aangetast wanneer een burenruzie voortduurt.⁸⁶ Bij dergelijke langslpende conflicten kan mogelijk soms zelfs excessief (fataal) geweld voorkomen.⁸⁷

Uit onderzoek van Peper & Spierings (1999), naar conflicthantering bij burenruzies in Nederland, blijkt dat burens over het algemeen niet in staat zijn hun conflict zelf op te lossen.⁸⁸ Omdat ze zelf van mening zijn dat ze daartoe wel in staat zouden moeten zijn, wordt veelal te laat een derde partij ingeschakeld voor (ondersteuning in) conflictoplossing. Wat vaak gebeurt wanneer burens het conflict zelf proberen op te lossen, is dat zij strategieën gebruiken die liggen tussen onderhandeling en de uitoefening van dwang en drang. Dit kunnen bijvoorbeeld agressieve uitingen zijn, machtsvertoon of zelfs gewelddadige gedragingen. Deze middelen werken averechts en zullen niet tot oplossing van het conflict leiden. Partijen zijn vaak niet in gelijke mate in staat hun stempel te drukken op de definiëring van het conflict en een mogelijke oplossing, waardoor geopperde oplossingen ontevredenheid bij één van de partijen kunnen opleveren. Wanneer burens constateren dat zij zelf niet tot een oplossing komen kunnen zij ervoor kiezen een instantie in te schakelen.⁸⁹ Vermassen omschrijft dit probleem: “Aangezien beide zwaaien met het monopolie van gelijk moet een derde noodgedwongen tussenkomen”.⁹⁰ Vermassen benadrukt hiermee een belangrijk kenmerk van een burenconflict: *hardnekkigheid*, zeker wanneer er geen derde partij tussenbeide komt.⁹¹ Burenruzies hebben tevens een onvoorspelbaar karakter, wat maakt dat geen van beide partijen precies weet hoe het zal verlopen en wanneer het eventueel zal eindigen. Dit maakt een burenruzie zwaar en kan enorme psychologische gevolgen hebben.⁹² Burenconflicten kunnen heftige emoties losweken bij beide partijen, wat maakt dat men soms in staat is tot handelingen waarvan men achteraf spijt heeft. Visser (2008) geeft hiervan meerdere voorbeelden; de mevrouw die het

⁸⁶ Peper & Spierings, 1999: 485, Ufkes, Giebels, Otten, & van der Zee, 2012: 1.

⁸⁷ Paquin & Gambell, 1994: 21, Ufkes, Giebels, Otten, & van der Zee, 2012: 1.

⁸⁸ Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van data uit drie experimentele projecten naar buurtbemiddeling, in Gouda, Rotterdam en Zwolle. In totaal betreft deze data 268 zaken van een burenconflict waarbij buurtbemiddeling heeft plaatsgevonden. Er is gebruik gemaakt van dossiers van de betreffende zaken, aantekeningen van de betrokken projectmedewerkers en zelf geconstrueerde formulieren die door betrokkenen ingevuld werden (Peper & Spierings, 1999: 492).

⁸⁹ Blad, 2001: 295.

⁹⁰ Vermassen, 2004: 290.

⁹¹ Teruggrijpend op de escalatieladder van Glasl: De hardnekkigheid en noodzakelijkheid van tussenkomst door derden zijn kenmerken uit fase 2 (en 3); partijen kunnen er niet meer met zijn tweeën of met eventuele hulp van de omgeving uit komen.

⁹² Peper & Spierings, 1999: 485.

was goed van de buurvrouw met de tuinslang natspuit, de meneer die witheet van woede de heg van de burens toetakelt met een heggenchaar et cetera. Vermassen verwoordt dit passend: "Emoties (...), ze overschaduwden de redelijkheid van de geest".⁹³ In dit opzicht benadrukt Vermassen ook dat wanneer partijen in een hevig conflict niet naar de rechter stappen, er eerder sprake kan zijn van eigenrichting. Deze conflicten hebben kans op escalatie; er is een verhoogd risico op verwonding of vernieling van de eigendommen van de ander.⁹⁴ Samenvattend kenmerkt het burencollict zich door subjectiviteit, hardnekkigheid, een onvoorspelbaar karakter, hoogoplopende emoties en uiteindelijk de noodzaak van tussenkomst door derden.

2.3. Risicofactoren voor geweld in de burensrelatie

De antropoloog Anton Blok (2011) concludeert, in navolging van Simmel, Nietzsche en Freud dat escalatie van conflicten veelal plaatsvindt in een gemeenschap, waar sprake is van overeenkomsten en gelijkenissen en misschien zelfs wel intieme verbondenheid.⁹⁵ Hij noemt dat (fataal) geweld vooral plaatsvindt tussen mensen die een intieme relatie hebben of verwant zijn, wat vaak bestempeld wordt met de gangbare uitdrukking 'in de relationele sfeer'. Blok bekritiseert deze uitdrukking omdat veel zaken van (dodelijk) geweld waarbij dader en slachtoffer elkaar kennen, lange tijd in elkaars nabijheid verkeren en met elkaar omgaan, hier niet onder vallen. Dit is onder andere het geval bij vrienden, kennissen, collega's en burens.⁹⁶ Blok oppert deze sociale relaties ook te scharen onder de noemer 'in de relationele sfeer'. In deze gevallen is immers sprake van een directe relatie tussen dader en slachtoffer, die van invloed kan zijn geweest op het escaleren van een conflict en daaruit voortvloeiende mogelijkheid tot geweld.

Conflict, geweld en doding 'in de relationele sfeer' kunnen ontstaan door een variatie aan risicofactoren. Naar aanleiding van een uitvoerig onderzoek naar geweld binnen het gezin onderscheiden de Amerikaanse sociologen Gelles & Straus elf factoren die kunnen bijdragen aan het ontstaan van conflict en geweld.⁹⁷ Deze elf risicofactoren voor het gezin zijn mogelijk van toepassing op de burensrelatie. Wanneer deze elf risicofactoren voor geweld in gezinsrelaties worden vergeleken met de situatie in burensrelaties, blijken negen risicofactoren toepasbaar op de burensrelatie, in meer of mindere mate dan bij gezinsrelaties het geval is.

⁹³ Vermassen, 2004: 291.

⁹⁴ Vermassen, 2004: 290-291.

⁹⁵ Zie ook §2.4.3. theoretische invalshoeken: het perspectief van de sociale rangorde.

⁹⁶ Blok, 2011: 92.

⁹⁷ Gelles & Straus, 1979: 552-553. De elf risicofactoren zijn: Tijdsduur, reeks van activiteiten en belangstelling, intensiteit van betrokkenheid, botsende activiteiten, recht tot beïnvloeding, leeftijds- en sekseverschillen, privéorganisatie, onvrijwillig lidmaatschap, stress, toegeschreven rollen en uitvoerige kennis van elkaars levensloop (Gelles & Straus, 1979: 552-553; Koenraadt, 2005: 130-131; Koenraadt, 1996: 15-16).

Allereerst *tijdsduur*; deze factor heeft in het gezin betrekking op het feit dat men veel tijd met elkaar doorbrengt, in verhouding tot tijd samen doorgebracht in andere relaties. Bij een burenelatie is het doorbrengen van tijd met elkaar uiteraard niet zo intiem als in een gezin, maar er wordt wel veel tijd in fysieke nabijheid van elkaar doorgebracht.⁹⁸ Het feit dat burens voortdurend in elkaars nabijheid verkeren, is al een risicofactor. Dit fenomeen wordt methodologisch uitgedrukt als 'exposure time' en ook wel 'relative exposure' genoemd.⁹⁹

Ten tweede *de reeks van activiteiten en belangstelling*; net als bij de eerste factor zal de intensiteit en frequentie van de gedeelde activiteiten en/of belangstelling minder zijn dan in het gezin, maar niettemin speelt deze factor een rol in de burenelatie. Wanneer burens in een flat of appartementencomplex wonen, zijn er veel activiteiten die gedeeld worden; door dezelfde deur naar binnen gaan, over de galerij lopen, de post uit het postvakje halen, de vuilnis in de stortkoker stoppen et cetera. Deze burens bevinden zich dan ook voortdurend op dezelfde terreinen. Het zullen minder verschillende raakvlakken zijn dan in gezinsverband, maar het kunnen er meer, vaak praktische, zijn dan bij bijvoorbeeld een relatie met een vriend.

Ten derde *de botsende activiteiten*; deze factor is zeker van toepassing op een relatie en conflict met burens. Botsende activiteiten kunnen een reden zijn voor conflict en het lang voortduren ervan, bijvoorbeeld wanneer de ene buur graag 's nachts muziek luistert en de andere buur graag 's nachts slaapt. De muziek-draaiende buur kan dan voor geluidsoverlast zorgen waardoor de andere buur niet kan slapen. Hier speelt de nabijheid weer een rol; door de nabijheid is er een grotere kans op conflict wanneer activiteiten botsen. Wanneer het twee vrienden zou betreffen in het zojuist genoemde voorbeeld, zou er geen sprake zijn van botsende activiteiten zijn omdat ze niet naast elkaar wonen; de nabijheid is dan geen risicofactor. Burens hebben immers niet de mogelijkheid de fysieke afstand te vergroten, die ligt (kadastraal) vast. Alleen verhuizen is mogelijk maar dat betekent het einde van het buurschap.

Ten vierde *het recht tot beïnvloeding*; deze factor is maar voor een klein deel van toepassing op de burenelatie. In het gezin strekt deze factor zich uit tot het beïnvloeden van normen, waarden, attitudes en gedrag. In de burenelatie betreft het voornamelijk gedrag, omdat men sociaal verder van elkaar af staat. Zoals Völker al aangaf, hebben burens een bepaalde macht over elkaar, waarmee ze elkaars gedrag kunnen beïnvloeden.¹⁰⁰ Wanneer de ene buur bijvoorbeeld consequent de klike van de ander een meter opzij schuift omdat hij vindt dat de klike te veel in zijn zicht staat, zal de andere buur hierop kunnen reageren door de klike voortaan op een 'nieuwe' plek te zetten of met een tegenreactie door de klike nog verder in het zicht van de buurman te zetten. Burens hebben de

⁹⁸ De fysieke nabijheid kan gezien worden als belangrijkste kenmerk van de burenelatie, zie ook §2.1.

⁹⁹ Gould, 2003: 68-69.

¹⁰⁰ Völker, 1999: 44.

mogelijkheid tot beïnvloeding, wat een beter passende term is dan het recht tot beïnvloeding, die meer aansluit bij gezinsverhoudingen.

Ten vijfde *leeftijds- en sekseverschillen*: ook deze factor speelt een rol bij burenen; men kan een buurman of een buurvrouw hebben, die oud of jong is. Wanneer de ene buur met pensioen is en de hele dag thuis zit, overal op let en weinig sociale contacten meer heeft, bestaat de kans dat hij/zij zich (te) veel bemoeit met het leven van de andere buur. Leeftijds- en sekseverschillen beïnvloeden dus levensstijl, dagbesteding en andere voorkeuren, wat bronnen van conflict kan opleveren.¹⁰¹

Ten zesde het *onvrijwillig lidmaatschap*; ook deze factor heeft Völker al aangekaart bij het omschrijven van de burenenrelatie.¹⁰⁰ Burenen kunnen meestal niet voor elkaar kiezen. Het is dan ook moeilijk om een burenenrelatie te beëindigen, de enige optie is verhuizen, indien mogelijk.

Ten zevende *stress*; ook deze factor speelt een rol in de burenenrelatie. Wanneer de ene buur veel stress heeft vanwege zijn werk, zal zijn gezin daar waarschijnlijk het meest van ondervinden. Toch kan de buurman hier ook door beïnvloed worden. De gestreste buur kan misschien harder gooien met deuren, harder schreeuwen tegen de hond en de andere buur minder vriendelijk groeten op straat. Deze acties kunnen reacties uitlokken en een bron van conflict worden.

Ten achtste *toegeschreven rollen*; deze risicofactor behelst dat conflict en geweld kunnen ontstaan wanneer personen niet het gedrag vertonen dat past bij hun toegeschreven rol. Met betrekking tot de rollen die burenen ten opzichte van elkaar vervullen, kunnen zij soms in een meer geformaliseerde verhouding ten opzichte van elkaar staan, zoals huurder en verhuurder. In dit geval is er sprake van een hiërarchische rolverdeling, waar vanwege het verschil in macht verwachtingen met betrekking tot gedrag aan verbonden zijn. Ook kunnen het de toegeschreven rollen zijn, welke zijn afgesproken in de vereniging van eigenaren van bijvoorbeeld een appartementencomplex. Wanneer partijen zich niet gedragen naar hun rol kunnen conflicten en geweld ontstaan.

Tot slot *de uitvoerige kennis van elkaars levensloop*; deze factor is bij burenen ook erg belangrijk, zoals eerder al in andere bewoordingen genoemd. Burenen hebben kennis van elkaars persoonlijke situatie, niet omdat ze elkaar spreken, maar omdat ze elkaar zien, horen, ruiken, voelen et cetera. Er wordt informatie verzameld die zij in een ander soort relatie niet zouden vergaren. Deze kennis kan men tegen elkaar gebruiken om bijvoorbeeld macht uit te oefenen, gedragsverandering af te dwingen of andere dingen voor elkaar te krijgen.¹⁰² Hier komt wederom de paradoxale kant van de burenenrelatie naar voren; men verkeert in fysieke nabijheid waardoor men getuige is van gebeurtenissen en gedwongen is informatie te delen. De sociale afstand echter, maakt dat men wanneer men de keuze heeft, deze informatie misschien niet met de burenen zou delen.

¹⁰¹ In §2.4.2 zal duidelijk worden dat naast deze verschillen, ook *culturele* verschillen een risicofactor kunnen zijn voor conflict en geweld binnen de burenenrelatie.

¹⁰² Völker, 1999: 44.

Het wordt zichtbaar dat er overlap is tussen risicofactoren voor geweld in gezinsrelaties en in burenelaties. Het komt voor dat er letterlijk overlap bestaat tussen deze twee relaties; bijvoorbeeld wanneer de buur tevens familie is of wanneer de buur zo'n goede vriend(in) is dat hij/zij dagelijks over de vloer komt. Deze buur is tevens huisvriend; in de definitie van huiselijk geweld wordt de huisvriend genoemd als mogelijke dader of slachtoffer. Daarbij zijn niet alleen familiebanden van belang.¹⁰³ Wanneer een buur tevens een huisvriend(in) is, ontstaat er een extra dimensie, soms daarmee een extra complicatie. De zojuist besproken factoren zullen dan een grotere rol spelen dan wanneer het burenelatie betreft die elkaar louter gedag zeggen op straat.

Wanneer een buur geen huisvriend of familielid is, zal in het contact niet elke risicofactor evenveel invloed hebben als binnen het gezin, maar ze zijn wel degelijk toepasbaar. De twee factoren die niet toepasbaar zijn op de burenelatie (intensiteit van betrokkenheid en privéorganisatie) zijn dan ook sterk typerend voor het gezin. Concluderend kan gesteld worden dat de burenelatie vergeleken kan worden met de intieme gezinsrelaties, gezien de soortgelijke risico's voor conflict en geweld.

2.4. Theoretische invalshoeken bij burenelconflicten

Het fenomeen van (ernstige) burenelconflicten kan vanuit verschillende theoretische invalshoeken geanalyseerd worden. In deze paragraaf worden achtereenvolgens besproken: de biologische invalshoek, de culturele benadering, het perspectief van de sociale rangorde en de psychopathologische benadering. Er is gekozen voor deze vier invalshoeken omdat ze de burenelatie, een mogelijk burenelconflict en eventuele delicten tussen burenel op verschillende wijzen belichten.¹⁰⁴ Alle invalshoeken belichten het fenomeen op een andere wijze, waarbij geen van de vier invalshoeken prevaleert boven een ander. In hoofdstuk 5 (en bijlage 5) wordt nagegaan welke van deze theoretische invalshoeken uit de data, daarmee de praktijk, naar voren komen.

¹⁰³ Ministerie van Justitie, 2011. In het algemeen gaat een vergelijking tussen huiselijk geweld en geweld tussen burenel op, wanneer men kijkt naar de definitie. Bij huiselijk geweld wordt men beperkt in het woongenot en algehele levensgenot door iemand in de directe omgeving; men zal zich niet veilig meer voelen in het eigen huis of directe sociale kring, wat juist een veilige plaats en een plaats van geborgenheid hoort te zijn (Ministerie van Justitie, 2011). Betrokkenen van burenelconflicten of slachtoffers van burenelgeweld kunnen dezelfde gevoelens ontwikkelen; hun woon- en levensgenot wordt beperkt door iemand die zich in hun directe nabijheid bevindt, wat angst en onveiligheidsgevoelens kan oproepen. Ook de coördinator van de recherche noemt in het interview dat 'burenelgeweld' overlap toont met huiselijk geweld; hij benadrukt dat namelijk in beide gevallen een *voorgeschiedenis* een rol speelt bij de totstandkoming van het delict. Hiermee doelt hij op een langer durend conflict waarvan reeds meerdere meldingen zijn gemaakt bij politie. Dit komt zowel bij zaken van huiselijk geweld, als bij ernstige burenelconflicten voor.

¹⁰⁴ Mogelijk zijn er ook andere theoretische perspectieven van toepassing, maar gezien de exploratieve aard en omvang van dit onderzoek is gekozen voor deze vier meest toepasbare invalshoeken.

2.4.1. De biologische invalshoek

In deze paragraaf worden burencollicten geanalyseerd vanuit een biologische perspectief, waar de nadruk ligt op (dierlijke) territoriumdrift en de omgang van de mens met ruimte. Duidelijk wordt dat deze – van oorsprong biologische- territoriumdrift zichtbaar wordt in verscheidene sociale en (inter)persoonlijke gedragingen van de mens.

Waar men ook gaat of staat, men is gedwongen de beschikbare ruimte te delen: op openbare locaties, tijdens het werk, maar ook in de veilige thuisomgeving. Ieder mens heeft de wens een eigen territorium te hebben, waardoor de ruimte om ons heen niet alleen *gedeeld* maar ook *verdeeld* dient te worden.¹⁰⁵ Binnen en tussen de verschillende ruimten bevindt men zich in een web van sociale relaties. Het verband tussen ruimte, omgeving, locatie en sociale relaties is in de sociologie en psychologie niet vaak expliciet onderzocht, ondanks dat wel geïmpliceerd wordt dat ruimte en locatie intermenselijke relaties beïnvloeden.¹⁰⁶ In de verwevenheid van ruimte met sociale relaties en de fysieke nabijheid die kenmerkend is voor de burerelatie,¹⁰⁷ is voor te stellen dat een conflict betreffende territorium en ruimte kan ontstaan tussen burens.

Territoriumcollicten bestaan al sinds jaar en dag; in de klassieke oudheid streden Grieken en Romeinen eindeloos om de afbakening (en vergroting) van hun rijkdom. In de middeleeuwen betwistten de machtigste rijken elkaar het bezit van goede grond. Oorlogen betreffen vaak grenscollicten; “landje veroveren” en laten zien wat allemaal tot het territorium van de machtigste behoort.¹⁰⁸ Het bezit of eigendom van territorium vertegenwoordigt aanzien, vermogen, macht en rijkdom. Het is een belangrijk menselijk streven dit niet alleen te bewaken, maar ook dat zo mogelijk te vergroten. De verschillen in bezit of eigendom kunnen als gevolg van jaloezie intens (knagend) worden beleefd.¹⁰⁹ Het afbakenen van een territorium is iets menselijks, waar men blijkbaar behoefte aan heeft. Mensen zijn territoriumdieren, koste wat kost wil men eigen terrein verdedigen. Wanneer men zich hierin voelt aangetast wordt er maximaal verweerd.¹¹⁰ Het zijn echter niet alleen volken en landbestuurders die grenscollicten aangaan, ook individuele burens kunnen in een grenscollict terecht komen, waarbij het territorium en de verdediging ervan centraal staan. “Angstvallig wordt er gewaakt over de grenslijn van het territorium”.¹¹¹

Deze territoriumdrift en mogelijke vijandigheid ten opzichte van de burens, bestaat ook in de wereld der primaten. Van Hooff beschrijft hoe chimpansees, net als mensen, de oorlog kunnen

¹⁰⁵ Smith, 1990: 1.

¹⁰⁶ Skjaeveland & Garling, 1997: 181; Dixon, 2001: 589; Stokoe & Wallwork, 2003: 554.

¹⁰⁷ Bulmer, 1986; Koenraadt, 2005.

¹⁰⁸ Van der Dennen, 1999; Visser, 2008: 21; Tir, 2010.

¹⁰⁹ Voor een boeiende uiteenzetting betreffende het fenomeen jaloezie, waarbij tevens jaloezie als emotie van een *groep* besproken wordt, zie de Swaan, 1990: 168-181.

¹¹⁰ Vermassen, 2004: 290; Tir, 2010: 413.

¹¹¹ Vermassen, 2004: 290.

verklaren aan de burens. Door middel van pesterijen en gruwelijkheden betreden zij elkaars territorium, iets wat (bijna) nooit vredig eindigt.¹¹² Chimpansees hebben net als mensen de neiging hun territorium te verdedigen; de chimpansee verdedigt zijn territorium vanwege goede voedselvoorziening en bescherming van de wijfjes. Het is voorstelbaar dat de mens zijn territorium om dezelfde redenen verdedigt; de familie, de 'goede' grond¹¹³ en de privacy.

Goffman benadrukt dat respect voor elkaars territorium belangrijk is in elke relatie.¹¹⁴ In veel relaties zal dit voornamelijk een figuurlijke betekenis hebben, bijvoorbeeld wanneer de ene vriend zich veel bemoeit met de persoonlijke zaken van de andere vriend; de laatste persoon zal zich aangetast voelen in zijn persoonlijke ruimte. Bij de burensrelatie is letterlijk sprake van een territorium. Veel burensruzies gaan over de grootte van kavels, overhangende planten of bomen, het recht van overpad of verkeerd geplaatste schuttingen.¹¹⁵ Men wil zich thuis voelen in het eigen huis, de eigen stek: een veilige haven. Wanneer een burensruzie ontstaat, wordt de veiligheid van deze haven – soms ook have – aangetast.

Stokoe en Wallwork (2003) onderzochten de rol van ruimte bij burensruzies, waarbij zij niet slechts de praktische betekenis van ruimte meenamen,¹¹⁶ maar ook de betekenis van ruimte in het definiëren van het conflict. Uit hun onderzoek bleek dat men een 'goede' buur definieert aan de hand van het grensgedrag; wanneer men het contact beperkt houdt tot de grenzen van de persoonlijke ruimte en men andermans ruimte niet vervuult en/of schendt, is men een 'goede' buur.¹¹⁷ Wanneer een buur een 'ruimtelijke' overtreding maakt (i.e. andermans ruimte betreden, schenden et cetera) lijkt dit een rechtvaardiging te zijn voor het betitelen van iemand als 'slechte' buur, ook al is deze rechtvaardiging slechts gebaseerd op een momentopname (2003: 566). Auteurs noemen dergelijke burentwisten dan ook toepasselijk 'space invaders'. Hieruit blijkt het belang van de ruimte, het territorium en het respect daarvoor in de burensrelatie. Stokoe en Wallwork concluderen: "Boundaries were simultaneously challenged yet treated as having divisionary power. Boundary disputes, once initiated, appeared irresolvable".¹¹⁸

Het fenomeen van territoriumdrift vindt zijn oorsprong in een biologisch perspectief. Smith benadrukt echter dat territoriumdrift bij mensen verfijnder en complexer in elkaar zit dan bij dieren,

¹¹² van Hooff, 2006.

¹¹³ Het vernielen van elkaars tuin is regelmatig voorkomend bij burensruzies; een directe aanval op elkaars grond.

¹¹⁴ Goffman, 1971: 51-57.

¹¹⁵ Het CCV, 2008: 10.

¹¹⁶ Bijvoorbeeld betreffende de locatie van een conflict: "de ruzie vindt plaats op straat", "de auto staat op de oprit".

¹¹⁷ Hierin zijn overeenkomsten zichtbaar met het onderzoek van Crow, Allan & Summers (2002) waarbij de nadruk op 'respect' lag (zie ook §2.1.).

¹¹⁸ Stokoe & Wallwork, 2003: 566.

omdat mensen een deel van hun identiteit ontlenen aan territorium en ruimte. Dit betreft bijvoorbeeld identificatie met ‘Nederlander’ zijn, maar ook het vormen van de identiteit aan de hand van het persoonlijke territorium, zoals een huis of een tuin.¹¹⁹ Aangezien het territorium bepalend is voor de persoonlijke identiteit zijn extreme reacties op de aantasting ervan te verwachten. Men heeft het gevoel zichzelf te moeten verdedigen wanneer het territorium en naar het voelt de eigen persoon, wordt aangevallen. Het vernielen van elkaars eigendommen, wat nogal eens voorkomt bij burenruzies, is dus een indirecte aanval op de persoon.

Met betrekking tot de eigen identiteit omschrijft Zygmunt Bauman in zijn werk *Liquid times* de invloed van de reeds genoemde mondialisering (zie §2.1). Zoals Beck (1992) ook beschrijft, bestaan er in de moderne maatschappij angsten; angst voor criminaliteit, angst voor aantasting van de veiligheid en daarmee ook angst voor vreemden. Bauman noemt dit *globale angsten* die hij als kenmerkend bestempelt voor de huidige vloeibare samenleving.¹²⁰ Mensen zijn bang voor terreur, bang voor natuurrampen, bang voor de persoonlijke veiligheid et cetera. Deze angsten zijn onder de aandacht gekomen door toedoen van de modernisering van de maatschappij. Een gevolg hiervan is, dat men zich op een lokaal niveau, in de eigen stad of dorp, hier tegen wenst te beschermen, wat vaak geforceerd en daardoor ineffectief gebeurt. Volgens Castells (1997, 2011) ligt hierbij een sterke focus op de eigen identiteit om te benadrukken dat men een bestaande entiteit is. Het idee dat men een bewust bestaande unieke entiteit is, kan een gevoel van bescherming bieden tegen gevaar van buitenaf. Deze bestaande entiteit wordt gedefinieerd aan de hand van territorium en ruimte; er wordt krampachtig vastgehouden aan de definiëring van ‘mijn stad, mijn dorp, mijn buurt, mijn huis, mijn tuin, mijn boom’ om zich op deze manier minder angstig te voelen. Castells omschrijft dit als volgt: ‘defenceless against the global whirlwind, people stick to themselves’.¹²¹ Het vasthouden aan deze definiering kan kortom samengaan met territoriumdrift.

2.4.2. De culturele benadering

Ufkes (2010) bespreekt in zijn dissertatie de invloed van culturele aspecten op het ervaren woongenot. Hij noemt dat er een “wij-zij” tegenstelling kan ontstaan die berust op bestaande of veronderstelde stereotypen over de ander. Wanneer culturele aspecten op deze manier een rol spelen ontstaat er ruimte voor “othering”: de *ander* heeft dermate andere leefgewoonten dat gedrag, normen en waarden worden afgekeurd en men het liefst niet in de fysieke nabijheid van hem of haar verkeert.¹²² Hier spelen ook de globale angsten een rol; contact met vreemde mensen is

¹¹⁹ Smith, 1990: 2.

¹²⁰ Bauman, 2007: 83.

¹²¹ Castells, 1997: 25, 61, Bauman, 2007: 84.

¹²² Stokoe & Wallwork, 2003: 561; Bauman, 2007: 71-93.

beangstigend omdat mensen niet weten welke risico's hieraan verbonden zijn. De buurt verandert; door toegenomen mobiliteit bestaat er een verscheidenheid aan culturen en mensen, waar voorheen meer sprake was van homogeniteit in een wijk. De onbekende *ander* staat gelijk aan angst voor criminaliteit en gevaar voor eigen veiligheid.¹²³ In de moderne maatschappij hebben mensen de neiging om de onbekende *ander* per definitie als gevaarlijk te zien. Dit gevaar wordt geconstrueerd aan de hand van stereotypen over andere culturen.

Deze stereotypen beïnvloeden de manier waarop iemand reageert op een meningsverschil of een conflict. Negatieve stereotypen in cultureel diverse wijken maken dat mensen zich snel ergeren aan overlastsituaties en deze eerder als opzettelijk interpreteren, wat de adequaatheid van de reactie hierop beïnvloedt. Wanneer een wijk cultureel divers is, blijken mensen drie keer zo veel overlast van burens te ervaren als onder mensen in een cultureel homogene wijk.¹²⁴ Putnam (2007) en Lancee & Dronkers (2011) hebben de invloed van culturele diversiteit op het sociale kapitaal onderzocht (zie ook §2.1). Uit deze studies kan geconcludeerd worden dat culturele diversiteit in wijken de kwaliteit van het contact tussen burens vermindert en daarmee het sociaal kapitaal verkleint. Putnam ontdekte dat het weinig uitmaakt of het een culturele minderheid of meerderheid betreft in een wijk; beiden onttrekken zich meer aan het sociale leven in de wijk wanneer buurten cultureel heterogener zijn. Hij noemt dat het vertrouwen in burens in cultureel diverse wijken opvallend minder is dan in cultureel homogene wijken. Zowel het vertrouwen in de cultureel identieke buur als in de cultureel afwijkende buur verslechtert.¹²⁵ Opvallend hierbij is de tegenstelling met de 'contact-hypothese', op basis waarvan verwacht wordt dat stereotypen over (onbekende) anderen afnemen naarmate er meer contact met deze groep bestaat. De bevindingen van Putnam rijmen ook niet met de 'conflict-theorie', die stelt dat juist het vertrouwen in de 'eigen' groep groter zou moeten worden wanneer omringd door leden van een 'andere' groep.¹²⁶ Putnam oppert dan ook de 'constrict-theory' als samenvoeging van beide theorieën. Beide blijken immers zichtbaar met als gevolg dat alle leden van alle culturele groepen afstand nemen van elkaar.¹²⁷

Ufkes (2010) concludeert onder andere dat in cultureel diverse wijken het 'zwarte schaap'-effect kan optreden door toedoen van de "wij-zij" tegenstelling: wanneer iemand uit de *ingroup* ("wij") hetzelfde overlastgevende gedrag vertoont als iemand uit de *outgroup* ("zij"), wordt de persoon uit de *ingroup* negatiever beoordeeld dan degene uit de *outgroup*. De verklaring hiervoor ligt in het gegeven dat men hogere verwachtingen heeft van de persoon uit de 'eigen' kring. Deze

¹²³ Bauman, 2007: 71-93; Aas, 2007: 78-79.

¹²⁴ CBS, 2008; Ufkes, 2010: 7, 128.

¹²⁵ Putnam, 2007, 159-160.

¹²⁶ Putnam, 2007: 144; Lancee & Dronkers, 2011: 698.

¹²⁷ Putnam, 2007: 149.

hogere verwachtingen voor leden van de 'eigen' groep ontstaan mede omdat men het imago van de eigen culturele groep wenst te beschermen. Deze bevinding gaat op voor zowel de culturele meerderheid, in dit onderzoek autochtone Nederlanders, als voor de culturele minderheid, in dit onderzoek Turkse Nederlanders.¹²⁸ Echter, hoe negatiever het stereotype over de *outgroup*, hoe meer ergernis en groter de kans op destructief gedrag in het conflict. Hieruit kan geconcludeerd worden dat burencollicten tussen mensen met een verschillende culturele achtergrond niet per definitie sneller escaleren dan burencollicten tussen mensen met dezelfde culturele achtergrond. Negatieve stereotypen over de *outgroup* kunnen echter het conflict wel sneller laten escaleren.¹²⁹ Culturele diversiteit en negatieve stereotypen over de 'ander' kunnen invloed hebben op de burencollicten en mogelijk burencollicten veroorzaken of versterken.

2.4.3. Het perspectief van de sociale rangorde

In deze paragraaf wordt de invloed van (afwezigheid van) sociale rangorde op het ontstaan van collicten besproken. Aan de hand van het werk van de socioloog Roger Gould (2003) en de antropoloog Anton Blok (2001, 2011) wordt de toepassing van deze theorie op het ontstaan van burencollicten geschetst.

Verklaringen voor het ontstaan van conflict worden vaak gezocht in verschillen tussen mensen of groepen mensen; hoe groter de economische, sociale of culturele verschillen, hoe groter de kans op conflict en geweld wordt geacht. Blok beargumenteert aan de hand van verschillende voorbeelden dat deze aanname niet geheel juist is.¹³⁰ Hij beschrijft dat juist *overeenkomsten* tussen mensen, het ontbreken van grote verschillen, aanleiding kan vormen voor conflict en geweld. Burgeroorlogen verlopen bijvoorbeeld vaak wreder dan andere oorlogen en broers¹³¹ en zussen kunnen heviger strijd met elkaar voeren dan personen in andersoortige relaties.¹³² Volgens Blok is de kans op conflict groter wanneer men overeenkomsten vertoont en een (hechte) band met elkaar heeft.¹³³

¹²⁸ Ufkes, 2010: 22.

¹²⁹ Ufkes, 2010: 33, 130.

¹³⁰ Blok, 2001: 115 - 135.

¹³¹ Antropoloog Clyde Kluckhohn concludeerde dat het meest voorkomende conflict in de mythologie de strijd tussen broers is, welke vrijwel altijd eindigt in *fratricide*, de doding van een van de broers door de ander (1960: 52).

¹³² Hierbij refereert Blok aan het verhaal van de broers Kain en Abel; Kain doodt Abel wanneer God zijn offer niet accepteert en dat van Abel wel (Genesis 4). Ook al wordt in de Bijbel niet officieel genoemd dat het motief jaloezie is, dit wordt vaak aangenomen.

¹³³ Blok 2001: 115; 2011: 96, 98, 100.

Vaak wordt geconcludeerd dat conflict en (dodelijk) geweld vooral plaatsvinden tussen mensen die elkaar kennen.¹³⁴ Blok concludeert na interpretatie van het werk van Leistra en Nieuwbeerta (2003, 2007) dat daders en slachtoffers van (dodelijk) geweld elkaar niet alleen kennen, maar dat zij vaak een bepaald soort relatie met elkaar hebben: ze wonen bij elkaar in de buurt en gaan als gelijken met elkaar om.¹³⁵ Blok noemt dergelijke relaties “symmetrische relaties”, wat hij baseert op het werk van Gould (2003).

Gould beschrijft hoe onduidelijkheid over *sociale rangorde* tussen mensen, ruimte geeft voor conflict en een basis vormt voor escalatie van conflicten. Deze onduidelijkheid over sociale rangorde is alleen aanwezig bij symmetrische relaties.¹³⁶ Een conflict tussen twee mensen in een symmetrische relatie ontstaat en loopt uit de hand wanneer een van de twee personen zich verheft boven de ander. De andere persoon voelt zich geschonden in de eer; de een heeft geen reden om zich superieur op te stellen ten opzichte van de ander, ze zijn immers gelijkwaardig. In een asymmetrische relatie zal waarschijnlijk een hiërarchie bestaan, zoals bij een werkgever en werknemer. De werkgever bepaalt hoe deze relatie eruit ziet, bijvoorbeeld hoe frequent er contact is.¹³⁷ Er bestaat dan geen onduidelijkheid over sociale rangorde en conflicten zullen minder snel escaleren. Conflicten worden op een meer vreedzame wijze opgelost, waarbij de dominante persoon, in dit voorbeeld de werkgever, de regie in handen heeft.¹³⁸

De relatie tussen burens kan omschreven worden als een symmetrische relatie. Buren leven (zeer waarschijnlijk) in een zelfde soort huis, hebben een zelfde soort levensstijl, begeven zich in dezelfde winkels, gebieden en wijken en rijden misschien zelfs wel een zelfde soort auto. Er is sprake van veel overeenkomsten. Binnen de burensrelatie is voor te stellen hoe de ene persoon zich kan verheffen boven de ander. Bijvoorbeeld wanneer twee (ongehuwde) buurvrouwen regelmatig met elkaar omgaan en een van de twee een relatie krijgt, waardoor het contact tussen de twee buurvrouwen minder wordt. De buurvrouw zonder relatie heeft het gevoel dat de andere vrouw meer heeft dan zij. Hierdoor kan een conflict ontstaan. De ene vrouw heeft immers het idee dat de ander zichzelf verheven heeft; zij voelt zich gekrenkt en in de steek gelaten.¹³⁹ Gould claimt dat het in dergelijke gevallen om ‘respect’ (eer) draait. De ene buurvrouw heeft het gevoel dat haar respect

¹³⁴ Polk, 1994: 4; Gould, 2003: 4, 67; Nieuwbeerta & Leistra, 2007: 40; Blok, 2011: 96.

¹³⁵ Blok, 2011: 96.

¹³⁶ Gould, 2003: 67-103.

¹³⁷ Gould, 2003: 48, 83-97.

¹³⁸ Blok, 2011: 97; Gould, 2003: 83-97.

¹³⁹ Voorbeeld uit Visser (2008: 107). In dit voorbeeld speelt jaloezie een belangrijke rol, wat in het verhaal van Kain en Abel tevens naar voren komt, als motief van conflict en geweld in een symmetrische relatie.

geschonden is, wat een voedingsbron voor conflict is.¹⁴⁰ Gould beschrijft met een praktisch voorbeeld de symmetrie in de burenrrelatie; de ene buur kan niet zonder meer tegen de ander zeggen “je moet opzij stappen wanneer ik langsloop, omdat ik dat zeg en ik je buurman ben”. De ene buur heeft immers niet meer ‘macht’ dan de andere buur, omdat het om een symmetrische relatie gaat. Om die reden kan geen aanspraak gemaakt worden op de relatie om iets gedaan te krijgen, zoals dat wel zou kunnen bij een asymmetrische relatie.¹⁴¹ Het is denkbaar dat een werkgever tegen een werknemer kan zeggen “je moet opzij stappen wanneer ik langsloop, omdat ik dat zeg en ik je baas ben”.

In een symmetrische burenrrelatie moet sprake zijn van voortdurende uitwisseling van bewijzen van respect, bijvoorbeeld het groeten in de morgen, pakketjes voor elkaar aannemen en elkaars planten water geven indien nodig. Goffman (1971) benadrukt tevens het belang van respect. Wanneer iemand gedragscodes schendt of grenzen overschrijdt, is er in een symmetrische relatie ruimte voor conflict. Dominantie en asymmetrie kunnen dan de relatie binnensluipen, wat gevolgd kan worden door vernedering, belediging, conflict en geweld.¹⁴²

2.4.4. De psychopathologische benadering

Aanwezige psychische problemen, *psychopathologie*, kunnen gedrag, meningen en gevoelens beïnvloeden. De kans bestaat dan ook dat psychische problemen een burenrrelatie beïnvloeden, mogelijk op negatieve wijze. Wanneer iemand psychische problemen ervaart, zoals bijvoorbeeld psychotische symptomen, dan zal een buur hier eerder mee te maken krijgen dan iemand die een straat verderop woont, simpelweg omdat hij/zij zich in de buurt bevindt.¹⁴³ In het algemeen geldt bijvoorbeeld dat daders van geweld en doding geïnduceerd door een psychose of schizofrenie, een geïsoleerd leven leiden. De sociale contacten die nog bestaan, bevinden zich in de directe omgeving. Er bestaat dan ook een verhoogd risico voor gezinsleden, huisgenoten en burenen.¹⁴⁴ Hier komt het belangrijkste kenmerk van de burenrrelatie weer terug; de fysieke nabijheid. Aanwezige

¹⁴⁰ Gould, 2003: 5-13, 67-103; Blok, 2011: 97. Dit is van toepassing in de burenrrelatie; zoals uit het onderzoek van Crow et al. bleek, waarbij wederzijds respect voor privacy en grenzen als positieve eigenschap van een buur genoemd wordt (2002).

¹⁴¹ Gould, 2003: 71-72.

¹⁴² Gould, 2003: 48-49; Blok, 2011: 99.

¹⁴³ Onder andere door bezuinigingen op de intramurale geestelijke gezondheidszorg, waarbij patiënten in een GGZ instelling wonen en behandeld worden, wonen meer patiënten thuis en worden zij vanuit daar behandeld (extramuraal). Doordat mensen met psychische problematiek steeds meer thuis wonen, is de kans groter dan voorheen dat er problemen in de woonomgeving ontstaan, zoals conflicten met burenen. Daarnaast is er voor deze personen en hun omgeving een extra risico op problemen, overlast of conflicten, wanneer zij hun behandeling of medicatie niet adequaat toepassen. Meer over de gevolgen van de bezuinigingen voor de GGZ op <http://www.limor.nl/media/active/lenteakkoord-en-de-langdurige-zorg.pdf>.

¹⁴⁴ Koenraadt, 1996: 202-205, 221, 268-269; Koenraadt, 2005.

psychopathologie verhoogt in combinatie met de fysieke nabijheid de kans dat buren slachtoffer worden.

Belangrijk bij psychopathologie bij delinquenten is het verband tussen de stoornis en het delict; immers wanneer aanwezige psychopathologie geen invloed heeft gehad op een delict, heeft dit ook geen invloed op de toerekeningsvatbaarheid, waarmee logischerwijs ook niet op de strafbaarheid van de verdachte. Bij allerlei delicten geldt dat ze *kunnen* voorkomen als gevolg van doorwerking van een psychische stoornis. Wanneer in Nederland een verdachte niet of slechts verminderd toerekeningsvatbaar verklaard wordt, kan dat alleen door een aangetoonde psychische stoornis en het verklarende verband tussen de stoornis en het tenlastegelegde.¹⁴⁵ Bij verminderde of ontoerekeningsvatbaarheid kon de wil van de verdachte niet meer in vrijheid gevormd worden ten tijde van het delict. Wanneer de vrije wil afwezig is ten tijde van het delict, ontbreekt de verwijtbaarheid en is er geen schuld.¹⁴⁶ Belangrijk hierbij te noemen is dat het verband tussen de stoornis en een delict voor elke individu afzonderlijk beschreven zal moeten worden. Voor elk individu moet omschreven worden *hoe* de *aangetoonde* stoornis doorgewerkt heeft in het door *die persoon* gepleegde delict. Zo kan het voorkomen dat er bij een dader wel sprake is van een psychische stoornis, maar dat deze stoornis geen doorwerking heeft in het delict. In dit geval is de toerekenbaarheid niet aangetast. In het geval van verminderde of ontbrekende toerekeningsvatbaarheid wordt een dergelijk verband aangetoond en beschreven in een rapportage pro Justitia, waarin de doorwerking van de mogelijke stoornis in het delict uitgebreid omschreven wordt voor de rechter.¹⁴⁷

Belangrijk te noemen is dat ook rekening gehouden moet worden met de invloed van middelenmisbruik. Voor te stellen is dat middelenmisbruik reacties op buren, andere omwonenden en burenconflicten kunnen beïnvloeden, maar ook dat de levensstijl van iemand die verslaafd is irritaties of overlast kan bezorgen bij buren. Wanneer sprake is van middelenmisbruik, kan aan de hand van een eventuele rapportage pro Justitia onderzocht worden of dit van invloed is geweest op het delict en/of er sprake is van culpa in causa.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Beukers, 2008: 9-27, 14-16.

¹⁴⁶ Kronenberg & de Wilde, 2010: 93.

¹⁴⁷ Beukers, 2008: 13-19; van Kordelaar, 2007: 97.

¹⁴⁸ Culpa in causa heeft betrekking op de aanname dat iemand toerekeningsvatbaar is wanneer hij een delict begaat in een psychische toestand die veroorzaakt is door het willens en wetens tot zich nemen van intoxicerende stoffen (i.e. middelen) (Beekman & van Mulbregt, 2004: 25-26).

2.5. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn theoretische achtergronden met betrekking tot burenenrelaties en burenenconflicten besproken. Kenmerkend voor de burenenrelatie is de fysieke nabijheid, waardoor burenen veel van elkaar (kunnen) weten. Een burenenconflict kan ontstaan wanneer een buur zich aangetast voelt in de eer en wordt gekenmerkt door subjectiviteit van beide partijen, hardnekkigheid en hoogoplopende emoties. Bij bespreking van risico's voor geweld, blijkt dat de burenenrelatie vergeleken kan worden met intieme gezinsrelaties. Om die reden worden in het huidige onderzoek kenmerken van de burenenrelatie en het mogelijke burenenconflict in beeld gebracht.

Er zijn vier theoretische invalshoeken van toepassing op het ontstaan van ernstige burenenconflicten. Allereerst is dat *de biologische invalshoek*, welke betrekking heeft op de menselijke territoriumdrift en de invloed van ruimte en grenzen, waardoor een burenenconflict kan ontstaan. Ten tweede *de culturele benadering*: culturele diversiteit en negatieve stereotypen over een buur kunnen invloed hebben op de burenenrelatie en mogelijk burenenconflicten veroorzaken of versterken. Ten derde is *het perspectief van de sociale rangorde* toepasbaar op het ontstaan van conflicten in de burenenrelatie; in een symmetrische relatie is men gelijkwaardig. Een sociale rangorde ontbreekt, waardoor er een conflict kan ontstaan wanneer de ene partij zich verheft boven de andere partij. Tot slot is *de psychopathologische benadering* van toepassing. Wanneer sprake is van aanwezige psychopathologie, bevordert dit tezamen met de fysieke nabijheid de kans dat een buur slachtoffer wordt. In het licht van deze theoretische invalshoeken wordt in onderhavig onderzoek aandacht besteed aan het soort woning, de soort buur, de culturele achtergrond, de aanleiding en onderwerpen van conflict en de mogelijk aanwezige psychopathologie bij de dader.

Buren die elkaar te lijf gaan, kunnen om die reden in de rechtszaal verwacht worden, maar ook burenen die geen strafrechtelijke overtredingen begaan kunnen bij de rechter terecht komen. Een schutting die over de erfgrrens heen staat of een twist over recht van overpad vallen onder het civiele recht. Om een beeld te krijgen van de zaken betreffende burenen in het straf- en het civiele recht wordt de database van uitspraken op de website www.rechtspraak.nl geraadpleegd.¹⁴⁹ Hieruit blijkt dat in een recente periode van vijf jaar (2008 tot en met 2012) 153 strafzaken en 210 civiele zaken betreffende burenen zijn gepubliceerd. In strafzaken betreft het dader en slachtoffer die elkaars buur zijn. In de civiele zaken betreft het procespartijen die elkaars burenen zijn of woningcorporaties die huurders voor het gerecht dagen in het kader van een overlastzaak.

In dit hoofdstuk worden algemene kenmerken van deze civiele- en strafzaken besproken om een beeld te schetsen van burenenzaken in het recht. Er is gekozen om ook civiele zaken mee te nemen in deze analyse omdat burenenconflicten naast het strafrecht, hun uiting kunnen vinden in het civiele recht. Buren die voor de civiele rechter staan vanwege een ruzie over de ligging van de erfgrrens, hebben immers ook een *conflict*. Omdat het echter in onderhavige studie draait om *strafzaken* betreffende burenen wordt een delict-categorisering voor strafzaken op basis van ernst van delicten gepresenteerd (zoals aangegeven in §1.3). Daarna wordt dieper ingegaan op een van de strafbare feiten, namelijk het doden van een buur, met een korte bespreking over levensdelicten. Er wordt afgesloten met een samenvatting van het hoofdstuk.

3.1. Civiele zaken

Van de 210 civiele zaken zijn er 163 door rechtbanken behandeld, 39 door gerechtshoven en acht door de Hoge Raad.¹⁵⁰ In tabel 3.1a is in de laatste kolom ('totaal') een frequentieverdeling te vinden van onderwerpen van vorderingen in civiele zaken betreffende burenen. De meest voorkomende onderwerpen betreffen geluidsoverlast, recht van overpad en pesterijen.¹⁵¹ De negen zaken die onder de categorie 'anders' vallen hebben betrekking op een verscheidenheid aan onderwerpen zoals overlast door lampen van burenen, het schoonhouden van een gemeenschappelijke vijver,

¹⁴⁹ Voor de methodologische aspecten van deze jurisprudentieanalyse, zie hoofdstuk 1, §1.2.

¹⁵⁰ De drie dubbele zaken zijn bij de gerechtshoven behandeld, in het oorspronkelijke aantal zaken zijn er 42 door gerechtshoven behandeld.

¹⁵¹ Deze zaken betreffen ernstige hinder in de vorm van pesterijen, agressief of intimiderend gedrag, privacy schending (voortdurend elkaars perceel betreden louter om te sarren), vernieling et cetera. Kortom: een ernstige algemene hinder van het woongenot (Rechtspraak.nl).

onrechtmatige hinder door afwatering, de verdeling van de kosten voor een verbouwing en uitzetting van een zedendelinquent.

Tabel 3.1a. Verdeling naar onderwerp van vordering en betrokken procespartijen, burenzaken civiel recht 2008-2012.

	Procespartijen					Totaal
	Buren	Woningbouw – huurder	Burger - instantie	Burger-burger (niet buur)	Anders	
Onrechtmatige hinder: geluid	9	30	2	4	0	<u>45</u>
Onrechtmatige hinder: uitzicht	11	0	0	0	0	11
Onrechtmatige hinder: beplanting	26	1	0	0	0	27
Onrechtmatige hinder: pesterijen	7	26	0	0	1	<u>34</u>
Onrechtmatige hinder: gevaar	1	0	1	0	0	2
Onrechtmatige hinder: stank	0	5	0	0	0	5
Erfdienstbaarheid: recht van overpad	33	1	2	0	0	<u>36</u>
Erfdienstbaarheid: erfgrans	26	0	0	0	0	26
Ladder/steigerrecht	2	0	1	0	0	3
Schadevergoeding	2	1	0	0	0	3
Parkeerplaats	2	0	0	0	0	2
Contact/straat/perceel-verbod	6	1	0	0	0	7
Anders	5	3	1	0	0	9
Totaal	130	68	7	4	1	210

3.1.1. Procespartijen

Zoals genoemd kunnen procespartijen buren van elkaar zijn, maar ook kan het woningcorporaties betreffen met een wens tot uitzetting van een huurder. In de meeste gevallen is dit vanwege overlast die deze huurder veroorzaakt. In tabel 3.1a is tevens de verdeling van onderwerp van de vordering en de betrokken procespartijen weergegeven.

Uit tabel 3.1a blijkt dat in 30 van de 45 zaken betreffende geluidsoverlast de procespartijen een woningbouwcorporatie en een huurder betreffen. In deze zaken hebben buren over een overlastgevende bewoner geklaagd bij de woningcorporatie, waarop de woningbouwcorporatie (uiteindelijk) een uitzettingszaak begint bij de civiele rechter. In deze gevallen betreft het huurwoningen. Echter, overlastzaken komen ook voor bij koopwoningen, dan zullen de procespartijen buren van elkaar zijn. In 33 van de 36 zaken over recht van overpad, in alle 26 zaken over de erfgrans, in 11 zaken over(uit)zicht en in 26 van de 27 zaken over beplanting betreffen procespartijen, zoals te verwachten, buren. Omdat het hier om materieel eigendom gaat van de procespartijen, zoals een schutting of een boom, betreffen deze zaken buren met koophuizen.

Wanneer de ene procespartij een burger en de andere een instantie betreft zijn dit tevens buren, maar gaat het bijvoorbeeld om een bedrijf gevestigd naast een woonhuis. Dit is bijvoorbeeld

een zaak waarbij de eigenaar van een koophuis last heeft van de lampen van de naastliggende tennisbaan. In deze zaak waren procespartijen de tennisvereniging en de betreffende particuliere bewoner. De partijen zijn wel degelijk burensamenwoners maar niet beide particulieren die naast elkaar wonen. Ook kan het een Vereniging van Eigenaren betreffen die als eiser een huiseigenaar voor de rechter daagt vanwege een geschil. Voorkomende geschillen zijn bijvoorbeeld aspecten waarover door de VvE regels opgesteld zijn en waaraan een (nieuwe) eigenaar zich niet houdt, zoals het houden van een huisdier of “te harde” vloeren neerleggen zodat geluidsoverlast ontstaat.

In zaken waarbij het om burgers gaat die niet elkaars buur zijn, betreft het de verhuurder-huurder relatie. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de huisbaas van een studentenhuis, waarvan de burensamenwoners overlast ervaren. De zaak die in de tabel als ‘anders’ gecodeerd is betreft twee bedrijven die naast elkaar gelegen zijn, waar een geschil bestaat over zand van het ene bedrijf dat aan voertuigen van het andere bedrijf schade zou hebben gemaakt.

3.1.2. Aanwezigheid van een burensamenwoonconflict

Gezien het thema van deze studie is tevens onderzocht of sprake was van een conflict in de civiele zaken betreffende burensamenwoners. Een moeilijkheid hierbij is dat vaak niet expliciet in de uitspraak wordt genoemd of sprake is van een conflict tussen de burensamenwoners, maar dit wel een logische aanname lijkt omdat men naar de rechter stapt. Wanneer sprake is van een overlastzaak (woningbouwcorporatie vs. huurder) wordt er vrijwel nooit melding gemaakt van eventueel aanwezige conflicten met burensamenwoners. Burensamenwoners ervaren dan bijvoorbeeld overlast of hebben een conflict met de betreffende huurder, wat zij aangeven bij de woningbouwcorporatie. Om deze reden stapt de woningbouwcorporatie naar de rechter. Ook bij zaken waarin procespartijen elkaars burensamenwoners zijn, wordt in uitspraken niet altijd duidelijk of een burensamenwoonconflict gaande is. Er is natuurlijk een verschil tussen burensamenwoners die voor opheldering over de erfgrans naar de civiele rechter stappen, genoeg nemen met de uitspraak en verder in vrede met elkaar leven en burensamenwoners die voor allerlei verschillende zaken naar de civiele rechter gaan, omdat zij in een zeer ernstig langslappend conflict zitten. In dergelijke zaken lijkt het vaak niet meer om het onderwerp van de vordering, maar om het ruziemaken zelf te gaan.¹⁵²

Waar bekend, is geregistreerd of sprake was van een burensamenwoonconflict en zo ja: wat dan het onderwerp van dit conflict is. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen materiële zaken, zoals de heg, een parkeerplaats, een buurweg et cetera en gedrag, wat betrekking heeft op geluidsoverlast, parkeren, pesterijen et cetera. In tabel 3.1b is weergegeven in welke mate conflicten bij de onderzochte civiele zaken voorkomen en in tabel 3.1c wat hiervan de onderwerpen zijn.

¹⁵² Voor een theoretische beschouwing betreffende burensamenwoonconflicten wordt verwezen naar hoofdstuk 2, §2.2.

Tabel 3.1b. Verdeling aanwezigheid conflict

	Frequentie
Geen conflict	1
Wel een conflict	184
Onbekend	25
Totaal	210

Tabel 3.1c. Verdeling onderwerp conflict (n=184)

Onderwerp conflict	Frequentie
Materiële zaken	100
Gedrag	80
Vriendschap	2
Onbekend	2
Totaal	184

In 184 van de 210 zaken is sprake van een conflict, in 25 zaken werd dit niet duidelijk en in één zaak bleek geen conflict. In het civiele recht ligt het voor de hand dat sprake is van een conflict; immers stappen mensen naar de rechter als ze er zelf niet meer uitkomen, wat veelal duidt op een reeds bestaand conflict. De onderwerpen van conflict betreffen in vrijwel gelijke mate de materiële zaken als het gedrag van de ander.

3.2. Strafzaken

In tabel 3.2a is de frequentieverdeling weergegeven van voorkomende delicten in de 153 strafzaken. Van de 153 strafzaken zijn er 85 bij de Rechtbank behandeld, 64 bij Gerechtshoven en vier bij de Hoge Raad.¹⁵³ Er is één zaak die in de periode van januari 2008 tot en met februari 2013 door alle drie de instanties behandeld is. Dit betreft een verdachte die veroordeeld is voor doodslag op zijn huisgenoot. In cassatie is de detentieduur met drie maanden verminderd. Uit tabel 3.2a blijkt dat het meest voorkomende 'burendelict' in de geanalyseerde strafzaken bedreiging is, gevolgd door mishandeling, poging doodslag en moord. De drie delicten die onder de categorie 'anders' zijn geschaard, betreffen twee zaken waarin men een asbesthoudende schuur gesloopt heeft, waardoor gevaar voor burens ontstaan is. De derde zaak betreft een man die 112 belde en claimde dat er een overval plaatsvond in zijn huis, terwijl hij eigenlijk wilde dat de politie de geluidsoverlast van zijn buurman zou stoppen.

¹⁵³ In de oorspronkelijke zoekresultaten betroffen dit drie zaken van Gerechtshoven meer en één zaak van de Hoge Raad meer, dit zijn echter de zogenoemde "dubbele" zaken die zijn hier uitgelaten.

Tabel 3.2a. Frequentieverdeling delicten tussen buren voor strafzaken 2008-2012.

	Frequentie
Bedreiging	26
Mishandeling	19
Poging doodslag	17
Moord	13
Zedenmisdrijf minderjarige	10
Doodslag	9
Vernieling	8
Poging zware mishandeling	8
Openlijke geweldpleging	7
Belaging	6
Brandstichting eigen huis	5
Poging moord	4
Smaad/belediging	3
Diefstal	3
Zware mishandeling	3
Zedenmisdrijf volwassene	3
Anders	3
Brandstichting huis buren	2
Poging mishandeling (met voorbedachte rade)	1
Poging brandstichting eigen huis	2
Poging brandstichting huis buren	1
Totaal	153

Opvallend aan de top vier meest voorkomende delicten is de ernst van de delicten. Bedreiging is van deze vier het lichtste delict, hiervoor kan een maximale gevangenisstraf van twee jaar opgelegd worden. Echter, voor mishandeling, poging doodslag en moord kan dit variëren van drie jaar tot een levenslange gevangenisstraf (art. 45, 285, 287, 289, 300, 301 Sr). Delicten tussen buren kunnen zeer ernstige misdrijven betreffen. Het in tabel 3.2a getoonde scala aan strafbare feiten toont dat delicten tussen buren zich niet beperken tot een specifieke delictsoort, maar dat allerlei soorten gepleegde strafbare feiten voorkomen tussen buren. Enkele verdachten in deze onderzoekspopulatie zijn vrijgesproken: van de 153 verdachten zijn dat er zes. Dit betreft de volgende delicten: mishandeling, poging doodslag, brandstichting huis buren, zedenmisdrijf minderjarige, diefstal en vernieling.

3.2.1. Aanwezigheid van een burenconflict

Er is tevens onderzocht of sprake was een conflictueuze relatie tussen dader en slachtoffer. Hierin worden zowel langer lopende conflicten als kortdurende conflicten tussen dader en slachter meegenomen. In veel uitspraken staat niet duidelijk vermeld of sprake is van een burenconflict. Wanneer buur A buur B bijvoorbeeld mishandelt, lijkt de mogelijkheid dat er ruzie is ontstaan voor

de hand liggend maar dit is geen voorwaarde. In tabel 3.2b is de verdeling naar delict en conflict¹⁵⁴ weergegeven.

Tabel 3.2b. Verdeling naar delict en aanwezigheid conflict, buren-strafzaken 2008-2013.

	Geen conflict	Wel een conflict	Onbekend	Totaal
Openlijke geweldpleging	0	7	0	7
Poging mishandeling (met voorbodachte rade)	1	0	0	1
Poging zware mishandeling	1	4	3	8
Mishandeling	0	14	5	19
Zware mishandeling	0	3	0	3
Poging doodslag	2	14	1	17
Doodslag	1	6	2	9
Poging moord	1	3	0	4
Moord	2	11	0	13
Poging brandstichting eigen huis	1	0	1	2
Poging brandstichting huis buren	0	0	1	1
Brandstichting eigen huis	5	0	0	5
Brandstichting huis buren	0	0	2	2
Smaad/belediging	0	3	0	3
Belaging	0	4	2	6
Bedreiging	2	14	10	26
Diefstal	1	1	1	3
Vernieling	0	1	7	8
Zedenmisdrif minderjarige	<u>10</u>	0	0	10
Zedenmisdrif volwassene	<u>2</u>	1	0	3
Anders	2	1	0	3
Totaal	31	87	35	153

Ook de onderwerpen van een aanwezig conflict zijn onderzocht, waarbij dezelfde indeling is gehanteerd als voor de civiele burenzaken. Er is weinig informatie in de uitspraken over mogelijke conflictonderwerpen. Vaak wordt genoemd dat sprake is van een conflictueuze relatie tussen dader en slachtoffer, maar wordt het onderwerp van conflict nergens genoemd.¹⁵⁵ Hierdoor is het onderwerp van conflict van 41 zaken helaas onbekend. In de resterende 46 zaken waar sprake is van een conflict, blijkt het in 41 zaken te gaan over het gedrag van de ander, zoals geluidsoverlast en parkeren. In twee zaken betreft het een materieel onderwerp en in drie zaken gaat de ruzie over vriendschap.

Met betrekking tot de combinatie van delict en conflict, blijkt uit tabel 3.2b dat bij zedenmisdriften het minst vaak een conflict speelt tussen dader en slachtoffer. Hieruit valt af te

¹⁵⁴ Om hier nog meer verdieping in aan te brengen zou onderscheid gemaakt kunnen worden tussen de langer lopende conflicten en de kortdurende conflicten, wat in hoofdstuk 4 en 5 uitgebreid aan de orde komt.

¹⁵⁵ Veelal wordt het feit dat er een "burenruzie" bestaat genoemd in het kader van de strafmotivering. Daarin overweegt de rechtbank/het Hof bijvoorbeeld dat er eerder incidenten zijn geweest waarbij de rol van dader en slachtoffer omgedraaid was. Ook wordt hierbij in acht genomen in hoeverre het slachtoffer bijgedragen heeft aan de escalatie of de totstandkoming van het delict. Zie hiervoor ook hoofdstuk 5, §5.2.

leiden dat de zedenmisdriven tussen buren als een aparte categorie gezien kunnen worden en zeer waarschijnlijk niet voortvloeien uit een burenconflict. In hoofdstuk 4 en 5 wordt hierover verder uitgeweid.

Ook bij de enkele verdachten die brandstichten in eigen huis is geen conflict gaande. Dit heeft te maken met dit specifieke delict. In sommige gevallen wil een verdachte zelfmoord plegen, in andere een ander delict verhullen en in weer andere gevallen sticht verdachte brand in eigen huis zonder heldere aanleiding. In ieder geval is duidelijk dat dit delict veelal niet bedoeld is om de buren schade te berokkenen; in uitspraken is dan ook vaak te lezen dat een verdachte niet nagedacht heeft over mogelijk gevaar voor buren. Helaas wordt uit veel uitspraken over andere delicten niet duidelijk of sprake is van een bestaand conflict tussen dader en slachtoffer en daarmee ontbreekt ook kennis van het onderwerp van een mogelijk conflict.¹⁵⁶ Uit tabel 3.2b kunnen daarom helaas geen expliciete conclusies getrokken worden met betrekking tot de verschillende delicten en daarbij behorende conflictinformatie.

3.2.2. Invloed woonomgeving op civiele en strafzaken

Denkbaar is dat woonplaats en bebouwing van invloed zijn op het conflict en met name het onderwerp van conflict, bijvoorbeeld door het verschil tussen urbane en rurale bebouwing. Dit geldt voor zowel de civiele als de strafzaken. In een flatgebouw zijn buren immers beter hoorbaar dan op een vrijstaande boerderij. Om deze reden is in de jurisprudentieanalyse getracht woonplaats als variabele mee te nemen voor de civiele én de strafzaken. Echter, in veel uitspraken is de woonplaats van betrokkenen vanwege privacy redenen geanonimiseerd.

Bij de civiele zaken is van 147 van de 210 zaken onbekend welke woonplaats het betreft. Van de resterende zaken spelen 33 zaken in een ruraal gebied, namelijk een dorpse en landelijke omgeving. Veertig zaken spelen zich af in een urbane, stadse omgeving. Ook bij de strafzaken blijkt weinig specifiek; in 78 van de 153 zaken is de woonplaats onbekend. In 33 zaken betreft het een rurale omgeving en in 42 zaken een urbane omgeving. Gezien het grote aantal onbekende woonplaatsen kunnen aan de hand van deze informatie helaas weinig conclusies getrokken worden.

In de dossieranalyse is de invloed van bebouwing en woonplaats op een conflict en een mogelijk daaruit voortvloeiend delict tussen buren onderzocht. Naast de woonplaats, is het soort huis meegenomen, om hiermee een zo goed mogelijk beeld van de aspecten van bebouwing weer te geven (zie hoofdstuk 4).

¹⁵⁶ In deze zaken kán wel sprake zijn van een conflict. In de zedenzaken en zaken van brandstichting in eigen huis werd expliciet duidelijk dat er geen conflict bestaat tussen dader en slachtoffer.

3.2.3. Delict-categorisering naar mate van ernst

Reeds genoemd is de focus in deze studie op strafrechtelijke feiten, waarmee de voorwaarde voor een ‘ernstig’ burencolict wordt gesteld. Wanneer het hele scala aan delicten tussen burenen in acht genomen wordt blijken verschillen in mate van ernst: vernieling van het hek van de buurman is immers een minder ernstige situatie dan doding van de buurman. Om deze reden is categorisering van delicten naar mate van ernst een pre. Op deze manier ontstaat een extra criterium, dat zaken classificeert op een schaal van ‘ernstigheid’. De hier na volgende categorisering is gebaseerd op de indeling van Kordelaar.¹⁵⁷ De categorisering is als volgt, waarbij de mate van ernst aflopend is:

- A. *Levensdelicten*
(poging) doodslag & (poging) moord
- B. *Zedendelicten & Brandstichting*
Zedenmisdrif volwassene & zedenmisdrif minderjarige
(Poging) brandstichting eigen huis & (poging) brandstichting huis burenen
- C. *Gewelddelicten*
(Poging) mishandeling & (poging) zware mishandeling
Openlijke geweldpleging
Bedreiging met geweld/levensdelict
Afpersing (met geweld) en Chantage (met geweld)¹⁵⁸
- D. *Lichtere misdrijven*
Belaging, Smaad/Belediging, Vernieling, Diefstal, Anders.

Wanneer de delict-categorisering wordt toegepast op de voorkomende delicten in de huidige jurisprudentieanalyse, blijkt een redelijke spreiding over de vier categorieën van ernst. In tabel 3.2c is de verdeling weergegeven.

Tabel 3.2c. Delict-categorisering voor strafzaken in de huidige jurisprudentieanalyse

	Frequentie
A. Levensdelicten	47
B. Zedendelicten en Brandstichting	23
C. Gewelddelicten	63
D. Lichtere delicten	24
Totaal	157

¹⁵⁷ Van Kordelaar, 2002, zoals beschreven in Nicis Institute, 2009: 18, 59.

¹⁵⁸ Deze twee delicten zijn niet gevonden in jurisprudentie burenzaken 2008-2012 en zullen ook niet voorkomen in de 50 zaken van de dossieranalyse, zie hoofdstuk 1 voor de methodologische verantwoording van de dossieranalyse.

Elke delictscategorie komt voor in de strafzaken uit deze jurisprudentieanalyse. Categorie B, zedendelicten en brandstichting komt minder vaak voor dan de andere drie categorieën. Gewelddelicten tussen burens zijn het meest voorkomend, gevolgd door levensdelicten. Delicten tussen burens kunnen blijkbaar van ernstige aard zijn, om die reden wordt de ernstigste delictcategorie in volgende paragraaf iets uitgebreider besproken.

3.2.4. Levensdelicten

Uit onderzoek blijkt dat moord en doodslag veelal plaatsvinden tussen mensen die elkaar kennen.¹⁵⁹ Dit is ook het geval bij levensdelicten gericht op een buur; *burendoding*. In de vorige paragraaf bleek dat (poging tot) burendoding voorkomt in Nederland; poging doodslag en moord behoren zelfs tot de vier meest voorkomende delicten tussen burens in de onderzochte strafzaken. Burendoding kan om verschillende redenen plaatsvinden; zo kan het om een langlopend conflict gaan maar ook om een kortdurende ruzie.¹⁶⁰

Naast jurisprudentie is een andere bron te raadplegen wanneer het cijfers van levensdelicten betreft, namelijk het werk van Paul Nieuwbeerta & Gerlof Leistra (2003, 2007). Zij hebben in zaken van moord en doodslag geanalyseerd wat de relatie tussen dader en slachtoffer was. Op deze manier kan de frequentie van levensdelicten bij bepaalde dader-slachtoffer relaties weergegeven worden. Leistra en Nieuwbeerta hanteren in hun werk geen aparte categorie voor burendoding, maar scharen deze zaken onder de categorie 'moord bij ruzie', waarbij zij aangeven dat in ongeveer de helft van deze zaken sprake was van een kortdurende ruzie, ook wel een 'confrontatiemoord' genoemd en in de andere helft van een langlopend conflict, ook wel een 'conflictoplossende moord' genoemd.¹⁶¹ Burendoding valt (in hun onderzoek) binnen deze laatste groep; het betreft een klein deel van de langlopende fatale conflicten. Uit de publicaties van Nieuwbeerta & Leistra blijkt dat in de periode 1992 tot en met 2006 sprake was van 48 burendodingen.¹⁶² Gemiddeld gaat het in deze periode om ruim drie zaken van burendoding per jaar, waarbij gemiddeld 3,4 slachtoffers per jaar vallen. In vergelijking met andere dodingen (doodslag/moord) waarbij dader en slachtoffer elkaar kennen, is dit de groep met het laagste aantal dodingen per jaar. Het aantal zaken van

¹⁵⁹ Polk, 1994: 4; Gould, 2003: 67; Nieuwbeerta & Leistra, 2007: 40.

¹⁶⁰ Nieuwbeerta & Leistra, 2007: 95.

¹⁶¹ Zie in het kader hiervan ook Polk, 1994: 58-92, 113-135.

¹⁶² Leistra en Nieuwbeerta noemen in hun werk geen cijfers voor burendoding maar hebben wel een chronologisch overzicht gemaakt met korte synopsissen van alle zaken van moord en doodslag uit de door hun beschreven jaren (2003: 211-341; 2007: 193-273). Om tot het cijfer van burendoding te komen, is handmatig geteld hoeveel zaken er beschreven worden waaruit blijkt dat dader en slachtoffer elkaar buur waren. Voor de definitie van het begrip 'buur' wordt uitgegaan van vermelding in de synopsis; dit betreft bijvoorbeeld 'buurman', 'buurvrouw', 'buren', 'buurmeisje', 'buurjongen'.

partnerdoding was in deze periode bijvoorbeeld 603, wat een gemiddelde van 40 slachtoffers per jaar oplevert. Burendoding komt weinig voor.¹⁶³

3.3. *Samenvatting*

In dit hoofdstuk is een jurisprudentieanalyse gepresenteerd waaruit blijkt dat in de periode van 2008 tot en met 2012 er gemiddeld minstens¹⁶⁴ 73 keer per jaar een bureenzaak voor een rechter verscheen, waarvan 31 zaken bij een strafrechter en 42 zaken bij een civiele rechter.

Civiele zaken hebben vooral betrekking op geluidsoverlast, pesterijen (bijvoorbeeld intimiderend gedrag) en geschillen over het recht van overpad. Indien sprake is van een burenconflict, gaat dit over materiële zaken, zoals een heg of erfgrans of over het gedrag van een buur, zoals het veroorzaken van geluidsoverlast.

De meest voorkomende delicten tussen buren (strafzaken) in deze analyse zijn bedreiging, mishandeling en poging doodslag. Een scala aan delicten variërend van vernieling tot moord komt naar voren in de onderzochte uitspraken: buren zijn blijkbaar in staat elk soort delict te plegen. Wanneer sprake is van een zedendelict of brandstichting blijkt vrijwel nooit sprake van een bestaand burenconflict. Bij andere delicten is de verdeling van aan- of afwezigheid van een burenconflict minder duidelijk zichtbaar. Op basis van de uitspraken ontstaat het vermoeden dat een delict gepleegd wordt in het kader van een burenconflict. In de volgende hoofdstukken zal de invloed van de burenrelatie en een al dan niet aanwezig burenconflict dan ook verder onderzocht worden.

¹⁶³ Om een vergelijking te maken met België (Vlaanderen en de stad Brussel): in de periode 1984 – 2001 zijn daar in totaal 36 zaken van burendoding geregistreerd, wat 4,47 procent van het totale aantal zaken van moord en doodslag betreft, waarbij de relatie tussen dader en slachtoffer bekend is (Vermassen, 2004: 617). Gemiddeld zijn dit ongeveer twee slachtoffers per jaar.

¹⁶⁴ Het daadwerkelijke aantal burenzaken kan hoger liggen door toedoen van de selectiecriteria van de website www.rechtspraak.nl. Zie ook hoofdstuk 1.

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving van de onderzoekspopulatie gegeven op basis van de dossieranalyse. Het betreft een beschrijving van de delicten tussen burens die voorkomen in de dossiers, waarbij een sterke focus ligt op het al dan niet aanwezige (ernstige) burenconflict. In totaal zijn 50 strafdossiers geanalyseerd, waarin dader en slachtoffer burens zijn. Er is gebruik gemaakt van een checklist, welke items bevat betreffende demografische gegevens van dader en slachtoffer, motief en delict, woonsituatie, de dader-slachtoffer relatie en klinische kenmerken van de dader.¹⁶⁵ In dit hoofdstuk worden per paragraaf verschillende onderwerpen behandeld, achtereenvolgens demografische kenmerken van dader en slachtoffer, kenmerken van het delict en het motief, kenmerken van de woonsituatie en tot slot kenmerken van de burenrelatie en een eventueel burenconflict. Er wordt afgesloten met een samenvattende paragraaf.

4.1. Demografische kenmerken van dader en slachtoffer

In de gebruikte strafdossiers is de aangifte bepalend voor toekenning van de dader- en slachtofferrol. Immers; de buur die het delict pleegt wordt als verdachte aangemerkt in een strafzaak en de buur die schade/leed is berokkend als het slachtoffer. In hoofdstuk 5 zal blijken dat de dader- en slachtofferrol in de praktijk mogelijk niet zo strikt toebedeeld zijn zoals in een strafzaak lijkt, maar dat deze rolverdeling diffuser kan zijn.¹⁶⁶ Voor de beschrijving in dit hoofdstuk wordt echter uitgegaan van de rol die de burens toebedeeld hebben gekregen naar aanleiding van de strafzaak. In tabel 4.1 zijn de belangrijkste kenmerken van zowel dader als slachtoffer weergegeven. In totaal zijn er in deze onderzoekspopulatie 50 daders en 44 slachtoffers. Het verschil in dader- en slachtofferaantal ontstaat allereerst door zaken waarbij daders in groepsverband handelen en waarbij bijvoorbeeld maar één slachtoffer is. Ten tweede ontstaat dit verschil door zaken waarbij geen slachtoffer gevoegd is. Dit betreft in deze onderzoekspopulatie drie zaken van brandstichting in eigen huis, waarbij gevaar voor burens is ontstaan. In de strafdossiers is zeer minimale informatie beschikbaar over het slachtoffer. Hierdoor is over de meeste demografische variabelen geen uitspraak te doen betreffende het slachtoffer.

¹⁶⁵ Zie bijlage 2 en zie hoofdstuk 1 voor methodologische aspecten van de dossieranalyse.

¹⁶⁶ Denk hierbij bijvoorbeeld aan burens die elkaar dagelijks bestoken met scheldpartijen; wanneer één van de twee aangifte doet van belediging, is hij het slachtoffer en de ander de dader. Terwijl in de praktijk beide burens als dader gezien kunnen worden. Het strafrecht gaat echter uit van de aangifte, daar wordt de tenlastelegging op gebaseerd.

Tabel 4.1. Belangrijkste demografische kenmerken dader en slachtoffer bij delicten tussen burenen.

	Dader (n=50)	Slachtoffer (n=44)
Geslacht (man / vrouw)	n = 47 / n = 3	n = 32 / n = 12
Gemiddelde leeftijd	40 jaar (18 – 72)	41 jaar (11 – 78)
Meest voorkomende nationaliteit	Nederlandse: n = 43	Nederlandse: n=38
Alleenstaand	n = 25	n = 10
Werkloos	n = 30	-
'First Offender'	n = 14	n.v.t.
Opleiding: basisschool	n =13	-
Hulpverleningsgeschiedenis	n = 26	-

Opvallend is dat het grootste gedeelte van de daders mannelijk is; slechts drie van de 50 daders zijn vrouwelijk. Ook bij de slachtoffers is het grootste percentage mannelijk; 32 van de 44. De gemiddelde leeftijd van dader en slachtoffer is nagenoeg hetzelfde.

Het merendeel van de daders heeft de Nederlandse nationaliteit,¹⁶⁷ vijf daders hebben een dubbele nationaliteit; zij hebben naast de Nederlandse een Congolese (n=1) of Marokkaanse (n=4) nationaliteit. Slechts twee daders hebben geen Nederlandse nationaliteit; zij zijn beiden Pools. Ook bij de slachtoffers is de Nederlandse nationaliteit de meest voorkomende, al komen ook andere nationaliteiten voor: Bulgaarse (n=1), Srilankaanse (n=1) en Poolse (n=2).¹⁶⁸

De helft van de daders (50 procent) is alleenstaand. Uit onderzoek van het CBS¹⁶⁹ blijkt dat ongeveer 80 procent van de mensen tussen de 30 en 60 jaar een relatie heeft.¹⁷⁰ Het percentage daders met een leeftijd boven de 30 is 75 procent, op basis waarvan verwacht zou mogen worden dat een hoger percentage een relatie zou hebben. Bij de slachtoffers is het aantal alleenstaanden meer vergelijkbaar met de norm.

Dertig van de 50 daders zijn werkloos, dit betreft 60 procent, wat tevens een hoger percentage is dan op basis van de norm verwacht mag worden: uit cijfers van het CBS blijkt dat ongeveer 9 procent van de beroepsbevolking werkloos is.¹⁷¹ Het ontbreken van structurele dagbesteding lijkt kenmerkend voor een deel van de onderzoekspopulatie. Uit het interviewmateriaal komt naar voren dat dagbesteding samenhangt met het ontstaan en voortduren van burenenconflicten. Experts op het gebied van burenenconflicten (wijkagenten, casemanager woonoverlast en landelijke coördinator buurtbemiddeling) noemen allen de relevantie van dagbesteding. Zij hebben de ervaring dat burenenconflicten vaker voorkomen in de wijken waar meer werkloosheid is. Ook een rechter en

¹⁶⁷ Vier van deze daders zijn geboren in Suriname.

¹⁶⁸ Opvallend genoeg zijn beide Poolse slachtoffers, het slachtoffer geworden van een Poolse dader. In beide gevallen betrof het huisgenoten.

¹⁶⁹ Centraal Bureau voor de Statistiek, heeft tot taak het verzamelen en bewerken van gegevens met als doel het publiceren van statistieken ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap (www.cbs.nl).

¹⁷⁰ Loozen & Steenhof, 2004.

¹⁷¹ CBS, 2013.

rechercheur benoemen dit: “ik denk dat dagbesteding echt een rol speelt (...) als je dagbesteding hebt komt kom je gewoon minder snel in een conflict”(interview coördinator recherche). Ook tijdens de observatie bleek dat dagbesteding een rol kan spelen; op alle bezochte adressen was men op een doordeweekse dag thuis aan het begin van de middag. Bij navraag bij de wijkagent bleek op alle bezochte adressen werkloosheid bij minimaal één van de bewoners. Deze bevindingen uit interviews en observatie hebben betrekking op betrokkenen van *burenconflicten*, terwijl de onderzoekspopulatie *delicten tussen burenen* betreft. In de onderzoekspopulatie is niet in alle gevallen sprake van een *burenconflict* (zie ook §4.4). Wanneer hiervoor gecorrigeerd wordt, blijkt dat er bij 27 van de 30 werkloze daders een *burenconflict* bestaat. Bij de werkende daders geldt dat in 10 van de 20 van de gevallen. Dagbesteding lijkt een rol te spelen bij *burenconflicten* en daaruit voortvloeiende delicten tussen burenen.

Veertien daders zijn niet bekend bij politie en justitie; zij zijn zogeheten ‘first offenders’. Vijftien daders hebben wel een justitiële voorgeschiedenis maar zijn niet eerder veroordeeld tot vrijheidsbenemende straffen. De resterende daders (n=21) zijn minstens één maal veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf.

Het opleidingsniveau is bij 13 daders helaas onbekend. Opvallend is dat er tevens 13 daders zijn die alleen de basisschool hebben afgerond en twee daders die geen enkele opleiding hebben afgerond. Veertien daders hebben een diploma op VMBO/MAVO niveau behaald. De resterende daders (n=8) hebben een hoger opleidingsniveau. Uit het interview- en observatiemateriaal lijkt opleidingsniveau een kenmerk te zijn voor betrokkenen van ernstige en escalerende *burenconflicten*. “Opleidingsniveau en intelligentie spelen een rol, (...) als jouw burenen niet begrijpen waar jij het over hebt, dan wordt er misschien wel een oplossing gezocht in schelden, tieren en slaan. Die situaties lopen snel uit de hand, ook al hebben mensen de beste bedoelingen” (interview coördinator buurtbemiddeling). Hierbij betreft het zaken waarin delicten tussen burenen plaatsvinden. Uit het interviewmateriaal komt naar voren de invloed van opleidingsniveau bij *burenconflicten* minder van invloed lijkt te zijn. Een wijkagent verwoordt dit: “Het maakt niet uit of het jan met de pet of jan modaal is, (...). Burenruzies komen in alle lagen van de bevolking voor, of je nou ongeschoold bent of gestudeerd hebt, het gebeurt overal” (interview wijkagent). Opleidingsniveau lijkt een rol te spelen bij het tot stand komen van een delict tussen burenen, maar in mindere mate bij *burenconflicten* in het algemeen.

Met betrekking tot de hulpverleningsgeschiedenis blijkt dat bij 16 daders onbekend is of zij in het verleden (al dan niet gedwongen) contact met hulpverlenende instanties hebben gehad. Van de resterende daders (n = 34) hebben acht personen geen hulpverleningsgeschiedenis; de rest van de daders (n=26) heeft in het verleden wel hulpverlening ontvangen voor maatschappelijke en/of

psychiatrische problematiek. Omdat psychische problematiek de burenen relatie, een burenenconflict en mogelijk een delict tussen burenen kan beïnvloeden, wordt deze paragraaf afgesloten met belangrijke *klinische* kenmerken van de dader; het betreft hier de aanwezige psychische stoornissen en de mogelijke doorwerking daarvan in het delict.

In 13 van de 50 zaken is geen enkel gedragskundig rapport opgesteld over de persoon van de dader. Over 11 daders heeft alleen de reclassering een rapport geschreven en in de resterende zaken (n= 26) zijn rapporten geschreven door reclassering, een psycholoog, psychiater, milieu-onderzoeker of een combinatie van hen. In bijlage 4, tabel B4.1, zijn de verschillende psychische stoornissen te vinden die bij de daders zijn gediagnosticeerd. Veelvoorkomende stoornissen zijn bijvoorbeeld psychotische stoornissen, middelenafhankelijkheid en persoonlijkheidsstoornissen. Over het geheel genomen is bij daders die psychologisch of psychiatrisch onderzocht zijn vaak sprake van comorbiditeit.¹⁷²

Met betrekking tot de toerekeningsvatbaarheid blijkt dat ten tijde van het plegen van het ten laste gelegde vier van de 26 onderzochte daders volledig toerekeningsvatbaar zijn en drie van hen volledig *ontoerekeningsvatbaar*. De drie ‘middelste’ gradaties¹⁷³ komen in ongeveer gelijke mate voor. In bijlage 4, tabel B4.2 is de verdeling van de gradaties van toerekeningsvatbaarheid aangegeven, met daarbij welke sanctie de Rechtbank of het Hof de 50 daders heeft opgelegd. De meest voorkomende sanctie is een onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=19), gevolgd door een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel (n=16).¹⁷⁴

Duidelijk wordt dat bij daders van delicten tussen burenen sprake kan zijn van ernstige psychische problematiek, welke mogelijke doorwerking gehad heeft in het gepleegde delict en daarmee de toerekeningsvatbaarheid beïnvloed kan hebben. In hoofdstuk 5 zal verder worden uitgeweid over de mate waarin en manier waarop een psychische stoornis invloed kan uitoefenen op de burenenrelatie, het burenenconflict en het delict tussen de burenen.

4.2. Kenmerken van het delict en het motief

In tabel 4.2a is voor de onderzoekspopulatie de frequentie¹⁷⁵ van elk delict weergegeven. Sommige daders plegen meerdere delicten gericht op een buur. In deze gevallen is het primair ten laste gelegde delict (het indexdelict) gescoord, maar ook deze andere delicten worden besproken.

¹⁷² Dit houdt in dat er meerdere stoornissen tegelijkertijd aanwezig zijn of waren ten tijde van het delict.

¹⁷³ Hiermee wordt bedoeld op: enigszins verminderd toerekeningsvatbaar, verminderd toerekeningsvatbaar en sterk verminderd toerekeningsvatbaar.

¹⁷⁴ De aantallen betreffende de opgelegde sanctie hebben betrekking op de gehele populatie, n=50. Zie verder bijlage 4.

¹⁷⁵ De *frequentie* geeft aan hoe vaak elk delict voorkomt in deze onderzoekspopulatie.

Tabel 4.2a. Voorkomende delicten tussen buren in onderzoekspopulatie (n=50).

	Frequentie
<u>A. Levensdelicten</u>	<u>15</u>
Poging doodslag	7
Doodslag	4
Moord	4
<u>B. Zedendelicten en brandstichting</u>	<u>7</u>
Brandstichting gevaar personen	3
Zedendelict minderjarige	2
Zedendelict volwassene	1
Brandstichting gevaar goederen	1
<u>C. Gewelddelicten</u>	<u>25</u>
Bedreiging met geweld/levensdelict	9
Mishandeling	8
Poging zware mishandeling	3
Openlijke geweldpleging	2
Zware mishandeling	2
Vrijheidsberoving	1
<u>D. Lichtere delicten</u>	<u>3</u>
Belaging	2
Vernieling	1
<u>Totaal</u>	<u>50</u>

Het meest voorkomende delict is bedreiging (n = 9); meer specifiek bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht (n = 6) en bedreiging met zware mishandeling (n = 3) (Sr 285 lid 1). Opvallend is dat in vier van de negen zaken een combinatie bestaat met het delict vernieling, waarbij beide delicten gericht zijn op hetzelfde slachtoffer.

In acht zaken is mishandeling het indexdelict; in zes van deze zaken is mishandeling het enige delict (op de buur gericht) en in twee zaken is er combinatie met bedreiging. In deze twee laatste zaken is sprake van een gelijktijdig plegen van de twee delicten; de daders hebben in een zelfde confrontatie het slachtoffer mishandeld en bedreigd.

Poging doodslag is in zeven van de 50 zaken het indexdelict. In vier van deze gevallen is poging doodslag het enige bewezen delict gericht op de buren en in drie gevallen is er nog een ander delict tussen buren bewezen verklaard. In één van deze drie gevallen betreft het naast de poging doodslag, zware mishandeling, wat gericht is op een andere buur dan de poging doodslag. In een ander geval vindt de poging doodslag plaats in combinatie met vernieling, welke delicten op hetzelfde slachtoffer gericht zijn. In de derde zaak is openlijke geweldpleging gericht op buren evenals poging doodslag tenlastegelegd. De verdachte is echter van deze feiten vrijgesproken.

De 'top 4' meest voorkomende delicten in de huidige onderzoekspopulatie komt overeen met de vier meest voorkomende delicten uit de jurisprudentieanalyse (zie hoofdstuk 3). De huidige

onderzoekspopulatie lijkt qua delicten een weergave te zijn van de zaken die in de afgelopen vijf jaar op de website www.rechtspraak.nl zijn opgenomen. In tabel 4.2a is tevens de indeling naar ernst te vinden, namelijk op basis van de delict-categorieën zoals in hoofdstuk 3 besproken.¹⁷⁶ De meest voorkomende delict-categorie is C, de geweldsdelicten, in de huidige onderzoekspopulatie de helft van de zaken. Op basis van deze delict-categorieën komt tevens een redelijk overeenstemmend beeld naar voren met de jurisprudentieanalyse. In vergelijking met de zaken uit de jurisprudentieanalyse komen in de huidige onderzoekspopulatie iets minder lichte delicten voor. In de jurisprudentieanalyse behoren 24 van de 157 zaken tot deze categorie en in de huidige analyse zijn dit slechts drie van 50 zaken. Echter komen geweldsdelicten in deze onderzoekspopulatie vaker voor, namelijk in de helft van de zaken ten opzichte van 63 van de 157 zaken (40 procent) in de jurisprudentieanalyse.

Uit het interviewmateriaal komt eenzelfde soort delictfrequentie naar voren. Wijkagenten noemen allen bedreiging, mishandeling en vernieling als meest voorkomende delicten tussen burens (interviews wijkagenten). De coördinator van de recherche noemt vernieling en geweldsdelicten het meest kenmerkend voor delicten tussen burens, waarbij hij aangeeft dat het ook gebeurt dat ze beide voorkomen, waarbij de dader eerst eigendommen van de buur vernielt en vervolgens een geweldsdelict tegen deze buur pleegt. In de huidige onderzoekspopulatie komt deze situatie ook voor; veelal is er sprake van vernielingen (over en weer) voordat het indexdelict plaatsvindt. Ook komt het voor dat vernieling in dezelfde tenlastelegging als het indexdelict staat, wat reeds besproken is. Deze rechercheur noemt als ander kenmerkend delict tussen burens bedreiging met de dood of een ander misdrijf. Uit het interviewmateriaal komen deels dezelfde delicten naar voren als uit de onderzoekspopulatie. Echter, vernieling wordt ook genoemd als veelvoorkomend delict, wat uit de onderzoekspopulatie niet blijkt. Verklaringen hiervoor kunnen gezocht worden in het feit dat vernielingszaken mogelijk worden behandeld met de ZSM-aanpak¹⁷⁷ bedoeld voor eenvoudige zaken, wat maakt dat deze zaken niet in strafdossiers voorkomen. De 50 gebruikte strafdossiers zijn namelijk allen zwaardere zaken, waarover de strafrechter in de rechtszaal een uitspraak heeft gedaan.¹⁷⁸ Uit het interviewmateriaal blijkt daarnaast dat vernieling een moeilijk delict is om te bewijzen; vaak heeft iemand alleen een vermoeden dat een buur de dader is, maar wanneer hier

¹⁷⁶ Zie §3.2.3.

¹⁷⁷ Deze aanpak van het OM ("Zo Snel Mogelijk") heeft als doel een snelle, passende en efficiënte afhandeling van veelvoorkomende criminaliteit. Het betreft eenvoudige zaken zoals vernieling, diefstal en lichte mishandeling. "Door de ZSM-werkwijze wordt de administratieve last sterk teruggedrongen en wordt het strafrecht waar nodig selectief ingezet: als er andere, betere oplossingen zijn dan het strafrecht kan daar in een vroeg stadium voor gekozen worden door politie en OM". Verschillende ketenpartners leveren informatie aan in een digitale omgeving, waar alle ketenpartners inzicht in hebben. De bedoeling is om alle eenvoudige zaken binnen zes uur te beoordelen. Zie ook <http://www.om.nl/onderwerpen/zsm/>.

¹⁷⁸ Zie hoofdstuk 1 voor de methodologische verantwoording van de dossieranalyse.

geen getuigen van zijn is het veelal moeilijk om strafrechtelijk te vervolgen voor vernieling. Over dergelijke delicten, waarbij buur A *het vermoeden* heeft dat buur B de dader is, maar niemand getuige is geweest van het delict, wordt in hoofdstuk 5 verder uitgeweid.

Kenmerken van de voorkomende delicten tussen burens zijn weergegeven in tabel 4.2b. Hieruit blijkt onder andere dat 35 van de 50 delicten specifiek gericht zijn op het betreffende slachtoffer, namelijk de buur. Het slachtoffer is in die zaken niet ‘toevallig’; de interpersoonlijke burensrelatie heeft invloed op het ontstaan van het delict, in die zin dat de dader zijn delict zeer specifiek gericht heeft op de betreffende buur. Als de relatie met die buur en een eventueel aanwezig burensconflict er niet was geweest, had de dader mogelijk geen delict gepleegd of was deze buur misschien geen slachtoffer geworden. In de overige 15 zaken is de buur veeleer een toevallig slachtoffer.¹⁷⁹

Tabel 4.2b. Specifieke kenmerken van de delicten tussen burens (n=50).

	Frequentie
Expliciet gericht op persoon van de buur	35
‘Hands on’ delict	32
Opgelopen letsel/schade	
- Lichamelijk	21
- Geestelijk	12
- Dodelijke afloop	8
- Materiële schade	5
- Geen	4
In groepsverband gepleegd	11
Plaats delict	
- Huis slachtoffer	22
- Huis dader	14
- Openbare weg/op straat	10
- Gemeenschappelijke ruimte dader en slachtoffer	3
- Anders	1
Delict in lente/zomer gepleegd	32
Modus Operandi ¹⁸⁰	
- Steek- of snijwapen	15
- Overig	14
- Fysiek geweld	11
- Slagwapen	6
- Wurging	2
- Vuurwapen	2

¹⁷⁹ In hoofdstuk 5 zal dieper ingegaan worden op de onderliggende aspecten behorend bij een al dan niet toevallig slachtoffer.

¹⁸⁰ Bij het interpreteren van deze getallen moet rekening gehouden worden met het gegeven dat niet alle delicten ‘hands on’ delicten zijn. Bij een delict als bedreiging kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van een vuur-, steek- of snijwapen, dit is echter een ‘hands of’ delict wanneer de dader het bijvoorbeeld in zijn hand houdt en het slachtoffer er niet mee aanraakt.

Tweeëndertig van de 50 delicten zijn in de lente- en zomermaanden gepleegd. Wijkagenten en respondenten van buurtbemiddeling en woonoverlast noemen allen dat er meer uitingen van burencollicten zijn in de lente- en zomermaanden, omdat dan meer overlast wordt ervaren van elkaar. “Als het lekker weer is dan zien, ruiken en horen burencollicten elkaar meer, dan kunnen natuurlijk collicten ontstaan of bestaande collicten kunnen weer opblazen, dat merken we wel in de meldingen” (interview wijkagent). Respondenten noemen dit in het kader van burencollicten en niet specifiek voor delicten tussen burencollicten; om die reden wordt de aanwezigheid van een burencollicten meegenomen in de analyse van de delicten tussen burencollicten. Dan blijkt dat delicten tussen burencollicten, voortkomend uit een burencollicten, vaker in de zomer worden gepleegd dan in de winter. In 25 van de 37 zaken waarbij sprake is van een burencollicten, wordt het delict tussen burencollicten in de lente of zomer gepleegd. De resterende delicten, waarbij dader en slachtoffer een burencollicten hebben wordt in de herfst- en wintermaanden gepleegd.

Belangrijk bij de analyse van de dossiers is het motief van de dader; hieruit kan bijvoorbeeld afgeleid worden in hoeverre een burencollicten (indien aanwezig) een rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van een delict. Het motief verheldert aspecten van de aanleiding van het delict en verhuult daarmee vaak iets over de relatie tussen de dader en het slachtoffer. Een probleem bij het meten van een motief is dat de dader veelal de enige is die het motief kent. Wanneer de dader zijn motief niet deelt, bijvoorbeeld wanneer hij ontkent het delict gepleegd te hebben, blijft het voor anderen slechts speculeren wat het motief is geweest. Dit is bijvoorbeeld het geval in vijf van de 50 zaken uit de huidige onderzoekspopulatie. Bij het interpreteren van het motief op basis van het strafdossier is uiterst zorgvuldig te werk gegaan; alle verhoren, getuigenverklaringen, processen-verbaal en andere mogelijke stukken zijn doorgelopen om een zo goed mogelijke omschrijving van het motief te kunnen hanteren. Er is gebruik gemaakt van een checklist (zie bijlage 2) waarin voor de variabele motief, tien mogelijke keuzes bestonden. Indien het motief niet in een van deze tien omschrijvingen paste, is gekozen voor de categorie ‘anders’ en het motief helder uitgeschreven. Een beperking van het extraheren van het motief uit het strafdossier is dat er *interpretatie* plaatsvindt: het motief van de dader of gegevens daarmee samenhangend uit het strafdossier, worden door de onderzoekster geïnterpreteerd. Juist omdat deze variabele zo gevoelig is voor interpretatie, is deze uiterst zorgvuldig onderzocht in de strafdossiers.

Het meest voorkomende motief is ‘woede/boosheid/haat’ (n=19), gevolgd door ‘wraak/verging’ (n=11). In bijlage 4 (tabel B4.3) is een overzicht te vinden van de voorkomende motieven en de bijbehorende delicten. Opvallend is dat met name aan het delict brandstichting

verscheidene motieven ten grondslag kunnen liggen. Over de inhoudelijke aspecten van de verschillende zaken en de motieven wordt in hoofdstuk 5 verder uitgeweid.

4.3. Woonsituatie

In 41 van de 50 zaken heeft de dader een vast (eigen) woonadres. Zeven daders wonen bij hun ouders in.¹⁸¹ Het grootste gedeelte van de daders woont in een stad (n=38). Dit is tevens de plaats waar het delict heeft plaats gevonden. In geen van de zaken is sprake van een landelijke omgeving, alle plaatsen hebben een urbane bebouwing. Ook daders die in een vrijstaand huis wonen, wonen relatief gezien dicht op hun burens; geen enkele dader woont bijvoorbeeld op een boerderij. Gezien de rol van burenconflicten in dit onderzoek zijn een aantal 'buren-kenmerken' onderzocht, zoals het soort buur en het soort woning. In 18 van de 50 zaken blijken dader en slachtoffer directe burens van elkaar te zijn, in 12 gevallen zijn zij achter- of overburen. Ruim de helft van de delicten vindt plaats tussen burens die in een rijtjeshuis wonen (n=29). In bijlage 4 (tabellen B4.4 en B4.5) is de verdere verdeling van het soort buur en het soort woning te vinden.

Uit het interviewmateriaal komt naar voren dat *burenconflicten* met name plaatsvinden tussen *directe* burens, waarmee bedoeld wordt op woningen die aan elkaar grenzen. Respondenten noemen dat dit komt omdat burens meer overlast van elkaar ervaren wanneer zij in aangrenzende huizen wonen (interviews wijkagenten, buurtbemiddeling, recherche, rechter). Deze bevindingen komen overeen met de gegevens uit de huidige onderzoekspopulatie (zie ook bijlage 4). Wanneer het soort woning met het soort buur vergeleken wordt, blijkt dat van de 29 zaken die zich afspelen in rijtjeshuizen, er in 12 zaken sprake is van direct naaste burens en in 10 zaken van achter- of overburen. Wanneer deze gegevens worden gecorrigeerd voor de aanwezigheid van een burenconflict blijkt dat in vrijwel al deze zaken een burenconflict bestond. Verder blijkt dat de aanwezigheid van een burenconflict niet specifiek kenmerkend is voor het soort buur: burenconflicten komen voor bij alle soorten burens.

4.4. De burenrelatie en het burenconflict

Omdat de relatie tussen dader en slachtoffer een grote rol kan spelen in de totstandkoming van een conflict en/of delict zijn verscheidene kenmerken van de burenrelatie meegenomen in de analyse. Bij drie van de 50 strafzaken is geen slachtoffer gevoegd, waardoor het totale aantal burenrelaties dat beschreven kan worden 47 is. In 37 van de 47 gevallen praten burens (nog) wel eens met elkaar

¹⁸¹ Een van de resterende twee daders woont in een opvangtehuis en de ander in een kraakpand.

(‘on speaking terms’) ten tijde van het delict, enkele anderen negeren elkaar of hebben elkaar überhaupt nog nooit gesproken. In 37 van de 47 burenrelaties in deze onderzoekspopulatie is sprake van een conflict tussen dader en slachtoffer, in 9 gevallen is geen conflict aanwezig en in één zaak is het onbekend. In tabel 4.4a. zijn de belangrijkste kenmerken van het burenconflict weergegeven (indien aanwezig).¹⁸² In de hierna volgende sub-paragrafen zal dieper worden ingegaan op deze kenmerken.

Tabel 4.4a. Kenmerken van het burenconflict ten tijde van het delict (n=37).

	Frequentie
Conflictduur	
- Langlopend conflict (min. een maand)	30
- Kortdurend (dag/uren voor delict)	3
- Tussen 2 dagen en 2 weken	2
- Tussen 2 weken en een maand	1
- Onbekend	1
<i>Totaal conflictduur</i>	<i>37</i>
Conflictonderwerp	
- Gedrag (bijv. geluid, parkeren)	25
- Materiele zaken (bijv. heg, oprit, schuur)	5
- Vriendschap	3
- Onbekend	4
<i>Totaal conflictonderwerp</i>	<i>37</i>
Uiting conflict tot aan het indexdelict	
- Verbaal	21
- Verbaal en Fysiek	14
- Onbekend	2
<i>Totaal uiting conflict</i>	<i>37</i>
Eerdere interventies/contact vanwege conflict	
- Politie/wijkagent	12
- Politie/wijkagent + ander ¹⁸³	15
- Woningbouwvereniging	4
- Civiele rechter + buurtbemiddeling	1
- Geen eerdere interventies	4
- Onbekend	1
<i>Totaal eerdere interventies</i>	<i>37</i>

4.4.1. Conflictduur

Uit tabel 4.4a blijkt dat van de 37 zaken waarin sprake is van een burenconflict, dit in 30 zaken een langlopend conflict betreft. Hiermee wordt een conflict bedoeld wat minimaal een maand duurt. De

¹⁸² Omdat het hier kenmerken van het burenconflict betreft zijn enkel en alleen de zaken meegenomen waarin daadwerkelijk een burenrelatie en een burenconflict bestaat (n=37).

¹⁸³ Hier betreft “ander”: woningbouwvereniging, buurtbemiddeling, moskee, gemeente en/of team woonoverlast.

top drie langst aanwezige burenconflicten duurden 25 jaar, 24 jaar en acht jaar, op het moment dat het delict tussen buren plaatsvond. Het conflict wat het kortst duurde bestond ongeveer vier uur op het moment dat het delict tussen buren plaatsvond. De gemiddelde conflictduur van zaken waarin een burenconflict aanwezig is (n=37) is 35 maanden. Dit gemiddelde echter is niet een geheel realistische weergave omdat de eerste twee conflicten uit de top drie langlopende conflicten, 25 en 24 jaar, uitschieters zijn. De gemiddelde conflictduur zonder deze twee uitschieters is 20 maanden. Dit lijkt een meer realistische weergave te zijn. Het wordt duidelijk dat het gemiddelde burenconflict in deze onderzoekspopulatie doorgaans langer dan een maand speelde voordat het delict tussen buren plaatsvond.

Uit interviewmateriaal blijkt tevens dat de duur van burenconflicten kan variëren van kortdurend tot langlopend (interviews wijkagent, casemanager woonoverlast, coördinator buurtbemiddeling). Alle wijkagenten noemen dat ze zowel kortdurende conflicten in hun wijk hebben, waarbij zijzelf en/of buurtbemiddeling een conflict kunnen oplossen, als langdurende conflicten die al jaren voortslepen en waarbij het oplossen een stuk moeilijker is.¹⁸⁴ Over de kortdurende conflicten vertelt een wijkagent: “Dan praat je over de kleinere conflicten, waarbij mensen nog niet aan het sarren zijn” (interview wijkagent). Een andere wijkagent noemt dat de duur van een burenconflict ook wel in golfbewegingen te omschrijven is. “Dan zie je dat zoiets weer terugkomt, dan gaat het een tijdje goed nadat er bijvoorbeeld bemiddeld is, en dan begint het ergens weer te etteren” (interview wijkagent). Zij spreekt hierbij haar vermoedens uit dat deze golfbewegingen ook met het weer te maken hebben, wat in §4.2 reeds besproken is. De coördinator recherche vermoedt dat in 90 procent van de zaken van delicten tussen buren, sprake is van een langer lopend conflict voordat het delict plaatsvindt. Langlopend definieert hij als ‘meerdere maanden’. “Het delict waarvan dan aangifte wordt gedaan en wat wij hier behandelen, dat is dan echt de druppel geweest in dat lange conflict; zoiets heeft dan al heel lang lopen sudderen, irritaties over en weer en tja dan doet de één net iets wat die ander niet meer trekt en dan gebeuren er wel eens strafbare feiten” (interview coördinator recherche). Uit de interviews met betrokkenen van ernstige burenconflicten bleek dat zij allen betrokken waren in een langdurend conflict wat minstens drie jaar duurde.

De duur van een burenconflict lijkt dus variabel van uren tot jaren; in de huidige onderzoekspopulatie is met name sprake van langlopende conflicten. Ook uit het interviewmateriaal lijkt naar voren te komen dat delicten tussen buren vooral kenmerkend zijn voor buren die al langer met elkaar in conflict zijn.

¹⁸⁴ Voor mogelijke interventies bij dergelijke conflicten wordt verwezen naar hoofdstuk 6 en 7.

4.4.2. Onderwerpen en uiting van het burencflict

In de huidige onderzoekspopulatie hebben conflictonderwerpen vooral betrekking op *gedrag*; zoals overlast door geuren, geluiden, parkeren en intimideren. Het meest voorkomende onderwerp is aanhoudende geluidsoverlast, waardoor een conflict ontstaat en voortduurt. Ook uit literatuur en interviewmateriaal komt naar voren dat geluidsoverlast het meest voorkomende onderwerp bij burencflicten is. Gezien dit hoofdstuk een beschrijving betreft en in hoofdstuk 5 de dossiers meer inhoudelijk worden geanalyseerd, zullen de mogelijke onderwerpen van burencflicten daar verder besproken worden, waarbij tevens literatuur en interviewmateriaal gebruikt wordt.

Uit tabel 4.4a blijkt dat buren uit de huidige onderzoekspopulatie vooral verbaal uiting hebben gegeven aan hun conflict, voordat het indexdelict plaatsvond: in 21 van de 37 zaken waarin buren een conflict hadden hebben zij *alleen* verbaal uiting gegeven aan dit conflict. In 14 zaken zijn buren naast verbaal ook fysiek met elkaar de confrontatie aangegaan. Deze bevinding wordt versterkt door het interviewmateriaal betreffende respondenten van recherche, wijkagenten en woonoverlast. “Ik denk dat het vaker voorkomt dat een delict de eerste grote, misschien wel fysieke, uitbarsting is, dan dat er al meerdere geweldsdelicten zijn gepleegd. Nee ik denk dat mensen daarvoor dan vooral verbaal zijn geweest en misschien wat duw- en trekwerk” (interview coördinator recherche). Een casemanager woonoverlast vertelt: “Ja het gebeurt wel eens dat mensen elkaar uit onmacht gaan slaan, maar over het algemeen weten mensen de grenzen wel. (...) en dan ook precies wanneer ze wel en wanneer ze niet strafrechtelijk gepakt kunnen worden. Bijvoorbeeld wel varkenskoppen voor elkaars deur leggen maar geen klappen uitdelen”. Wijkagenten geven aan dat betrokkenen van burencflicten over het algemeen verbaal blijven met elkaar en verder uiting geven aan het conflict middels heimelijke pesterijen en vernielingen. “Echt dat heimelijke, mekaar tot op het bot tergen en pesten, zonder je identiteit bekend te maken en ook meestal zonder gepakt te worden door ons” (interview wijkagent).¹⁸⁵ Betrokkenen van ernstige burencflicten bevestigen deze bevinding ook; een respondent vertelt dat hij meerdere malen doodsbedreigingen naar de buurman heeft geschreeuwd, waarop de buurman provocerend reageerde.¹⁸⁶ Op de vraag wat respondent dan vervolgens doet antwoordt hij: “Dan loop ik weg, naar binnen, hoe moeilijk dat ook is want ik ben geen wegloper. Hij verdient het wel hoor, zo’n klap (...) maar dat is de weg naar de verleiding en de ellende dus probeer ik tot tien te tellen en soms moet ik wel eens tot twintig tellen” (interview betrokkene burencflict). Ook hieruit blijkt de kennis van de grenzen van het legale, wat de casemanager ook uitte. Een andere betrokkene van een burencflict was ten tijde van het interview verdachte van bedreiging van zijn buurvrouw en vertelt dat er veel verbale uiting is

¹⁸⁵ Over heimelijke vernielingen door buren en vermoedens hierover wordt verder uitgeweid in hoofdstuk 5, §5.2.

¹⁸⁶ Hierin is de conflictstrategie ‘forceren’ terug te zien, zie hoofdstuk 2.

gegeven aan het conflict zoals harde scheldwoorden over en weer en bedreigingen. “Heel veel bedreigingen, ze willen me dood hebben. Dan zeg ik: kom maar op, doe dan, doe dan, ben je een watje? Doe je het niet, dan doe ik het bij jou! (...)ze hoeven me maar 1 klap te geven en dan is het over en uit, dan ga ik moorden, (...) Het hoeft maar één fout woord te zijn, er hoeft maar iets te gebeuren en zoiets is werkelijkheid” (interview betrokkene burencflict). Deze man geeft ook aan dat hij de grenzen van de wet in principe goed kent; hij zal naar eigen zeggen niet uit zichzelf een strafbaar feit plegen: “Nee dan word ik weer gearresteerd en dan krijg ik opnieuw reclasseringsbegeleiding”. Echter, indien een van de burenen hem een aanleiding geeft schroomt hij niet om geweld te gebruiken.

Blijkbaar lukt het de meeste burenen in een conflict om binnen de door het strafrecht gestelde grenzen te blijven en geen geweldsdelicten te plegen. Een gewelddadig delict tussen burenen zal zeer waarschijnlijk plaatsvinden op het moment dat frustratie te hoog oploopt en tot tien tellen niet meer werkt. De verbale uiting van een burencflict kan echter ook strafrechtelijk worden, zoals in de zojuist besproken burenruzie waarbij burenen over en weer doodsbedreigingen uiten. Dit bleek tevens uit tabel 4.2a, waar duidelijk wordt dat bedreiging het meest voorkomende delict tussen burenen is in de huidige onderzoekspopulatie.

4.4.3. Eerdere interventies burencflict

In vier van de 37 zaken waarbij sprake is van een burencflict ten tijde van het delict tussen burenen (indexdelict), zijn geen eerdere contacten met instanties geweest over het conflict. Uit tabel 4.4a blijkt dat in het gros van de zaken (27 van de 37) de politie al is ingeschakeld; dit kan noodhulp of de wijkagent betreffen. Opsporingsambtenaren kunnen tevens te maken hebben gekregen met het conflict in het kader van een strafbaar feit. Dit is in slechts enkele zaken het geval geweest. De woningbouwvereniging en buurtbemiddeling worden regelmatig ingeschakeld en in één zaak is team woonoverlast betrokken bij het conflict. Uit het interviewmateriaal blijkt dat wijkagenten in direct contact staan met de woningbouwvereniging en vaak ook met buurtbemiddelingsbureaus (indien aanwezig in de betreffende gemeente). Zij hebben een grote verwijzende functie wanneer zij met een burencflict te maken krijgen. In hoofdstuk 6 zal de rol van de wijkagent, de politie in het algemeen en andere betrokken instanties verder besproken worden.

4.4.4. Conflict en soort delict

Zoals genoemd kan de aanwezigheid van een burencflict invloed hebben gehad op het gepleegde delict tussen de burenen. In tabel 4.4b. is weergegeven bij welke delicten er wel of niet sprake is van een reeds bestaand burencflict.

Tabel 4.4b. Verdeling naar aanwezigheid van een conflict voor de verschillende delicten (n=47).

Index-delict	Geen conflict	Wel een conflict	Onbekend	Totaal
Belaging	2	0	0	2
Bedreiging	0	9	0	9
Mishandeling	0	8	0	8
Poging zware mishandeling	1	2	0	3
Zware mishandeling	0	2	0	2
Poging doodslag	0	7	0	7
Doodslag	1	2	1	4
Moord	2	2	0	4
Brandstichting gevaar goederen	0	1	0	1
Openlijke geweldpleging	0	2	0	2
Zedendelict minderjarige	2	0	0	2
Zedendelict volwassene	0	1 ¹⁸⁷	0	1
Vernieling	0	1	0	1
Vrijheidsberoving	1	0	0	1
Totaal	9	37	1	47

Opvallend is dat bij de ‘top 3’ voorkomende delicten, bedreiging, mishandeling en poging doodslag, in *alle gevallen* sprake is van een reeds bestaand burencolict tussen de dader en het slachtoffer. In drie van de acht mishandelingzaken was sprake van een kortdurend conflict, wat in duur varieert van enkele uren tot twee weken voor het tenlastegelegde. In de resterende mishandelingzaken, de bedreigingszaken en de zaken waarin een poging doodslag is gepleegd, was sprake van een langer lopend conflict, wat minimaal twee weken duurde en maximaal acht jaar.

Dat delicten tussen burenen kunnen voort vloeien uit een bestaand burencolict blijkt ook wanneer het motief bekeken wordt, in het licht van de aanwezigheid van een conflict. Het motief wraak/verging komt bijvoorbeeld alleen voor wanneer er een conflict bestaat tussen dader en slachtoffer. Ook het motief woede komt met name voor wanneer er een burencolict bestaat. Wanneer een dader een seksuele motivatie voor zijn delict heeft, bestaat er veelal geen conflict tussen hem en zijn slachtoffer.¹⁸⁸

De meest voorkomende delicten tussen burenen, zoals bedreiging, mishandeling en poging doodslag lijken tot stand te komen door toedoen van een bestaand burencolict. Hiermee wordt het belang van de invloed van een burencolict, op de totstandkoming van delicten tussen burenen onderstreept.

¹⁸⁷ In deze zaak is het conflict ontstaan *door* het delict; een man vertoonde gedurende een jaar exhibitionistisch gedrag in zijn tuin (masturbatie) wanneer de buurvrouw of het buurmeisje in hun tuin waren. Hierover ontstond een conflict toen zij hem hierop aanspraken. Hij hield niet op met het exhibitionistische gedrag, wat leidde tot aangifte en veroordeling. Er was geen ‘gewoon’ burencolict wat de basis vormde voor het delict.

¹⁸⁸ Hier wordt verder over uitgeweid in hoofdstuk 5 en bijlage 5.

4.5. Samenvatting

In dit hoofdstuk is op basis van dossieranalyse een nadere beschrijving gegeven van de onderzoekspopulatie. Deze betreft 50 voornamelijk mannelijke daders, met een gemiddelde leeftijd van 40 jaar oud, van wie het merendeel de Nederlandse nationaliteit heeft. Zij hebben delicten gepleegd waarvan een buur het slachtoffer is geworden. Dit betreft vooral geweldsdelicten, waarbij het meest voorkomende delict bedreiging is, gevolgd door mishandeling en poging doodslag. Het interviewmateriaal ondersteunt deze bevinding; respondenten noemen echter tevens vernieling als veel voorkomend delict tussen burens. Het meest voorkomende vonnis is een onvoorwaardelijke gevangenisstraf, gevolgd door een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel. Twee daders worden vrijgesproken van de ten laste gelegde delicten tussen de burens. Drie daders krijgen de maatregel TBS opgelegd. Drie daders zijn volledig ontoerekeningsvatbaar en worden ontslagen van alle rechtsvervolging en geplaatst in een psychiatrisch ziekenhuis. Het lijkt erop dat psychische problematiek een rol speelt bij het plegen van de delicten. Bij veel daders ontbreekt echter een gedragskundige rapportage pro Justitia waardoor hierover geen conclusies kunnen worden getrokken.

In 37 van de 50 zaken is sprake van een reeds bestaand burenconflict, wat in de meeste gevallen al minimaal een maand duurt. Dit conflict gaat over het gedrag van de buur, zoals (fout) parkeren, geluidsoverlast of intimiderend gedrag. In veel gevallen hebben burens al eerder contact gehad met de politie vanwege hun conflict. De drie meest voorkomende delicten hebben in alle gevallen plaatsgevonden in het licht van een reeds bestaand burenconflict, waarvan het grootste gedeelte minimaal twee weken vóór het tenlastegelegde begonnen was. Wanneer een burenconflict bestaat, blijkt vooral wraak of boosheid een motief voor het delict tussen deze burens.

Uit de bovenstaande beschrijving blijkt dat delicten tussen burens veelal voorkomen bij burens waar tevens sprake is van een burenconflict. Geconcludeerd wordt dat aanwezigheid van (langdurende) burenconflicten het ontstaan van delicten tussen burens kan beïnvloeden. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de verschillende soorten burenconflicten en de delicten tussen burens.

In dit hoofdstuk worden verschillende typen in zaken van delicten tussen buren gepresenteerd, waarbij elk type wordt geïllustreerd aan de hand van de casuïstiek. Vijftig dossiers betreffende strafbare feiten tussen buren zijn kwalitatief geanalyseerd om onderscheid te maken in soorten zaken.¹⁸⁹ De kwalitatieve dossieranalyse, literatuurstudie, analyse van interviews¹⁹⁰ en observatie resulteren tezamen in een indeling naar *prototypen*. In de hiernavolgende paragrafen wordt elk prototype afzonderlijk beschreven. Aan het eind van het hoofdstuk worden de vijf prototypen kort gezien in het licht van de eerder besproken theoretische invalshoeken. Tot slot wordt een samenvatting gegeven, welke tevens een brug vormt met de in hoofdstuk 6 besproken politieke gang van zaken met betrekking tot burenproblematiek.

5.1. Een indeling in vijf prototypen

Op basis van de methode zoals beschreven in hoofdstuk 1 ontstaat een indeling in vijf prototypen. Belangrijk bij delicten tussen buren is de aanwezigheid van een conflict; vindt het delict plaats in het licht van een bestaand (langlopend) burenconflict? Of hebben dader en slachtoffer geen ruzie met elkaar en bestaat er bijvoorbeeld een goede, al dan niet vriendschappelijke burenrelatie? De toedracht van het delict en de rol van de burenrelatie kan in beide gevallen op verschillende manieren van invloed zijn geweest.

In tabel 5.1 zijn de prototypen weergegeven, met daarbij een korte omschrijving van de inhoudelijke aspecten en het aantal zaken van elk prototype in de onderzoekspopulatie. De eerste vier prototypen zijn duidelijk te onderscheiden van het laatste prototype, *gevaar buren* (zie §5.6). Bij dit prototype is geen slachtoffer gevoegd in de strafzaak, wat maakt dat er geen dader-slachtoffer relatie te beschrijven is. In die zin omschrijft dit prototype meer een gevolg van het delict, namelijk dat buren gevaar lopen, waar de eerste prototypen meer de oorzaken van het delict tussen de buren belichten.

Sommige prototypen vertonen enige overlap; dit zal per prototype besproken worden.¹⁹¹ Belangrijk bij het indelen bij een prototype is het *overheersende* beeld bij een zaak. Aan de hand van

¹⁸⁹ Zie §1.2 voor methodologische aspecten van de dossieranalyse en de totstandkoming van de typen.

¹⁹⁰ Voor de specificaties met betrekking tot respondenten wordt verwezen naar hoofdstuk 1. Wanneer gesproken wordt over 'experts op het gebied van burenconflicten' wordt daarmee bedoeld op wijkagenten, een casemanager van het team overlast, de landelijke coördinator van buurtbemiddeling en een rechter.

¹⁹¹ Hierbij worden de kenmerken aangehaald op basis waarvan bepaalde prototypen zich van elkaar onderscheiden (zie ook §1.4.3).

een voorbeeld kan dit toegelicht worden. Wanneer bijvoorbeeld sprake is van een burencnflict over de ligging van de erfgrns en een delict is volledig geïnduceerd door wanen of hallucinaties, wordt een zaak ingedeeld bij het prototype *de zonderling* (zie §5.3) en niet bij *het territorium* (subtype het grensconflict, zie §5.2.2). De psychotische kenmerken zijn bepalend voor de totstandkoming van het delict. Belangrijk is om nauwkeurig te destilleren welke factoren invloed hebben uitgeoefend op de aanloop naar en totstandkoming van het delict.

Wanneer uit een zaak niet duidelijk wordt of sprake is van een burencnflict, is deze zaak helaas niet in te delen aan de hand van de typen. In de huidige onderzoekspopulatie is dit in één zaak het geval: Een man doodt zijn buurvrouw voor de ogen van haar dochter, hij ontkent alles en werkt aan geen enkel verhoor of onderzoek mee. Om die reden is er niets bekend over de toedracht van het delict, zijn motief en de context van de dader-slachtoffer relatie. Vooral het feit dat de dader geen uitlatingen doet over het delict, maakt dat men in het ongewisse blijft.¹⁹² In alle andere zaken van de onderzoekspopulatie was de aan- of afwezigheid van een burencnflict wel duidelijk, wat maakt dat ze in te delen zijn.

Tabel 5.1. Prototypen in zaken van delicten tussen buren

Naam prototype	Beknopte omschrijving	Aantal zaken in onderzoekspopulatie (n=50)
1. Het territorium	Er is een overlast- of grensconflict	30
2. De zonderling	Psychotische symptomen induceren het delict	6
3. De (huis)vriend	Er is/was een vriendschappelijke relatie tussen dader en slachtoffer	5
4. Het seksuele motief	Het delict komt voort uit seksuele impulsen	5
5. Gevaar buren	Het delict creëert gevaar voor buren	3

5.2. Het territorium

Bij dit prototype staat het territorium en het binnendringen hiervan centraal; dader en slachtoffer hebben een conflict hierover. De meeste delicten die voortvloeien uit een burenruzie lijken in te delen bij dit prototype.¹⁹³ Dit prototype heeft betrekking op zaken waarbij dader en slachtoffer een conflict met elkaar hebben. Het is dan ook het enige prototype waarbij de aanwezigheid van een conflict een voorwaarde is.

¹⁹² Dit maakt dat in tabel 5.1 het totale aantal zaken van de verschillende prototypen 49 is.

¹⁹³ Dit is tevens zichtbaar bij de huidige onderzoekspopulatie, zie tabel 5.1.

Territoriumaspecten zijn kenmerkend voor de burerelatie (zie ook §2.4.1). Men heeft de drang om het eigen territorium te willen afbakenen en ziet liever geen binnendringers. Er zijn twee varianten van dit prototype; het overlastconflict en het grensconflict. Achtereenvolgens zullen deze twee subtypen besproken worden, gevolgd door algemene kenmerken van het prototype *het territorium*.

5.2.1. Het overlastconflict

Bij dit subtype van het prototype *het territorium* ervaart de dader overlast van het slachtoffer of andersom. Deze overlast bestaat bijvoorbeeld uit geluiden of geuren, welke het territorium binnen dringen. De ervaren overlast vormt de basis van een burencflict. Er is sprake van een conflict over één of meerdere onderwerpen. In een contact verliest de dader zijn zelfbeheersing en begaat een delict, bijvoorbeeld op het moment dat de overlast besproken wordt. De dader reageert overtrokken op zijn buur. Aan de hand van twee casussen wordt het verschil tussen een overlast gevende dader en een overlastgevend slachtoffer duidelijk.

Casus A.

Betrokkene is een 39-jarige man die een conflict heeft met zijn 61-jarige bovenbuurvrouw, over de geluidsoverlast die zij veroorzaakt. Betrokkene heeft na tevergeefse gesprekken met haar uiteindelijk een melding gedaan bij de politie en woningbouwvereniging. Andere omwonenden ondervinden ook overlast van deze mevrouw; zo heeft zij de gewoonte om midden in de nacht bij alle bureen aan te bellen. De woningbouwvereniging is inmiddels op zoek naar een nieuwe woning voor haar. Betrokkene snijdt haar tv-kabel door, zodat hij geen geluidsoverlast meer ervaart. Mevrouw repareert de tv-kabel en de geluidsoverlast is weer terug. Betrokkene raakt enorm gefrustreerd door de aanhoudende overlast en volgt het slachtoffer wanneer zij haar huis verlaat. Tussen twee flatgebouwen in slaat hij haar met een hamer dermate hard op het hoofd, dat zij hierdoor komt te overlijden. Het hof veroordeelt betrokkene tot vijftien jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor moord.

Casus B.

Betrokkenen zijn echtgenoten die al langer een conflict hebben met hun achterbuurmannen (vader en zoon), die aangeven overlast te ondervinden van het kind en de katten van betrokkenen. Betrokkenen vinden dit loze beschuldigingen en er komt geen oplossing voor het conflict. Wanneer hun kind met steentjes naar het huis van de achterbuurmannen gooit, komen zij verhaal halen bij betrokkenen. Er ontstaat een gevecht waarbij één van de betrokkenen doodsb bedreigingen uit en daarbij een stuk aanzetstaal in haar handen houdt. Zowel beide betrokkenen als één achterbuurman, de zoon, raken gewond. Deze achterbuurman doet aangifte van mishandeling en bedreiging. Betrokkenen doen

aangifte van mishandeling tegen deze buurman. Uiteindelijk worden beide betrokkenen én de achterbuurman door de rechtbank veroordeeld tot een werkstraf voor mishandeling en bedreiging.

In casus A is het slachtoffer degene die overlast veroorzaakt, waardoor een conflict ontstaat wat uiteindelijk leidt tot een delict. De dader raakt zo gefrustreerd en geïrriteerd door de overlast die het slachtoffer veroorzaakt, dat hij het heft in eigen hand neemt en haar letterlijk uit de weg ruimt.

In casus B liggen de verhoudingen anders; de daders zijn degenen die overlast geven, al is het indirect; de overlast heeft betrekking op hun kind en de huisdieren. Het slachtoffer heeft meerdere malen geprobeerd met betrokkenen in gesprek te gaan over de overlast, ook namens zijn vader. Betrokkenen ondernemen geen actie naar aanleiding hiervan en de overlast houdt aan. In deze zaak raakt de achterbuurman gefrustreerd en komt geagiteerd verhaal halen om duidelijk te maken dat de overlast nu echt moet stoppen. Het feit dat hij tevens dader wordt, lijkt alles te maken te hebben met de zich opstapelende frustratie als gevolg van de overlast. Hij blijft zijn aandeel in het gevecht echter stellig ontkennen en gaat in hoger beroep.

Een buitenproportionele reactie op een buur kan beïnvloed zijn door aanwezige psychopathologie. Wanneer iemand een psychische stoornis heeft, kan dit gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de inhibitie van agressie; voor te stellen is dat iemand dan sneller een delict pleegt wanneer een confrontatie met de buur ontstaat, dan wanneer iemand geen psychische stoornis heeft. In casus A ontkent de dader het delict en weigert alle medewerking aan justitiële en gedragskundige onderzoeken, waardoor niet duidelijk wordt of zijn extreme uitbarsting van geweld beïnvloed is door aanwezige psychopathologie. In casus B zijn de betrokken personen alle drie niet onderzocht op eventuele aanwezigheid van psychopathologie, in deze casus valt de aanwezigheid daarvan ook niet uit te sluiten. Bij een overlastconflict *kan* sprake zijn van psychopathologie maar dit hoeft niet het geval te zijn.¹⁹⁴

In beide zaken komt duidelijk naar voren dat overlast kan leiden tot frustratie, waaruit delicten tussen burens kunnen voortvloeien. Dat opgebouwde frustratie een grote rol kan spelen bij een delict tussen burens blijkt ook uit het interviewmateriaal. Zo vertelt een betrokkene van een burenconflict: “Hij (*i.e. de buurman*) haalt het bloed onder mijn nagels vandaan, echt waar. Het is gewoon haat, (...) ik denk dat iedereen op een gegeven moment een breekpunt heeft, dan krijg je een waas voor je ogen door de emoties en dan.. tja dan kan je er op gaan slaan” (interview betrokkene burenconflict). Dat oplopende emoties meespelen, werd al duidelijk in het tweede hoofdstuk: Vermassen benadrukt expliciet dat emoties alle *redelijkheid* overschaduwden.¹⁹⁵ Dit

¹⁹⁴ Meer over de invloed van psychopathologie bij burenconflicten in §5.7 en bijlage 5.

¹⁹⁵ Vermassen, 2004: 291.

overschaduwden van de redelijkheid is vergelijkbaar met de 'waas' waar deze betrokkene van een burencollict over spreekt. Ook een wijkagent verwoordt het op een dergelijke manier: "Strafbare feiten kunnen plaatsvinden door frustratie, veel frustratie (...) dan ontploft de boel door een opeenstapeling van allerlei dingen en is het genoeg" (interview wijkagent). Experts op het gebied van woonoverlast en burencollicten benoemen ditzelfde fenomeen; "op een gegeven moment ben je het (*i.e. de overlast*) zo zat en dan kom je weer aan die deur, ja dat wordt natuurlijk geen normaal gesprek meer, je voelt je onmachtig en trekt het niet meer" (interview casemanager woonoverlast). De landelijke coördinator buurtbemiddeling stelt: "Emoties spelen een grote rol, (...) belangrijk is om niet als je heel boos bent naar de burenen te gaan, dat is eigenlijk regel 1 bij het burencollict. Veel geweldsdelicten gebeuren in het heetst van de strijd.". Tijdens de observatie blijkt dat instanties proberen in te spelen op deze belangrijke 'regel'; een mevrouw vertelt de wijkagent dat zij en haar vriend heel erg boos zijn op de burenen vanwege een incident, maar dat de woningbouwvereniging heeft geadviseerd om pas met de burenen te gaan praten als ze beiden wat minder emotioneel zijn, omdat het collict anders wel eens zou kunnen verergeren. De wijkagent geeft ditzelfde advies wanneer hij bij haar op bezoek komt en mevrouw besluit dit advies op te volgen.

Het overlastcollict kenmerkt zich door frustratie naar aanleiding van een vorm van overlast. In casus A en B kwamen geluidsoverlast, spelende kinderen en huisdieren als bron van de overlast naar voren. Uit de literatuurstudie, interviewmateriaal en de observatie blijkt dit een goede weergave te zijn van de onderwerpen van overlast en collicten die daaruit voortvloeien. Geluidsoverlast wordt door vrijwel alle respondenten genoemd als meest voorkomende vorm van overlast, maar ook huisdieren, stank en rommel (in bijvoorbeeld tuinen, portieken en opritten) kunnen een rol spelen (interview coördinator buurtbemiddeling, coördinator recherche, wijkagenten). Ook uit onderzoek betreffende burencollicten bleken geluidsoverlast, huisdieren en rommel veelvoorkomende onderwerpen van overlast.¹⁹⁶ Tijdens de observatie gaat de wijkagent op bezoek bij een vrouw wier kat overgoten is met verf. Ze heeft een idee wie de dader is, namelijk overburenen die al eerder hebben aangegeven overlast te ervaren van haar katten. Ook hier bleken huisdieren een bron van overlast.

In de besproken casussen was sprake van een overlastgevend slachtoffer, c.q. overlastgevende dader. Echter, het kan zijn dat dader en slachtoffer overlast van *elkaar* ervaren. In dergelijke zaken bestaat een reële kans dat de rollen van dader en slachtoffer omgekeerd kunnen zijn. Ook in de huidige onderzoekspopulatie was dit het geval; in sommige zaken bleek uit de politieke administratie dat zowel dader als slachtoffer overlast ervoeren van de ander. Op het moment dat een strafbaar feit plaatsvindt, is het maar de vraag of het slachtoffer niet de dader had

¹⁹⁶ Peper & Spierings, 1999: 485; Ufkes et al., 2012:1.

kunnen zijn en andersom, bij beide partijen is immers zich opstapelende frustratie aanwezig door toedoen van de overlast die zij ervaren.

Een belangrijk kenmerk van een (overlast)conflict is de *ervaren* overlast; teruggrijpend op de beschrijving van Ufkes,¹⁹⁷ spelen subjectiviteit en perceptie een grote rol. Beide partijen in het conflict hebben het gevoel dat de ander hen onheus bejegt en wijzen naar elkaar als aanstichter van het conflict. Ook interviewmateriaal ondersteunt dit, de casemanager woonoverlast verwoordt dit als volgt: “Het ervaren van overlast, daarbij ligt de nadruk op ervaren. Ik zit wel eens bij mensen thuis en dan denk ik: waar heb je het over? Maar ja, zij *ervaren* wel die overlast, het is hun beleving”.

Een ander aspect dat uit deze quote naar voren komt, is de invloed van het verwachtingspatroon van conflictpartijen. De casemanager in dit voorbeeld heeft (tijdens haar bezoek) niet de ervaring van overlast, maar de betreffende partij wel. Dit ontstaat door een verschillend verwachtingspatroon met betrekking tot woongenot en overlast. Wijkagenten benadrukken dit allemaal, zo vertelt een wijkagent: “Sommige mensen die kunnen helemaal niets hebben van de burens, die willen niks horen of ruiken, alsof ze op de hei wonen!”. Gevoelens van schending van de privacy spelen hierbij een rol, niemand wil in zijn eigen huis last hebben van anderen: “Mensen beschouwen hun huis tegenwoordig als een heilig kasteel. My home is my castle, en daar wil ik met rust gelaten worden” (interview coördinator buurtbemiddeling). Mensen kunnen onrealistische verwachtingen hebben over de mate waarin zij hun burens horen, voelen, ruiken of zien. Deze onrealistische verwachtingen kunnen de basis van een overlastconflict vormen.

Wat tot slot een belangrijk aspect is bij het overlastconflict, is het aandeel van beide partijen in het conflict en de mate waarin dit invloed heeft gehad op de totstandkoming van het delict. In casus A heeft het slachtoffer op geen enkele manier geprobeerd de geluidsoverlast die haar onderbuurman van haar ervoer te verminderen; zij bleek hierin koppig en niet te corrigeren. De dader voelde zich absoluut niet begrepen door zijn buurvrouw en tezamen met het andere overlastgevend gedrag (’s nachts aanbellen) werden gevoelens van onmacht en frustratie alleen maar sterker. Teruggrijpend op de conflictstrategieën (zie hoofdstuk 2) wordt duidelijk dat de dader in casus A eerst geprobeerd heeft het conflict te vermijden, wat hij niet volhield. Daarna heeft hij geprobeerd het conflict op te lossen door in gesprek te gaan met de buurvrouw en de weg via officiële instanties te volgen. Toen dat niet werkte, is hij overgestapt op forceren, waarbij hij eerst haar tv-kabel heeft doorgeknijpt en uiteindelijk een fysieke confrontatie is aangegaan door haar te doden. Dat het slachtoffer een aandeel heeft in het conflict, rechtvaardigt natuurlijk niet dat haar buurman haar vermoordt, maar het is wel een essentieel kenmerk van het overlastconflict. In casus B is het aandeel van de overlast gevend persoon ook te benoemen. Meneer en mevrouw hebben

¹⁹⁷ Zie ook §2.2 over (burens)conflicten

nooit gehoor gegeven aan de klachten van hun achterbuurmannen, waardoor deze zich, net als de dader uit casus A, niet gehoord en niet serieus genomen voelden. Dit wakkerde frustratie aan, waardoor één van de achterbuurmannen (helaas) compleet gefrustreerd en vol van emoties bij hen langsging, wat resulteerde in een handgemeen en letsel. Zowel researcher als wijkagenten benadrukken dat het zeer belangrijk is bij een burencconflict na te gaan wat het aandeel is van elk van de partijen, zeker wanneer een strafbaar feit heeft plaatsgevonden.¹⁹⁸ Het is zowel strafrechtelijk als gedragskundig van belang om de context waarin het delict plaats heeft gevonden goed weer te geven.

Samenvattend kan gesteld worden dat in het overlastconflict sprake is van ruzie over een vorm van overlast, zoals geluids- of stankoverlast. Zich opstapelende frustratie over deze overlast, die constant het eigen territorium binnendringt, maakt dat iemand een delict pleegt, waarvan zijn buur het slachtoffer wordt.

5.2.2. Het grensconflict

Het fysiek overschrijden van letterlijke grenzen is het onderwerp van conflict bij het grensconflict. Het betreft het bijvoorbeeld een schutting, de erfgrens of overhangende takken. Dit subtype van het prototype *het territorium*, komt minder vaak voor in de onderzoekspopulatie dan het overlastconflict.¹⁹⁹ In de volgende casus wordt een voorbeeld van een grensconflict beschreven.

Casus C.

Betrokkene is een 72-jarige man die wordt veroordeeld voor mishandeling van zijn 57-jarige buurman. Hij heeft zijn buurman geduwd, waardoor deze licht hoofdletsel heeft opgelopen. Betrokkene zegt dat hij "boos was en het helemaal zat was". Er heerst sinds drie á vier jaar (zolang het slachtoffer er woont) een conflict over een schutting. Deze schijnt op de erfgrens te staan, maar het slachtoffer is van mening dat betrokkene en zijn vrouw niets tegen de schutting aan mogen zetten, ook niet aan hun (*i.e. betrokkene's*) eigen kant. Volgens betrokkene klimt het slachtoffer bij hun afwezigheid over de schutting om voorwerpen (zoals een tafeltje) van de schutting af te schuiven. Betrokkene en zijn

¹⁹⁸ Ook het Hof belicht het aandeel van slachtoffers in uitspraken betreffende burencconflicten, zo schrijft het Hof Arnhem in een burencconflict betreffende mishandeling: "Het hof heeft voorts acht geslagen op het gegeven dat de onderhavige gedraging van verdachte plaatsvond in het kader van een (door [slachtoffer] niet weersproken) zich jarenlang voortslepende ruzie tussen verdachte en [slachtoffer]. De gedraging van verdachte is (daarmee) geenszins verontschuldikbaar, maar deze voorgeschiedenis geeft wel aanleiding te veronderstellen dat het onderhavige delict een oorzaak vindt in een spanningsveld dat van twee zijden is gevoed" (Gerechtshof Arnhem, 28 januari 2011, LJN BP2694). In een ander uitspraak betreffende mishandeling, benadrukt het Hof het aandeel van het slachtoffer in de escalatie: "Het feit heeft zich voorgedaan in het kader van een burenruzie, waarbij ook het slachtoffer zich escalerend heeft opgesteld." (Gerechtshof Arnhem, 24 april 2009, LJN BI2354).

¹⁹⁹ In drie van de 30 zaken in te delen bij het prototype *het territorium*, betreft het een grensconflict. In 24 gevallen betreft het een overlastconflict. In drie zaken is het precieze onderwerp van conflict onbekend.

partner zijn veel op reis en “steeds als ze terugkomen is er weer iets gesloopt”. Betrokkene heeft hiervan al meerdere malen aangifte gedaan. Wijkagent en buurtbemiddeling hebben niet kunnen helpen in het verleden. Op de dag van het tenlastegelegde had het slachtoffer ‘s ochtends over de schutting gekeken vanaf een trap. Betrokkene kreeg het idee dat het slachtoffer de tafel die tegen de schutting aanstond (aan betrokkene’s zijde) wilde “leegmaken”. Hierom besluit hij de buurman (het slachtoffer) aan te spreken. In deze korte confrontatie duwt hij het slachtoffer. Betrokkene heeft geen justitiële voorgeschiedenis en krijgt een boete van 450 euro.

In deze casus is het onderwerp van conflict het afbakenen van grenzen; het slachtoffer beschouwt de schutting als zijn eigendom en is daarom van mening dat eigendommen van zijn buurman hier niet tegenaan mogen staan. Hij vindt dat de buurman (de dader) zijn territorium binnendringt door spullen tegen de schutting te zetten. Om deze mening duidelijk te maken heeft hij (naar men weet) in het verleden enkele voorwerpen die tegen de schutting aanstonden vernield. De dader en zijn vrouw zijn de wanhoop nabij, voelen zich aangetast in hun territorium en hebben van alles geprobeerd om het conflict op te lossen; niets mag baten omdat de buurman bij zijn standpunt blijft. Wat in deze casus duidelijk naar voren komt zijn de frustratie en onmachtgevoelens waarmee de dader kampt. Zoals besproken zijn (deze) emoties katalysator voor escalatie van een conflict, wat in dit geval duidelijk wordt: de dader confronteert de buurman met het eerder op die dag vertoonde gedrag, wat leidt tot escalatie. Dit geeft de dader in zijn eigen woorden helder weer; hij was het helemaal zat. De escalerende rol van emoties en frustraties hebben bij het grensconflict een grote invloed.

Grensconflicten betreffen veelal onderwerpen die te maken hebben met het civiele recht, zoals beplanting (art. 5: 42, 44, 45 BW), uitzicht (art. 5: 50, 51 BW), scheidingsmuren (art 5: 67, 68 BW) en erfdienstbaarheden (art.5: 70-84). Wanneer een burencconflict een van deze zaken betreft, kunnen burenen een civiele procedure starten om hun conflict op te lossen, bij een rechter of notaris. Uit het interviewmateriaal blijkt dat dergelijke onderwerpen van conflict veel voorkomen; vooral de zaken die bij buurtbemiddeling terecht komen, hebben betrekking op dergelijke ‘civiele’ onderwerpen. Wanneer burenen gedurende het bemiddelingstraject er niet samen uitkomen, kunnen zij alsnog worden doorverwezen naar de civiele rechter. Ook wijkagenten beamen dit, zo vertelt een van hen: “vaak proberen we zaken eerst naar buurtbemiddeling te sturen, dit zijn dan vooral die civiele onderwerpen”. Een wijkagent uit de Betuwe vertelt dat de burencconflicten over het recht van overpad en de erfgrans naar zijn idee vaker in de meer rurale gebieden plaatsvinden: “dan hebben ze allebei 500 vierkante meter tuin en dan maken ze ruzie over dat de afscheiding twee meter te veel naar links of rechts staat, ongelooflijk”. Wijkagenten, rechter en de coördinator buurtbemiddeling noemen allen als nadeel van de civielrechtelijke procedure dat deze erg lang kan

duren. Een wijkagent vertelt: “dan duurt het maar en duurt het maar en komt er geen uitspraak van de rechter en blijft het door sudderen en wordt het vaak alleen maar erger”.

Wat in casus C tevens een rol speelt, is dat de dader zijn eigendommen vaak vernield aantrof bij thuiskomst, waarbij hij het vermoeden had dat de buurman (het slachtoffer) de schuldige was, dit kon hij echter niet bewijzen. Ook dit telt mee bij de zich opstapelende frustratie; elk vernield voorwerp versterkt de boosheid jegens de buurman, ondanks dat niet honderd procent zeker is dat hij de dader is. Uit interviews en de observatie komt naar voren dat deze *vermoedens* een belangrijk kenmerk zijn van langslappende burenc conflicten. De casemanager woonoverlast vertelt: “Hele lastige overlast is het bekrassen van de auto’s, het verplaatsen van de kliko’s of andere vernielingen, omdat je dat niet kan bewijzen maar men wel vermoedens heeft. (...) En je kan er strafrechtelijk niets mee.” Uit deze laatste zin blijkt meteen het euvel; op basis van een vermoeden is het moeilijk een strafrechtelijke aangifte op te stellen, wat zowel wijkagenten als een rechercheur ook aangeven. Omdat er ‘niets’ mee gedaan kan worden, zoals bijvoorbeeld de schade verhalen op de dader, helpt dit mede bij het opbouwen van de frustratie. Ook tijdens de observatie blijkt het euvel van vermoedens, tot ongenoegen van de benadeelde. De mevrouw wier kat overgoten is met verf, vermoedt dat de overburen de daders zijn omdat zij al eens eerder hadden gedreigd haar katten iets aan te doen als de overlast zou aanhouden. Mevrouw deelde dit tijdens het bezoek van de wijkagent aan hem mede, in de hoop dat hij er iets mee zou kunnen doen. Mevrouw is extra verontwaardigd omdat ze het laf vindt van de dader, een dier kan zichzelf immers niet verdedigen, daarom heeft zij mede namens haar kat, de wijkagent gebeld. Als hij aan haar uitlegt dat er strafrechtelijk vrij weinig te behalen valt op basis van een vermoeden, is zij lichtelijk teleurgesteld. Zij wil immers de dader gestraft zien. Uit interviews met betrokkenen van burenc conflicten blijkt dat dergelijke ‘geniepigie’ gedragingen over en weer plaats vinden. Eén respondent loopt elke dag meerdere malen een rondje om zijn auto om te checken of deze niet beschadigd is; hij heeft reeds drie maal ernstige schade aan zijn auto gehad, waarvan hij vermoedt dat één van de burenc dader is. Hij baalt er enorm van dat de schade die hij heeft geleden, niet te verhalen is op de dader. Ook vertelt hij dat hij, zodra de takken van de struik van de buurman aan zijn kant overhangen, hij deze zal snoeien. Hier is het grensconflict zichtbaar; deze meneer is enorm gefrustreerd over zijn burenc, wat gevoed wordt door zijn vermoedens over de vernieling van zijn auto. Wanneer de eigendommen van zijn burenc zijn territorium binnen dringen, zal hij direct actie ondernemen.

Een andere betrokkene van een burenc conflict vertelt over de buurvrouw die consequent zijn (*i.e. respondent*) buxushaag snoeide en het afval in zijn tuin gooide. Telkens merkte hij en zijn vrouw bij thuiskomst dat er weer snoeiafval in hun tuin lag. Wanneer zij de buurvrouw hiermee confronteerde, riep zij: “je moet je rotzooi bij jezelf houden!”. Uit de uitlating van deze buurvrouw

blijkt de neiging het territorium te willen verdedigen. De (delen van) eigendommen van de ander worden beschouwd als rotzooi, wat geen millimeter de grens tussen het eigen terrein en dat van de ander mag passeren.

Samenvattend kan gesteld worden dat het grensconflict burenruzies betreft die gaan over het fysiek binnendringen van het territorium, door (eigendommen van) de ander. Zich opstapelende frustratie over deze constante schending van het privédoomein maken dat iemand een delict pleegt, waarvan zijn buur het slachtoffer wordt.

5.2.3. Algemene kenmerken van *het territorium*

Veel kenmerken betreffende de twee subtypen van het prototype *het territorium* zijn reeds besproken. Echter, er blijken ook kenmerken uit de literatuurstudie, dossieranalyse en interviews, die voor beide subtypen gelden.

Allereerst geldt dat sommige burenc conflicten moeilijk te classificeren zijn omdat een grote verscheidenheid aan conflict-onderwerpen bestaat. Een zaak waarbij een burenc conflict bestaat, maar het onderwerp (enigszins) onduidelijk is, wordt ook ingedeeld bij dit prototype.²⁰⁰ In deze gevallen gelden wel de volgende voorwaarden: de dader is niet psychotisch, is/was geen vriend van het slachtoffer en wordt niet gedreven door een seksuele impuls tijdens zijn daad. Het kan ook zijn dat een burenc conflict begint als grensconflict, maar zich verder ontwikkelt tot een overlastconflict waarbij bijvoorbeeld (al dan niet expres) geluidsoverlast wordt veroorzaakt en wordt geïntimideerd. Zoals uit §2.2 bleek is het ‘natuurlijke verloop’ van een conflict zo dat er steeds meer kwesties op tafel komen te liggen, wanneer het conflict niet op tijd opgelost wordt. Dat toename van conflict-onderwerpen kenmerkend is voor burenruzies komt ook uit het interviewmateriaal naar voren. Zowel wijkagenten als respondenten van buurtbemiddeling en woonoverlast benadrukken tevens dat conflict-onderwerpen worden uitvergroet. “Ze gaan dan echt op alle slakken zout strooien” (interview wijkagent). Ook benadrukken respondenten dat het halen van gelijk het doel wordt, wanneer conflicten langer duren. Dit bleek tevens uit §2.2: wanneer men steeds verder vordert op de escalatieladder verandert het doel van het oplossen van het conflict naar het gelijk willen halen. Een van de partijen van een ernstig burenc conflict verwoordt dit stellig: “ik zal m’n gelijk halen en zal net zo lang blijven knokken tot dat ik het heb, ook al val ik er dood bij neer” (interview betrokkene burenc conflict). Hier is duidelijk de laatste fase van de escalatieladder zichtbaar; de vecht-fase.²⁰¹ Men kan vast komen te zitten in het conflict. Uit het interviewmateriaal komt sterk naar voren dat een burenc conflict zelfs een deel van iemands leven kan worden, zowel wijkagenten als

²⁰⁰ In de huidige onderzoekspopulatie is bij drie zaken het onderwerp van het burenc conflict onduidelijk. Er wordt aangenomen dat de onderwerpen van conflict *waarschijnlijk* te maken hebben met het territorium.

²⁰¹ Zie ook §2.2, figuur 2.1.

respondenten van buurtbemiddeling en woonoverlast noemen dit. Ook uit de interviews met betrokkenen van burencollicten blijkt dit, een respondent vertelt dat hij “vierentwintig uur per dag bezig is met dit conflict” en een ander zegt: “ik sta er mee op en ik ga er mee bed, ik bijt me erin vast”, waarop zijn echtgenote aangeeft dat zij het gevoel heeft dat het geestelijk welzijn van haar man lijdt onder het burencollicten (interviews betrokkenen burencollicten). Dat een burencollicten gevolgen voor de gezondheid kan hebben bleek ook uit de literatuurstudie (zie tevens §2.2) en wordt door alle wijkagenten, rechter, buurtbemiddeling en woonoverlast genoemd in de interviews. Opvallend is dat deze interviewrespondenten aangeven dat mensen gebaat kunnen zijn bij de instandhouding van het burencollicten. “(...) ze kunnen er fijn over praten op verjaardagen en kunnen hun negatieve energie er in kwijt. Een soort levensinvulling wordt het. En ook lekker om een zwart schaap te hebben, dat je bij alles kunt aanwijzen en waardoor je niet hoeft na te denken over je eigen aandeel” (interview coördinator buurtbemiddeling). “Het geeft in bepaalde gevallen een structurele invulling aan een leven. Het geeft mooi stof op feesten en partijen en je kan je verhaal weer kwijt als iemand er naar vraagt. Het geeft iemand een identiteit” (interview rechter). Het feit dat een burencollicten onderdeel kan worden van de identiteit maakt dat het oplossen van een dergelijk conflict bemoeilijkt wordt.²⁰²

Experts op het gebied van burencollicten noemen allen dat er vaak een andere oorzaak aan het conflict met de burens ten grondslag ligt dan het onderwerp dat genoemd wordt. “Het echte kernprobleem is bij burencollicten vaak de onderlinge relatie (..) dat mensen niet met elkaar kunnen of willen communiceren, dat er juist geen relatie tot stand komt en één van de twee partijen dat jammer vindt (...) In de meeste zaken is het conflict nog niet opgelost door afspraken of een rechtelijke uitspraak over bijvoorbeeld een schutting” (interview rechter).²⁰³ Dat de onderliggende burensrelatie en de uiting daarvan een rol speelt bij de totstandkoming van een conflict is tevens kenmerkend voor het perspectief van de sociale rangorde, waarover in §5.7 en bijlage 5 verder uitgeweid zal worden.

Tot slot is het belangrijk om zaken behorende bij *het territorium* te onderscheiden van zaken behorende bij *de zonderling*, waarover in de volgende paragraaf verder wordt uitgeweid. Bij het eerste prototype kan sprake zijn van psychopathologie, het is echter geen voorwaarde. Indien sprake is van psychopathologie, heeft dit met name doorwerking in de beschreven overtrokken reactie op een buur en/of een burencollicten. Bij *de zonderling* is per definitie sprake van psychopathologie, namelijk psychotische kenmerken zoals wanen en hallucinaties. Bij deze dader heeft de psychopathologie niet alleen doorwerking in een (buitenproportionele) reactie op de buur en het

²⁰² Zie ook hoofdstuk 6 en 7 over interventies bij dergelijke conflicten.

²⁰³ Dit gegeven heeft uiteraard gevolgen voor mogelijke toepasbare interventies, waarover meer in hoofdstuk 6 en 7.

eventuele conflict, maar heeft het tevens vaak invloed op de reeds bestaande burenenrelatie en de inhoud van het mogelijke burenenconflict. Het leven van de zonderlinge dader wordt over het geheel beïnvloed door psychotische kenmerken en de kans is groot dat hij (deels) zijn realiteitsbesef kwijt is, wat bij de dader behorende bij *het territorium* niet het geval is. Een ander kenmerk wat van belang is bij het onderscheid tussen deze twee prototypen is de invloed van de burenenrelatie. Bij *het territorium* is per definitie sprake van een conflict, bij *de zonderling* kan sprake zijn van een conflict, maar dit hoeft niet. De invloed van de burenenrelatie en het feit dat men burenen van elkaar is, is hierdoor groot in zaken behorende bij *het territorium*. Bij *de zonderling* hoeft de burenenrelatie niet per definitie invloed gehad te hebben op de totstandkoming van het delict. Hierover wordt in de volgende paragraaf verder uitgeweid.

5.3. De zonderling

Dit prototype heeft betrekking op daders bij wie sprake is van psychopathologie, namelijk psychotische verschijnselen. Het delict zal geïnduceerd zijn door wanen en/of hallucinaties. Zoals in §2.4.4 beschreven, lopen burenen een verhoogd risico slachtoffer te worden wanneer een dader een delict pleegt geïnduceerd door een psychose of schizofrenie. Bij de zonderlinge dader kan sprake zijn van een burenenconflict, maar dit is geen voorwaarde. Over het algemeen is de zonderlinge dader niet bevriend met het slachtoffer.

In de zaken passend bij dit prototype zijn verschillende accenten te onderscheiden, die betrekking hebben op de mate van invloed van psychotische verschijnselen op het delict tussen burenen. Er kan bijvoorbeeld een territoriumconflict gekleurd door psychopathologie ontstaan. Deze conflictsituatie lijkt dan op het eerste prototype; de rol van de psychopathologie is echter groter, namelijk van doorslaggevende betekenis. Ook kan het zijn dat de dader al langere tijd ernstig psychotisch is, waarbij het feit dat het slachtoffer een buur is geen rol (meer) speelt omdat psychotische verschijnselen zoals wanen en hallucinaties de overhand hebben in het leven van de dader. Beide mogelijkheden worden besproken.

5.3.1. Variant 1

In de eerste variant is sprake van een (door de dader ervaren) conflict en het kan daarmee lijken op het prototype *het territorium*, echter in deze variant speelt psychopathologie een grotere rol. De psychotische kenmerken van de dader hebben namelijk een sterke invloed op het burenenconflict en het delict. Bij daders behorende bij *het territorium* zijn psychotische kenmerken afwezig.

Bij directe naaste buren vormt alleen een muur de scheiding tussen elkaars leefgebied. Zoals beschreven speelt de exposure time een rol bij de burenrelatie en bij burenconflicten (zie hoofdstuk 2). Het feit dat men langdurig in elkaars nabijheid verkeert, is een risicofactor voor conflict en geweld, los van de verdere invulling van de burenrelatie.²⁰⁴ De exposure time kan in samenhang met de aanwezige psychopathologie van invloed zijn op het delict tussen buren. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van overlast. In deze situatie ervaart de dader overlast van het slachtoffer, net als bij het overlastconflict. Echter, psychotische symptomen beïnvloeden het ontstaan en het voortduren van de overlast-ervaring. Dit betekent niet dat het geen invloed heeft op het dagelijks functioneren van de dader. Hij ervaart overlast en dat raakt hem. Hier kan teruggerepen worden op de rol van de zojuist besproken beleving van het conflict: de dader ervaart overlast en raakt hierdoor boos, bang, verdrietig, gefrustreerd et cetera. De dader kan bijvoorbeeld akoestische hallucinaties hebben en denken dat de buurman elke dag op de muur bonkt. Het feit dat deze geluiden alleen voor de dader hoorbaar zijn, doet niet af aan de ervaring van de overlast. Hij kan hier op dezelfde manier gefrustreerd van raken als iemand zonder psychotische verschijnselen. Het is immers een inbreuk op zijn woongenot. De persoon van het slachtoffer speelt in deze situatie een rol. De overlast wordt volgens de dader namelijk veroorzaakt door - in zijn beleving - een persoon (de buurman of buurvrouw) en hij heeft onder invloed van wanen en mogelijke hallucinaties ook ideeën over de redenen van overlast. In de volgende casus wordt duidelijk op welke manier zo een dader tot zijn delict komt.

Casus D.

Betrokkene is een 63-jarige man die de politie heeft gebeld met de melding dat hij een zelfgemaakte bom in huis had neergelegd omdat hij de buren zat was. Hij noemt hierbij expliciet dat zijn twee directe buurvrouwen “duivelinnen” zijn. Hij herhaalde meerdere malen zijn wens om de buren iets aan te doen. Betrokkene bleek zijn brievenbus en deurbel onder stroom gezet te hebben, zonder daarvan aan de buitenkant van de woning melding te hebben gemaakt. Sinds acht á negen jaar ervaren meerdere buurtbewoners, maar vooral de twee directe buurvrouwen en hun partners, ernstige overlast van betrokkene en zijn echtgenote. Betrokkene claimt juist dat hij en zijn vrouw overlast ervaren van de andere buurtgenoten. Sinds beide directe buren hun huis gekocht hebben (ongeveer acht jaar geleden), zijn de problemen begonnen en is betrokkene meerdere malen met de politie in aanraking geweest voor vernieling, intimidatie, mishandeling en bedreiging van buren. Politie en woningbouwvereniging weten van het probleem af. Betrokkene zegt dat de buren zich beter voelen omdat zij een koopwoning hebben (*hij huurt*) en dat zij hem daarom treiteren, door bijvoorbeeld de droogtrommel 24 uur per dag

²⁰⁴ Zie ook §2.3 waarin de burenrelatie vergeleken wordt met gezinsrelaties, waarbij tevens nabijheid wordt genoemd als risicofactor voor geweld.

te laten draaien en vrijwel permanent harde muziek aan te zetten. Deze geluidsoverlast is echter op geen enkele manier gebleken. Betrokkene blijkt een waanstoornis te hebben, waarbij zijn wanen betrekking hebben op het feit dat alle burenen het op hem gemunt hebben en dat hij zich dient te beschermen, waar de onder stroom staande brievenbus en deurbel voorbeelden van zijn. Hij geeft aan dat hij de politie belde als een noodkreet, omdat hij vond dat er echt iets gedaan moet worden aan de pesterijen en overlast die hij te verduren heeft van zijn burenen. Hij vindt het geen bedreigingen die hij geuit heeft aan de telefoon. Betrokkene wordt volledig ontoerekeningsvatbaar geacht; de delicten vloeien direct voort uit zijn wanen. Hij wordt ontslagen van alle rechtsvervolging voor de bedreiging van zijn buurvrouwen en een poging mishandeling van (al zijn) burenen/omwonenden. Hij zal op last van de strafrechter in een psychiatrisch ziekenhuis geplaatst worden.

In deze casus komt duidelijk naar voren dat de dader gefrustreerd raakt van de overlast die hij ervaart. Hij heeft het idee dat de burenen erop uit zijn om hem te treiteren en ervaart daadwerkelijk geluidsoverlast van droogtrommels die dag en nacht zouden aanstaan. Dat dit in de realiteit niet zo blijkt te zijn, doet niet af aan zijn beleving en de zich opstapelende frustratie. In die zin is de ervaren frustratie net zo reëel als bij betrokkenen van het overlastconflict. In werkelijkheid ervaren deze burenen juist overlast van de dader, zij melden dit veelvuldig bij de politie. De dader heeft namelijk de neiging zich 'te verdedigen' door intimiderend gedrag te vertonen en bedreigingen te uiten. De inhoud van de wanen en hallucinaties zijn voorzien van aspecten die met de burenenrelatie te maken hebben. Het feit dat de buurvrouwen in de nabijheid van de dader verkeren, maakt dat de dader wanen/hallucinaties krijgt die met deze personen te maken hebben.

Zoals gezegd kan er mogelijk twijfel bestaan of een zaak bij dit prototype ingedeeld kan worden of bij het sub-prototype het overlastconflict, waar ook psychopathologie een rol kan spelen. Belangrijk hierbij is het verschil in de invloed van de psychopathologie op de aanloop naar het delict. Bij de subgroep het overlastconflict kan de psychopathologie een rol spelen in de (overtrokken) reactie op een bestaand conflict tussen burenen, terwijl bij *de zonderling* de psychotische symptomen een rol spelen bij het tot stand komen van het conflict. Kortom: de zonderlinge dader kan een burenenconflict hebben, waarvan zijn beleving gekleurd wordt door psychotische kenmerken. Het burenenconflict bij het overlastconflict (*het territorium*) wordt niet gekleurd door psychotische symptomen.

5.3.2. Variant 2

Bij de tweede variant van dit prototype spelen psychotische symptomen tevens een rol, al is het op een andere, sterkere, manier dan in de zojuist besproken situatie. De persoon van het slachtoffer of de eventuele burenenrelatie speelt geen rol in deze situatie en de dader is zijn realiteitsbesef kwijt; de

psychotische symptomen hebben de overhand in zijn leven. Bij deze variant is de kans groot dat er geen burencollict bestaat. In casus E wordt dit geïllustreerd.

Casus E.

Betrokkene is een 31-jarige man die sinds ongeveer acht jaar last heeft van stemmen in zijn hoofd en van psychotische episodes met wanen. Wanneer hij belast wordt en stress ervaart, lijken zijn wanen en psychotische ervaringen sterker te worden. Op de avond van het tenlastegelegde past hij voor het eerst alleen op zijn één-jarige dochter, wat hem stress oplevert. Normaal rookt hij dan een joint, maar gezien de verantwoordelijkheid die hij draagt voor zijn kind, doet hij dat niet. Hij raakt psychotisch en voelt heel sterk dat hij "het fort en zijn prinses (*i.e. zijn dochter*) moet verdedigen tegen de vijand". Hij loopt naar het huis van zijn directe buurman, gaat naar binnen via de achterdeur en slaat hem dood met een hamer en een bezem. Hij herinnert zich niets van het delict maar gelooft dat hij de dader is wanneer hem alle bewijzen worden voorgelegd. Betrokkene vindt het heel erg dat hij de buurman heeft gedood. Hij had een oppervlakkige maar goede relatie met zijn buurman; hij had hem die middag nog geholpen met een probleem met zijn dvd-speler. Bij betrokkene is eerder een posttraumatische stressstoornis vastgesteld, die hij zou hebben gekregen sinds hij getuige was van het om het leven brengen van zijn collega "R", toen hij in de beveiliging werkte. Dit voorval is echter niet te verifiëren. Betrokkene geeft aan dat hij "zijn maatje R" vaak ziet en hoort en dat hij hem ook wel eens opdrachten geeft. Er blijkt sprake van een psychotische stoornis NAO, een dissociatieve stoornis, cannabisafhankelijkheid en zwakbegaafdheid. Betrokkene wordt sterk verminderd toerekeningsvatbaar bevonden en wordt ontslagen van alle rechtsvervolging. De rechtbank legt hem TBS met dwangverpleging op.

In deze casus hebben psychotische symptomen duidelijk de overhand in het leven van de dader en in de totstandkoming van het delict. Er bestond geen conflict tussen de dader en het slachtoffer; de relatie met de burens of een eventueel burencollict hebben geen invloed gehad op de totstandkoming van het delict. Mogelijk had zelfs een ander persoon slachtoffer kunnen worden; de dader had geen associatie met een hem bekend persoon toen hij aan 'de vijand' dacht. Hier is duidelijk zichtbaar dat de nabijheid, kenmerkend voor de burensrelatie, een rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van het delict. Het slachtoffer speelde geen rol in de wanen en hallucinaties van de dader. Dit is een groot verschil met casus D, waarbij de identiteit van de slachtoffers wel een rol speelt en zij een bewust doelwit zijn.

Bij dit prototype kan onderscheid gemaakt worden tussen zaken waarin het slachtoffer niet bewust gekozen is en zaken waarin het slachtoffer wel een bewust doelwit is. In het eerste geval is de invloed van de relatie en een mogelijk conflict waarschijnlijk minimaal, terwijl in het tweede geval de burensrelatie en een burencollict een rol spelen bij de totstandkoming van het delict. Casus E is een

voorbeeld van het eerste geval: het doel van de dader is ‘verdedigen tegen de vijand’ en het slachtoffer is toevallig de buurman. Casus D, waarbij de dader het expliciet gemunt heeft op ‘de duivelinnen’, namelijk zijn twee directe buurvrouwen, is een voorbeeld van het tweede geval. Het draait om de persoon van het slachtoffer. Deze buurvrouwen worden het slachtoffer van de dader *omdat* zij zijn burens zijn. In tegenstelling tot de eerst beschreven situatie, is het slachtoffer in deze situatie is niet toevallig.

Uit het interviewmateriaal komt het bestaan van dit prototype tevens naar voren. Wijkagenten vertellen over een meneer die brieven met doodsb bedreigingen naar zijn buurvrouw stuurt, waarbij hij gevoed wordt door waanideeën en hallucinaties. Hij heeft het idee dat de buurvrouw het op hem gemunt heeft en bleef haar constant intimideren en pesten. “Dat is ook gewoon een vorm van een burenruzie, ondanks dat iemand psychisch ongezond is. Er ligt dan alleen een andere oorzaak aan ten grondslag” (interview wijkagent). Dit voorbeeld vertoont gelijkenissen met casus D: er ontstaat een burenruzie, waarbij psychotische kenmerken van invloed zijn. Het delict dat voortvloeit uit dit conflict is tevens beïnvloed door deze psychotische kenmerken. Ook hebben wijkagenten ervaring met akoestische hallucinaties, waarbij zij bij aangever thuis binnen zijn en geen geluidsoverlast constateren, terwijl de aangever duidelijk geluid hoort dat bij de burens vandaan zou komen. Ook olfactorische hallucinaties worden genoemd, waarbij mensen dingen ruiken die er in werkelijkheid niet zijn. Experts op het gebied van burenconflicten benadrukken hier de *beleving* die een grote rol speelt bij de overlast en het conflict. “Er was een meneer met een geur-waan, dan kom ik daar en zegt hij; nou nee nu ruik ik het even niet. Maar een uur later belt hij me weer, dat hij er echt last van heeft. Het maakt dan niet zo veel uit of die geur er echt is, voor die meneer is het vreselijk” (interview casemanager woonoverlast).

In §5.7 en bijlage 5 zal de rol van aanwezige psychopathologie bij daders van delicten tussen burens verder besproken worden, waarbij uiteraard wordt teruggegrepen op het prototype *de zonderling*.

5.4. De (huis)vriend

Bij dit prototype staat een vriendschappelijke relatie centraal, welke al dan niet nog actueel is. Kenmerkend voor dit prototype is dat de (vroegere) vriendschap tussen de burens een belangrijke rol speelt. Zaken behorende tot dit prototype kunnen delicten voortkomend uit een conflict betreffen; aanwezigheid van een conflict is echter geen voorwaarde. Zoals in §2.3 genoemd, kan een buur een huisvriend(in) zijn die dagelijks langskomt en met wie een intensief vriendschappelijk contact bestaat of bestond. Wanneer de vriendschappelijke relatie niet meer bestaat is dit (vrijwel altijd) het

gevolg van een conflict. Er is dan iets veranderd in de vriendschappelijke burenelatie waardoor men geen vrienden meer is of wenst te zijn. Het conflict zal in sterke mate beïnvloed zijn door de vriendschappelijke burenelatie en vaak is het (verliezen van het) vriendschappelijke contact onderwerp van conflict. De (verloren) vriendschappelijke relatie is de inzet van het conflict geworden. Het delict kan ontstaan uit dit conflict. Aan de hand van een casus wordt dit prototype geïllustreerd.

Casus F.

Betrokkene is een 38-jarige Marokkaans Nederlandse man die in een gewelddadige confrontatie tussen de mannelijke leden van twee Marokkaanse gezinnen terecht komt. De twee families waren tot enkele maanden geleden elkaars burenen. Ze gingen vijftien jaar lang goed met elkaar om totdat, volgens geruchten, door de zonen van familie M (broers van betrokkene) geprobeerd werd de dochter van familie B (familie slachtoffers) te ronselen voor de prostitutie. Twee zoons van de familie M waren naar horen zeggen pooiers. Toen ontstond er een conflict tussen de twee families, dat reeds twee jaar gaande is. In een eerdere confrontatie raakte betrokkene's vader gewond en kwam betrokkene vast te zitten voor het geweld wat hij gebruikt had. Volgens getuigen "zwoor familie M op wraak". Familie B is op aanraden van de politie verhuisd zodat de twee gezinnen niet meer naast elkaar woonden. Het conflict bleef echter bestaan. Er zijn vanuit de politie en de moskee meerdere pogingen gedaan om de twee families te verzoenen, te bemiddelen en 'de boel rustig te houden'. Getuigen verklaren dat de familie van betrokkene (familie M) weigerde hieraan mee te werken. De vader van familie B is gestorven tijdens de confrontatie door toedoen van betrokkene; hij heeft het slachtoffer met een mes gestoken. Andere zonen van familie B zijn (zwaar) gewond geraakt. Betrokkene wordt veroordeeld voor moord, openlijke geweldpleging en poging doodslag. Het hof veroordeelt hem tot zestien jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

De twee gezinnen in deze casus gingen intensief met elkaar om; de kinderen zaten op dezelfde school, men bezocht dezelfde Moskee, men vierde feestdagen samen. Er was sprake van een intense vriendschap, waarin na vijftien jaar een conflict is ontstaan doordat de ene familie zich in hun eer aangetast voelde door de andere familie. Hier is het perspectief van de sociale rangorde van toepassing,²⁰⁵ welke verder uiteengezet wordt in §5.7 en bijlage 5, waarbij ook terug gegrepen zal worden op deze casus.

Kenmerkend voor dit prototype is dat dader en slachtoffer elkaar zeer goed kennen. Zoals uit de literatuurstudie blijkt, kan men in een conflict de kennis die men over een ander heeft, tegen elkaar gebruiken. Burenen verkrijgen doorgaans uitvoerige kennis van elkaars leven en wanneer men

²⁰⁵ Zie §2.4.

behalve buren ook vrienden van elkaar is, zal deze kennis nog groter zijn. Zoals Völker omschreef,²⁰⁶ hebben buren hierdoor een zekere macht over elkaar.²⁰⁷ Dit blijkt tevens uit het interviewmateriaal: “Buren die ook vrienden waren, kunnen dat echt tegen elkaar gaan gebruiken als ze ruzie hebben. Die privé zaken die ze helemaal op tafel hebben gelegd in hun vriendschap en dat wordt dan later tegen hen gebruikt als ze ruzie hebben, dan weten ze te veel van elkaar” (interview wijkagent). De landelijke coördinator buurtbemiddeling merkt op: “Soms kun je elkaar maar beter niet goed kennen. Misschien moet je ook gewoon geen vrienden worden met de buren, maar afstand houden. Want dan ben je kwetsbaarder omdat je zo veel van elkaar weet”. Het is dan immers niet mogelijk afstand van elkaar te nemen omdat de fysieke nabijheid blijft bestaan.

Vrijwel alle respondenten (wijkagenten, buurtbemiddeling, woonoverlast, rechter) geven aan dat burenconflicten tussen mensen die vroeger vrienden zijn geweest minder vaak voorkomen dan conflicten tussen buren die een ‘normale’ burenrelatie hebben, waarbij men elkaar slechts oppervlakkig kent. Uit de literatuur en de interviews wordt duidelijk dat deze conflicten zeer heftig kunnen worden omdat men elkaar zo goed kent.

Niet alle buren worden vrienden van elkaar. Dat niet alle buren waar tussen een delict plaatsvindt vrienden zijn, blijkt uit het aantal zaken uit de huidige onderzoekspopulatie behorende bij dit prototype (zie ook tabel 5.1). Opvallend in de huidige onderzoekspopulatie is dat twee van de vijf zaken behorende bij dit prototype, huisgenoten betreft.²⁰⁸ Huisgenoten kunnen op een vriendschappelijke basis met elkaar omgaan en mogelijk een minder oppervlakkig contact hebben, zoals vaak bij de burenrelaties voorkomt. Dit is ook logisch gezien het feit dat huisgenoten meer gemeenschappelijke ruimtes met elkaar delen dan buren; het opbouwen van een (meer) intensieve relatie lijkt onvermijdelijk. Uit contact met een wijkagent blijkt deze bevinding: “Bij huisgenoten is de sociale samenhang en omgang met elkaar over het algemeen veel sterker dan in een “normale” burenrelatie” (mailcontact wijkagent). Ondanks dat de relatie tussen huisgenoten intensiever lijkt te zijn dan de relatie tussen ‘gewone’ buren, is er wel degelijk overlap tussen de twee relaties. Teruggrijpend op de definitie van een ‘buur’ (zie §1.3), blijkt dat kenmerken als elkaar dagelijks zien en dezelfde gemeenschappelijke ruimtes gebruiken, tevens opgaan voor huisgenoten. In vergelijking met een echtpaar, zullen huisgenoten echter minder intensief met elkaar omgaan. De relatie tussen huisgenoten lijkt zich in een grijs gebied te bevinden; er is (waarschijnlijk) intensiever contact dan tussen buren, maar minder intensief contact dan tussen mensen die een huishouden delen omdat zij

²⁰⁶ Völker, 1999: 44.

²⁰⁷ Zie §2.1 over burenrelaties en §2.3 over de vriendschappelijke burenrelatie.

²⁰⁸ In totaal zijn er drie zaken waarbij dader en slachtoffer elkaars huisgenoot zijn. Zie ook §4.4 en bijlage 4. In de derde zaak waren dader en slachtoffer pas enkele weken huisgenoten; hier was geen sprake van vriendschap.

een partner- of familieband hebben. Het onderscheid zit hier in de *aard van de relatie*; tussen buren en huisgenoten kán een vriendschappelijke relatie bestaan, tussen partners en/of familieleden die samenwonen zál (naar alle waarschijnlijkheid) een vriendschappelijke relatie bestaan. Bij conflict in de gezinssituatie zijn de risicofactoren voor geweld (zie §2.3) in zeer sterke mate van toepassing. Uit het voorgaande blijkt dat deze risicofactoren voor huisgenoten in iets mindere mate toepasbaar zijn en voor buren in nog iets mindere mate. De aard van de relatie van huisgenoten ligt qua intensiteit tussen die van buren en partners/familie in. In hoofdstuk 7 (§7.1) zal verder uitgeweid worden over de relatie tussen huisgenoten, waar kritische kanttekeningen worden geplaatst bij de overeenkomsten en verschillen met de burenrelatie.

5.5. *Het seksuele motief*

Bij dit prototype speelt het feit dat dader en slachtoffer buren zijn eigenlijk een minimale rol. De exposure time maakt wel dat een buur meer risico loopt. Er kan sprake zijn van een conflict, maar dat dit is geen voorwaarde.²⁰⁹ Ook is het mogelijk dat dader en slachtoffer vrienden van elkaar zijn (geweest); in de huidige onderzoekspopulatie komt dit echter niet voor, vandaar dat deze mogelijkheid met een stippellijn is aangegeven. De dader behorende bij dit prototype vertoont geen psychotische kenmerken in de aanloop naar en tijdens het delict.

Bij dit prototype is sprake van een seksuele motivatie: de verdachte geeft toe aan seksuele impulsen die wel of niet specifiek op het slachtoffer gericht zijn. Buur A kan bijvoorbeeld buur B seksueel misbruiken omdat er een obsessie en seksuele fantasieën bestaan over buur B; er is dan sprake van een expressief delict. Buur B kan echter ook een ‘toevallig’ slachtoffer zijn, waarbij de exposure time van belang is. De seksuele impulsen waar de dader dan aan toegeeft, zijn niet specifiek op die persoon gericht; buur B is dan slachtoffer geworden omdat hij/zij op de verkeerde plaats op de verkeerde tijd was. Het betreft dan een toevallig slachtoffer.²¹⁰ Aan de hand van twee korte casussen worden beide varianten besproken.

Casus G.

Betrokkene is een 38-jarige man die gedurende een periode van vier maanden zijn overbuurvrouw heeft belaagd, d.m.v. briefjes, sms’jes, telefoontjes en het vernielen van haar auto. Hij heeft persoonlijke eigendommen uit haar huis en vuilnis gehaald; namelijk een slipje, laarzen en een foto,

²⁰⁹ Zoals in §4.4.4 aangegeven, is in de huidige onderzoekspopulatie geen sprake van zaken met een seksueel motief, waarbij een reeds bestaand burenconflict bestond. In één zaak was ten tijde van de aangifte en het proces wel sprake van een conflict; dit had echter betrekking op het gepleegde delict. Het betreft de reeds besproken exhibitionistische dader.

²¹⁰ Andere voorbeelden hiervan zijn reeds besproken in §5.3.

welke hij naast zijn bed bewaarde. Hij was geobsedeerd door het slachtoffer en fantaseerde over een amoureuze relatie met haar.

Casus H.

Betrokkene is een 56 jarige man die wordt veroordeeld voor ontucht met zijn elfjarige buurmeisje. Zij en andere buurkinderen laten regelmatig zijn hond uit, omdat betrokkene slecht ter been is. Toen zij op een keer de hond had uitgelaten en bij hem thuis was, nam hij haar op schoot (zodat zij een vogelkooi beter zou kunnen zien) en heeft hij haar onder haar onderbroekje betast.

In beide zaken is sprake van een seksueel motief, welke in casus G niet en in casus H wel tot een zedendelict leidt. De dader uit casus G heeft een obsessie voor zijn buurvrouw, het delict is dan ook expliciet gericht op de persoon van het slachtoffer. In casus G is het slachtoffer iets meer toevallig; zij was toevallig bij hem thuis waardoor hij de kans kreeg om zijn daad te plegen. Wanneer één van de andere buurkinderen de hond had uitgelaten, was hij/zij wellicht slachtoffer geworden. Duidelijk is dat daders van dit prototype verschillende beweegredenen hebben en op verscheidene wijzen uiting kunnen geven aan hun seksuele motief.

In de (forensische) seksuologie zijn dan ook verscheidene dadertypologieën opgesteld voor seksueel delinquenten, waaronder die van Knight en Prentky (1990).²¹¹ Zij onderscheiden vier primaire motieven. Het eerste motief is *opportunistisch*, waarbij de dader gebruik maakt van een zich aandienende gelegenheid om directe seksuele behoefte bevrediging te ervaren. De context is dus belangrijk bij deze dader. Het tweede motief is *globale boosheid*, jegens mannen en vrouwen. Deze dader handelt vanuit woede en kan zeer gewelddadig zijn, hij handelt echter niet primair vanuit voorgaande seksuele fantasieën. Het derde motief is *seksueel*, waarbij een preoccupatie bestaat met seksuele fantasieën en/of pornografie. Het delict is een uitvoering van deze fantasie en vaak persoonsgericht. Het laatste motief is *wraakzuchtig*, waarbij boosheid en geweld uitsluitend gericht zijn op het slachtoffer (of de sekse van het slachtoffer in het algemeen) en waarbij seksuele fantasieën geen rol spelen. Het delict is bedoeld om te vernederen.²¹²

Casus G en casus H zijn beiden in te delen in één van deze typen. De dader uit casus G heeft een seksuele preoccupatie met zijn overbuurvrouw, wat maakt dat hij hoort tot het type *seksueel motief*. De dader uit casus H heeft gebruik gemaakt van een zich aandienende gelegenheid om een seksuele behoefte te bevredigen; hij behoort tot het *opportunistische* type. De resterende drie zaken uit de huidige onderzoekspopulatie zijn ook bij deze twee typen in te delen.²¹³

²¹¹ Zie ook Koeck, van Beek en de Doncker, 2002.

²¹² Knight & Prentky, 1990.

²¹³ De *wraakzuchtige* en *globale boosheid* daders komen niet voor in de huidige onderzoekspopulatie.

Uit het interviewmateriaal komt naar voren dat experts op het gebied van burencollicten niet veel ervaring hebben met dit prototype. Dit blijkt ook in de huidige onderzoekspopulatie: van de 50 zaken hebben er vijf betrekking op het prototype *het seksuele motief*. Wel worden door enkele wijkagenten voorbeelden van ontuchtzaken genoemd, waarbij het voorkomt dat dader en slachtoffer beide kinderen zijn, wat veel invloed heeft op de ouders: “Er was echt een burenruzie want de ouders van het slachtoffer wilden die kinderen uit elkaar houden, maar de ouders van de dader niet. (...) Maar je merkte dat het veel indruk maakte. Er was ook een speeltuin bij hun huis die moeder van het slachtoffer was elke keer in de stress omdat ze bang was dat de dader daar ook zou spelen. Dat kost zo veel energie en dan ben je met je hele gezin niet op je gemak in je eigen leefomgeving” (interview wijkagent). Respondenten noemen tevens het ontstaan van burencollicten door toedoen van seksuele delicten, zoals ontuchtzaken. Opvallend is dat de coördinator van de recherche een voorbeeld noemt wat overeenkomsten vertoont met casus G: “er was een jongen die helemaal gek was van zijn buurvrouw, hij droomde ervan met haar samen te zijn en stal haar onderbroekjes en bh’s van de waslijn. Zo iemand komt dan echt in je persoonlijke cirkel (...) dat is bedreigend”. Hiermee wordt de invloed van een dergelijk delict duidelijk; omdat dader en slachtoffer in elkaars fysieke nabijheid verkeren en dergelijke seksueel getinte delicten enorme inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maken.

Duidelijk wordt dat daders van het prototype *het seksuele motief* op verschillende wijzen uiting kunnen geven aan hun seksuele motief en dat dit prototype in de praktijk relatief weinig lijkt voor te komen.

5.6. Gevaar burencollicten

Dit prototype onderscheidt zich van de andere prototypen door het feit dat het delict van deze dader niet expliciet gericht is op een buur. Het delict is op iemand anders gericht of dient een ander doel. Echter, er ontstaat een gevaarlijke situatie voor burencollicten, wat de strafrechter in het vonnis laat meewegen bij zijn oordeel over de straftoemeting. De dader heeft een delict gepleegd waarvan de burencollicten weldegelijk het slachtoffer kunnen worden, maar er is geen slachtoffer (buur) gevoegd in de strafzaak. Dit is in principe de enige voorwaarde voor zaken behorende bij dit prototype. De volgende casus geeft een dergelijke zaak helder weer.

Casus I.

Betrokkene is een 34-jarige man met problemen met middelenafhankelijkheid. Hij heeft zijn echtgenote met een hamer op het hoofd geslagen waardoor zij direct komt te overlijden. Enkele uren later heeft hij

de gaskraan en de gaspitten open gezet, terwijl er tevens open vuur in de vorm van brandende kaarsen in de woning was. Er ontstaat een explosie en brand als gevolg hiervan. Het huis brandt volledig uit; de burens hebben tevens materiële schade. De rechtbank vindt dat betrokkene had moeten kunnen inschatten dat er een explosie en/of brand zou ontstaan, welke gevaar voor goederen en personen (voornamelijk burens) zou veroorzaken. Na de eerste explosie hebben burens betrokkene uit het huis gehaald, waarna nog een brand en explosie volgde. Betrokkene's echtgenote lag toen reeds overleden op het bed. Tijdens deze 'reddingsactie' hebben betrokkene's burens aanzienlijk gevaar gelopen. Betrokkene wordt veroordeeld tot dertien jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

Het 'burens'-delict in deze casus, namelijk een explosie teweegbrengen en het stichten van brand, was niet gericht op de burens. Het diende een ander doel, namelijk het verdoezelen van een delict: de doding van de echtgenote. Toch zijn burens het slachtoffer hiervan geworden; enkele burens hebben materiële schade geleden en veel burens hebben psychisch letsel opgelopen door de ten laste gelegde feiten. De burens die de dader uit het huis hebben gehaald, enkele seconden voordat de grootste explosie plaatsvond, hebben levensgevaar gelopen door toedoen van de dader.

De andere twee zaken uit de onderzoekspopulatie die dit prototype betreffen, zijn tevens zaken van brandstichting. Bij deze zaken spelen andere motieven een rol; een man sticht brand omdat hij zo in de war is en heel graag hulp wil hebben ('a cry for help') en een andere man sticht brand in het huis van zijn zus zodat de familie het verzekeringsgeld kan innen, een financieel motief.

In de onderzoekspopulatie betreffen zaken van dit prototype brandstichting, maar andere delicten waarbij gevaar voor de burens ontstaat zijn tevens denkbaar. In het derde hoofdstuk wordt een zaak genoemd van een man die zijn asbesthoudende schuur (niet volgens de regels) sloopt, waardoor gevaar voor de algehele gezondheid en gevaar voor zijn directe burens ontstaat. Een dergelijk delict behoort ook bij dit prototype, net als andere delicten met betrekking tot (achterstelling) onderhoud waardoor burens gevaar kunnen lopen. Andere denkbare delicten zijn bijvoorbeeld het voor handen hebben van explosieven; wanneer iemand deze in huis bewaart, lopen de burens aanzienlijk gevaar

Duidelijk wordt dat bij dit prototype verschillende motieven een rol kunnen spelen, welke allen niets te maken hebben met de burens. De burensrelatie heeft dan ook geen invloed gehad op de totstandkoming van het delict en er is geen conflict aanwezig met de burens. Uit de interviews is geen informatie betreffende dit prototype naar voren gekomen. In hoofdstuk 7 zal de betekenis hiervan verder besproken worden.

5.7. De typen en de theoretische invalshoeken

In deze paragraaf wordt in het kort de toepasbaarheid van de theoretische invalshoeken, zoals gepresenteerd in het tweede hoofdstuk, op de prototypen in zaken van delicten tussen burens besproken. De vier theoretische invalshoeken zijn de biologische, de culturele, het perspectief van de sociale rangorde en de psychopathologische benadering.²¹⁴ In tabel 5.2 is een overzicht weergegeven van de mate waarin de invalshoeken (delict)gedrag behorende bij elk prototype kunnen verklaren. De weergegeven tekens spreken voor zich: + betekent dat een theoretische invalshoek goed toepasbaar is op een prototype, +- betekent dat de invalshoek in principe toepasbaar is, bijvoorbeeld in sommige gevallen, maar dat het niet de best passende invalshoek is en – betekent dat een invalshoek in principe niet toepasbaar is op een prototype. De mate van toepasbaarheid wordt geconstrueerd aan de hand van de huidige onderzoekspopulatie, de 50 zaken die de basis vormen van de dossieranalyse. Wanneer de toepasbaarheid van een invalshoek niet blijkt uit de onderzoekspopulatie wordt hypothetisch geanalyseerd of een theorie van toepassing zou kunnen zijn. Voor elk prototype zal de best toepasbare theoretische invalshoek hier besproken worden. De uitgebreide verantwoording van de theoretische toetsing en uitgebreidere uitleg van tabel 5.2 is opgenomen in bijlage 5.

Tabel 5.2. Mate van toepasbaarheid van theoretische invalshoeken op de prototypen in zaken van delicten tussen burens.

Prototype	Theoretische invalshoek	Biologische invalshoek	Culturele benadering	Perspectief van de sociale rangorde	Psychopathologische benadering
1. Het territorium		+	+ -	+	+ -
2. De zonderling		+ -	-	+ -	+
3. De (huis)vriend		+ -	+ -	+	+ -
4. Het seksuele motief		-	-	+ -	+
5. Gevaar burens		-	-	-	+ -

Uit tabel 5.2 blijkt dat de biologische invalshoek en het perspectief van de sociale rangorde de best toepasbare theoretische benaderingen zijn voor het prototype *het territorium*. De biologische invalshoek legt de nadruk op ruimte, grenzen en de daarbij behorende territoriumdrift. Deze invalshoek is toepasbaar omdat er bij dit prototype sprake is van een burencolliciet wat betrekking heeft op ruimtelijke aspecten, namelijk op het binnendringen van elkaars territorium. De rol van grenzen en afbakening van ruimte is aanzienlijk bij zaken behorende tot dit prototype. De

²¹⁴ Voor de inhoudelijke bespreking van de vier theoretische invalshoeken wordt verwezen naar §2.4.

territoriumdrift wordt duidelijk zichtbaar; buren verdedigen hun grond en wensen geen binnendringers. Het perspectief van de sociale rangorde heeft betrekking op het ontstaan van conflicten en ruimte voor escalatie in gelijkwaardige relaties, namelijk symmetrische relaties. Dit perspectief is goed toepasbaar op burenconflicten in het algemeen, wat maakt dat de toepassing op het prototype *het territorium* ook groot is. Een conflict en daarmee ruimte voor escalatie kunnen bijvoorbeeld ontstaan wanneer de ene buur het gevoel heeft dat de andere buur zich boven hem/haar verheft.

Zaken en gedragingen behorende bij het prototype *de zonderling* zijn het beste te verklaren vanuit de psychopathologische benadering. In zaken behorende bij dit prototype wordt het gedrag van de dader en daarmee de context van een mogelijk conflict en delict sterk beïnvloed door psychotische kenmerken, dus ernstige psychopathologie.

Op het prototype *de (huis)vriend* is het perspectief van de sociale rangorde het best toepasbaar. Dit kan het ontstaan van (escalerende) conflicten in symmetrische relaties verklaren doordat een van de partijen in zijn/haar eer wordt aangetast. De onderwerpen van conflict en het kantelmoment zullen anders zijn dan in zaken van het eerste prototype, maar het proces is hetzelfde: een van de twee partijen heeft het gevoel dat de ander zich verheft boven hem/haar en voelt zich hierdoor gekwetst en in de eer aangetast; Hierdoor ontstaat ruimte voor conflict. Bij dit prototype kunnen de conflicten nog heftiger uitpakken dan bij het eerste prototype, omdat de vriendschap de inzet van het conflict is geworden. Bij de (voorheen) symmetrische relatie behorende bij dit prototype, spelen emoties zoals krenking, verdriet en afwijzing een grote rol.

Het prototype *het seksuele motief* wordt tevens het beste verklaard door de psychopathologische invalshoek. Deze toepasbaarheid is tweeledig; allereerst kan er sprake zijn van een daadwerkelijke seksuele stoornis van waaruit het delict tussen buren ontstaat. Denk bijvoorbeeld aan een buur die exhibitionistisch gedrag vertoont. De tweede mogelijkheid is dat een *niet-seksuele* psychische stoornis het ontstaan van het delict tussen buren beïnvloedt. Het motief voor het delict is dan wel seksueel getint, denk bijvoorbeeld aan belaging met amoureuze obsessies over de belaagde persoon. Beide mogelijkheden komen in de onderzoekspopulatie voor.

Tot slot wordt het prototype *gevaar buren* door geen van de invalshoeken volledig verklaard; de psychopathologische benadering heeft een matige toepasbaarheid op dit prototype. De voornaamste oorzaak hiervan is dat bij dit prototype het delict niet expliciet gericht is op een buur, wat maakt dat de theoretische aspecten betreffende buren minder toepasbaar zijn. De eerste drie invalshoeken hebben immers betrekking op de interpersoonlijke relatie tussen mensen (buren) die in een conflict, dan wel delict terecht kunnen komen.

In bijlage 5 wordt dieper ingegaan op de toepasbaarheid van alle invalshoeken op alle prototypen; hierbij worden ook voorbeelden uit de onderzoekspopulatie genoemd en is informatie uit de interviews verwerkt.

5.8. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn typen in zaken van delicten tussen burenen beschreven; er zijn vijf prototypen te onderscheiden. Allereerst *het territorium*, waarbij een delict tussen burenen plaatsvindt als gevolg van een territorium- of grensconflict. Tot dit prototype behoren de meeste daders van delicten die ontstaan uit een burenenconflict. Ten tweede *de zonderling*, waarbij de dader onder invloed van psychotische symptomen een delict tussen burenen pleegt, wat kan voorkomen uit een burenenconflict (dit is echter geen voorwaarde). Ten derde *de (huis)vriend*, waarbij dader en slachtoffer een vriendschappelijke burenenrelatie hadden of hebben. Dit delict komt mogelijk voort uit een burenenconflict. Ten vierde *het seksuele motief*, waarbij een dader een delict pleegt met een seksueel motief. Bij dit prototype is (meestal) geen sprake van een burenenconflict. Als laatste het prototype *gevaar burenen*, waarbij de dader een delict pleegt dat niet op burenen gericht is, maar waarbij burenen wel degelijk gevaar lopen. In dergelijke zaken is (meestal) geen sprake van een burenenconflict; het delict is immers ook niet op de buur gericht.

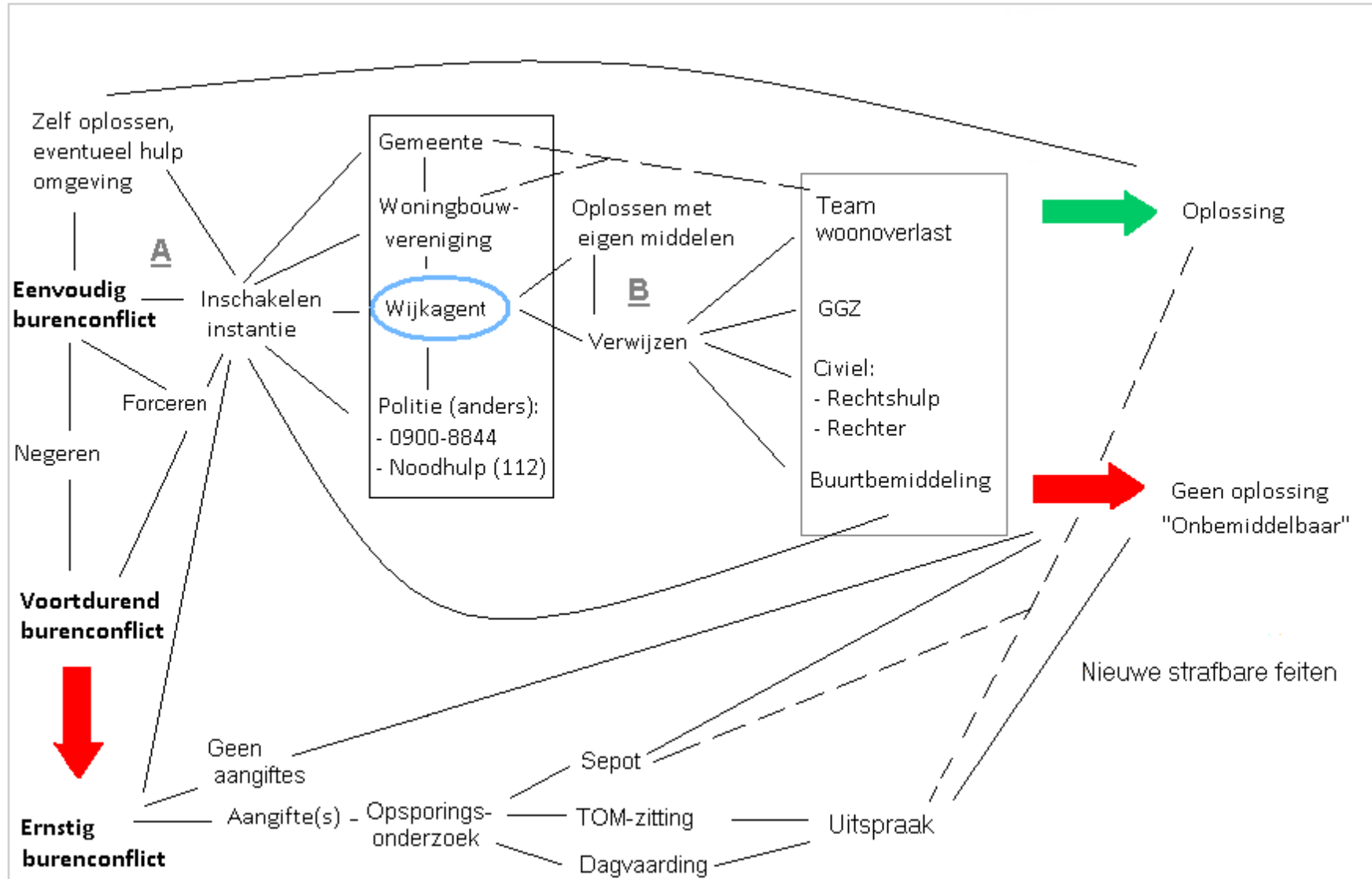
Tot slot is in dit hoofdstuk de toepasbaarheid van de in het tweede hoofdstuk gepresenteerde theoretische invalshoeken, op de prototypen besproken. Hieruit blijkt dat de biologische invalshoek, de culturele benadering en het perspectief van de sociale rangorde vooral toepasbaar zijn op prototypen waarbij een delict voortvloeit uit een burenenconflict, omdat deze invalshoeken betrekking hebben op de interpersoonlijke burenenrelatie. Dit betreft vooral *het territorium* en *de (huis)vriend* en in mindere mate *de zonderling*. De psychopathologische benadering is toepasbaar op alle prototypen. Aanwezige psychopathologie, waaronder middelenaafhankelijkheid, kan in alle prototypen invloed uitoefenen.²¹⁵

In het volgende hoofdstuk zal de politieële gang van zaken met betrekking tot burenenproblematiek besproken worden. Hierbij zullen ook de prototypen aangehaald worden.

²¹⁵ Zie verder bijlage 5.

In dit hoofdstuk wordt de politieke gang van zaken bij ernstige burencolicten besproken. De rol van de politie kan niet als in een vacuüm beschouwd worden; zij staat in directe en indirecte verbinding met andere ketenpartners. Om een totaalbeeld van partijen betrokken bij ernstige burencolicten weer te geven, worden de relevante instanties en partijen beschreven. Mogelijke interventies voor een burencolict worden hierin tevens belicht. In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van informatie verkregen uit de dossieranalyse en observatie- en interviewmateriaal.

In figuur 6.1 is schematisch het proces dat een (ernstig) burencolict kan doorlopen weergegeven en de instanties die hiermee te maken kunnen krijgen. In de hierna volgende paragrafen zal elke stap en ketenpartner die in dit schema weergegeven is, besproken worden. Uit figuur 6.1 blijkt dat er drie verschillende conflictniveaus zijn, aan de hand waarvan de bijdrage van de belangrijkste verschillende partijen en aspecten in de politieke aanpak besproken gaat worden. De partijen zullen in veel gevallen bij meerdere conflictniveaus in beeld zijn; in dat geval wordt de partij geïntroduceerd op het moment dat zij voor het eerst in beeld kan komen. Aan het eind van het hoofdstuk (in §6.4) wordt de aanpak van de politie besproken waarbij niet het conflictniveau, maar de prototypen als uitgangspunt worden genomen. Hierbij kan de beslisboom in figuur 6.2 gebruikt worden, als leidraad in zaken van delicten tussen burenen. Het hoofdstuk sluit af met een concluderende paragraaf.

Figuur 6.1. Schematische weergave van het proces van burenconflicten, met daarbij betrokken ketenpartners en instanties.

6.1. Het beginnend burencollict

Uit hoofdstuk 2 en 5 bleek dat eenvoudige burencollicten kunnen escaleren tot ernstige burencollicten, wanneer geen oplossing gevonden wordt of partijen ontevreden zijn met een oplossing. Het schema in figuur 6.1 gaat om die reden uit van een startpunt bij een ‘eenvoudig burencollict’, waarmee bedoeld wordt op een collict waarin (nog) geen strafbare feiten hebben plaatsgevonden en nog geen instanties zijn ingeschakeld. Wanneer betrokkenen constateren dat er sprake is van een eenvoudig burencollict kunnen er vier mogelijke acties ondernomen worden (zie A in figuur 6.1).²¹⁶

Allereerst kunnen partijen ervoor kiezen een collict zelf op te lossen, mogelijk met hulp van hun omgeving, zoals andere burenen, familie, vrienden en kennissen. Een eenvoudig burencollict betreft bijvoorbeeld een ruzie over geluidsoverlast. Buur A ervaart geluidsoverlast van de muziek van buur B. Hij²¹⁷ heeft het al een paar keer gemeld bij buur B maar er verandert niets in de situatie. Hij besluit een gesprek te organiseren met buur B waarin hij helder uitlegt waarom de muziek hem stoort. Hierbij kan bijvoorbeeld een andere buur aanwezig zijn die helpt bij het gesprek. Door het gesprek begrijpt buur B beter wat de harde muziek voor invloed heeft op buur A en worden er afspraken gemaakt over tijdstippen waarop zijn muziek harder, dan wel zachter gedraaid kan worden. Dit eenvoudige collict is nu opgelost en tussenkomst van instanties bleek niet nodig. Een collict dat op deze manier opgelost kan worden, is een collict dat zich in de eerste fase van de escalatieladder van Glasl (1980) bevindt, namelijk de rationele fase. In deze fase wordt het collict gezamenlijk opgelost, mogelijk met hulp van familie en vrienden.²¹⁸

Buur A had er ook voor kunnen kiezen om het collict te negeren. Uit interviewmateriaal blijkt dat dit geen duurzame oplossing is voor een collict. Zo vertelt een wijkagent: “Ik heb altijd het idee dat dat een soort van lijfbehoud is, dat mensen denken ‘nou ik neger de buurman maar en doe alsof het collict er niet is’, maar dat lukt heel vaak niet en uiteindelijk komen ze daar weer op terug omdat ze het niet uithouden en alleen maar gefrustreerder raken” (interview wijkagent). Kortom: wanneer partijen het collict negeren, is de kans groot dat het collict *voortduurt*.²¹⁹

De derde mogelijkheid is het *forceren* van het collict (zie ook hoofdstuk 2); de persoon die het collict met zijn buur ervaart kan bijvoorbeeld dreigen naar zijn buur dat hij de politie belt.²²⁰ Ook kan hij ‘het heft in eigen handen nemen’ door bijvoorbeeld de buur direct te bedreigen of hem

²¹⁶ Hierin zijn drie collictstrategieën uit hoofdstuk 2 terug te zien: vermijden, forceren en oplossen.

²¹⁷ In dit hoofdstuk worden voor de leesbaarheid zowel ‘een buur’ als ‘de wijkagent’ aangeduid met ‘hij’. Uiteraard kunnen deze rollen ook vervuld zijn door personen van het vrouwelijke geslacht.

²¹⁸ Zie §2.2.1, figuur 2.1.

²¹⁹ Zie hoofdstuk 2, §2.2 over de mogelijke effectiviteit van collictvermijding.

²²⁰ Ufkes, 2010: 19.

met geweld duidelijk te maken dat hij niet gediend is van het gedrag van de ander. Zoals reeds in hoofdstuk 2 genoemd, is forceren geen effectieve conflictstrategie. De kans is dan ook groot dat het conflict na het forceren verandert in een voortdurend conflict. Het kan ook zijn dat de buur die het conflict ervaart, na het forceren alsnog een instantie inschakelt. Tevens is het mogelijk dat de andere buur, die bijvoorbeeld bedreigd is door de eerste buur, een instantie inschakelt.

De vierde optie die partijen hebben, zoals te zien in figuur 6.1, is dan ook het inschakelen van een instantie. Zoals genoemd kan deze actie tevens plaatsvinden wanneer partijen ontevreden zijn over de resultaten van hun eigen oplossing of van het negeren, dan wel forceren van het conflict. In een voortdurend burencolict kunnen dezelfde stappen ondernomen worden als bij een eenvoudig burencolict; burencolict kunnen ook in dit geval een instantie inschakelen. In figuur 6.1 zijn de mogelijke instanties beknopt weergegeven; men kan de gemeente (veelal bij koopwoningen), de woningbouwvereniging (wanneer het huurhuizen betreft), de politie of buurtbemiddeling inschakelen. Omdat de gemeente, woningbouwvereniging en buurtbemiddeling tevens betrokken zijn bij en in contact staan met de wijkagent, worden ze verder toegelicht in de volgende paragraaf.

De politie kan op verschillende manieren op de hoogte gesteld worden van een burencolict. Allereerst via de noodhulp; wanneer 112 gebeld wordt in het kader van het burencolict omdat er een acute situatie bestaat. Ten tweede via het telefoonnummer 0900-8844; dit telefoonnummer kan bijvoorbeeld gebruikt worden wanneer sprake is van geluidsoverlast. Tot slot kan een burencolict direct bij de wijkagent aangemeld worden. De wijkagent kan telefonisch, per email, via twitter of via een contactformulier op de website van de politie benaderd worden. Wijkagenten vertellen dat meldingen via noodhulp of 0900-8844 naar hun worden doorgezet, waarbij indien bekend, wordt vermeld of zich een burenruzie voordoet. De wijkagent is een belangrijke speler bij het proces dat burencolicten doorlopen, mogelijk de belangrijkste. Om die reden wordt in de volgende paragrafen het reilen en zeilen van de wijkagent besproken. Voordat verder uitgeweid wordt over de rol van de wijkagent in het burencolict wordt eerst in §6.1.1 in het kort algemene informatie betreffende de wijkagent en zijn functie beschreven. Hierna volgt in §6.1.2 een beschrijving van de rol van de wijkagent in burencolicten, waarbij zijn mogelijkheden in de tweede fase, fase B (zie figuur 6.1), uitgebreid aan bod komen.

6.1.1. De rol van de wijkagent binnen de politie

De functie van de wijkagent is in het leven geroepen in het kader van *gebiedsgebonden politiewerk*, hij wordt ook wel een 'gebiedsgebonden politiefunctionaris' genoemd. Hij werkt vanuit een wijkbureau en vormt het aanspreekpunt voor de buurt, waarmee deze een brug- of schakelfunctie

vormt tussen burgers en de politie (en mogelijke andere organisaties).²²¹ Hij beoogt een vertrouwensband op te bouwen met de bewoners van zijn wijk, om op deze manier maatschappelijke orde te kunnen bewaren. ‘Kennen en gekend worden’ is een belangrijk credo voor de wijkagent; wanneer hij de bewoners uit zijn wijk kent, kan hij problemen aan ‘de voorkant’ aanpakken en mogelijk de oorzaken van criminaliteit of deviant gedrag aanpakken.²²² De wijkagenten in dit onderzoek gaven tevens aan dat hun aanwezigheid in en het contact met de wijk een preventieve werking kan hebben. De vertrouwensrelatie met bewoners staat centraal in het werk van de wijkagent, welke opgebouwd wordt op basis van bekendheid, nabijheid, bereikbaarheid en beschikbaarheid.²²³ Omdat de vertrouwensrelatie met de bewoners van de wijk belangrijk is voor het werk van de wijkagent, zal hij tijd in de wijk moeten doorbrengen. Er worden echter veelvuldig discussies gevoerd over het percentage tijd dat de wijkagent daadwerkelijk in de wijk doorbrengt.²²⁴

6.1.2. De noodhulp en wijkagent bij het burencnflict

De wijkagent ziet noodhulpmeldingen over problemen tussen burens uit ‘zijn wijk’ voorbij komen in de dagrapportage. Wanneer noodhulp in een korte tijd meerdere meldingen over hetzelfde conflict heeft gekregen, wordt dit (als het goed is) duidelijk genoteerd of gemarkeerd in het computersysteem. Sommige wijkagenten draaien zelf ook noodhulpdiensten. Uit het interviewmateriaal blijkt dat deze dubbelrol voor- en nadelen heeft. Aan de ene kant is het handig kennis over de burens en het conflict te hebben wanneer de wijkagent tijdens een noodhulpdienst op locatie komt. Aan de andere kant kan het onduidelijk zijn voor betrokken burens dat de wijkagent op dat moment niet als wijkagent, maar als noodhulpagent aanwezig is. Hierin is het onderscheid tussen de functie van de noodhulp enerzijds en van de wijkagent anderzijds van belang. Een wijkagent verwoordt zijn functie als volgt: “Wij zijn het gezicht van het dorp” (interview wijkagent). De noodhulp is er, zoals de benaming al aangeeft, om hulp te verlenen bij acute nood: hun doel is een acute situatie zo snel en effectief mogelijk te stabiliseren. Het opbouwen van een relatie met betrokken personen, dat is niet hun taak maar een taak van de wijkagent. Door de vertrouwensband met de bewoners uit zijn wijk, kan de wijkagent diepgaander ingaan op (burens)conflicten. Wijkagenten kunnen om deze reden gezien worden als ‘vredestichters’.²²⁵

²²¹ Terpstra, 2008: 71.

²²² Kleijer-Kool, 2013: 34.

²²³ Beekman, 2000; Terpstra, 2008: 73.

²²⁴ Wettelijk is vastgelegd dat de wijkagent 80 procent van zijn tijd aan ‘werk in de wijk’ dient te besteden en 20 procent aan andere werkzaamheden, zoals administratief werk en surveillance- en noodhulpdiensten. Dit is vastgelegd in het Referentiekader Gebiedsgebonden politie (RGP), zie hierover en verdere discussies over de tijdbesteding van de wijkagent Bron et al. (2010), Terpstra (2008) en van den Brink (2010).

²²⁵ Kleijer-Kool, 2013: 203

Wanneer een incident tussen buren plaatsvindt en 112 wordt gebeld, maken noodhulpagenten hiervan een mutatie in het computersysteem. Wijkagenten noemen dat zij zo nu en dan contact opnemen met collega's van noodhulp om nadere informatie over een melding te verkrijgen. "In zo'n stukje tekst zit vaak geen emotie (...) dus is het heel moeilijk om dan voor te stellen wat collega's precies aantreffen (...). Dan is het een prio 1 of 2 melding²²⁶ en staat er maar een heel klein beetje tekst, dan ga ik doorvragen en een mailtje sturen zoals 'wat heb je allemaal meegemaakt daar? Wat is er gebeurd?'" (interview wijkagent). Meldingen via het 0900-nummer worden omgezet in een mailtje, dat bij de wijkagent of andere leden van het wijkteam terecht komt, dit betreft bijvoorbeeld de 'prio 4' meldingen. De wijkagent neemt dan bijvoorbeeld binnen een week contact op met de aangever van de melding.

Wijkagenten vertellen dat het niet alleen buren zelf zijn die een burenprobleem aanmelden bij politie of wijkagent. Ook de woonconsulent van een woningbouwvereniging kan een conflict bij de wijkagent melden. Het kan zijn dat reeds getracht is een bemiddelingsgesprek te laten plaatsvinden, maar het is ook mogelijk dat de woningbouwvereniging de wijkagent meteen vanaf de aanmelding van het probleem informeert en raadpleegt. Met name in de regio's waar geen buurtbemiddeling beschikbaar is, werken wijkagenten veel samen met de woonconsulenten in het kader van bemiddeling tussen buren.²²⁷ Ook een integrale veiligheidsambtenaar van de gemeente of medewerkers van maatschappelijke organisaties of instellingen voor de geestelijke gezondheidszorg kunnen burenconflicten aanmelden bij de wijkagent. Wijkagenten melden dat dit minder vaak voorkomt dan aanmelding door buren zelf of door de woningbouwvereniging.

Uit het interviewmateriaal komt naar voren dat de wijkagent wekelijks bezig is met meldingen van burenconflicten. Sommige wijkagenten krijgen één melding per week, anderen vijf a zes. Alle wijkagenten noemen dat dit meldingen betreft van bestaande burenconflicten 'waar weer eens iets aan de hand is' en meldingen van nieuwe burenconflicten. De wijkagenten krijgen tussen de twee en vier nieuwe meldingen van burenconflicten per maand. Zij benadrukken dat dit meestal niet hele ernstige conflicten zijn, maar problemen die met een simpele verwijzing of beantwoording van een vraag op te lossen zijn. Alle wijkagenten noemen terugkerende meldingen van langlopende conflicten. Buren bellen dan bijvoorbeeld twee keer per week de wijkagent of sturen mailtjes met nieuwe klachten (interviews wijkagenten).

²²⁶ Meldingen worden 'gelabeld' met een prioriteit, ook wel een 'prio' genoemd door politiefunctionarissen. Noodhulp komt ter plaatse bij 'prio' 1 en 2 meldingen. Bij 'prio' 3 en 4 hoeft niet direct politie ter plaatse te komen. Prioriteit 1 betreft een levensbedreigende situatie, prioriteit 2 een acute, doch niet levensbedreigende situatie, prioriteit 3 betreft minder ernstige zaken waarbij inzet van de politie nodig is, maar minder acuut en bij prioriteit 4 meldingen is 'uitgestelde inzet' in plaats van acute nodig (interview wijkagent).

²²⁷ Over buurtbemiddeling wordt in paragraaf §6.2.1 verder uitgeweid.

Wanneer een burenp probleem of -conflict is aangemeld, raadpleegt de wijkagent 'het systeem', namelijk het landelijke informatiesysteem Basisvoorziening Handhaving (BVH)²²⁸ om te checken of betreffende partijen en het conflict al bekend zijn bij de politie. Indien er reeds meldingen bestaan over incidenten tussen de burens zal de wijkagent deze doornemen om een beeld te krijgen van het conflict. Hij overweegt dan of meteen actie ondernomen moet worden of dat het even kan wachten. Wanneer noodhulp bijvoorbeeld 's nachts ergens ingegrepen heeft, maar verder geen melding maakt over een burenc conflict, kan de wijkagent besluiten hier niet acuut iets mee te doen. Hij kan dan bijvoorbeeld de volgende keer dat hij in de wijk is, bij mensen langsgaan om een praatje te maken en te vragen hoe het is afgelopen na het incident waarvoor noodhulp was ingeschakeld. Het kan echter ook zijn dat uit de melding duidelijk wordt dat de wijkagent nodig is: "Dan is het brandje een beetje geblust door collega's van noodhulp maar is het nog niet uit en dan (...) moeten wij het brandje verder uitmaken" (interview wijkagent). Hier wordt wederom het verschil in taken van de noodhulp en de wijkagent zichtbaar. Kleijer-Kool noemt de noodhulpagent dan ook een 'brandjesblusser' omdat hij van incident naar incident snelt.²²⁹

Een wijkagent geeft aan dat het afhankelijk is van de klacht of hij bij mensen langsgaat: "Soms bel ik mensen, uit tijdnood en ook omdat mensen soms alleen maar hun verhaal kwijt willen, wat ook aan de telefoon kan. Ik schat per situatie in of ik langs moet gaan of niet". Wijkagenten geven aan dat sommige mensen alleen advies nodig hebben over hun probleem met de burens, wat vaak telefonisch gegeven kan worden. Andere wijkagenten noemen dat ze bij een burenc conflict het liefst langsgaan: "Echt binnenstappen en de sfeer proeven. Hoe zitten mensen er bij? Ik wil alles zelf zien; is er een klacht over een heg? Ik wil de heg zien. Zit er een gat in? Ik wil dat gat zien. Zijn er eieren gegooid? Ik wil dat zien, (...) daar gaan waar het gebeurd is en daar ook mensen recht in de ogen kijken" (interview wijkagent). Kortom: wanneer een melding een eenmalig incident tussen burens betreft, zal de 'brandjesblusser' (noodhulpagent) er mee te maken krijgen. Blijkt echter dat het om een structureel probleem gaat, dan zal de 'vredestichter' (wijkagent) contact opnemen met de betrokken burens.

Als de wijkagent bij de betrokken partijen langsgaat, kan hij dit in uniform of 'in burger' doen. Wijkagenten noemen dat er voordelen aan beide opties zitten. In het voorbeeld uit de vorige subparagraaf, heeft buur A meerdere malen geprobeerd met buur B te spreken over de geluidsoverlast, wat niet blijkt te werken. Wijkagenten noemen dat een bezoekje in uniform in een dergelijke situatie dermate indruk kan maken op iemand, dat dit het gewenste effect heeft, bijvoorbeeld dat buur B voortaan de muziek niet meer hard zet (op bepaalde tijden). In de meeste

²²⁸ Zie ook Kleijer-Kool, 2013: 146.

²²⁹ Kleijer-Kool, 2013: 203.

gevallen gaan de gesproken wijkagenten in hun uniform langs bij de aangever. Wanneer er tijdens de observatie naar gevraagd wordt zegt de wijkagent: “Zij bellen zelf de politie, dan moeten ze niet schrikken als ik in een dienstwagen en in uniform bij hen voor de deur sta” (observatie wijkagent).

De wijkagent gaat langs bij de aangever, waarmee hij een gesprek voert over de melding. Wijkagenten noemen de huisbezoeken als een uniek kenmerk van hun functie: “Echt waarnemen: wij komen ter plaatse en medewerkers van de woningbouwvereniging bijvoorbeeld vrijwel nooit. Wij zijn de enige die achter de voordeur naar binnen gaan” (interview wijkagent). In het gesprek wordt gevraagd wat er precies aan de hand is, of er vaker problemen zijn geweest met de betreffende burens en wat de aangever verwacht van de wijkagent. Alle wijkagenten noemen dat zij *altijd* vragen of de aangever zelf al met de burens heeft gesproken over het probleem. Wanneer blijkt dat de aangever nog geen gesprek heeft gehad met de buur waar zijn klacht over gaat, adviseert de wijkagent hem zelf in gesprek te gaan met de burens. “Dat probeer ik hen altijd voor te houden, mensen denken soms dat wij als politie burensconflicten oplossen, maar dit is niet zo (...) die moeten ze echt samen oplossen” (interview wijkagent). Alle andere respondenten benadrukken ditzelfde; “ga met elkaar praten, neem een bak koffie of een biertje en bespreek waar je last van hebt, wat je dwars zit, maar nee dat doen burens tegenwoordig niet meer” (interview coördinator recherche). In sommige gevallen stelt de wijkagent voor om een gesprek tussen de partijen te organiseren, dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer mensen zelf geprobeerd hebben een gesprek te voeren over het conflict, maar zonder succes. In zo’n geval kan de wijkagent beide partijen uitnodigen op het bureau en een gesprek leiden. Tijdens de observatie bleek een dergelijke situatie; een vrouw durfde, na meerdere onsuccesvolle pogingen, zelf het initiatief tot een gesprek niet (meer) te nemen, maar zat wel erg met het conflict in haar maag. De wijkagent stelde voor een gesprek op het bureau te organiseren, wat de vrouw een geruststellend idee vond.

Met de zojuist beschreven actie, probeert de wijkagent het burensconflict op te lossen met zijn eigen middelen (zie B in figuur 6.1). Deze middelen bestaan onder andere uit het voeren van gesprekken, waarbij het voor de aangever belangrijk is zijn verhaal kwijt te kunnen. Met name het luisterend oor dat de wijkagent biedt, is belangrijk; “mensen willen hun verhaal kwijt en het is in eerste instantie mijn taak om te luisteren” (interview wijkagent). Wanneer de wijkagent een gesprek op het bureau organiseert, zal hij als een soort bemiddelaar optreden; dit gebeurt vooral in de regio’s waar geen buurtbemiddeling vanuit de gemeente beschikbaar is. Wijkagenten vertellen dat ze ook zo’n gesprek organiseren als ze te vaak als ‘boodschapper’ hebben opgetreden; “Dan loop ik steeds van A naar B omdat ze niet met elkaar kunnen of willen praten. (...) Daar kan ik nog wel tien jaar mee bezig zijn. Dat leren we op school ook (...) gewoon die bemiddelingsstijl, maar op een gegeven moment is het klaar, daar ben ik niet voor”(interview wijkagent).

6.2. Het voortdurend burencolict

Als de wijkagent geen gebruik maakt van zijn 'eigen' middelen om het conflict op te lossen, of zijn pogingen hiertoe zijn vruchteloos, kan hij betrokken partijen verwijzen naar andere instanties. Dit kan buurtbemiddeling of een team woonoverlast zijn (indien aanwezig) of hij kan bijvoorbeeld een Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) instelling betrekken bij het burencolict. Wanneer het een civielrechtelijke zaak betreft kan hij de burenen informeren over rechtshulp, rechtsbijstand en de rol van de civiele rechter. Dit doet hij bijvoorbeeld aan de hand van een folder. Gezien de mogelijke rol van buurtbemiddeling en instellingen voor de bestrijding van woonoverlast in het oplossen van (ernstige) burencolicten, worden deze opties hierna besproken.

6.2.1. Buurtbemiddeling

Buurtbemiddeling in Nederland wordt gecoördineerd door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV). De meeste gemeenten die buurtbemiddeling aanbieden doen dit volgens het protocol wat het CCV heeft opgesteld en maken gebruik van het 'handboek buurtbemiddeling'.²³⁰ In 2013 zijn er ongeveer 180 gemeenten die buurtbemiddeling aanbieden. De landelijke coördinator buurtbemiddeling van het CCV geeft aan dat er elk jaar nieuwe gemeenten bijkomen die buurtbemiddeling aanbieden volgens het format van het CCV. Hier zijn bepaalde voorwaarden aan verbonden, bijvoorbeeld met betrekking tot de kosten; "Als het niet gratis is, is het geen buurtbemiddeling" (interview coördinator buurtbemiddeling).

De wijkagent kan burenen naar buurtbemiddeling verwijzen, zodat burenen zichzelf aanmelden, of kan het conflict met toestemming van één van de partijen (de aangever) persoonlijk aanmelden bij buurtbemiddeling. De wijkagenten die kunnen verwijzen naar buurtbemiddeling zijn hier in het algemeen erg tevreden over en benadrukken allen de extra tijd, energie en expertise die buurtbemiddeling kan bieden in vergelijking met hun eigen 'middelen'. Zo vertelt een wijkagente: "Wij (politie) kunnen natuurlijk wel in gesprek gaan met de burenen, maar vaak moet je zo'n diepgaand gesprek voeren om de angel eruit te halen en die tijd is er voor ons eigenlijk niet". Buurtbemiddeling wordt uitgevoerd door getrainde vrijwilligers, die proberen met beide partijen om tafel te gaan zitten. Het doel is het herstellen van de burencolict, door verbetering van communicatie en het maken van afspraken waarmee beide partijen tevreden zijn. Burenen worden uitgedaagd om zelf na te denken over positieve aspecten voor de toekomst, zoals 'hoe zorg ik dat ik tevreden en gelukkig ben in mijn eigen huis'. In tegenstelling tot het klagen over de ander, wat veel negativiteit oproept, wordt stilgestaan bij wat partijen graag wél zouden willen zien, in plaats van hetgeen waar ze

²³⁰ Zie ook <http://www.hetccv.nl/instrumenten/Buurtbemiddeling/index>.

ontevreden over zijn. Kenmerkend voor buurtbemiddeling is dan ook dat betrokken partijen zelf actief en constructief meewerken aan een duurzame oplossing. “De focus ligt echt op mensen zelf laten ontdekken wat er werkelijk aan de hand is in hun burenenrelatie en ze zelf oplossingen laten bedenken. Zelf bedachte oplossingen werken immers beter dan opgelegde regels” (Interview coördinator buurtbemiddeling).

Belangrijk bij buurtbemiddeling zijn de contra-indicaties; omdat er gewerkt wordt met vrijwillige bemiddelaars zijn er voor hun veiligheid contra-indicaties opgesteld. Buurtbemiddeling is niet geschikt als sprake is van: psychische- of verslavingsproblematiek bij (een van) de partijen, lopende strafrechtelijke procedures, geweldsdelicten tussen partijen of een verticaal conflict (huurder-verhuurder).²³¹ Wanneer sprake is van psychische- of verslavingsproblematiek zal buurtbemiddeling verwijzen naar hulpverlenende instanties. Bij lopende strafrechtelijke procedures en gepleegde geweldsdelicten kan verwezen worden naar mediation.²³² Wanneer het een conflict tussen verhuurder en huurder betreft wordt over het algemeen verwezen naar de huurcommissie.²³³ Buurtbemiddeling kan optreden als een verwijzer. De landelijke coördinator van het CCV vertelt hierover: “Buurtbemiddeling is geen hulpverlening maar de signalerende functie is heel groot, omdat medewerkers van buurtbemiddeling vaak eerder weten wat er aan de hand is dan officiële hulpinstanties. De burenen hebben er last van, die kun je hun hart laten luchten, dat helpt altijd”. Hier blijkt wederom het belang van het luisteren; mensen willen hun verhaal kwijt en willen gehoord worden in hun probleem. De wijkagent kan zijn functie als ‘luisterend oor’ overdragen aan buurtbemiddeling. Uit onderzoek blijkt dat, zelfs wanneer de tweede partij niet wenst mee te werken, (buurt)bemiddeling een positief effect kan hebben op het conflict. Dit lijkt te komen door het feit dat de aanmelder in het eerste gesprek gehoord wordt door de bemiddelaars en er bijvoorbeeld tips of oplossingen bedacht worden, zonder dat de tweede partij erbij betrokken is.²³⁴

Wanneer een conflict geschikt is voor buurtbemiddeling en beide partijen wensen mee te werken, kan een constructieve duurzame oplossing gevonden voor het burenenconflict. Indien buurtbemiddeling niet effectief is geweest of niet bevredigend tot stand komt omdat bijvoorbeeld een van de twee partijen niet wil meewerken of er een contra-indicatie bestaat, moet een andere oplossing gezocht worden.

²³¹ Het CCV, 2008: 74.

²³² Zie §2.2.1 en www.mediation.nl voor meer informatie over mediation.

²³³ Voor meer informatie over interventies bij conflicten tussen verhuurder en huurder, zie <http://www.huurcommissie.nl/procedure/>.

²³⁴ Ufkes, 2010: 107; Jehn, Rispens & Thatcher, 2010. Dit effect is vooral zichtbaar wanneer er sprake is van een ‘eenzijdig’ conflict, waarbij de ene buur een conflict ervaart met de andere buur, maar deze andere buur nergens een probleem ziet. De eerste buur voelt zich dan snel gefrustreerd en de kans bestaat dat de tweede buur niet wenst mee te werken aan een bemiddelingstraject. Het luisterend oor van de bemiddelaars in het eerste gesprek en de ruimte om te ventileren kunnen de eerste buur in zo’n situatie al helpen.

In sommige gemeenten bestaat een *team woonoverlast*, dat in directe verbinding staat met de wijkagent, de gemeente, de woningbouwvereniging en mogelijke hulpverlenende instanties (zie ook figuur 6.1). Het team woonoverlast kan zorgdragen voor het oplossen van burenc conflicten die ontstaan door extreme overlast en waarbij bijvoorbeeld psychische problemen een rol spelen. Voor dit onderzoek is gesproken met een medewerker van het team woonoverlast werkzaam in de stad Utrecht, om die reden worden de werkzaamheden van dit team verder besproken in de volgende paragraaf. Sommige andere gemeenten werken met een soortgelijke constructie, anderen hebben een minder uitgebreid team voor de aanpak van woonoverlast.

6.2.2. Team woonoverlast

Gemeenten hebben een protocol om overlast gevende bewoners te kunnen aanpakken. Daarvoor hebben zij verschillende regelingen met betrekking tot interventies voor woonoverlast.²³⁵ Een overlast-coördinator van de gemeente en woonconsulenten zijn hierbij betrokken. Hierbij wordt bijvoorbeeld gewerkt aan de hand van het 'laatste kans beleid', waarbij huurders die overlast opleveren hulpverlening en een nieuwe woning krijgen, in de hoop dat de overlastsituatie daar niet zo extreem zal worden als in de vorige woning.²³⁶ In ongeveer 100 gemeenten bestaat een structurele ketenaanpak voor woonoverlast.²³⁷ Actieplannen kunnen per gemeente verschillen, maar betrokken ketenpartners zijn altijd woningbouwverenigingen, gemeente, politie en hulpverlenende instanties, zoals de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ). In Utrecht bestaat een speciaal 'team woonoverlast', wat samenwerkt met buurtbemiddeling, waardoor de verbinding eenvoudige burenc conflicten door overlast en structurele overlast waarvoor professionele hulp nodig is, kort wordt gehouden.²³⁸

Elk burenc conflict dat bij het team woonoverlast in Utrecht aangemeld wordt, krijgt een *casemanager*, die de schakel vormt tussen alle betrokken instanties en de betrokken partijen. Burenc conflicten kunnen aangemeld worden via verschillende organisaties, zoals de woningbouwvereniging, de gemeente of de wijkagent. De casemanager vertelt dat zij bij aanmelding altijd controleert of een conflict toch niet (terug)verwezen kan worden naar buurtbemiddeling. Uiteraard is dit alleen mogelijk wanneer er geen contra-indicaties aanwezig zijn. De casemanager staat in direct contact met de wijkagent. Wanneer de casemanager op huisbezoek gaat bij betrokken partijen gaat de wijkagent bijvoorbeeld mee. De casemanager checkt of de overlast gevende

²³⁵ Zie ook *handreiking aanpak woonoverlast en verloedering*, van het VROM (2011) en *rapport aanvulling woonoverlast door psychisch kwetsbaren*, van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koningsrelaties (2012).

²³⁶ Voor verdere details over het laatste kans beleid, zie <http://www.hetccv.nl/dossiers/wijkinterventies/laatste-kans-beleid>

²³⁷ Verbeek & van Loon, 2013

²³⁸ Zie www.woonoverlast.nl voor meer informatie over het team woonoverlast in de stad Utrecht.

persoon bekend is bij hulpverlenende instanties, wat op basis van een convenant mogelijk is. De casemanager gaat proberen gerichte hulpverlening voor de overlastgevende persoon te vinden, om op die manier de overlast en het daarmee samenhangende burencflict op te lossen. Een belangrijke speler hierin is de woningbouwvereniging; wanneer het een huurwoning betreft van een corporatie, moeten zij toestemming geven voor inmenging van de casemanager en kunnen zij hun opgebouwde dossier delen. Uiteindelijk is het doel van het team woonoverlast: de overlast te stoppen. Hiervoor bestaat bijvoorbeeld het reeds genoemde 'laatste kans beleid'. Wanneer dit niet mogelijk blijkt, kan een uitzettingsprocedure gestart worden.²³⁹ De casemanager benadrukt het verschil tussen buurtbemiddeling en het team woonoverlast: "wij zijn een professionele organisatie en behandelen zwaardere problematiek (...) mensen zitten soms al jaren met een overlast gevende buur en zijn dan echt opgelucht als ik op advies van de wijkagent iemand bel, dan denken ze 'er wordt naar me geluisterd door de wijkagent, hij helpt me verder' (interview casemanager woonoverlast). Uit deze quote blijkt de verwijzende rol die de wijkagent in een burencflict kan spelen. Een specialistisch team woonoverlast zoals in Utrecht, bestaat niet in elke gemeente. Aanpak door dit team is een effectieve situatie, zeker omdat de casemanager het contact met alle betrokken partijen onderhoudt en overziet. Wanneer een dergelijk team niet bestaat in een regio, kan de wijkagent met behulp van een ander actieplan voor de aanpak van woonoverlast aan de slag. Hiervoor kan hij bijvoorbeeld direct contact onderhouden met woonconsulenten en veiligheidscoördinatoren. Burencflicten zijn alleen geschikt voor interventie door een team woonoverlast, wanneer sprake is van een overlastsituatie; vaak betreft het één buur die structurele overlast veroorzaakt en een of meerdere burenen die hier problemen mee hebben. Wanneer het een burencflict betreft met een ander onderwerp dan structurele overlast, bijvoorbeeld wanneer er geniepige pesterijen en vernielingen plaatsvinden,²⁴⁰ is deze interventie niet geschikt en zal de wijkagent een andersoortige oplossing moet vinden.

Het kan voorkomen dat de middelen van de wijkagent en van de instanties waar hij mee samenwerkt of waar hij het conflict heeft aangemeld, falen. In dat geval is er geen oplossing gevonden voor het voortdurende ernstige burencflict en blijft het probleem bestaan. In de volgende paragraaf wordt verder uitgeweid over deze situatie.

²³⁹ Mr. Michel Vols stelt in zijn dissertatie over woonoverlast een procedure voor, waarbij de focus niet zo zeer op het uitzetten van de overlast gevende bewoner ligt, maar op het vinden van een oplossing voor het probleem. In zijn benadering zullen zowel de overlastgever, als de slachtoffers beter geholpen worden en wordt er op een eerder moment in het conflict ingegrepen. In 2014 zal gestart worden met pilots van implementatie van zijn nieuwe beleid in de huursector. Uiteindelijk zou dit nieuwe beleid niet alleen positievere uitkomsten bieden voor de bewoners, maar ook financieel voordeliger zijn dan het uitzettingsbeleid. In hoofdstuk 7 zal dit voorstel verder uiteen gezet worden. Zie ook Vols (2013; 2014, ter perse).

²⁴⁰ Dergelijke conflicten zijn beschreven in hoofdstuk 5.

6.3. Het ernstige burencflict

Wanneer de wijkagent instanties heeft geraadpleegd, ingezet en ondersteund bij het oplossen van het burencflict en dit onsuccesvol blijkt, is sprake van wat wijkagenten een ‘onbemiddelbaar’ cflict noemen. Dergelijke onbemiddelbare cflicten zijn door hun lange duur en ernst te bestempelen als *ernstige* burencflicten.²⁴¹ In het navolgende wordt geïllustreerd dat het in deze fase van het cflict uiterst moeilijk is voor de instanties om samen met de burenen tot een oplossing te komen. Wanneer er aangifte wordt gedaan, kan vervolgens de recherche als actor in beeld komen.

6.3.1. Het probleem van het ‘onbemiddelbare’ burencflict

Bij het ernstige burencflict is het onderwerp van cflict vaak niet (meer) geheel duidelijk. Burenen noemen bijvoorbeeld een schutting, geluidsoverlast of pesterijen als onderwerp, maar zeer waarschijnlijk zal er iets anders ten grondslag liggen aan het cflict.²⁴² Wanneer partijen noemen dat een schutting het onderwerp van cflict is, zou dit cflict theoretisch gezien met behulp van buurtbemiddeling of de civiele rechter opgelost kunnen worden. Pogingen hiertoe hebben echter geen oplossing opgeleverd waarmee beide partijen tevreden zijn. Respondenten noemen allen de moeilijkheid hiervan met betrekking tot mogelijke oplossingen. Wijkagenten noemen dat burenen zelf soms niet het onderwerp van hun cflict kunnen noemen: “dan wordt het een grote olievlek en weten mensen helemaal niet meer waar het nou mee begon, wat ooit de aanleiding is geweest” (interview wijkagent). Zoals in hoofdstuk 2 en 5 beschreven, worden er op dit punt in het cflict steeds meer onderwerpen bij gehaald en wordt elke gebeurtenis tussen de burenen aangegrepen als nieuw onderwerp van cflict. Het is duidelijk dat het ernstige burencflict zich bevindt in de derde fase van de escalatieladders van Glasl (1980), namelijk de ‘vecht-fase’ (zie §2.2.1, figuur 2.1). Een wijkagent geeft in een mooi voorbeeld weer hoe burenen letterlijk niets meer van elkaar kunnen hebben in deze fase van het geëscaleerde cflict: “Dan kan men ‘s zomers niet eens meer de tuin inlopen zonder op elkaar te schelden (...) Dan worden de barbecueresten over de coniferen haag gegooid en komt de hondenstront van de andere kant erover heen. Niets meer tolereren van de ander en alleen maar sarren, puur sarren”. Duidelijk is dat ingrijpen in een dergelijk cflict zeer moeilijk is. Wijkagenten noemen allen dat ze wanhopig kunnen worden van deze burencflicten en in zulke situaties vaak wensen dat er eerder ingegrepen was. “Dan is het heel jammer dat zoiets te lang heeft doorgewoekerd zonder goede oplossing (...), dan is het inbreken daarop voor een positief

²⁴¹ Zie figuur 6.1.

²⁴² Peper et al., 1999: 331-332. Hierover is in het vijfde hoofdstuk (§5.2.3) uitgebreid.

resultaat haast niet meer mogelijk, dan is het eigenlijk te laat” (interview wijkagent). Ook andere respondenten geven aan dat tijdig ingrijpen het beste resultaat oplevert bij burencolicten en dat escalatie tot bijvoorbeeld geweld hiermee voorkomen kan worden.

Wanneer een ernstig burencolict ‘te laat’ wordt ontdekt of eerdere interventies geen succes hebben gehad, kan hetzelfde proces doorlopen worden als bij een eenvoudig burencolict (zie figuur 6.1). Echter blijken in deze fase van het colict de meeste instanties niet geschikt voor een oplossing. De landelijke coördinator buurtbemiddeling benadrukt dat in deze laatste fase van de escalatielader buurtbemiddeling geen zin heeft: “Op zo’n moment is een rechter welkom, die kan een definitieve beslissing nemen of verwijzen naar mediation, dat is beter voor deze geëscaleerde colicten dan de vrijwillige bemiddelaars”. Respondenten geven aan dat in een dergelijk burencolict geen enkele gepoogde interventie succesvol is geweest en dat hiermee een dood punt bereikt is. Vaak zijn er op dat moment over en weer aangiftes gedaan en weet de wijkagent niet goed wat hij nog kan doen om het colict op te lossen. “Op een gegeven moment is er *no point of return*, dan praat je vaak over het moment dat er een keer aangifte is gedaan bij de politie of (...) een keer geslagen is of een auto bekrast. Dan kan je buurtbemiddeling van tafel vegen” (interview wijkagent). Wijkagenten geven aan dat aangiftes tussen burens vooral worden gedaan wanneer sprake is van een langer lopend colict, wat dan per definitie een ernstig burencolict is, gezien de strafbare feiten. Een wijkagent geeft aan dat in de helft van de burencolicten die in zijn wijk spelen, aangiftes zijn gedaan (interview wijkagent). Betrokkenen van ernstige burencolicten geven in interviews aan dat ‘de wijkagent/politie erg weinig deed’ om hen te helpen bij het colict, een veelgenoemd verwijt in de interviews met experts op het gebied van buurtbemiddeling. De landelijk coördinator van buurtbemiddeling reageert hier als volgt op: “Vaak kan de politie niet veel doen, als er op dat moment geen strafrechtelijke dingen gebeuren. (...) Als de burens niet met elkaar willen praten, dan kan de wijkagent niet bemiddelen. Hij kan proberen de boel rustig te houden, maar meer ook niet”. Wijkagenten noemen dat zij dit zelf ook overbrengen aan betrokken burens: “Het klinkt heel hard maar dan zeg ik gewoon ‘is er geen strafbaar feit gepleegd? Nou zoek het lekker zelf uit. Klaar. Wij gaan weer’. Wij kunnen dan niets meer doen en zolang die burens niet met elkaar willen spreken, houdt het voor ons op. Ook al lijkt het dan soms alsof je letterlijk zit te wachten tot de een de ander een klap uitdeelt” (interview wijkagent). Het enige wat de wijkagent in een dergelijke situatie nog kan doen is (opnieuw) gebruik maken van zijn eigen ‘middelen’. Wijkagenten gaan in dergelijke situaties bijvoorbeeld regelmatig langs bij de betrokken burens: “Door toch maar weer te gaan praten met mensen, kan je de situatie weer terugbrengen naar iets normalere proporties. Dan haal je de spanning er weer even af, luister je naar ze en dan probeer je toch te realiseren dat ze op dat moment nog net wel naast elkaar kunnen leven maar alleen niet met elkaar”

(interview wijkagent). Een wijkagent vertelt dat hij betrokkenen van een jarenlang voortdurend ernstig conflict, waar aangiftes over en weer gedaan werden, na vijf jaar heeft medegedeeld dat hij niet meer langs zou komen omdat hij hier geen heil meer in zag. Hij heeft toen een derde buurtbewoner als een soort bemiddelaar aangewezen; deze persoon rapporteert af en toe aan hem hoe het staat met het conflict. Op deze manier hoeft de wijkagent niet meer dagelijks of wekelijks naar het burencollict toe en kunnen partijen toch hun verhaal kwijt aan de (onafhankelijke) derde partij, waardoor de zojuist genoemde spanning mogelijk vermindert. “Het wordt voor die partijen steeds lastiger om iemand te vinden die kan bemiddelen. Ze graven zichzelf steeds verder in, maar goed; niet alles is op te lossen, he” (interview wijkagent). Kortom: het onbemiddelbare burencollict is een problematische situatie, waarbij de wijkagent veelal met de handen in het haar zit en er nog maar één oplossing lijkt te zijn, namelijk verhuizen (interview wijkagent, coördinator recherche). In het zevende hoofdstuk worden alternatieve oplossingen voor burencollicten besproken, die mogelijk kunnen leiden tot een daling van onbemiddelbare collicten.

6.3.2. Aangiftes

Zoals blijkt zijn aangiftes een kenmerk van langer durende ernstige burencollicten. Wanneer aangifte is gedaan, wordt naast de wijkagent, ook het opsporingsteam van de politie betrokken bij een ernstig burencollict; in de volgende paragraaf wordt dan ook de rol van de recherche besproken. Wijkagenten en recherche betwijfelen echter allen het nut van aangiftes van lichtere misdrijven, binnen (ernstige) burencollicten. “Dan zie je dat een aangifte en een rechtszaak weer een nieuwe voedingsbodem is voor geweld en het verder escaleren van de ruzie. Dan vraag ik me altijd af: hoe gunstig is het eigenlijk om overal aangifte van te doen?” (interview wijkagent). Wijkagenten en recherche noemen beiden dat bij ernstige burencollicten vaak sprake is van ‘tegen-aangiftes’,²⁴³ waarbij te weinig bewijsmateriaal bestaat om strafrechtelijk actie te kunnen ondernemen. Ook hebben mensen onrealistische verwachtingen van de politie; “Mensen denken dat aangifte doen een oplossing is, maar uiteindelijk wordt heel veel geseponerd. Veel mensen weten niet goed wat een aangifte inhoudt, die denken bij wijze van spreken dat de buurman wordt gearresteerd en tien jaar de cel in gaat als hij hun tuinhekje heeft gesloopt” (interview wijkagent). Wijkagenten en recherche noemen voorbeelden waarin tegen-aangiftes niet ‘hard te maken’ zijn, waardoor de ene buur wel als verdachte in het strafrecht terecht komt en de andere niet. De buur die als verdachte aangemerkt wordt en het gevoel heeft dat hij tevens slachtoffer is, is verontwaardigd. Het komt dan wel eens voor dat klachten tegen de politie worden ingediend. “Dan

²⁴³ Hiermee wordt bedoeld het doen van aangifte tegen buur A door buur B, als reactie op een aangifte van buur A tegen buur B.

komt de verdachte hier naar toe, en doet ook aangifte van een feit jegens het slachtoffer, bijvoorbeeld van onheus bejegend zijn en dan zegt de officier 'daarvan kan je geen aangifte doen'. Dan is die vrouw boos en dient ze een klacht in tegen de politie omdat wij partijdig zouden zijn. Want als de buurman aangifte wil doen kan dat wel en als zij het wil kan het niet." (interview wijkagent). Deze wijkagent vertelt dat hij en zijn collega's zo'n 'aangifte' soms aannemen omdat iemand er op staat, maar dat ze er meteen bij informeren dat het zeer waarschijnlijk onsuccesvol zal zijn. Deze onrealistische verwachtingen zouden wel eens de oorzaak kunnen zijn van het eerder genoemde verwijt aan het adres van de wijkagent en de politie in het algemeen. De tegen-aangiftes zijn kenmerkend voor het langer durende burencollicte en zorgen niet alleen bij de burenen zelf, maar ook bij de politie voor de nodige frustratie. Zo vertelt de coördinator van de recherche: "Die tegen-aangiftes, daar gaan mijn nekharen echt van overeind staan! Dan overleg ik met de officier en zeggen wij vaak tegen de wijkagent 'ga nog eens kijken of je hier kan bemiddelen en dan pas gaan wij kijken of we het strafrechtelijk gaan aanpakken'. Het komt namelijk ook voor dat er gewoon aangifte wordt gedaan aan het bureau zonder dat er een bekende verdachte is, dan zegt die aangever wel dat het zijn buurman is maar dan moeten wij bedenken wanneer we die zaak gaan oppakken, dat kost namelijk veel tijd. En bovendien: moeten we die zaak wel oppakken in het belang van dat collicte? Ik denk dat je op dat moment beter kan inzetten op hulpverlening voor die burenen, zoals buurtbemiddeling of maatschappelijk werk". Ook deze rechercheur noemt hiermee zijn twijfels over het nut van aangiftes in een ernstig burencollicte: "Op het moment dat buurman A aangifte doet tegen buurman B, dan kan je er donder op zeggen dat na de straf van buurman B, hij een half jaar later over hetzelfde collicte wat nog steeds voortduurt, aangifte doet tegen buurman A. En dat is dan puur treiterij en niet het doel van aangiftes doen. Ik wil rechercheren omdat er een dader gepakt moet worden, omdat een slachtoffer leed heeft ondergaan, omdat bepaald gedrag niet getolereerd wordt. Ik wil niet rechercheren omdat twee burenen elkaar lopen te pesten." (interview coördinator recherche).

Wijkagenten geven aan dat zij betrokken burenen adviseren aangifte te doen wanneer er dingen voorvallen, ondanks hun eigen twijfel over het nut hiervan. "Ik zeg dan 'joh bemiddeling houdt nu op, jullie willen niet praten met elkaar, is er nog een volgend incident en is het een strafbaar feit dan moet u aangifte doen'. Dan krijg je het hoor; een compleet heen-en-weer wordt het dan"(interview wijkagent). Uit het interviewmateriaal blijkt dat wijkagenten op deze momenten geen andere opties lijken hebben. De wijkagent is op dit moment voorbij het stadium waarin hij probeert gesprekken te organiseren met de betrokken burenen. Dat de mogelijkheden minder worden, geven wijkagenten altijd duidelijk aan bij de betrokken burenen.

Sommige wijkagenten geven aan afstand te nemen van het burencollict wanneer aangifte is gedaan. Een wijkagent legt uit dat dit voor hem twee redenen heeft: “Op het moment dat er een brief van justitie komt over een aangifte, dan laait alles weer op en zeg ik tegen die mensen ‘ik trek me even terug’. Ik ben dan alleen maar water naar de zee aan het dragen, alles wat ik tot dan toe heb geïnvesteerd kan door één zo’n brief weer weg zijn. (...) en wat ook meetelt, is dat ik mijn neutrale positie moet bewaken, eigenlijk moet ik dan dingen die mensen mij vertellen over dat conflict of het gebeurde, vastleggen in een proces verbaal van bevindingen, maar dat wil ik niet want dan word ik niet meer gezien als onafhankelijk luisterend oor, maar meer als een opsporingsambtenaar”.

6.3.3. De recherche

Wanneer aangiftes zijn gedaan, lijkt de rol van de wijkagent kleiner te worden. De rol van de rechercheur wordt daarentegen logischerwijs groter wanneer aangifte wordt gedaan in een ernstig burencollict. De coördinator van de recherche vertelt dat hij, net als de wijkagent, *altijd* het systeem raadpleegt om een beeld van de context van een delict tussen burenen te kunnen vormen: “Dan wordt het systeem geraadpleegd om eerdere meldingen te checken. Zijn er meldingen over en weer? Is het een van de twee die veel meldt? Wat is het verhaal? Je probeert echt de achtergronden naar boven te halen van de verdachte en zijn relatie met de buur die het slachtoffer is; van wat heeft nou gemaakt dat hij of zij dit heeft gedaan”. Hierbij geeft hij aan dat de wijkagent gecontacteerd wordt wanneer uit het systeem blijkt dat hij reeds bij deze burenen betrokken is geweest, zeker wanneer er al bemiddelingspogingen zijn gedaan. “Waar we alleen wel tegenaan lopen: een wijkagent heeft onregelmatige diensten (...) en draait soms ook noodhulp. Binnen de opsporing werken we in principe van negen tot vijf. Heel vervelend, want soms moet je een zaak daardoor afhandelen zonder extra informatie van de wijkagent. Als ik hier die verdachte heb zitten zit er helaas haast achter” (*i.e. vanwege het aantal uur dat een verdachte vastgehouden mag worden voor verhoor*) (interview coördinator recherche). De rechercheur benadrukt dat informatie van de wijkagent een ander licht op de zaak kan schijnen, bijvoorbeeld wanneer het slachtoffer een groot aandeel lijkt te hebben in de escalatie van het conflict.²⁴⁴ “Maar ik moet het wel doen met feiten en omstandigheden, als er in een dossier staat dat de wijkagent een *vermoeden* heeft dat buur A de auto van buur B vijf keer heeft vernield.. tja daar kan ik strafrechtelijk niets mee natuurlijk. Maar het is wel goed om te weten, want dan kan ik onderzoek doen om dit eventueel bewijsbaar te maken.

²⁴⁴ Het belang van het aandeel van het slachtoffer in het burencollict werd ook besproken in hoofdstuk 5, §5.2.

(...) Wij willen als opsporing natuurlijk ook dat die mensen gewoon weer normaal naast elkaar kunnen wonen” (interview coördinator recherche).²⁴⁵

Ook collega’s van de noodhulp kunnen door opsporing geraadpleegd worden wanneer er delicten tussen buren plaatsvinden. Dit vindt op eenzelfde manier en om dezelfde redenen plaats als het contact tussen de wijkagent en de noodhulp. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd om een extra proces verbaal van verbindingen of er wordt gevraagd om een toelichting van een proces verbaal.

In een ideale situatie verzamelt de recherche tijdens het opsporingsonderzoek alle belangrijke context-gerelateerde informatie van de wijkagent en eventueel van noodhulp. Vervolgens beslist de officier van justitie wat hij hiermee doet. Dat een straf(beschikking) door de officier of een rechter wordt opgelegd, betekent niet dat het burenconflict daarmee is opgelost (zie ook figuur 6.1). Alle wijkagenten hebben burenconflicten in hun wijk, die blijven voortduren na een uitspraak van de rechter of een opgelegde straf door de officier. Net als de recherche, noemen wijkagenten het belang van hun kennis in een strafzaak betreffende een ernstig burenconflict. Wanneer de officier van justitie of de rechter te weinig kennis van de context heeft, zijn de uitkomsten van een zaak naar mening van de wijkagenten minder effectief. “Je ziet bijvoorbeeld vaak dat een rechter weer terugverwijst naar buurtbemiddeling. Pff, dan ben ik uitbemiddeld, buurtbemiddeling is uitbemiddeld, iedereen is uitbemiddeld en dan gaat zo’n rechter zeggen nee ik ga geen uitspraak doen, het moet maar weer bemiddeld worden (...). Dat kan komen omdat die rechter niet voldoende informatie heeft over dat conflict”(interview wijkagent). Ook lijken veel strafzaken betreffende delicten tussen buren te worden geseponneerd, bijvoorbeeld wanneer het een te klein vergrijp betreft en iemand een ‘first offender’ is, of wanneer er te weinig bewijsmateriaal is voor vervolging. Wijkagenten geven aan dat beide situaties voorkomen bij ernstige burenconflicten. Negatieve gevolgen van ineffectieve afhandeling van een aangifte of strafzaak kunnen onder andere escalatie tot geweld betreffen: “Het kan zijn dat het na die beslissing weer zo hoog opspeelt bij die buren, dat ze elkaar de hersens in slaan en het niet meer zien zitten. Ik had immers tegen de aangever gezegd dat aangifte doen de situatie zou veranderen (...) Dan zijn ze helemaal wanhopig: of ze gaan verhuizen of ze pakken de confrontatie hard aan, vaak met geweld” (interview wijkagent). Na de afhandeling van een strafzaak binnen een ernstig burenconflict, kunnen opnieuw strafbare feiten plaatsvinden, gericht op de buur (zie figuur 6.1). De afdoening van een aangifte kan van grote invloed zijn; wijkagenten beseffen dit zeer goed en vertellen dat zij er vaak van alles aan doen om hun kennis over de context in het opsporingsonderzoek verwerkt te krijgen: “Dan nemen wij contact op met recherche om te benadrukken dat iets een heel belangrijke zaak is omdat deze aangifte een

²⁴⁵ Ook de rol van vermoedens over strafbare feiten bij langdurige ernstige burenconflicten, werd reeds besproken in hoofdstuk 5, §5.2.

doorbraak kan betekenen voor de oplossing van het conflict. Dan ga ik zelf een proces verbaal van bevindingen maken en ga ik noteren wat ik er nou allemaal aan gedaan heb. Dit geef ik dan aan het opsporingsteam, in de hoop dat de rechter op basis van het geheel een goede uitspraak kan doen. Dat hij niet alleen ziet staan: ‘er is één klap gegeven’ en ‘verdachte heeft geen eerdere antecedenten’, ik maak er een boete van, maar dat hij de context echt kent” (interview wijkagent). Wijkagenten noemen dat een zware straf niet per definitie betekent dat een burencolict opgelost wordt, maar dat het mensen wel schrik kan aanjagen, waardoor ze zich kunnen realiseren dat hun burencolict een serieuze zaak is en dat er mogelijk iets aan gedaan kan worden. “Op het moment dat een conflict langshepend is en er steeds weer getreiterd wordt en bepaalde zaken elke keer net niet bewijsbaar zijn, dan hopen we dat dat er doorgepakkt wordt door recherche en justitie, wanneer er één keer wel een bewijsbaar delict gepleegd is, al is het alleen maar voor de waarschuwendende werking van een straf” (interview wijkagent).

De communicatie tussen het opsporingsteam en de wijkagent zou verbeterd kunnen worden met het oog op het oplossen van ernstige burencolicten. Zowel recherche als wijkagenten noemen praktische aspecten als oorzaak van deze niet-optimale communicatie. Ten eerste spelen de reeds genoemde werktijden een rol; als de recherche de wijkagent niet kan raadplegen over een zaak omdat deze geen dienst heeft, moet er zonder eventuele extra informatie gerechercheerd worden. Ten tweede wordt werkdruk genoemd, zo vertelt de coördinator van de recherche: “Mijn mensen moeten dan eigenlijk de wijkagent raadplegen voor het totaalplaatje, maar op het moment dat ik hier maar twee rechercheurs heb en ik heb tien verdachten zitten, ja dan gaan dat soort dingen er helaas tussen uit”. Wijkagenten noemen allen dat zij de werkdruk bij het opsporingsteam erkennen, zo vertelt een wijkagent: “Het aanbod (*i.e. van zaken die afgehandeld moeten worden*) is te groot en het aanbod bepaalt de kwaliteit.” Wat wijkagenten ook aanklaarten als een struikelblok bij het delen van hun informatie betreffende een ernstig burencolict, is de vernieuwde ZSM-aanpak.²⁴⁶ Omdat informatie digitaal ingevoerd moet worden, kan het moeilijker zijn de context van een burencolict zo volledig mogelijk weer te geven. “Voorheen had je telefonisch contact met de parketsecretaris en besprak je de zaak, waarbij je ook kon discussiëren over het nut van een uitspraak of straf in die specifieke zaak (...) Nu is het allemaal digitaal, (...) het is gewoon een lap tekst en het is maar net hoe je het leest; daar zit geen emotie bij en die tekst vormt het besluit” (interview wijkagent). In sommige kleinere regio’s kan het wijkteam zelf opsporingswerkzaamheden verrichten, in deze gevallen is het besproken probleem logischerwijs minder aanwezig, omdat de wijkagent direct aandeel heeft in het dossier wat voor de officier bestemd is. Eén wijkagente is minder negatief dan

²⁴⁶ Voor een beschrijving van de ZSM-aanpak, zie hoofdstuk 4.

de anderen over de communicatie tussen het opsporingsteam en de wijkagenten; de 'lijntjes' tussen hen blijken kort omdat er bij het opsporingsteam veel van haar oud-collega's werken.

De wijkagent informeert zichzelf over de afdoening of uitspraak door bijvoorbeeld contact op te nemen met collega's of betrokken partijen ernaar te vragen wanneer hij in de buurt is. De coördinator recherche noemt dat het de taak van de wijkagent is om nazorg te leveren op dit moment. Uit het interviewmateriaal blijkt dat niet alle wijkagenten dit doen; zeker wanneer er geen meldingen meer binnenkomen van de betreffende burens, houdt de wijkagent zich afzijdig. Wanneer hij toevallig in de wijk is en de burens tegenkomt, zal hij een praatje maken en vragen naar de gevolgen van de strafzaak en de huidige situatie. Een wijkagent vertelt: "Ik benader het dan altijd van de positieve kant, zo van: 'nou ik heb al een hele tijd niets gehoord, het gaat goed nu?'".

In hoofdstuk 7 zullen mogelijke aanbevelingen en alternatieve opties voor het oplossen van ernstige burensconflicten besproken worden, waarbij ook het geschetste probleem van de communicatie tussen opsporing en de wijkagent aan de orde komt. In de volgende paragraaf wordt de rol van de politie beschreven met betrekking tot de prototypen in zaken van delicten tussen burens (hoofdstuk 5).

6.4. Prototypen en de rol van de politie

In hoofdstuk 5 zijn vijf prototypen in zaken van delicten tussen burens beschreven. De rol van de politie verschilt bij elk van deze prototypen. In deze paragraaf wordt onder andere beschreven in hoeverre de politie op de hoogte is of had kunnen zijn van de mogelijkheid dat een delict tussen de burens gepleegd zou worden. Ook wordt beschreven bij welk prototype *welke* politiefunctionaris contact heeft (gehad) met betrokken burens en welke handelingen hij hierin kan verrichten. Veel informatie over de politieke gang van zaken is in de voorgaande paragrafen reeds besproken, daar zal dan ook, waar nodig, op teruggegrepen worden. Voor de inhoudelijke beschrijving van de prototypen wordt verwezen naar hoofdstuk 5. In tabel 6.1 is voor elk prototype weergegeven of de wijkagent op de hoogte had kunnen zijn van een probleem in de burensrelatie en/of een burensconflict. Tevens bestaat eventueel ander politiecontact, waarmee contact met de telefoonnummers 112 en 0900-8844 wordt bedoeld. Met 'contact instanties' wordt bedoeld op de vraag of andere instanties op de hoogte waren van een mogelijk probleem tussen de burens of bijvoorbeeld psychosociale problemen bij een van hen. De inhoud van tabel 6.1 zal hierna per prototype besproken worden.

Tabel 6.1. De prototypen in zaken van delicten tussen burenen en de mate van politiecontact.²⁴⁷

Prototype	Bekend bij wijkagent?	Ander politiecontact?	Contact instanties?
Het territorium	Ja	Mogelijk	Mogelijk (bijv. buurtbemiddeling, woningbouwvereniging)
De zonderling	Ja	Mogelijk	Ja (bijv. GGZ, verslavingszorg, woningbouwvereniging, team woonoverlast)
De (huis)vriend	Mogelijk (indien conflict aanwezig)	Mogelijk (indien conflict aanwezig)	Mogelijk (indien conflict aanwezig bijv. woningbouwvereniging of bemiddeling)
Het seksuele motief	Waarschijnlijk niet	Waarschijnlijk niet (mogelijk: eerdere seksuele delicten)	Waarschijnlijk niet (mogelijk: behandeling n.a.v. eerder seksueel delict)
Gevaar burenen	Mogelijk (bijv. wanneer iemand overlast veroorzaakt)	Mogelijk (bijv. wanneer iemand overlast veroorzaakt)	Mogelijk (bijv. GGZ, woningbouwvereniging)

Bij het prototype *het territorium* is sprake van een reeds bestaand burenenconflict op het moment dat het delict gepleegd wordt. Dit conflict kan variëren in duur, van enkele uren tot jaren vóór het delict. Uit hoofdstuk 4 (§4.4) bleek dat bij het gros van de burenenconflicten minimaal één keer politie was ingeschakeld. Gezien de politieke gang van zaken (zie ook figuur 6.1) is de wijkagent in deze zaken zeer waarschijnlijk op de hoogte geweest van een incident of melding. Dit was bijvoorbeeld het geval in casus A, de man die zijn bovenbuurvrouw dood sloeg met een hamer (zie hoofdstuk 5, §5.2). Meerdere instanties waren op de hoogte van dit burenenconflict en de woningbouwvereniging was op zoek naar een nieuwe woning voor het slachtoffer. De wijkagent wist van het conflict af; had hij het kunnen voorkomen? Zeer waarschijnlijk niet: in deze casus had de dader geen voorgaande antecedenten en waren er geen meldingen betreffende zijn gedrag. Kortom: vanuit de dader leek totaal geen dreiging uit te gaan; hij hield zich redelijk rustig en probeerde vooral via de officiële route, namelijk de woningbouwvereniging, zijn probleem en daarmee het conflict op te lossen. Helaas wordt in de geanalyseerde dossiers vrijwel geen informatie van de wijkagent gevoegd, wat maakt dat in dit specifieke geval onduidelijk is in hoeverre de wijkagent op de hoogte was van het conflict. Echter, kan er gezien het proces wat burenenconflicten doorlopen, zoals in de voorgaande

²⁴⁷ Legenda: wanneer 'ja' weergegeven is, betekent het dat de kans zeer groot is dat politie/instanties contact hebben gehad met betrokken burenen, 'mogelijk' houdt in dat de kans dat er wel/geen contact is geweest, ongeveer 50/50 is en 'waarschijnlijk niet' betreft zaken waarbij de kans klein is dat politie/instanties eerder in contact zijn geweest met (een van) deze burenen.

paragrafen besproken, vanuit gegaan worden dat de wijkagent op de hoogte was. Mogelijk had een dergelijk delict voorkomen kunnen worden door de dader (nog) meer een luisterend oor te bieden voor zijn frustratie over het overlastconflict en hem te begeleiden in zijn behoeftes. Dit had bijvoorbeeld perfect gedaan kunnen worden door een team woonoverlast; de casemanager had wekelijks met de dader kunnen praten over het conflict. Op deze manier was een groot deel van de frustratie mogelijk weggenomen. Voor deze casus betreft het speculeren, zeker gezien het feit dat deze dader ontkent en daardoor weinig bekend is over de toedracht van het delict. Echter wordt duidelijk dat de politie zeer waarschijnlijk op de hoogte is van het burencflict wat speelt bij zaken van dit prototype. Andere instanties kunnen ook betrokken zijn, bijvoorbeeld de woningbouwvereniging zoals in casus A. Ook kan het zijn dat er reeds buurtbemiddeling heeft plaatsgevonden.

Bij het tweede prototype, *de zonderling*, is de politie zeer waarschijnlijk betrokken (geweest) bij de zaak, maar om andere redenen dan bij het eerste prototype. Waar de politie bij het eerste prototype waarschijnlijk op de hoogte is vanwege een bestaande conflict tussen twee personen, kan de politie bij *de zonderling* op de hoogte zijn vanwege de psychische problemen van deze zonderlinge dader. Bij dit prototype speelt de psychische toestand van de dader een aanzienlijke rol bij de totstandkoming van het delict.²⁴⁸ Mogelijk hebben politie en justitie eerder signalen ontvangen betreffende deze dader, waaruit voortkomt dat hij potentieel gevaarlijk is. In voorbeeldcasus D, de man die zijn twee buurvrouwen bedreigt en zijn voordeur en brievenbus onder stroom zet, was de dader reeds bekend bij de politie en woningbouwvereniging. De woningbouwvereniging ontving sinds zes jaar klachten van zijn burenen, betreffende overlast en intimiderend gedrag zoals bedreigingen. De wijkagent was ook op de hoogte van de situatie; de dader was in de vijf jaar voorafgaand aan het delict 47 keer betrokken geweest bij een probleem in zijn woonomgeving. Ook was hij eerder veroordeeld voor mishandeling van de echtgenoot van een van de slachtoffers. In deze zaak was bij politie en woningbouwvereniging duidelijk besef van een probleem; namelijk de invloed die de psychische toestand van de dader op zijn woonomgeving had. Zowel politie als de woningbouwvereniging hebben getracht de dader aan te melden bij een GGZ-instelling, de dader wilde dit echter niet en kwam niet opdagen voor afspraken. Deze dader is een 'zorgwekkende zorgmijder', waarmee bedoeld wordt op een persoon die dringend psychosociale hulp behoeft, maar hier zelf het nut niet van inziet.²⁴⁹ Bij dergelijke zorgwekkende zorgmijders ontbreekt het ziekte-inzicht; dit was ook bij de dader uit casus D het geval. In zijn beleving intimideerden de burenen hem en niet andersom; hij hoorde hun droogtrommels dag en nacht draaien

²⁴⁸ De rol van psychopathologie bij de dader van delicten tussen burenen is reeds beschreven in §5.7 en bijlage 5.

²⁴⁹ Zie ook GGD Nederland (2005),

en raakte enorm gefrustreerd. De dader behorende bij dit prototype kan door zijn psychische toestand reeds bekend zijn bij politie, justitie en andere instanties. Ondanks deze bekendheid kunnen er toch delicten plaatsvinden. De vraag rijst wat de politie nog meer had kunnen doen om een dergelijk delict te voorkomen. In hoofdstuk 7 zal het gebruik van eventuele ‘dreigingsinschattingen’ besproken worden, wat toepasbaar kan zijn op de zojuist besproken casus.

Bij het derde prototype *de (huis)vriend*, is de mate waarin bekendheid bestaat bij politie afhankelijk van de aan- of afwezigheid van een conflict. Wanneer buren goede vrienden zijn ten tijde van het delict, is de politie zeer waarschijnlijk niet eerder dan ten tijde van het betreffende delict betrokken geweest. Immers, als mensen goede vrienden van elkaar zijn, zijn politie, justitie en andere hulpverlenende instanties over het algemeen niet nodig. Als er wel een conflict bestaat tussen buren die voorheen goede vrienden waren, dan ligt de zaak anders. Dergelijke conflicten kunnen dezelfde kenmerken hebben als conflicten behorende bij het prototype *het territorium*, mogelijk zijn ze zelfs heftiger omdat mensen zo goed bevriend waren.²⁵⁰ Net als bij deze conflicten kan de wijkagent en bijvoorbeeld de woningbouwvereniging op de hoogte zijn van het burenconflict. Wanneer bij dit prototype sprake is van een langer durend conflict, geldt kortom dezelfde mate van politieke betrokkenheid als bij het eerste prototype. In voorbeeldcasus F was sprake van een gebrouilleerde verhouding tussen twee families die voorheen zeer goede vrienden waren. De dader doodt ‘het hoofd’ (*i.e. de vader*) van de andere familie en brengt andere leden ernstig lichamelijk letsel toe. In deze casus was de dader bekend bij politie en justitie door toedoen van eerdere uitingen van hetzelfde conflict. Een week voor het beschreven delict werd hij in vrijheid gesteld na een onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor bedreigingen en geweld jegens dezelfde familie. Het wijkteam kende de situatie goed en heeft meerdere bemiddelingspogingen gedaan. Ook de moskee waar beide families bekend waren heeft getracht de families te verzoenen, maar niets bleek te werken. Het wijkteam heeft de familie van het slachtoffer uiteindelijk geadviseerd te verhuizen, wat helaas geen oplossing voor het conflict bleek. Getuigen verklaren dat de dader tijdens zijn gevangenschap uitlatingen deed waar dreiging voor de familie van het slachtoffer van uitging. Alle betrokkenen vertellen de politie dat een nieuwe, mogelijk escalerende, confrontatie onvermijdelijk was. De politie was op de hoogte van de situatie, maar misschien onvoldoende van de acute dreiging die uitging van de dader. Ook hier rijst de vraag of de politie meer had kunnen doen dan alle reeds gevoerde gesprekken met beide families, de uitgebrachte adviezen en helaas vruchteloze bemiddelingspogingen. Zeer waarschijnlijk is dat in deze specifieke zaak niet het geval. In hoofdstuk 7 worden mogelijke alternatieve opties voor dergelijke toekomstige delicten besproken.

²⁵⁰ Voor een verdere uiteenzetting hiervan wordt terugverwezen naar hoofdstuk 5, §5.4.

Bij het vierde prototype, *het seksuele motief*, is over het algemeen geen sprake van een reeds bestaand burencolict (zie ook hoofdstuk 5). Desondanks kán een dader wel bekend zijn bij politie, justitie en eventuele hulpverleningsinstanties, bijvoorbeeld omdat hij eerder een zedendelict heeft gepleegd. In de voorbeeldcasussen G en H was hiervan geen sprake; zowel de man die zijn overbuurvrouw belaagde, als de man die ontucht pleegt met zijn buurmeisje, was niet bekend bij de politie. De wijkagent had in deze zaken geen enkele betrokkenheid. In één van de vijf zaken behorende bij de prototype was sprake van een eerder gepleegd zedendelict. Dit zedendelict was echter twaalf jaar eerder gepleegd en politie en justitie hielden ten tijde van het delict gericht op de burencolict, geen speciaal toezicht op de dader. Wanneer een dader wel geregistreerd is als zedendelinquent, zal de politie hem 'in de gaten houden', zeker met het oog op de veiligheid van de buurt.²⁵¹

Bij het laatste prototype, *gevaar burencolict*, bestaat in de meeste gevallen geen burencolict. Het wijkteam zal een dader niet om deze reden kennen. Bij daders van zaken behorende bij dit prototype kan sprake zijn van psychopathologie, maar dit hoeft niet het geval te zijn. Wanneer sprake is van psychopathologie, zoals bij de man die brand sticht als een 'cry for help', kan het zijn dat de politie en andere hulpverleningsinstanties de dader al kennen. Deze dader was bijvoorbeeld al twintig jaar (sinds zijn vierde levensjaar) bekend bij geestelijke gezondheidszorginstellingen vanwege een scala aan psychosociale problemen. Hij had geen justitiële voorgeschiedenis. Bij deze dader had het delict mogelijk voorkomen kunnen worden als er adequatere hulpverlening was geweest. In deze zaak is het onbekend of de wijkagent afwist van de problemen van de dader. Gezien het feit dat de dader een geïsoleerd leven leidde en geen problemen met zijn burencolict had, is het zeer waarschijnlijk dat de wijkagent niets afwist van de toestand van de dader. Om deze reden had de wijkagent niets kunnen betekenen voor hem. Het is echter denkbaar dat een dergelijke dader overlast veroorzaakt waardoor de wijkagent hem wel kent; in dit geval zou de wijkagent de dader eventueel kunnen helpen met verwijzingen naar hulpverlenende instanties.

In andere zaken behorende bij dit prototype is tevens denkbaar dat de dader onbekend is voor de wijkagent; bijvoorbeeld in het geval van de man die zijn echtgenote vermoorde en daarna een explosie teweeg bracht in hun woning, waardoor ernstig gevaar voor burencolict ontstond (casus I, zie §5.6). Deze dader was niet bekend bij politie en justitie. Maar ook de jongeman die het huis van zijn zus in brand stak om het verzekeringsgeld op te kunnen strijken, was een onbekende voor het wijkteam. In dergelijke zaken is door de onbekendheid van de dader de mogelijkheid tot preventie of vroegtijdige interventie door politie of andere instellingen zeer minimaal.

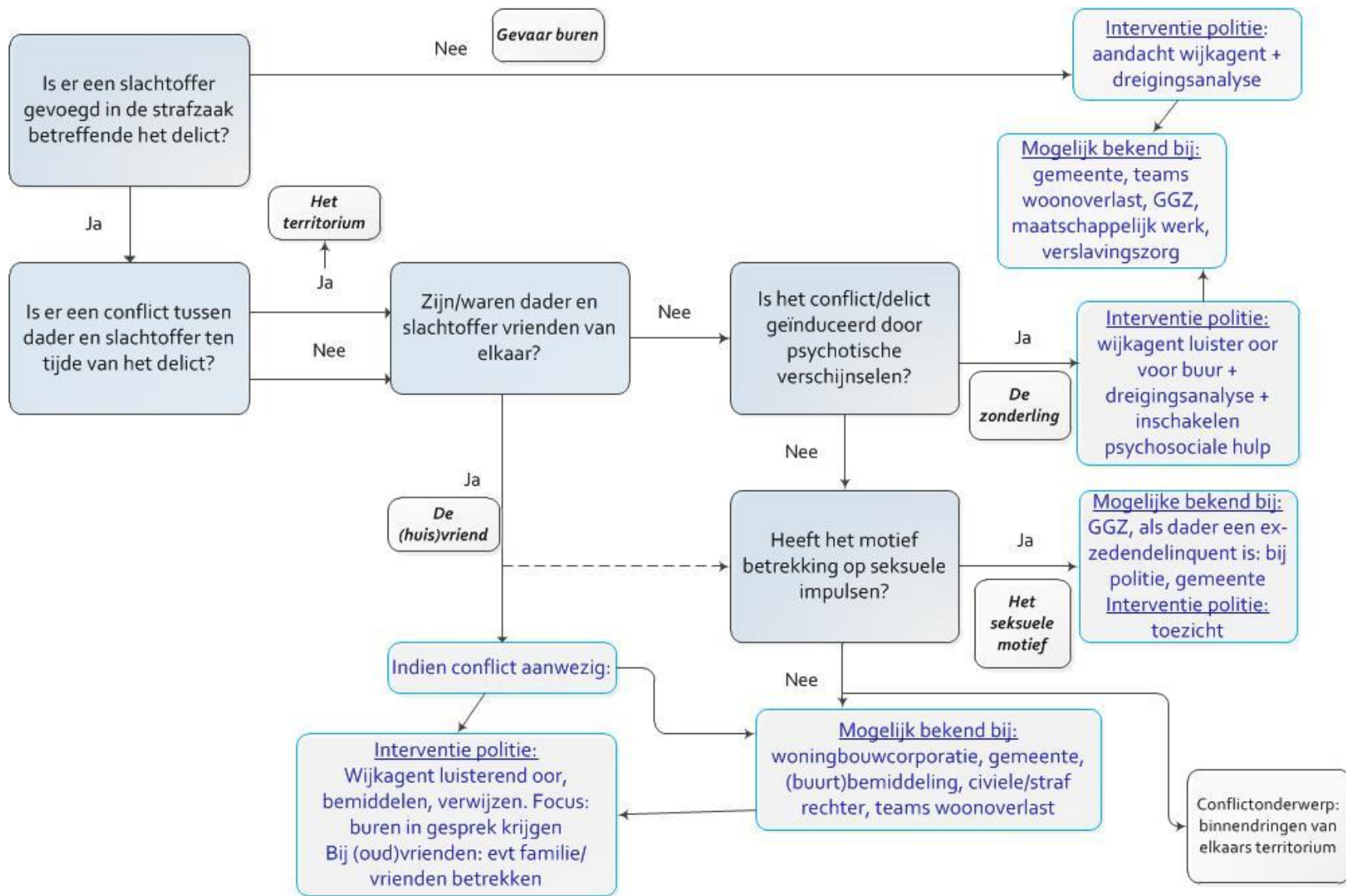
²⁵¹ Voor mogelijkheden betreffende toezicht op zedendelinquenten, zie van der Horst, Schönberger en de Kogel, 2012.

Duidelijk wordt dat als een conflict bestaat tussen dader en slachtoffer, de politie zeer waarschijnlijk op de hoogte is van de situatie. Wanneer geen conflict bestaat en geen eerdere meldingen zijn geweest, kan de politie niet weten dat er mogelijke escalatie of dreiging van een bepaalde situatie uitgaat. Het motief en de psychische gesteldheid van de dader spelen hierbij tevens een rol; wanneer sprake is van ernstige psychopathologie is de kans groter dat iemand bekend is bij de wijkagent, omdat hij bijvoorbeeld overlast veroorzaakt. Wederom blijkt in deze studie het belang van de aan- of afwezigheid van een conflict tussen burens en de invloed van eventueel aanwezige psychopathologie. In figuur 6.2 zijn de resultaten van dit hoofdstuk weergegeven in een zoekschema, dat een overzicht biedt van de kenmerken van de verschillende prototypen. Aan de hand van dit zoekschema kunnen kenmerken van elk prototype overzichtelijk geanalyseerd worden en kan een bepaalde zaak ingedeeld worden. In de laatste twee kolommen is weergegeven wat de politie kan doen in dergelijke situaties en welke andere instanties eventueel betrokken zouden kunnen worden bij een dergelijke zaak van een delict tussen burens. Inhoudelijk wordt deze informatie in hoofdstuk 7 verder besproken.

6.5. Samenvatting

In dit hoofdstuk is de politiële gang van zaken met betrekking tot (ernstige) burenconflicten besproken. Duidelijk wordt dat zowel de wijkagent als het opsporingsteam hun best doen om escalatie van burenconflicten te voorkomen. Werkdruk en tijdnood beïnvloeden de communicatie tussen wijkagenten en het opsporingsteam, waardoor de officier of de rechter strafzaken betreffende ernstige burenconflicten soms moet beoordelen zonder volledige informatie over de context van het conflict. Delicten tussen burens lijken soms 'te voorspellen' voor de wijkagent; bijvoorbeeld wanneer hij geen contact meer zoekt met betrokkenen van een onbemiddelbaar conflict, omdat hij geen oplossingen meer ziet. Hij vreest dan voor escalatie. Wanneer betrokken burens niet bekend zijn bij de politie of andere hulpverleningsinstanties, lijkt het vrijwel onmogelijk om een delict tussen burens te voorkomen. Als de dader en/of het slachtoffer wel bekend zijn bij de politie, kan er eventueel meer preventief gewerkt worden om delicten te voorkomen. In figuur 6.2 is een beslisboom weergegeven, waarin de in hoofdstuk 5 beschreven kenmerken van de prototypen en de zojuist beschreven politiële betrokkenheid verwerkt zijn. Deze beslisboom kan gebruikt worden leidraad bij de aanpak van zaken in delicten tussen burens.

In het volgende hoofdstuk worden de conclusies gepresenteerd en aanbevelingen en alternatieve methoden besproken betreffende de preventie van ernstige burenconflicten.

Figuur 6.2. Beslisboom bij de aanpak in zaken van delicten tussen buren.

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de onderzoeksvragen die in het eerste hoofdstuk gepresenteerd zijn, antwoord gegeven op de hoofdvraag. Voor de beantwoording van de hoofdvraag vindt eerst een kritische reflectie op de gevonden onderzoeksresultaten plaats. Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen zal informatie uit alle hoofdstukken verwerkt worden. De verwerking van de onderzoeksvragen leidt tot een algemene conclusie betreffende onderhavig onderzoek, welke tevens verwerkt is in een concreet zoekschema. Het hoofdstuk sluit af met specifieke aanbevelingen voor preventie en interventie bij ernstige burencollicten.

7.1. Discussie

Bij onderhavige studie zijn kritische kanttekeningen te plaatsen. In het eerste hoofdstuk zijn met betrekking tot de gebruikte onderzoeksmethoden de beperkingen reeds genoemd, daarover zal hier niet verdiepend uitgeweid worden, tenzij nodig geacht.

Allereerst moet genoemd worden dat dit een exploratieve studie betreft, wat maakt dat er geen eerder verzameld materiaal is om op terug te vallen, of de wetenschappelijke waarde ervan te versterken. De hier gepresenteerde conclusies zijn gebaseerd op de bevindingen van de huidige studie. Er is getracht de steekproef (dossiers en respondenten voor interviews) zo heterogeen mogelijk te houden om zo goed mogelijk de realiteit weer te geven. Het is echter niet te realiseren om totale generaliseerbaarheid van de resultaten te bewerkstelligen: de conclusies die beschreven worden, zijn gestoeld op de informatie verkregen uit de steekproef. Zeer waarschijnlijk zijn de gevonden prototypen 'dekkend' voor alle mogelijke strafzaken betreffende delicten tussen burens, maar dit nooit met 100 procent zekerheid te zeggen. Zoals besproken in hoofdstuk 5 zit er enige overlap in de prototypen. Voor sterkere generaliserende uitspraken betreffende de prototypen en patronen in zaken van ernstige burencollicten, is idealiter een grotere steekproef nodig. In §7.3.3 zullen hieromtrent aanbevelingen voor toekomstig onderzoek worden gedaan. Belangrijk om te benadrukken bij de implementatie van de prototypen is dat 'maatwerk' een vereiste blijft; elke dader van een delict tussen burens moet als individu benaderd worden en de context-gerelateerde factoren zoals persoonlijke (psychosociale) problemen moeten specifiek in kaart gebracht worden met het oog op interventies.

De conclusies met betrekking tot de politieke gang van zaken worden (onder andere) gestoeld op informatie van een aantal gesproken politiefunctarissen. Omdat geen grondig onderzoek is

gedaan naar beleid, regels en protocollen voor politiefunctionarissen, moeten ook deze gegevens niet gezien worden als volledig generaliseerbaar. Het onderzoek beoogt dan ook geen kwaliteitsonderzoek te zijn naar de interventie, de bemiddeling, de opsporing, de berechting, de bejegening, de behandeling en de begeleiding van ernstig conflicterende burenen. Bevindingen van dit explorerende onderzoek pogen echter wel daartoe te kunnen bijdragen.

De titel van deze studie behelst ernstige *burenconflicten*; waarmee bedoeld wordt op personen die strafbare feiten plegen waarvan een buur het slachtoffer wordt. Echter, uit de dossieranalyse (zie ook hoofdstuk 4 en 5) blijkt dat niet in alle zaken van delicten tussen burenen, sprake is van een *burenconflict*. Desalniettemin zijn ook de delicten tussen burenen die niet plaatsvinden in het kader van een reeds bestaand *burenconflict* maatschappelijk en wetenschappelijk interessant om te onderzoeken. In een ideale wereld zouden immers preventieve methoden bestaan voor elk delict. In het tweede hoofdstuk is uitgebreid uiteengezet hoe escalatie van een *burenconflict* kan plaatsvinden, waarbij mogelijk delicten worden gepleegd. Toch moet bij de interpretatie van de resultaten van deze studie in acht genomen worden dat de volgorde 'burenconflict → delict tussen burenen' niet in alle gevallen opgaat. Wanneer geen conflict bestaat, gaat een dergelijke theoretische benadering niet op. Om een goede alternatieve invalshoek voor deze zaken weer te geven is in hoofdstuk 4 en 5 getracht uiteen te zetten welk soort delicten voorkomen wanneer *geen burenconflict* bestaat. Bij elk prototype is geanalyseerd of de aanwezigheid van een conflict een voorwaarde is, of dat zowel aan- als afwezigheid van een *burenconflict* mogelijk zijn bij het betreffende prototype. Hiermee wordt beoogd het onderscheid tussen de zaken waarin wel en de zaken waarin geen sprake van een conflict is, helder weer te geven. Uitwerking hiervan is tevens terug te vinden in de beslisboom in hoofdstuk 6 (figuur 6.2). Met name in zaken behorende bij de prototypen *het seksuele motief* en *gevaar burenen* lijken *burenconflicten* afwezig te zijn. De invloed van de *burenrelatie* is bij deze prototypen minder sterk dan bij de andere prototypen. Een kritische noot bij deze prototypen is dan ook dat ze mogelijk geen weergave zijn voor zaken van *burenconflicten*, maar louter betrekking hebben op delicten die tussen burenen plaats kunnen vinden. In §7.3.3 zullen mogelijke aanbevelingen voor een alternatieve steekproef gedaan worden die deze kritische noot in acht nemen.

In de huidige onderzoekspopulatie zijn drie zaken betreffende *huisgenoten*. In hoofdstuk 5, §5.4, is de aard van de relatie tussen *huisgenoten* reeds besproken. Deze relatie blijkt intensiever dan een *burenrelatie*, maar afstandelijker dan bijvoorbeeld een partner- of familierelatie. De relatie tussen *huisgenoten* bevindt zich hiermee in een grijs gebied en de vraag rijst of zij wel overeenkomstig genoeg met de *burenrelatie* is om dezelfde prototypen op toe te passen. Om hier

conclusies over te trekken is nader onderzoek nodig. Ook deze kanttkening wordt in acht genomen bij de aanbevelingen voor toekomstig onderzoek in §7.3.3.

7.2. Conclusie

Op basis van deze studie wordt geprobeerd een antwoord te geven op de volgende hoofdvraag: *Hoe zien de patronen van ernstige burencolicten eruit en wat is de aard van de relatie tussen de beide burenen?* Een antwoord op deze vraag kan geformuleerd worden aan de hand van de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 1 werden gepresenteerd. Deze onderzoeksvragen zullen beantwoord worden, waarna een beschrijving wordt gegeven van de patronen van ernstige burencolicten en de aard van de burenrelatie.

Wat zijn de voornaamste sociale, gedragskundige, psychopathologische, justitiële karakteristieken en motieven van diegenen die betrokken zijn bij ernstige burencolicten?

Aan de hand van hoofdstuk 4 is getracht deze vraag te beantwoorden; hieruit bleek dat daders van delicten tussen burenen vaak mannelijk, werkloos, van Nederlandse afkomst en laag opgeleid zijn. De kans is groot dat een dader eerder in aanraking is geweest met politie en justitie en dat hij alleenstaand is. Een belangrijk aspect dat ook uit het interview- en observatiemateriaal bleek, is de zojuist genoemde werkloosheid. Het ontbreken van een *dagbesteding* blijkt veel voor te komen bij daders van delicten tussen burenen. De invloed van dagbesteding is zichtbaar bij het ontstaan van een burencolict; wanneer iemand de hele dag thuis is, ontstaan er eerder colicten met burenen. De slachtoffers van delicten tussen burenen zijn ook voornamelijk mannelijk en van Nederlandse afkomst; over hun overige kenmerken is weinig bekend.

Het lijkt erop dat psychische problematiek van de dader een rol speelt bij het plegen van delicten tussen burenen. Het kan voorkomen dat een dader vanwege deze psychische problematiek verminderd of ontoerekeningsvatbaar is, waardoor bijvoorbeeld de maatregel TBS of plaatsing in een psychiatrische ziekenhuis wordt opgelegd.²⁵² In de rechterlijke beoordeling spelen de ernst van het delict, de aard van de psychische stoornis en de kans op herhaling een cruciale rol. De daders van delicten tussen burenen krijgen veelal een (on)voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd, waaraan mogelijk bijzondere voorwaarden verbonden zijn.

²⁵² Bij veel daders uit de onderzoekspopulatie ontbreekt een gedragskundige rapportage (pro Justitia), waardoor geen concluderende uitspraken kunnen worden gedaan over psychische problematiek, de mate van toerekeningsvatbaarheid en daarbij opgelegde maatregelen.

Gewelddelicten, bedreiging en vernieling zijn de meest voorkomende delicten en deze lijken veelal voor te komen bij burenen waar tevens sprake is van een burenenconflict.²⁵³ Er kan geconcludeerd worden dat de aanwezigheid van (langdurende) burenenconflicten het ontstaan van delicten tussen burenen kan bevorderen. Wanneer een burenenconflict speelt, vloeit een delict voort uit dit burenenconflict en blijken vooral wraak en boosheid motieven voor het delict tussen burenen. De duur van het conflict kan variëren maar over het algemeen lijken conflicten van minimaal een maand te bestaan tussen daders en slachtoffers van delicten tussen burenen. Zeer waarschijnlijk hebben daders en slachtoffers tot aan het gepleegde delict slechts verbaal uiting gegeven aan hun conflict, bijvoorbeeld door met elkaar (proberen) te praten, te schelden of te schreeuwen. In een enkel geval zal de situatie bestaan dat reeds (eerder) geweld heeft plaatsgevonden tussen dader en slachtoffer. Het lijkt erop dat burenenconflicten en daaruit voortvloeiende delicten tussen burenen eerder plaatsvinden in plaatsen met stedelijke bebouwing dan plaatsen met een rurale bebouwing. Dit zal waarschijnlijk komen door de invloed van de fysieke nabijheid op het ontstaan van irritaties en mogelijke conflicten. Onderwerpen van een conflict betreffen voornamelijk het gedrag van de buur, zoals (fout) parkeren, geluidsoverlast of intimiderend gedrag.

In hoeverre zijn er, gedragskundig c.q. psychopathologisch gezien, verschillende subgroepen van hevige burenenconflicten te onderscheiden?

Deze onderzoeksvraag is beantwoord in het vijfde hoofdstuk en betreft typen in zaken van delicten tussen burenen. Er blijken vijf 'subgroepen' te zijn, die in dit onderzoek *prototypen* worden genoemd. De verschillende prototypen worden achtereenvolgens kort beschreven,²⁵⁴ waarbij voor elk prototype de gedragskundige en psychopathologische aspecten belicht worden. De indeling naar prototype is op basis van het geheel van kenmerken van de dader, de burenenrelatie en het delict opgesteld. De derde onderzoeksvraag, *welke gedragskundige patronen zijn te onderscheiden in de delictscenario's van burenenconflicten?*, zal om die reden aan bod komen in de bespreking van deze prototypen.

Het eerste prototype betreft *het territorium*. In zaken behorende tot dit prototype vormt een burenenconflict de aanleiding voor het gepleegde delict. De meeste delicten die voortvloeien uit een burenenruzie zijn in te delen bij dit prototype. Het conflict heeft bij dit prototype betrekking op het binnendringen van elkaars territorium, bijvoorbeeld door geluid of een overhangende tak. Het conflict dat ontstaat wordt niet adequaat opgelost. In een contact verliest de dader zijn zelfbeheersing en begaat een delict, bijvoorbeeld op het moment dat de overlast besproken wordt.

²⁵³ Uit hoofdstuk 4 bleek dat in 37 van de 47 zaken waarin een burenenrelatie bestond, sprake was van een (langer durend) burenenconflict.

²⁵⁴ Zie voor een volledige beschrijving hoofdstuk 5

De dader reageert overtrokken op zijn buur. Deze overtrokken reactie kan beïnvloed zijn door psychopathologie, dit is echter geen voorwaarde. Emoties en zich opstapelende frustratie spelen een funeste rol. De conflicten die vaak worden gezien als een 'klassiek burencolict' (waarbij bijvoorbeeld gedacht wordt aan conflicten die aan bod komen in televisieprogramma's zoals *De rijdende rechter* en *Bonje met de burenen*) behoren zeer waarschijnlijk tot dit prototype. Onderscheid moet wel gemaakt worden met het derde prototype, namelijk *de (huis)vriend*, waarbij tevens een colict bestaat tussen burenen, maar waarbij het onderwerp van colict meer betrekking heeft op de inhoud van de (voorheen) vriendschappelijke relatie en minder op het territorium.

Het tweede prototype *de zonderling*, betreft daders waarbij het delict geïnduceerd is door een psychose of een waan. Bij dit prototype kan een burencolict bestaan, dit is echter geen voorwaarde. Bij dit prototype is de persoonlijke situatie van de dader belangrijker dan de invloed van de burenrelatie, welke bijvoorbeeld wel een sterke invloed heeft bij het prototype *het territorium*. Psychotische kenmerken en wanen van de zonderlinge dader spelen namelijk een rol bij het mogelijke burencolict en de totstandkoming van het delict. Het is mogelijk dat een dader zijn realiteitsbesef kwijt is ten tijde van het delict en dat de keuze voor het slachtoffer 'toevallig' is. In vergelijking met daders uit het prototype *het territorium*, hebben psychopathologische kenmerken, meer specifiek psychotische, een sterke overhand bij de zonderlinge dader.

Het derde prototype betreft *de (huis)vriend*. Dader en slachtoffer behorende bij dit prototype, hebben of hadden een vriendschappelijke relatie. Er kan een colict bestaan tussen dader en slachtoffer, dit is echter geen voorwaarde. Bij aanwezigheid van een colict, zorgt escalatie hiervan voor het delict. Het motief voor een dergelijk delict is veelal wraak, jaloezie, krenking of boosheid. Het colict tussen deze twee burenen is intenser dan het colict tussen de burenen behorende bij het prototype *het territorium*, omdat de burenen elkaar beter kennen en het doel van het colict kan zijn elkaar te willen kwetsen. Ook dit colict is net als colicten behorende bij *het territorium*, hardnekkig. Het is ook mogelijk dat er geen colict bestaat tussen de burenen die vrienden met elkaar zijn. Wanneer dan een delict plaatsvindt kan het motief voortkomen uit een kortdurende confrontatie en bijvoorbeeld boosheid betreffen. Het is tevens goed mogelijk dat het motief of de aanleiding van het delict in dat geval onbekend blijft.

Het vierde prototype, *het seksuele motief*, betreft daders die het delict plegen met een achterliggend seksueel of amoreus motief. Bij dit prototype zal meestal geen sprake zijn van een burencolict; dader en slachtoffer kennen elkaar misschien niet eens of alleen van gezicht. Bij dit prototype speelt de fysieke nabijheid waarin burenen verkeren een belangrijke rol. Ook hier kan het zijn dat een slachtoffer 'toevallig' is, net als bij de zonderlinge dader. Echter, het is ook mogelijk dat een delict wel op het specifieke slachtoffer gericht is. Indien wel sprake is van een burencolict, kan

het delict daaruit voortvloeien. Het delict van een dader kan een zedendelict betreffen, zoals ontucht of verkrachting. Het is echter ook mogelijk dat het een ander delict betreft, waar een seksueel motief aan ten grondslag ligt. Dit is bijvoorbeeld het geval bij belaging/stalking, wanneer iemand een (seksuele) obsessie heeft voor een buur.

Het laatste prototype betreft *gevaar burenen* en is een aparte categorie, in die zin dat de delicten niet specifiek zijn gericht op een buur, maar een ander doel dienen. Het gaat hierbij om delicten waarbij gevaar voor burenen ontstaat. Dit kunnen delicten zijn als brandstichting, een explosie teweeg brengen, achterstallig onderhoud aan een pand, het op voorraad hebben van explosieven in huis et cetera. Bij deze delicten is de rol van de burenenrelatie minimaal; immers is het delict niet specifiek op een buur gericht. Het delict vloeit dan ook niet voort uit een burenenconflict. Het kan zijn dat er (toevallig) een burenenconflict gaande is, maar het delict heeft hier in principe niets mee te maken. Er kan sprake zijn van psychopathologie, dit is echter geen voorwaarde. Bij dit prototype is een verscheidenheid aan motieven mogelijk.

De beslisboom uit hoofdstuk 6 (figuur 6.2) biedt een overzicht van de onderverdeling naar (kenmerken van de) prototypen en de mogelijke betrokken instanties. In figuur 7.1 (zie §7.3) zijn daarnaast de aard van de burenenrelatie, motieven van daders en kenmerken van hun ernstige conflicten beschreven.

Welke risicofactoren en beschermende factoren zijn te onderscheiden in zaken van ernstige burenenconflicten?

Psychopathologie, gebrek aan dagbesteding en verslaving zijn belangrijke risicofactoren voor het ontstaan en voortduren van ernstige burenenconflicten. Dit volgt (onder andere) uit de reeds besproken onderzoeksvragen, uit interview- en observatiemateriaal en informatie verkregen uit de dossieranalyse.²⁵⁵ Allereerst blijkt dat *ernstige psychopathologie* een burenenconflict en een delict tussen burenen kan beïnvloeden. Uit beantwoording van de eerste onderzoeksvraag bleek tevens dat *gebrek aan dagbesteding* en risicofactor kan zijn voor het ontstaan van een burenenconflict. Zeker wanneer iemand een geïsoleerd leven leidt. Er ontstaat in zo'n situatie ruimte voor een conflict. Uit bijlage 5 blijkt dat *middelenmisbruik* en *-afhankelijkheid* kan op verschillen wijzen een risicofactor zijn voor een burenenconflict.

Uit hoofdstuk 2 en 5 blijkt dat een langdurend conflict de kans op escalatie vergoot. Emoties zoals onmacht, verdriet en woede maken dat grensoverschrijdend gedrag eerder zal plaatsvinden. Kortom: een *lange conflictduur* is tevens een risicofactor voor een burenenconflict waarbinnen strafbare feiten gepleegd worden.

²⁵⁵ Zie ook hoofdstuk 5 en bijlage 5.

Wanneer niet op tijd wordt ingegrepen bij een langdurend conflict kan grensoverschrijdend gedrag vertoond worden door de buren. Een beschermende factor is dan ook tussenkomst door derden. Wie of welke instantie dit is, lijkt in de basis niet zo veel uit te maken. Dit kan bijvoorbeeld de wijkagent, buurtbemiddeling of andere buurtbewoners betreffen. Uit het zesde hoofdstuk bleek tevens dat het zeer belangrijk is, dat deze tussenkomst van derden vroegtijdig gebeurt. Helaas kan een ‘onbemiddelbaar’ conflict ontstaan wanneer er niet op tijd of niet adequaat getracht is het conflict op te lossen. *Tijdige tussenkomst van derden* is een beschermende factor voor het ontstaan van een ernstig burenconflict.

Wat bij de behandeling van de volgende onderzoeksvraag tevens aan de orde zal komen, is het belang van het kunnen ventileren wanneer iemand in een conflictsituatie zit. Buren die een conflict hebben, raken hierover gefrustreerd en wensen hierover te praten. Wanneer de wijkagent of een andere hulpverlener (zoals een casemanager van team woonoverlast, zie §6.2.2) regelmatig met betrokken buren in gesprek gaat, een luisterend oor biedt en mensen laat ventileren, kan dat preventief werken. Op zo’n moment worden de sterkste emoties namelijk (deels) weggenomen en wordt de kans dat iemand deze emoties projecteert op zijn buur kleiner. Niet alleen tussenkomst van derden lijkt belangrijk voor de-escalatie, maar ook de *aard van de tussenkomst*.

Wat logischerwijs volgt uit het feit dat gebrek aan dagbesteding een risicofactor is, is dat het *hebben van een baan* een beschermende factor lijkt te zijn. Hierbij speelt niet alleen mee dat iemand niet thuis is om overlast te *ervaren* van de buren omdat hij (mogelijk uit verveling) overal oplet. Wat ook meespeelt is dat iemand minder overlast *veroorzaakt* als hij werk heeft en daardoor van huis is. Wanneer meerdere mensen in de straat werk hebben, zullen zij zich minder snel aan elkaar ergeren, omdat er simpelweg minder tijd is die zij ‘samen’ doorbrengen, oftewel minder ‘exposure time’.²⁵⁶

Op welke wijze verloopt de politiële handhavende taak dan wel noodhulp bij ernstige burenconflicten?

Deze onderzoeksvraag is beantwoord in het zesde hoofdstuk, waar het proces dat een burenconflict kan doorlopen in zijn geheel is besproken. Om die reden wordt hier ook de volgende onderzoeksvraag beantwoord, namelijk: *Hoe verloopt het opsporingsonderzoek met betrekking tot ernstige burenconflicten?*

Uit hoofdstuk 6 bleek dat de wijkagent een ‘spin in het web’ is wanneer het burenconflicten betreft. Meldingen van burenconflicten komen (vrijwel) altijd bij hem terecht. Hij kan zelf bemiddelen of buren doorverwijzen naar bijvoorbeeld buurtbemiddeling. Wanneer sprake is van psychosociale problemen kan hij proberen iemand zo ver te krijgen om begeleiding of behandeling

²⁵⁶ Zie §2.3.

van een hulverleningsinstantie te ontvangen. De wijkagent staat in direct contact met zijn collega's van de noodhulp en correspondeert met hen wanneer de verstrekte informatie over een incident in zijn ogen (nog) onvolledig is. Aangiftes zijn een kenmerk van een langer durend ernstig burencollict. Uit hoofdstuk 6 bleek dat alle politiefunctlonarissen hun vraagtekens zetten bij het nut van het over-en-weer aangifte doen binnen een burencollict,²⁵⁷ wat nu vaak voorkomt.

Wanneer er aangifte wordt gedaan (van een delict dat bewijsbaar lijkt) komt het opsporingsteam in beeld. Het opsporingsteam checkt het computersysteem om contextgerelateerde informatie over het burencollict te vernemen en kan contact opnemen met de wijkagent over de betreffende burenen. Er zijn enige problemen in de communicatie tussen de wijkagent en het opsporingsteam, welke te maken hebben met tijdsdruk en werkdruk. Idealiter levert de wijkagent een uitgebreid proces verbaal van bevindingen bij elke strafzaak betreffende een burencollict wat hij goed kent. Echter blijkt dit in de praktijk niet realiseerbaar. De negatieve gevolgen hiervan zijn voelbaar voor de wijkagent. Wanneer een zaak bijvoorbeeld wordt geseponeed, kan dat het burencollict verergeren.²⁵⁸

Antwoord op de hoofdvraag

Naar aanleiding van het bovenstaande kan het antwoord op de hoofdvraag als volgt omschreven worden: Er zijn typen in zaken van delicten tussen burenen opgesteld; namelijk vijf verschillende prototypen. Deze prototypen onderscheiden zich van elkaar in de mate van invloed van de volgende factoren: intensiteit van de burenrelatie (onbekenden, oppervlakkig of vriendschappelijk contact), aan- of afwezigheid van een burencollict, onderwerp van het burencollict (indien aanwezig), mogelijke psychopathologie bij de dader, de aanleiding van het delict en het motief van de dader. De typen zijn zo alomvattend mogelijk, zodat elke zaak van een delict tussen burenen ingedeeld kan worden. Een belangrijk onderdeel van het patroon van burencollicten is het proces dat doorlopen wordt wanneer geen oplossing gevonden wordt: een beginnend eenvoudig burencollict verandert in een voortdurend conflict en escaleert tot een ernstig burencollict, waarin strafbare feiten gepleegd worden. Duidelijk wordt dat de burenrelatie en een mogelijk burencollict van zeer grote invloed kunnen zijn op het ontstaan van een delict tussen burenen. In figuur 7.1 is een concluderend zoekschema te vinden, waarin de beschrijvingen uit hoofdstuk 5, 6 en 7 zijn geïntegreerd.²⁵⁹

In de volgende paragraaf worden tot slot aanbevelingen besproken.

²⁵⁷ Dit wordt door politiefunctlonarissen ook wel aangeduid als 'tegen-aangifte' doen.

²⁵⁸ Zie in het kader hiervan ook figuur 6.1 in hoofdstuk 6.

²⁵⁹ Zie ook de beslisboom in figuur 6.2, hoofdstuk 6.

<u>Prototype</u>	<u>Aard burenrelatie</u>	<u>Conflict? Kenmerken?</u>	<u>Motief delict</u>	<u>Interventie politie</u>	<u>Mogelijke instanties</u>
<i>Het territorium</i>	'Normale' symmetrische burenrelatie; (oppervlakkig) contact, belangrijk = respect privacy,	Ja; grens- of overlast-conflict = binnendringen van elkaars territorium. Hardnekkig, tussenkomst derden nodig. Escalatie-gevoelig	Wraak, woede, boosheid, haat. Delict is ontstaan uit zich opstapelende frustratie door het burenconflict: escalatie	Wijkagent als luisterend oor: bemiddelen, verwijzen. Focus = buren in gesprek krijgen, afspraken maken, begrip en tolerantie creëren.	Woningbouwcorporatie Buurtbemiddeling Civiele rechter Mediation (professioneel) Teams woonoverlast Gemeente
<i>De zonderling</i>	Mogelijkheden: - Buren zijn onbekenden voor elkaar - Normale (oppervlakkige) burenrelatie	Mogelijkheden: -Ja: lijkt op overlast-conflict maar gekleurd door psychopathologie, NB mogelijk is 'conflict' onbekend voor de buur. -Nee: dader is psychotisch t.t.v. delict	Delict is geïnduceerd door een psychose of een waan. Focus op slachtoffer: -delict kan gericht zijn op die specifieke buur -kan ook een toevallig slachtoffer zijn	Wijkagent als luisterend oor, aandacht voor klachten van buur van de zonderling. Verwijzen of inschakelen psychosociale hulp. -Dreigingsanalyse	Teams woonoverlast Gemeente (overlast-coördinator) GGZ Verslavingszorg Maatschappelijk werk
<i>De (huis)vriend</i>	Intensief, vriendschappelijke burenrelatie. Spreken elkaar dagelijks, veel bij elkaar op bezoek. Echte vriendschap. (Of dit was zo in het verleden)	Mogelijkheden: -Ja: hardnekkig, focus op elkaar kwetsen. Intenser dan gewoon burenconflict -Nee: vriendschap t.t.v. delict (NB motief is dan vaak onbekend!)	Wraak, jaloezie, boosheid, woede, haat. Delict is ontstaan vanuit intense conflict. Veelal is krenking, aantasting eer en verlies van respect een aanleiding voor delict	Idem aan interventies bij 'het territorium'. Hierbij is echter de intensiteit van het conflict heftiger; herstellen relatie is moeilijker. Mogelijk familieleden/vrienden betrekken bij herstel.	Buurtbemiddeling Mediation(professioneel)
<i>Het seksuele motief</i>	Mogelijkheden: - Buren zijn onbekenden voor elkaar - Normale (oppervlakkige) burenrelatie	Meestal <u>geen</u> conflict. Indien wel conflict aanwezig: zou kunnen gaan over (seksuele/amoureuze) afwijzing	Seksueel/Amoureuze motief. Indien conflict aanwezig: wraak, krenking, aantasting in eer door afwijzing slachtoffer.	Preventief indien dader bekend als zeden-delinquent: toezicht. Conflict: wijkagent als luisterend oor voor buur die heeft afgewezen	GGZ
<i>Gevaar buren</i>	De burenrelatie speelt geen rol bij dit prototype omdat deze niet van invloed is op het delict.	Geen conflict	In onderzoekspopulatie: financieel, 'cry for help', verdoezelen ander delict. Ook denkbaar: geïnduceerd door psychose	Preventie moeilijk gezien ontbreken conflict. Indien psychosociale problemen evt aandacht wijkagent + dreigingsanalyse	Gemeente Bij psychosociale probl.: GGZ / ouderenzorg Verslavingszorg Maatschappelijk werk

Figuur 7.1. Zoekschema in zaken van delicten tussen buren.

7.3. Aanbevelingen

Deze paragraaf behelst praktische aanbevelingen op het gebied van preventie, interventie en opsporing met betrekking tot ernstige burencollicten. Na een uiteenzetting over praktische aanbevelingen voor de politie (de beantwoording van de laatste onderzoeksvraag), wordt een aantal vernieuwende initiatieven besproken die een rol (zouden) kunnen spelen bij de preventie en interventies van (ernstige) burencollicten.

7.3.1. Mogelijkheden voor de politie

In deze paragraaf wordt de laatste onderzoeksvraag beantwoord: *Welke aanbevelingen kunnen op basis van de onderzoeksbevindingen worden gedaan ten behoeve van de politieke handhaving c.q. noodhulp en het tactische opsporingsonderzoek?*

Uit hoofdstuk 6 bleken enkele struikelblokken bij de politieke gang van zaken met betrekking tot (ernstige) burencollicten. Allereerst bleek de communicatie tussen de wijkagent en het opsporingsteam soms te wensen over te laten. Gevraagd naar mogelijke oplossingen hiervoor geven respondenten personele kwesties aan: de coördinator van de recherche noemt dat hij simpelweg meer mankracht nodig heeft; alleen dan kan hij uitgebreider onderzoeken in de zaken betreffende delicten tussen burens. Hij heeft daarnaast kritiek op de efficiëntie waarmee gewerkt wordt, als het aangiftes betreft. “Als er op voorhand minder en beter wordt gekozen, dan krijg je zoals wij dat noemen: minder shit in, is minder shit out. Maar dat gebeurt nu niet” (interview coördinator recherche). Hij doelt hiermee op het specifieker en eerder selecteren van de aangiftes waarop gerechercheerd gaat worden. Als voorbeeld noemt hij een diefstal van een telefoon; deze aangiftes hebben over het algemeen maar één doel, namelijk om bij de verzekering aan te geven. “eigenlijk moeten we dan meteen als iemand aangifte komt doen vragen van ‘joh wat wil je met deze aangifte’? Op die manier kan je een beetje kijken welke zaken nuttig zijn om uit te zoeken. (...) maar iedereen moet gelijk behandeld worden, die vraag mag je eigenlijk niet stellen als iemand aangifte komt doen” (interview coördinator recherche). Hier blijkt wederom de vraag betreffende het nut van aangiftes, maar zoals deze respondent aangeeft, het is een moeilijke kwestie om te veranderen. De coördinator van de recherche noemt dat een deel van het communicatieprobleem tevens weggenomen zal worden als er meer opsporingsmedewerkers in de wijkteams worden geplaatst, wat een doel is in het kader van het vormen van de Nationale Politie (interview coördinator recherche).

Uit hoofdstuk 6 bleek tevens dat verwachtingen met betrekking tot aangiftes te hoog zijn. Wijkagenten geven aan dat zij hier vaak al een rol in proberen te spelen door met mensen in gesprek

te gaan over hun verwachtingen over een aangifte. Toch blijkt dat mensen onrealistische verwachtingen hebben. De coördinator van de recherche noemt dat het zeker in deze zaken “de taak van de recherche en de wijkagent is om die verwachtingen wat te temperen. Zodat je mensen ook zelf laat nadenken over een aangifte; dat ze bedenken ‘waarom doe ik dit? Wat wil ik ermee bereiken?’” (interview coördinator recherche). Wanneer mensen zich beter bewust zijn van de energie die zij in het doen van aangifte steken en de afweging daarvan ten op zichte van het resultaat, zou het kunnen zijn dat het aantal ‘niet-serieuze’ aangiftes tussen burens vermindert.

Uit hoofdstuk 6 kwam kort naar voren dat wijkagenten niet toekomen aan de vastgestelde norm van 80 procent ‘werk in de wijk’. De gesproken wijkagenten betreuren dit. Zij noemen allen de preventieve werking die uitgaat van de aanwezigheid en zichtbaarheid van de wijkagent in de wijk. Wanneer de norm van 80 procent wijk-werk en 20 procent andere werkzaamheden beter wordt gehanteerd, zou er een daling in het aantal (escalerende) burenconflicten kunnen ontstaan. De wijkagent ziet en hoort immers meer omdat hij veel aanwezig is tussen de bewoners. Hierdoor zal hij gemakkelijker en in een eerder stadium kunnen ingrijpen of helpen bij een burenconflict. Een mogelijk probleem hierbij zou kunnen zijn dat de tijd in de wijk moeilijker te verantwoorden is. “Je kan moeilijk tegen je baas zeggen: ‘ik heb drie uur in dat burenconflict gestoken en nu slaan ze elkaar niet het ziekenhuis in, wat ze anders wel gedaan hadden, ik heb tijd bespaard’. Dat is niet meetbaar” (interview wijkagent). Het algehele besef dat de aanwezigheid van de wijkagent in de wijk preventief kan werken bij burenconflicten zal verscherpt moeten worden.

In 2010 bood minister Hirsch Ballin het rapport van Bron et al. (2010)²⁶⁰ aan in de tweede kamer, waarbij mogelijke maatregelen worden voorgesteld om de wijkagent meer aan zijn wijk-werk toe te laten komen. Wijkagenten zouden bijvoorbeeld minder noodhulpdiensten kunnen draaien. In het huidige onderzoek bleek ook dat de enkele wijkagent die wel veel tijd (fietsend) in zijn wijk doorbracht, *geen* noodhulpdiensten draaide. Gezien het feit dat alle wijkagenten aangeven dat hun aanwezigheid preventief kan werken met betrekking tot escalerende burenconflicten, lijkt het beter implementeren van de ‘80/20 norm’ geen slecht idee.

Wanneer respondenten gevraagd werd bij wie de preventieve rol betreffende burenconflicten ligt, noemen wijkagenten dat zij die op zich dienen te nemen. Zoals zojuist besproken lukt het volledig tot zijn recht brengen van de preventieve rol meestal niet. De coördinator van de recherche uit zijn idee dat de politie als hele organisatie in principe een repressieve rol aanneemt. “Het voorkomen van delicten tussen burens, dat valt en staat met het bevorderen van communicatie tussen de partijen. Ik vraag me af of de politie daar wel een rol in speelt. (...) wij zijn meer repressief

²⁶⁰ Hieruit bleek ook dat wijkagenten de norm van 80 procent ‘in de wijk’ niet halen (zie hoofdstuk 6).

bezig”. Op de vraag bij wie de preventieve rol dan wel ligt antwoordt hij “ja dat is een hele lastige, ik denk dat de wijkagent zijn verwijzende functie goed kan gebruiken en meer instanties erbij kan betrekken. Want als we preventiever te werk gaan, zullen er minder burencollicten voortduren en komen ze minder snel bij mij terecht omdat ze delicten plegen”. Hij oppert dat er misschien (nog) meer publieke bekendheid moet komen over hoe om te gaan met burencollicten, bijvoorbeeld door een campagne van SIRE in samenwerking met buurtbemiddeling. Ook de landelijke coördinator van buurtbemiddeling benadrukt dat heel veel mensen simpelweg niet goed weten hoe ze om moeten gaan met een collic, laat staan met een burencollic wat dermate dichtbij komt dat het vermijden ervan moeilijk is. “We leren nergens hoe we met de burencollic om moeten gaan en het is daardoor helemaal niet gek dat burencollic hun eigen collic alleen maar verergeren” (interview coördinator buurtbemiddeling). Meer bekendheid over burencollicten en hoe ermee om te gaan lijken ook belangrijke factoren voor het preventieve beleid. Mogelijk kunnen wijkagenten hier een actievere rol in spelen; momenteel deelt de wijkagent folders uit betreffende buurtbemiddeling of de civiele rechter wanneer burencollic naar hem toekomen met een probleem. Mogelijk kan eerder in het proces van een burencollic ‘educatie’ plaatsvinden, doordat algemene informatie over *hoe om te gaan met burencollic* wordt verspreid.

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt dat psychische problematiek een grote rol kan spelen in het ontstaan en voortduren van burencollicten. Wanneer bij één van de twee partijen sprake is van psychische problematiek, zoals bij de zonderlinge dader, kan het goed zijn dat deze dader al eerder ‘gesignaleerd’ is door de politie. In hoofdstuk 6 werd de vraag besproken of de politie mogelijk meer had kunnen doen met deze constatering, om hiermee een delict gericht op een buur te kunnen voorkomen. Gedragkundigen (werkzaam voor de politie) werken met gedragkundige dreigingsinschattingen; hierbij is de dreigende persoon het uitgangspunt. De gesproken gedragkundige vertelt bijvoorbeeld over een man waarvan dreiging uitgaat naar meerdere burencollic. Er is geen sprake van een één-op-één collic met buur, maar hij jaagt veel burencollic tegen zich in het harnas door dreigementen te uiten. Hij heeft (nog) geen zware strafbare feiten gepleegd maar vanwege zijn agressieve houding zijn omwonenden hier bang voor. Uit een dreigingsinschatting kan bijvoorbeeld blijken dat deze man dreigementen uit naar burencollic omdat hij zich aangetast voelt in zijn privacy. De dreigementen zijn voor hem een middel om de burencollic op afstand te houden; hij wenst met rust gelaten te worden. Wanneer in een dergelijk geval ook sprake is van vermoedelijke psychische problematiek die achter de dreigementen en dreiger schuilgaat, kan iemand aangemeld worden bij gerichte hulpverlening. Andere uitkomsten van een dreigingsanalyse kunnen bijvoorbeeld praktische tips zijn met betrekking tot monitoring van de persoon (bijvoorbeeld door de wijkagent) en de bejegening van deze persoon. Wanneer sprake blijkt van een hoog risico en

geen delicten zijn gepleegd, kan een casuoverleg plaatsvinden waarin meerdere ketenpartners overleggen hoe de dreigende persoon met een maatwerk-oplossing geholpen kan worden, waardoor de dreiging afneemt (interview gedragskundige). Voor het indiceren van een dreigingsinschatting maakt het in principe niet uit of iemand een strafbaar feit gepleegd; uitgangspunt is dat er sprake dient te zijn van een dreigende situatie. Wanneer er een strafbaar feit is gepleegd, staat de dreigingsanalyse los van het recherchewerk; het hoort bij de handhaving. Mogelijk kunnen gedragskundige dreigingsinschattingen meer ingezet worden bij (ernstige) burencollicten. Denkbaar is dat een wijkagent signalen uit de wijk opvangt betreffende een dreigend persoon. Als het de wijkagent zelf niet lukt om te bemiddelen in een conflict of een persoon te verwijzen naar hulpverlenende instanties, en er gedragskundige vragen zijn over de persoon en/of de dreigende situatie, zou een gedragskundige dreigingsinschatting uitkomst kunnen bieden. Immers is dan duidelijker in welke mate daadwerkelijke dreiging uitgaat van deze persoon en kan passende hulpverlening ingezet worden. In vergelijking met andere interventies is er een duidelijk verschil in focus; de gedragskundige dreigingsinschatting gaat uit van één dreigend persoon. Buurtbemiddeling gaat bijvoorbeeld over de relatie tussen twee personen en de problemen daarin. Toch lijkt het een goed alternatief wat mogelijk meer ingezet kan worden. De vraag rijst alleen wel welke burencollicten wel, en welke burencollicten niet geschikt zouden zijn voor een gedragskundige dreigingsinschatting. Het lijkt erop dat met name delicten van de zonderlinge dader voorkomen zouden kunnen worden wanneer vroegtijdig wordt gehandeld naar aanleiding van 'signalering' door politie. Andere daders bij wie psychopathologie een rol speelt, zoals bij de genoemde dader behorende bij het prototype *gevaar burencollicten* die zijn delict pleegde omdat hij hulp wilde, zouden ook gebaat kunnen zijn bij een dreigingsanalyse. Mogelijk kunnen de delicten van deze daders voorkomen worden wanneer een gedragskundige dreigingsinschatting gedaan wordt.

Concluderend kan gesteld worden dat ondanks investeringen van de wijkagent en andere instanties, nog meer beseff nodig is van de impact en mogelijke escalatie van burencollicten. Burencollicten hebben het (psychisch) erg zwaar wanneer zij een conflict hebben en verdienen een luisterend oor, wat de wijkagent kan bieden. Alleen al het eerder en structureler kunnen ventileren van het burencollictenprobleem, kan preventief werken. Omdat de wijkagent de situatie goed kent, dient er binnen de opsporing meer gedaan te worden met zijn kennis. Immers, is rechtvaardigheid met name van toepassing wanneer de officier en de rechter de hele context van de burencollictenrelatie en het burencollictenconflicten kennen. In de toekomst kan de politie mogelijk verwijzen naar de hierna besproken nieuwe initiatieven, welke allen gericht zijn op een snellere en adequatere afhandeling van het burencollictenprobleem. Dit is een zeer belangrijk aspect van interventies; immers is het lang voortduren van een burencollictenconflicten een risicofactor voor escalatie en strafbare feiten.

7.3.2. Vernieuwende initiatieven op het gebied van burenenproblematiek

Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat burenenconflicten en de daaruit voortvloeiende delicten tussen burenen, verschillende oorzaken en onderwerpen kunnen hebben. Het kan bijvoorbeeld gaan om een twist betreffende de ligging van de erfgrrens, een ernstig overlastconflict of een heftig burenenconflict in een voorheen vriendschappelijke burenenrelatie. Logischerwijs vergen deze conflicten en de daaruit voortvloeiende delicten een verschillende aanpak. In deze paragraaf wordt voor verschillende soorten burenenconflicten een vernieuwend initiatief of idee gepresenteerd, waar mogelijk in de toekomst een preventieve werking vanuit kan gaan. Het betreft een korte bespreking om een beeld te schetsen van de mogelijkheden van een interventie of aanpak. Voor nadere informatie wordt verwezen naar specifieke bronnen.

a) Burenrechter.nl

Dit project is opgezet door rechters en wetenschappers en beoogt burengeschillen betreffende civiele zaken, snel en effectief op te lossen. Een betrokken rechter vertelt: “Bij deze rechtbank (*i.e. Midden-Nederland*) waren we bezig met de-escalerende procedures. Wat we gezien hebben is dat de huidige manier van procederen zelfs tot escalatie van een conflict kan leiden. (...) Het echte kernprobleem, dat is bij burenenconflicten vaak de onderlinge relatie, daar kom je door de manier van procederen eigenlijk niet aan toe. (...) De structuur van het procesrecht maakt dat je maatschappelijke effectiviteit beperkt is” (interview rechter). Het huidige civiele recht maakt dat partijen eisen moeten formuleren, die zij tegenover elkaar zetten. Het idee van burenenrechter.nl is dat mensen op zoek gaan naar een oplossingen waar beide partijen tevreden mee kunnen zijn.²⁶¹ Praktisch gezien houdt het burenenrechterproject het volgende in: mensen melden hun burenenconflict aan op de website www.burenrechter.nl, daar mogen ze in eigen woorden omschrijven wat het probleem is tussen hen en hun buur. Vervolgens wordt de betreffende buur uitgenodigd om zijn gegevens en mening te delen in de digitale omgeving van de website. Vervolgens kunnen burenen met elkaar of onder begeleiding van de rechtspraak (een juridisch medewerker/rechter), digitaal een dialoog voeren. Hierin kunnen bijvoorbeeld ook foto’s geplaatst worden, zoals van een boom of schutting. Het is de bedoeling dat burenen zelf meedenken over mogelijke oplossingen van het probleem.²⁶² “Burenrechter.nl is vanaf het begin gericht op het kleinhouden van het conflict en partijen op een constructieve manier naar een conflict te laten kijken” (interview rechter). Wanneer de digitale dialoog geen oplossing oplevert, vindt er een zitting *ter plaatste* plaats. De rechter komt op locatie de situatie beoordelen. De bedoeling van het project is dat civiele burenenconflicten sneller

²⁶¹ Buren moeten bijvoorbeeld antwoord geven op de volgende vraag: ‘wat denkt u dat een eerlijke oplossing is voor u en uw buurman?’ (interview rechter).

²⁶² Hierin is een overeenkomst met de aanpak bij buurtbemiddeling zichtbaar, zie ook §6.2.1.

en effectiever een duurzame oplossing vinden. Een pilot van burenrechter.nl zal begin 2014 van start gaan, in de regio's: Utrecht-stad, Den Bosch en Eindhoven.²⁶³

Dit innovatieve project is geschikt voor burencollicten met een onderwerp dat het civiele recht raakt. Het gaat hierbij om geschillen betreffende schutting, de erfgrans, andere erfdienstbaarheden en overlast. Psychische problematiek is een contra-indicatie; een lopende strafzaak niet. Een struikelblok dat een rol kan spelen bij deze interventie zijn de kosten; burenen moeten zelf betalen voor hun procedure, wat maakt dat het bijvoorbeeld minder laagdrempelig is dan buurtbemiddeling. Ook moeten partijen de beschikking hebben over een computer, anders kunnen zij logischerwijs niet deelnemen aan het project. Burenen worden doorverwezen naar het project door bijvoorbeeld politie, woningbouwcorporaties of buurtbemiddeling. Deze procedure zou toepasbaar kunnen zijn op burencollicten behorende bij het prototype *het territorium*; hier is immers (veelal) sprake van een conflict betreffende grenzen en overlast.

b) Oplossingsgerichte benadering van woonoverlast

Michel Vols, jurist en PHD-onderzoeker heeft samen met collega's een vernieuwende aanpak met betrekking tot woonoverlast opgesteld. Momenteel wordt woonoverlast benaderd met een focus op uitzetting; woningbouwverenigingen en politie stimuleren burenen om te klagen over hun overlastgevende buur, omdat uitzetting alleen na jarenlange dossieropbouw mogelijk is. Ondanks dat verschillende initiatieven proberen om de overlast gevende buur te helpen met zijn (mogelijk) psychosociale problematiek, zoals teams woonoverlast, is de overlastsituatie vaak een lange strijd, waarbij burenen een lange adem en groot incasservermogen moeten hebben. Vols en zijn collega's beargumenteren dat deze aanpak meer oplossingsgericht kan, waarbij het slachtoffer eerder geholpen wordt, er niet meteen gefocust wordt op ontruiming en waarbij juridische interventies ingesteld worden voor het onderliggende probleem van de overlast. Dit betreft de criminogene factoren (*i.e. alle factoren die bijdragen aan en invloed hebben op het tot stand komen van het overlast gevende en grensoverschrijdende gedrag*) bij de overlastgevende buur. Er kan gewerkt worden met 'therapeutic jurisprudence' technieken, die in buitenland reeds succesvol blijken. Zo wordt bijvoorbeeld een *gedragscontract* opgesteld, waarin concreet vermeld staat welk gedrag niet meer vertoond zal worden door de overlastgevende buur. Dit wordt bij de rechter opgesteld en wanneer iemand dit contract schendt, is hij juridisch aanspreekbaar. Er wordt getracht vroegtijdig gedragsverandering bij de overlastgevende buur te bewerkstelligen om de situatie zo voor alle partijen minder vervelend te laten worden. Ook kan deze aanpak kostenbesparend zijn aangezien bij

²⁶³ Voor meer informatie zie <http://www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Nieuws/Pages/Burenrechter-smoort-ruzies-in-de-kiem.aspx> en het rapport "Duidelijk, dichtbij en duurzaam" van Barendrecht, M., Verdonschot, J. & Zeeland, C. van (2013) in opdracht van HiIL Innovating Justice.

uitzettingen veel kosten komen kijken (minstens 60.000 euro per uitzetting). In 2014 zal met een aantal pilots gestart worden om de effectiviteit en implementatie van de nieuwe aanpak te toetsen (Vols, 2013; Vols, 2014 ter perse; telefoongesprek Vols).²⁶⁴

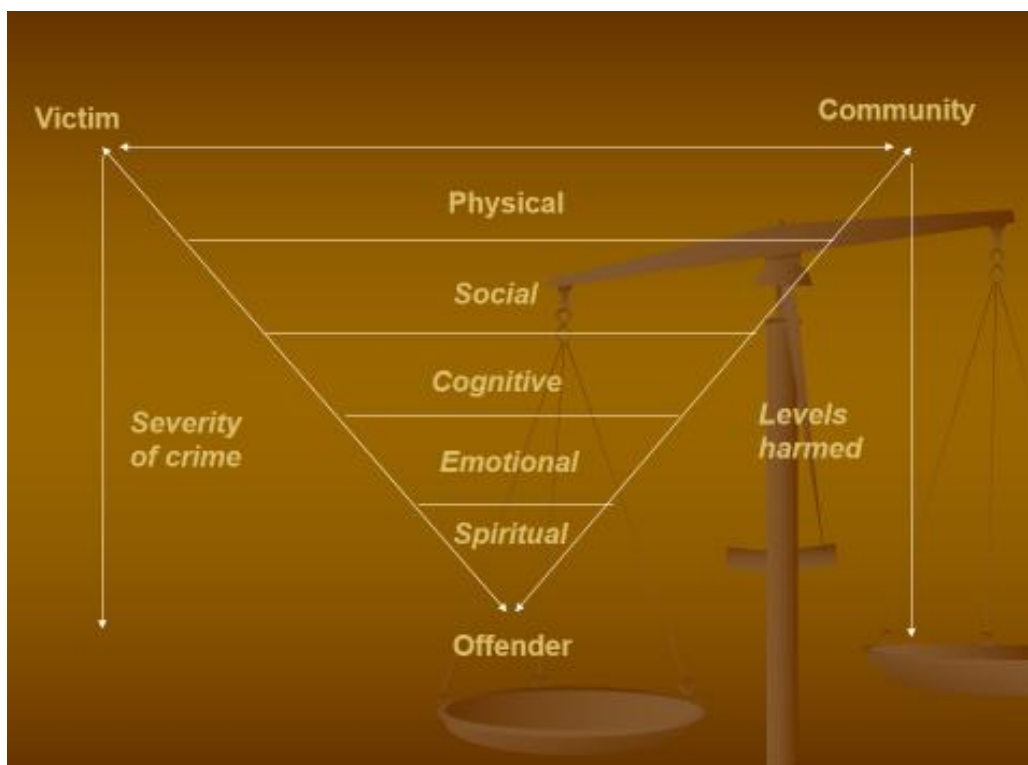
c) Toepassing van 'restorative justice' (herstelrecht)

Uit dit onderzoek blijkt dat de burenen relatie een grote invloed heeft op het ontstaan van een burenenconflict; in de relatie gaat iets mis en burenen stoppen met (adequaat) communiceren. Wanneer er vervolgens een strafbaar feit plaatsvindt, verplaatst het hele conflict zich naar het strafrecht; immers is er een dader en een slachtoffer en kan er recht gesproken worden. Uit hoofdstuk 6 bleek dat de rechter burenen wel eens (terug)verwijst naar bemiddelingstrajecten als er een strafbaar feit gepleegd is. In een dergelijke situatie bekijkt de rechter het delict en het conflict vanuit een verstoring in de relatie tussen de burenen. Bij bemiddeling wordt vervolgens getracht de burenenrelatie te herstellen, begrip voor elkaar te kweken, afspraken te maken en over het geheel toleranter met elkaar om te gaan. Ook in de geestelijke gezondheidszorg is een benadering vanuit het herstel c.q. *empowerment* in zwang geraakt.²⁶⁵ Echter, wanneer een delict tussen burenen gepleegd wordt en de rechter niet verwijst naar bemiddeling, lijkt de focus van de situatie steeds verder los te raken van de basis: de burenenrelatie. Wanneer de dader berecht wordt, kan het slachtoffer daar genoegdoening uithalen. Dader en slachtoffer wonen nadien nog steeds naast elkaar, met een onherstelde burenenrelatie. Om deze reden valt te pleiten voor een betere toepassing van het herstelrecht, *restorative justice*, in het gehele proces van een burenenconflict (zie ook figuur 6.1). Een expert op het gebied van herstelrecht, tevens bestuurslid bij een buurtbemiddelingsorganisatie en medeoprichter van de stichting Restorative Justice Nederland (RJN) vertelt over deze mogelijke toepassing. Hij geeft aan dat er een 'herstelcontinuüm' zichtbaar is bij alle conflicten die escaleren tot delicten, bestaande uit vijf fasen. Allereerst de voorfase; dit zijn conflicten waarbij (nog) geen strafbare feiten hebben plaatsgevonden. Het conflict kan opgelost worden door partijen met elkaar in gesprek te brengen, waarbij de focus ligt op het herstellen van de burenenrelatie. Buurtbemiddeling is hier een voorbeeld van. Deze fase van een conflict kan ook wel omschreven worden als het eenvoudige burenenconflict (zie hoofdstuk 6). In de tweede fase, de 'vroege fase' is reeds aangifte gedaan van een licht delict en wordt de zaak veelal via de ZSM-aanpak verwerkt. In de derde fase wordt een zaak aanhangig gemaakt en dreigt een strafzaak. In de vierde fase, de afdoeningsfase eist een officier een straf bij de rechter. In de laatste fase, de nazorgfase, is de straf of maatregel voldaan en komt iemand weer

²⁶⁴ Meer informatie over de aanpak kan gevonden worden op www.openbareorderecht.nl en <http://www.innovatingjustice.com/innovations/housing-law-solutions-to-neighbours-from-hell>.

²⁶⁵ Zie voor de bespreking van de parallele processen in de geestelijke gezondheidszorg en in de strafrechtspleging Koenraadt & Kool, 2013.

terug in zijn omgeving. RJN pleit vooral voor een betere toepassing van een herstelgerichte benadering vanaf de tweede fase, waarin dit nog weinig gebeurt. Per oktober 2013 starten ter toetsing van een concept beleidskader betreffende het herstelrecht, pilots gericht op alle fasen, aan de hand van verschillende projecten en met betrokkenheid van meerdere ketenpartners. Het doel van een betere toepassing van het herstelrecht is het herstellen van de relatie tussen dader en slachtoffer, waardoor zij allebei het gebeurde achter zich kunnen laten ('closure'). "In het herstel staat centraal: wat moet er tussen partijen gebeuren om te voorkomen dat zulke situaties opnieuw voorkomen? Mensen moeten tot die closure komen en ik denk dat dat in strafzaken zelden gebeurt omdat die burenrrelatie er niet bij gepakt wordt" (interview expert herstelrecht). Wanneer de burenrrelatie hersteld is tot een niveau waar beide partijen tevreden mee zijn, zal hier een preventieve werking van uitgaan. De expert op het gebied van herstelrecht vertelt over de manier waarop ingegrepen moet worden in de relatie om tot herstel te komen. In elk gepleegde delict kunnen andere aspecten een rol spelen "wanneer een onbekende jouw fiets steelt, wil je waarschijnlijk alleen een schadevergoeding, maar wanneer jouw buurman je slaat is het een ander verhaal omdat je nog naast hem moet wonen en er een relatie met hem bestaat" (interview expert herstelrecht). In figuur 7.2 is een driehoek van herstel zichtbaar, waarin vijf lagen weergegeven zijn, namelijk materieel (*physical*), sociaal, cognitief, emotioneel en existentieel (*spiritual*).

Figuur 7.2. Driehoek met lagen herstel. Bron: Gert Jan Slump en Anneke van Hoek (RJN Nederland).

Een voorbeeld van materieel herstel is wanneer buren onenigheid hebben over een schutting en het conflict opgelost is wanneer de schutting verplaatst wordt. Vaak spelen bij burenconflicten ook de andere componenten een rol: “de sociale component is dan: wij weten niet meer hoe we met elkaar om moeten gaan, dan is er ook een cognitieve component, dat buren denken: jij bent een klootzaak en dat verandert niet. En die cognitieve vertekeningen kunnen dan ook nog emotioneel geladen zijn, en sterker nog: het kunnen zelf existentiële dingen zijn omdat het een situatie is die jaren voortduurt en mensen raakt in beleving van veiligheid en wonen, het wordt onderdeel van hun leven. Dat is existentieel” (interview expert herstelrecht). Dat burenconflicten een onderdeel van iemands leven kunnen worden bleek tevens uit hoofdstuk 5. Duidelijk wordt dat een burenconflict dat herstel vergt op alle vijf de lagen van de driehoek, complexer is dan wanneer er slechts een materiële component een rol speelt. Al met al kan geconcludeerd worden dat een betere toepassing van een herstelgerichte benadering van ernstige burenconflicten een goede optie is voor preventie en interventie.²⁶⁶

Uit bovenstaande initiatieven blijken alternatieve (toekomstige) aanpakken voor burenconflicten betreffende a) civiele zaken, b) overlastzaken en c) ernstige burenconflicten in het algemeen. Duidelijk wordt dat voor elk soort burenconflict alternatieve mogelijkheden worden ontwikkeld en dat beleidsmakers en onderzoekers de impact van ernstige burenconflicten serieus nemen. Uit de uitkomsten van de pilots zal duidelijk worden of dergelijke aanpakken effectief zijn.

7.3.3. Suggesties voor toekomstig onderzoek

In de toekomst zou voor het versterken van de onderzoeksresultaten hetzelfde onderzoek herhaald kunnen worden, met een grotere steekproef. Wanneer er een grotere steekproef bestaat kunnen de prototypen nog verder uitgediept worden en kunnen statistische analyses gedaan worden om de kenmerken van elk van de prototypen af te zetten tegen de kenmerken van de andere prototypen. Op deze manier zouden meer valide uitspraken gedaan kunnen worden betreffende het delict, het motief, de burenrelatie en de persoonlijke omstandigheden van de dader.²⁶⁷

Zoals bij de kanttekeningen genoemd, zijn de prototypen gebaseerd op delicten tussen buren, waarbij al dan niet een langer durend *burenconflict* bestaat. Mogelijk bestaan er significante verschillen in karakteristieken tussen zaken van delicten tussen buren waarbij wel, en zaken waarbij geen *conflict* bestaat. Om dit te onderzoeken zou gebruik gemaakt kunnen worden van twee onderzoekspopulaties; een groep zaken waarbij sprake is van een langer durend burenconflict en een groep zaken waarbij daarvan geen sprake is. Op deze manier kan getoetst worden of de

²⁶⁶ Voor meer informatie zie <http://www.restorativejustice.nl/>

²⁶⁷ Slechts een voorbeeld: In een dergelijke situatie kan onderzocht worden of daders uit het prototype *de zonderling* significant meer geweldsdelicten plegen dan daders uit andere prototypen.

prototypen *het seksuele motief* en *gevaar buren* mogelijk meer toepasbaar blijken in zaken waarin geen burenconflict speelt. Ook kan een dergelijk vervolgonderzoek een steekproef bevatten waarin dader en slachtoffer huisgenoten zijn, waarbij geen intieme partner- of familierelatie bestaat, maar die wel gemeenschappelijke ruimtes delen. Op deze manier kan met een sterkere empirische onderbouwing geconcludeerd worden of de gevonden typen toepasbaar zijn op zaken waarin dader en slachtoffer huisgenoten zijn.

Tevens zou het interessant zijn om nog specifiek in te zoomen op het delict dat de dader gepleegd heeft; zo kan bijvoorbeeld onderzocht worden of de dader van levensdelicten gericht op een buur andere motieven hebben dan daders van bedreiging. De huidige steekproef is helaas te klein om hier concluderende uitspraken aan te verbinden. De rol en invloed van de burenrelatie en het burenconflict zou hierin ook meegenomen kunnen worden.

Naar de politieke gang van zaken betreffende ernstige burenconflicten zou een uitgebreider praktisch onderzoek gedaan kunnen. Hiermee wordt bedoeld op een langdurige observatie en interviews met een groter aantal politiefunctionarissen. Op deze manier zou bijvoorbeeld *wel* een kwaliteitstoetsing betreffende de gang van zaken bij burenconflicten gedaan kunnen worden. In de huidige studie zijn in het kader hiervan slechts beschrijvingen gegeven.

Tot slot zou een evaluatieve beproeving van de zojuist besproken vernieuwende initiatieven nieuwe inzichten in burenconflicten kunnen verwerven. Tevens kan de effectiviteit van deze projecten aantonen welke factoren aangesproken dienen te worden bij het oplossen of voorkomen van (al dan niet ernstige) burenconflicten.

SUMMARY

In this study, the following research question is answered: *What are the patterns in severe disputes between neighbours and what is the nature of the relationship between these neighbours?* Severe neighbour disputes are defined by the presence of criminal behaviour directed at a neighbour. An elaborate description is provided, using literature research, an analysis of jurisprudence and criminal files, interviews and an observation.

Data analysis shows patterns in severe neighbour disputes, consisting of five prototypes in cases of criminal behaviour between neighbours. The first prototype is *the territorial*, concerning an offence directed at a neighbour, as a result of an ongoing dispute between neighbours. The topic of dispute is the invasion of each other's territory, which can be figurative when it concerns harassment, or literally when it is about physical transgression of boundaries. The second prototype is *the eccentric*, in which case the crime is induced by psychotic symptoms. A dispute between the offender and victim can be present, but this is not a criterion (which is the case with the first prototype). The third prototype is *the family friend*; neighbours who are, or used to be, close friends commit crimes directed at each other. A dispute can exist, but this is not a criterion. Fourth, *the sexual motive*, in which the offender commits a crime driven by sexual or amorous impulses. In most of these cases, there is no dispute between the neighbours. The fifth prototype is, *danger to neighbours*, which is different from the other prototypes because in these cases the crime is not specifically directed at a neighbour, but neighbours are in danger because of the crime. In chapter five a decision tree is presented to determine to which prototype a crime between neighbours can be classified. The presence of a dispute is not a criterion in all prototypes. However, the presence or absence of a dispute can determine the context of the crime committed. It is found that ongoing disputes between neighbours can cause crimes between them to occur.

Criminal behaviour by neighbours can be explained by different theoretical perspectives: a biological perspective, which shows that neighbours are prone to a biological urge to defend their territory. A cultural perspective, which explains conflict and crime between neighbours by stereotypes about different cultural groups ("us vs. them"). A psychopathological perspective, which shows the influence of psychiatric disorders on behaviour, relationships, possible conflicts and crimes. Finally, the perspective of social rank explains how (escalation of) a dispute can occur within the symmetrical neighbour relationship.

Disputes between neighbours seem to follow a 'natural process' in which a simple conflict that is not solved, can evolve into a severe dispute, including crimes directed at each other. This study

shows that early interference by a third party can be a protective factor, which prevents a dispute to evolve in a severe one. The practical application of this study is therefore focused on possible intervention. It seems that police neighbourhood teams have an important role, by mediating in conflicts and referring neighbours to the proper social safety network of community workers.

This study results in the recommendation to add to the awareness of possible solutions for neighbour disputes. It seems that too many neighbours keep their dispute going, which increases the chance for it to become more *severe*. The awareness of possible solutions should contain the fact that third party interference has a positive influence on the solving of a dispute. In chapter six an overview of the different prototypes, their characteristics, the organizations involved and possible interventions, are presented.

LITERATUUR

- Aas, K.F. (2007). *Globalization & Crime. Key approaches to criminology*. Londen: SAGE.
- American Psychiatric Association (2001). *Beknopte handleiding bij de Diagnostische criteria van de DSM-IV-TR*. Amsterdam: Harcourt.
- Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de (2006). *Basisboek Methoden en technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J. (2005). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek: Handleiding bij het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Barendrecht, M., Verdonschot, J. & Zeeland, C. van (2013). *Duidelijk, dichtbij en duurzaam: toelichting prototype burenrchter.nl*. Den Haag: HiiL Innovating Justice.
- Bauman, Z. (2007). *Liquid Times: Living in an age of uncertainty*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a new Modernity*. Londen: SAGE.
- Beck, U. (1997). *The reinvention of politic: rethinking modernity in the global social order*. Cambridge: Polity Press.
- Beekman, H.J. (2000). Herstel van gezag in de praktijk. In: L. Gunther Moor & K. van der Vijver (red.), *Het gezag van de politie* (pp. 47-50). Dordrecht: SMVP.
- Beekman, J.E. & Mulbregt, J.M.L. van (2004). Het juridisch kader. In: F. Koenraadt, A.W.M. Mooij & J.M.L van Mulbregt (red.), *De persoon van de verdachte. De rapportage pro Justitia vanuit het Pieter Baan Centrum*, (pp. 9- 32). Deventer: Kluwer.
- Beukers, M.M. (2008). De psychische stoornis in het strafrecht. In: B.A. Blansjaar, M.M. Beukers & W.F. van Kordelaar (red.), *Stoornis en delict. Handboek psychiatrische en psychologische rapportage in strafzaken* (pp. 9 – 27). Utrecht: de Tijdstroom.
- Beyens, K. & Tournel, H. (2010). Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp 200 – 232). Leuven: Acco.
- Blad, J.R. (2001). Benadeling en herstel. In: E. Lissenburg, S. van Ruller & R. van Swaaningen (red.), *Tegen de Regels IV: een inleiding in de criminologie* (pp. 293-308). Nijmegen: Ars Aequi Libri
- Blok, A. (2011). Symmetrie in homicide. *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 1, 92- 103.
- Bourdieu, P. (1981) Le capital social. Notes provisoires. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 31, 2-3.
- Braster, J. (2000). *De kern van casestudy's*. Assen: van Gorcum.

- Brink, G. van den (2010). *Empathie en Handhaving*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Bron, R., Duijneveldt, I. van, Waarsing, H., Uden, A. van, Vijverberg, W. & Visser, D. (2010). *(Niet) voor de wijk: De tijdsbesteding van wijkagenten*. Den Haag/Utrecht, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement/ Andersson Elffers Felix.
- Bulmer, M. (1986). *Neighbours: The work of Philip Abrams*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canary, D.J. & Spitzberg, B.H. (1987). Appropriateness and effectiveness perceptions of conflict strategies. *Human Communication Research*, 14(1), 93-118.
- Castells, M. (1997). *The power of identity*. Oxford, UK: Blackwell.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2008). *De Nederlandse samenleving 2008*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). Persbericht: Werkloosheid verder gestegen. Verkregen op 7 september 2013, via <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A9D7B73A-4E63-4A20-A7AE066543BCD57F/0/pb13n054.pdf>
- Cormack, R.M. (1971). A review of classification. *Journal of the Royal Statistical Society*, 134(3), 321-367.
- Crow, G., Allan, G. & Summers, M. (2002). Neither busybodies nor nobodies: Managing proximity and distance in neighbourly relations. *Sociology*, 36(1), 127-145.
- Daalen, R. van. (1987). *Klaagbrieven en gemeentelijk ingrijpen: Amsterdam 1865-1920*. (Dissertatie). Amsterdam: Sociologisch Instituut, diss. UvA.
- Decorte, T. (2010). Kwalitatieve data-analyse in het criminologisch onderzoek. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp 442– 471). Leuven: Acco.
- Dennen, J.M.G. van der (1999). Oorlogsoorzaken: theorieën I. *NVMP/AVV nieuwsbrief, april 1999*. Verkregen op 17 maart 2013, via <http://www.nvmp.org/990206a.htm>.
- Dixon, J. (2001). Contact and Boundaries : `Locating' the Social Psychology of Intergroup Relations. *Theory Psychology*, 11(5), 587-608.
- Dreu, C.K.W. de & Gelfland, M.J. (2008). *The psychology of conflict and conflict management in organizations*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dreu, C.K.W. de & Vianen, A.E.M. van (2001). Managing relationship conflict and the effectiveness of organizational teams. *Journal of Organizational Behavior*, 22, 309-328.
- Engelsdorp Gastelaars, R. van (2003). *Veertig jaar territoriale binding (afscheidrede UvA)*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

- Erp, K.J.P.M. van, Giebels, E., Zee, K.I. van der & Duijn, M.A.J. van (2011). Let it be: expatriate couples' adjustments and the upside of avoiding conflicts. *Anxiety, Stress & Coping*, 24(5), 539-560.
- Fischer, C.S. (1982). *To dwell among friends: Personal Networks in Town and City*. Chicago: the University of Chicago Press.
- GGD Nederland. (2005). *Definitie zorgwekkende zorgmijders*. Verkregen op 5 oktober 2013, via <http://www.nvag.nl/afbeeldingen/Bibliotheek/OGGZAlgemeen/definitie%20zorgwekkende%20zorgmijder%20ggdnl.pdf>
- Glasl, F. (1980). *Konfliktmanagement : Diagnose und Behandlung von Konflikten in Organisationen*. Bern: P. Haupt.
- Gelles, R.J. & Straus, M.A. (1979). Determinants of violence in the family: Toward a theoretical integration. In: W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, & I.L. Reiss (red.), *Contemporary theories about the family*, (pp. 549 - 581). New York: Free Press.
- Gemert, F. van (2010). Kwalitatieve databronnen in de criminologie. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp 148 – 171). Leuven: Acco.
- Giebels, E. & Euwema, M. (2010). *Conflictmanagement. Analyse, diagnostiek en interventie*. Groningen: Noordhof Uitgevers.
- Goffman, E. (1971), The territories of the self. In: E. Goffman, *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: Harper & Row, 28-61.
- Gottfredson, D.M. (1987). Prediction and classification in criminal decision making. In: D.M. Gottfredson & M. Tonry (red.), *Predictions and Classification. Criminal Justice Decision Making* (pp. 1-20). Chicago: The University of Chicago Press.
- Gould, R.V. (2003). *Collision of wills: How ambiguity about social rank breeds conflict*. Chicago: University of Chicago Press.
- Het CCV (2008). *Handboek buurtbemiddeling. Het instrument in de praktijk*. Verkregen op 16 maart 2013, via http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/webwinkel/handboek_buurtbemiddeling-2009.pdf
- Hooff, J. van (2006). *Gedragsbiologie. Een hoorcollege over de evolutie van de moraal*. Den Haag: Home Academy.
- Horney, K. (1945). *Our inner conflicts: A constructive theory of neurosis*. New York: W.W. Norton.
- Horst, R.P. van der, Schönberger, H.J.M., Kogel, C.H. de (2012). *Toezicht op zedendelinquenten: effectiviteit en veronderstelde werkzame mechanismen van vormen van toezicht*. Den Haag: WODC.

- Jansen, M, Meijer, S. & Bongers, K. (2010). *Buurtbemiddeling in perspectief: Een praktijkevaluatie*. In opdracht van het CCV. Utrecht: Het CCV.
- Jehn, K.A., Rispens, S., & Thatcher, S.M. (2010). The effects of conflict asymmetry on workgroup and individual outcomes. *The academy of management journal*, 53, 596-616.
- Kim, S.H. (2005). The role of vengeance in conflict. In I.W. Zartman & G.O. Faure (red.), *Escalation en negotiation in International conflicts*. (pp. 141-162). New York: Cambridge University Press.
- Kleijer-Kool, L. (2013). *Multicultureel politiewerk*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers, diss. UU.
- Kluckhohn, C. (1960). Recurrent Themes in Myth and Mythmaking. In H. A. Murray (red.), *Myth and Mythmaking*, (pp. 46-60). New York: Georges Braziller.
- Knight, R.A., & Prentky, R.A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In W.L. Marshall, D.R. Laws, & H.E. Barbaree (red.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories and treatment of the offender* (pp. 23-52). New York: Plenum Press.
- Koeck, S., Beek, D.J. van & Doncker, D. de (2002). Classificatie van pedoseksuelen en verkrachters. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 26, 37-45
- Koenraadt, F. (1996). *Ouderdoding als ultiem delict*. Deventer: Gouda Quint, diss. UU.
- Koenraadt, F. (2005). Fatale bonje met de bureu. In J. Goethals, F. Hutsebaut & G. Vervaele (red.), *Geestelijke gezondheidszorg: wetenschap, praktijk en beleid. Liber Amicorum Joris Casselman*. (pp 125 – 138). Leuven: Universitaire Pers.
- Koenraadt, F. & Kool, R. (2013). Een herstelgerichte benadering van delinquenten met een psychische stoornis. *Proces*, 5, 304-314.
- Koenraadt, F., Mooij, A. & Mulbregt, J. van (2007). *The Mental Condition in Criminal Law. Forensic psychiatric and psychological assessment in a residential setting*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Kordelaar, W.F. van (2007). Het psychologisch onderzoek pro justitia. In: B.C.M. Raes & F.A.M. Bakker (red.), *De psychiatrie in het Nederlandse recht*. (pp. 89-112). Deventer: Kluwer.
- Kordelaar, W.F. van & Slijkhuis, A.Y. (2011). Vernieuwing en indicatiestelling forensische zorg. In: H. Groen, M. Drost & H.L.I. Nijman (red.), *Handboek forensische geestelijke gezondheidszorg*, pp. 69-83. Utrecht: de Tijdstroom.
- Kronenberg, M.J. & Wilde, B. de (2010). *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*. Deventer: Kluwer.
- Lancee, D. & Dronkers, J. (2011). Ethnic, Religious and Economic Diversity in Dutch Neighbourhoods: Explaining Quality of Contact with Neighbours, Trust in the Neighbourhood and Inter-Ethnic Trust. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(4), 597-618

- Leistra, G. & Nieuwbeerta, P. (2003). *Moord en doodslag in Nederland*. Amsterdam: Promotheus.
- Loozen, S. & Steenhof, L. (2004). Ruim 125 duizend personen met een lat-relatie (CBS). Verkregen op 7 september 2013, via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2004/2004-1379-wm.htm>.
- Maesschalck, J. (2010). Methodologische kwaliteit in het kwalitatief criminologisch onderzoek. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp 120 – 145). Leuven: Acco.
- McGahan, P. (1972). The neighbour role and neighbouring in a highly urban neighbourhood. *Sociological Quarterly*, 13, 397-408.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koningsrelaties (2012). Rapport aanvulling woonoverlast door psychisch kwetsbaren. Verkregen op 3 oktober 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/09/30/rapport-aanvullingen-woonoverlast-woonoverlast-door-psychisch-kwetsbaren.html>
- Ministerie van Justitie (2011). *Factsheet Huiselijk Geweld*. Den Haag: Ministerie van Justitie
- Mortelmans, D. (2010). Het kwalitatief onderzoeksdesign. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp 78 – 118). Leuven: Acco.
- Nicis Instituut (2009). *Marokkaanse jeugddelinquenten: een klasse apart?* Den Haag: Nicis Instituut.
- Nieuwbeerta, P. & G. Leistra (2007), *Dodelijk geweld: moord en doodslag in Nederland*. Amsterdam: Balans.
- Noaks, L. & Wincup, E. (2004). *Criminological Research. Understanding Qualitative Methods*. Londen: SAGE.
- Paquin, G.B. & Gambrill, E. (1994). The problems with neighbors. *Journal of community psychology*, 22, 21-32.
- Peper, B. & Spierings, F. (1999). Settling disputes between neighbours in the lifeworld: an evaluation of experiments with community mediation in the Netherlands. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7, 483-507.
- Peper, B., Spierings, F., de Jong, W., Blad, J., Hogenhuis, S. & Altena, V. van (1999). *Bemiddelen bij conflicten tussen burens*. Delft: Eburon.
- Phillipson, C., Bernard, M., Phillips, J. & Ogg, J. (1999). Older people's experiences of community life: patterns of neighbouring in three urban areas. *Sociological Review*, 47(4), 715-743.
- Polk, K. (1994). *When Men Kill. Scenarios of Masculine Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, R.D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.

- Quitte Mediators (2012). De escalatieladder van Glasl. Verkregen op 1 augustus 2013, via <http://www.quitte.nl/escalatieladder.pdf>.
- Rechtspraak.nl (2013). Selectiecriteria. Verkregen op 3 april 2013, via <http://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-Registers/uitspraken/Selectiecriteria/Pages/default.aspx>.
- Reuver, R. de (2006). The influence of organizational power on conflict dynamics. *Personnel Review*, 35(5), 589-603.
- Roloff, M.E., & Ifert, D.E. (2000). Conflict management through avoidance: Withholding complaints, suppressing arguments, and declaring topics taboo. In S. Petronio (red.), *Balancing the secrets of private disclosures* (pp. 151-164). Mahwah, New Jersey: Erlbaum.
- Ruonavaara, H. & Kouvo, A. (2009). Neighbour relations in contemporary society: a survey of ideas and a blueprint for a framework for investigation. A paper presented in the ISA Housing Assets, Housing People conference in Glasgow, 1-4th September 2009.
- Skjaveland, O. & Garling, T. (1997). Effects of interactional space on neighbouring. *Journal of Environmental Psychology*, 17, 181-198.
- Smith, D.M. (1990). Introduction: the sharing and dividing of geographical space. In: M. Chisholm & D.M. Smith (red.), *Shared space, divided space: essays on conflict and territorial organization* (pp 1-21). Londen: Unwin Hyman.
- Stokoe, E.H. & Wallwork, J. (2003). Space invaders: the moral-spatial order in neighbour dispute discourse. *British Journal of Social Psychology*, 42, 551 - 569.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded theory procedures and techniques*. Californië: SAGE.
- Swaan, A. de (1990). *The management of normality. Critical essays in health and welfare*. Londen: Routledge.
- Swaan, A. de (1996). *De mensenmaatschappij, een inleiding*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Terpstra, J. (2008). *Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Tir, J. (2010). Territorial Diversion: Diversionary Theory of War and Territorial Conflict. *The Journal of Politics*, 72(2), 413-425.
- Thomas, K.W. (1992). Conflict and negotiations processes in organizations. In: M.D. Dunette & L.M. Hough (red.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology, volume 3*, (pp 651-717). Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.
- Townsend, P. (1957). *The family life of old people*. Londen: Routledge and Kegan Paul.
- Ufkes, E.G. (2010). *Neighbor-to-neighbor conflicts in multicultural neighborhoods* Ridderkerk: Ridderprint B.V., diss. RUG.

- Ufkes, E. G., & Giebels, E. (2012). Welke conflicten lenen zich voor buurtbemiddeling? *Tijdschrift Conflictantering*, 2, 7 – 11.
- Ufkes, E.G., Giebels, E., Otten, S. & Zee, K.I. van der (2012). The Effectiveness of a Mediation Program in Symmetrical versus Asymmetrical Neighbor-to-Neighbor Conflicts. *International Journal of conflict management*, 23, 290-306.
- Verbeek, J. & Loon, R. van (2013). Jaarverslag 2012. Platform Woonoverlast: Samen voor een betere buurt. Verkregen op 3 oktober 2013, via <http://www.platformwoonoverlast.nl/l/library/download/434412>.
- Vermassen, J. (2004). *Moordenaars en hun motieven*. Amsterdam: Meulenhof.
- Vermeij, L. (2008). Goede schuttingen maken goede burenen. In: P Schnabel, R. Bijl & J. de Hart (red.), *Betrekkelijke betrokkenheid, studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008* (pp 113-136). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Visser, F. (2008). *Onze burenen*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Vliert, E. van der (1997). *Complex interpersonal conflict behaviour: Theoretical frontiers*. Hove, Engeland: Psychology Press.
- Völker, B. (1999). 15 miljoen burenen. De rol van burenen in persoonlijke netwerken in Nederland. In: B. Völker & R. Verhoeff (red.), *Burenen en buurten: Nederlands onderzoek op het snijvlak van de sociologie en geologie* (pp. 43-68). Amsterdam: SISWO.
- Völker, B. (2009). Buurten, gemeenschappen, collectieve goederen en kwaden. In: M. Geshuizen & V. Veldheer (red.), *Sociale samenhang in de wijk* (pp 9-19). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Vols, M. (2013). *Woonoverlast en het recht op privéleven. De aanpak van overlastveroorzakers in Nederland, Engeland, Wales en België*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, diss. RUG.
- Vols, M. (2014, ter perse). Neighbors from hell and problem-solving or problem-generating housing law in the Netherlands. *Phoenix Law Review*, 1.
- VROM-inspectie (2011). Handreiking en Bijlagen Aanpak woonoverlast en verloedering. Verkregen op 3 oktober 2013, via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2011/06/24/actualisatie-handreiking-aanpak-woonoverlast-en-verloedering.html>
- Wester, F. & Peters, V. (2004). *Kwalitatieve analyse: Uitgangspunten en procedures*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Yin, R.K. (2008). *Case Study Research: Design and Methods. (Fourth Edition)*. V.S. California: SAGE.

Zaitch, D., Mortelmans, D. & Decorte, T. (2010). Participerende observatie in de criminologie. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, (pp. 262-314). Leuven: Acco.

Jurisprudentie

Rb Almelo, 21 december 2012, LJN: BY7081 / LJN: BY7082

Gerechtshof Arnhem, 24 april 2009, LJN: BI2354

Gerechtshof Arnhem, 28 januari 2011, LJN: BP2694

Bijlagen

BIJLAGE 1 Samenstelling Leescommissie

Rutger Hendriksen	<i>Politie Amstelveen</i>
Frannie Herder	<i>Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV)</i>
Adriaan Rottenberg MSc	<i>Politie & Wetenschap</i>
Mr. Elly Trossèl	<i>Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en psychologie</i>
Dr. Elze Ufkes	<i>Universiteit Twente</i>
Drs. Annemieke Venderbosch	<i>Politie & Wetenschap</i>

BIJLAGE 2 Checklist dossieranalyse: scoringsformulier strafdossiers.

Parketnummer:

Datum van invullen:

Tenlastegelegde:

Parket:

Demografische Gegevens Dader	
Geslacht	
Nationaliteit	
Geboortedatum	
Datum van het delict	
Datum van onherroepelijke uitspraak	
Leeftijd ten tijde van het delict	
Burgerlijke staat	
Gescheiden	
Kinderen inwonend	
Culturele achtergrond	
Religie	
Hoogst genoten opleiding	
Intelligentieniveau	
Gezin van herkomst	
<i>Werk / school situatie ten tijde van het delict</i>	
School	
Werk	
Beroep ten tijde van het delict	
Justitiële voorgeschiedenis	
Hulpverleningsgeschiedenis	

Demografische Gegevens Slachtoffer	
Was er een direct slachtoffer van het burendelict?	
Indien geen direct slachtoffer; was er een conflict met burens of in de buurt?	
Geslacht	
Nationaliteit	
Geboortedatum	
Leeftijd ten tijde van het delict	
Burgerlijke staat	
Gescheiden	
Kinderen inwonend	

Culturele achtergrond	
Religie	
Hoogst genoten opleiding	
Intelligentieniveau	
<i>Werk / school situatie ten tijde van het delict</i>	
School	
Werk	
Beroep ten tijde van het delict	
Justitiële voorgeschiedenis	
Hulpverleningsgeschiedenis	

Delict en motief	
Delict	
Aantal delicten in tll	
Motief van het delict:	
Aard van het delict	
Delict gepland of impulsief	
Toegebrachte schade	
Delict in groepsverband of alleen gepleegd:	
Verantwoordelijkheid voor het delict	
Onder invloed tijdens delict	
Modus Operandi	
Hands on of Hands off?	
Plaats delict	

Kenmerken woonsituatie	
Woonsituatie ten tijde van het delict	
Soort Woning	
Koop of huurwoning	
Vereniging van eigenaars?	
Afstand tot huis bureu	
Soort buur	
Woonplaats	
Ruraal of Urbaan gebied?	
Woonduur dader	
Woonduur slachtoffer	
Wie woonde er eerder?	

Kenmerken contact Dader en Slachtoffer	
Aard relatie in het verleden	
Aard relatie ten tijde van het ten laste gelegde	
Symmetrie in verleden?	
Symmetrie ten tijde van tll?	
Conflict aanwezig?	
Tijdsduur conflict?	
Eerdere interventies conflict	
Soort Conflict?	
Motief conflict	
Onderwerp conflict uitgeschreven	
“On speaking terms” tot aan tll?	
Uiting conflict tot aan ten laste gelegde	
Duur conflict	

Conclusie en Advies	
Rapport persoon van de verdachte?	
Klinische kenmerken dader? (Pyschopathologie aanwezig?)	
Beoordeling toerekeningsvatb. (indien van toepassing)	
Inschatting recidive (indien van toepassing)	
Advies, juridisch	
Advies, gedragskundig (indien van toepassing)	
Vonnis	
Detentieduur in maanden	

Synopsis:

BIJLAGE 3 Algemene topiclist interviews

Bij de interviews met betrokkenen van burenc conflicten is met name onderdeel A uitgebreid uitgevraagd. Onderdeel B is behandeld, maar dan specifiek voor hun eigen burenc conflict. Dus: hoe is/was het contact met de wijkagent/politie/buurtbemiddeling/rechter/etc.

Persoonlijke informatie

Leeftijd	Vooropleiding	Werkgebied/Regio
Functie	Aantal jaar ervaring	

A. Aard, inhoud en reikwijdte van het burenc conflict

1. Aard van conflict

Onderwerp	Duur conflict
Uiting conflict (verbaal/fysiek/treiteren)	Impact conflict
Voorbeelden: escalatie/geweld?	Aangiftes
Welke delicten indien aanwezig (seksuele delicten?)	Invloed cultuur

2. Wat weet u over de burenc relatie voor/tijdens het conflict?

On speaking terms?	Verschil wie er langer woont?
Intensiteit van het contact?	Vriendschap?
Altijd conflictueus geweest?	Huisgenoten (niet-gezinsleden)
Psychische problematiek	Dagbesteding

3. Verschil in soorten of hoeveelheid conflicten in verschillende dorpen/wijken?

Soort woning	Soort buur (Naast, tegenover etc.)
Sfeer buurt/voorzieningen buurt	Dorp/Stad

B. De (politiële) taak bij de aanpak van burenc conflicten

4. Meldingen van burenc conflicten bij wijkagent, opsporing, buurtbemiddeling, team woonoverlast, rechter.

Hoe?	Geen conflict? → wat voor soort melding is het dan?
Route tot u?	Frequentie meldingen
Acties na melding?	Samenwerking instanties? Gemeente? Woningbouw?

5. Samenwerking/onderscheid/overgang noodhulp/wijkagent/opsporing (politie)

Taken noodhulp vs. taken wijkagent	Contact met noodhulp/terugkoppeling
Hoe verloopt dit proces?	Wanneer samenwerking?
Terugkoppeling over specifieke zaken?	Wijkagent kennis van resultaat?
Inzicht in dezelfde informatiebronnen?	

7. Nazorg/Controle

Hoe? (protocol?)	Preventie? Hoe?	Hoelang?
------------------	-----------------	----------

8. Knelpunten/aanbevelingen (politiële) taakuitoefening

Persoonlijke ervaringen?	Voorbeelden?	ideeën/verbeterpunten?
--------------------------	--------------	------------------------

BIJLAGE 4 Aanvulling hoofdstuk 4: beschrijving onderzoekspopulatie

Klinische kenmerken van de dader

In tabel B4.1 is de informatie met betrekking tot eventueel aanwezige DSM-diagnoses²⁶⁸ te vinden. In de laatste kolom staan de gediagnosticeerde stoornissen weergegeven. Bij de 11 daders waar sprake is van een As I en een As II stoornis, is een combinatie van de genoemde stoornissen gediagnosticeerd.

Tabel B4.1. DSM-diagnoses van daders van delicten tussen burens (n=50) en aanwezige stoornissen.

	Frequentie	Stoornissen
Geen diagnose	4	
As I, geen As II	7	Psychotische stoornissen (6x) Stemmingsstoornissen (PTSS) (5x) Middelenafhankelijkheid (11x) Autismespectrumstoornissen (3x) Cognitieve stoornis (1x) Gedragsstoornis NAO (1x)
As II, geen as I	2	Persoonlijheidsstoornis NAO (5x) Zwakbegaafdheid (7x) Antisociale persoonlijkheidsstoornis (2x) Borderline persoonlijkheidsstoornis (1x)
Zowel as I als as II	11	
Onbekend	26 ²⁶⁹	
Totaal	50	

²⁶⁸ Een DSM-diagnose houdt de diagnose van een psychiatrische stoornis volgens de DSM-IV-TR in; een handboek waarin alle psychiatrische stoornissen genoemd worden en welke gebruikt wordt om deze stoornissen te classificeren aan de hand van vijf assen. Op As I wordt de acute pathologie genoemd, een klinisch syndroom. Op As II worden persoonlijkheidsstoornissen en stoornissen in de cognitieve vaardigheden genoemd, zoals zwakbegaafdheid. Op As III worden somatische aandoeningen genoemd en op As IV worden bijkomende problemen weergegeven. Op As V ten slotte wordt de GAF-score gegeven, welke de mate van functioneren weergeeft (zie ook American Psychiatric Association, 2001). In onderhavig onderzoek zijn vooral de eerste twee assen van belang, indien aanwezig en mogelijk van invloed worden aspecten van de overige assen wel meegenomen.

²⁶⁹ Tot deze 26 daders horen de 13 daders over wie geen gedragskundige rapportage gemaakt is en de 11 daders over wie alleen een reclasseringsrapport is uitgebracht, wat maakt dat er geen diagnose gesteld kan worden. Tevens zijn er twee daders waarbij ondanks psychologische rapportages onbekend bleef of er sprake was van een psychische stoornis. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen wanneer een dader alle medewerking aan het onderzoek van de psycholoog en/of psychiater weigert.

Toerekeningsvatbaarheid

In tabel B4.2 is de verdeling van de toerekeningsvatbaarheid van de daders (ten tijde van het indexdelict) weergegeven. In de laatste kolom is aangegeven welke sanctie de Rechtbank of het Hof de daders heeft opgelegd.

Tabel B4.2. Verdeling van mate van toerekeningsvatbaarheid en de daarbij volgende sanctie (n=50)

	Frequentie	Sanctie
Volledig toerekeningsvatbaar	4	Bijzondere voorwaarde ²⁷⁰ (n=1), onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=3)
Enigszins verminderd toerekeningsvatbaar	6	Bijzondere voorwaarde (n=4), onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=2)
Verminderd toerekeningsvatbaar	5	Bijzondere voorwaarde (n=2), TBS met voorwaarden (n=1), TBS met dwang (n=1), onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=1)
Sterk verminderd toerekeningsvatbaar	3	Bijzondere voorwaarde (n=2), OVAR ²⁷¹ & TBS met dwang (n=1)
Volledig ontoerekeningsvatbaar	3	OVAR & plaatsing psychiatrisch ziekenhuis (n=3)
Geen uitspraak over mogelijk	5	Vrijspraak (n=1), onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=4)
Onbekend	24	Bijzondere voorwaarde (n=7), vrijspraak (n=1), onvoorwaardelijke gevangenisstraf (n=9), taakstraf (n=4), transactie (n=3)
Totaal	50	

Motief en delict

In tabel B4.3 zijn de voorkomende motieven weergegeven, met in de laatste kolom de verschillende delicten waarbij het betreffende motief voorkomt.

²⁷⁰ Hiermee wordt een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk strafdeel bedoeld.

²⁷¹ Ontslag van alle rechtsvervolging (art. 352, lid 2, Sv).

Tabel B4.3. Motieven en delicten in zaken van delicten tussen buren.

	Frequentie	Delicten
Woede/boosheid/haat	19	Mishandeling (n=7) Bedreiging (n=3) Poging zware mishandeling (n=3) Poging doodslag (n=3) Doodslag (n=2) Moord (n=1)
Wraak/vergelding	11	Bedreiging (n=2) Zware mishandeling (n=2) Poging doodslag (n=2) Moord (n=2) Openlijke geweldpleging (n=2) Vernieling (n=1)
Geïnduceerd door psychose/waan	5	Bedreiging (n=2) Poging doodslag (n=1) Doodslag (n=1) Vrijheidsbeneming (n=1)
Seksuele motivatie	5	Belaging (n=2) Ontucht minderjarige (n=2) Schennis eerbaarheid (n=1)
Onbekend	5	Bedreiging (n=2) Mishandeling (n=1) Doodslag (n=1) Brandstichting (n=1)
Anders	2	Moord (n=1) Poging doodslag (n=1)
Financieel	1	Brandstichting (n=1)
'Cry for help'	1	Brandstichting (n=1)
Verdoezelen delict	1	Brandstichting (n=1)
Totaal	50	

De twee zaken waarbij het motief gescoord is als 'anders' hebben betrekking op een moordzaak en een poging tot doodslag. Bij de moordzaak kan het motief omschreven worden als 'het slachtoffer uit zijn lijden verlossen'. Het slachtoffer, een oudere man, bezorgde de buurt geluidsoverlast en was vanwege meerdere psychosociale problemen niet in staat adequaat voor zichzelf te zorgen. Toen hij uiteindelijk door de woningbouwvereniging uit zijn woning werd gezet, hebben meerdere buren zijn woning opengebroken en hem een matras gegeven om op te slapen. Zijn directe buurman, de dader, was zo ontdaan door het lot van de oude man en het onrecht wat hem werd aangedaan, dat hij de oude man met een kandelaar op zijn hoofd heeft geslagen, waaraan de man stierf. Hij wilde zijn buurman uit zijn lijden verlossen omdat 'de maatschappij' in zijn ogen geen opties meer kon bieden om de man te helpen. De dader van de poging doodslag voelde zich bedreigd door zijn buurman, die met vrienden op straat bier aan het drinken was. Hij voelde zich al de hele dag lastig gevallen door het groepje mannen. Toen het slachtoffer in de buurt van zijn tuin kwam, is hij (met een mes) naar buiten gelopen en heeft hij op het slachtoffer ingestoken met een mes. Hij heeft het delict gepleegd vanuit angstgevoelens.

De dader die een explosie teweeg heeft gebracht/brand heeft gesticht om een ander delict te verdoezelen heeft voorafgaand aan het opendraaien van de gaskraan, zijn echtgenote vermoord. Zijn burens hebben levensgevaar gelopen door toedoen van de dader. Zoals in hoofdstuk 1 beschreven, worden ook deze delicten meegenomen in het huidige onderzoek, ondanks dat het delict niet expliciet gericht is op de burens.

'Burens- kenmerken'

Tabel B4.4. Wat voor soort buur zijn dader en slachtoffer van elkaar? (n=50)

	Frequentie
Direct naast	18
Achter/tegenover	12
Naast met woning(en) ertussen	6
Direct boven-onder	6
Huisgenoot	3
Hospita/Verhuurder	1
Schuin boven/onder	1
Niet van toepassing ²⁷²	3
Totaal	50

Tabel B4.5. Wat voor soort woning heeft de dader? (n=50).²⁷³

	Frequentie
Rijtjeshuis	29
Appartement (in complex)	9
Flat	4
Vrijstaand huis	4
Benedenwoning	1
Bovenwoning	1
Woonboot	1
Onbekend	1
Totaal	50

²⁷² In deze drie zaken hebben burens gevaar gelopen door het delict, maar is er geen buur als slachtoffer gevoegd in de strafzaak. Dit betreft zaken van brandstichting/explosie. Over deze drie zaken wordt verder uitgeweid in hoofdstuk 5.

²⁷³ Uit tabel 4.5 volgt logischerwijs dat de kans groot is dat het huis van het slachtoffer van hetzelfde type is.

BIJLAGE 5 Verantwoording van theoretische toetsing prototypen

In tabel 5.2 (zie §5.7) valt op dat het vijfde prototype, *gevaar buren*, weinig congruentie vindt met de theoretische invalshoeken. Zoals genoemd in hoofdstuk 5 is de voornaamste oorzaak hiervan dat bij dit prototype het delict niet expliciet gericht is op een buur, wat maakt dat de theoretische aspecten betreffende buren minder toepasbaar zijn. Ook het prototype *het seksueel motief* vindt niet veel toepassing in de eerste drie theoretische invalshoeken. Zowel bij het prototype *gevaar buren* als bij *het seksuele motief* is vaak geen conflict aanwezig tussen dader en slachtoffer, wat de invloed van de interpersoonlijke burenrelatie vermindert en de toepasbaarheid van de meeste theoretische invalshoeken.

De biologische invalshoek

Bij deze theoretische invalshoek ligt de nadruk op de rol van territorium, ruimte, grenzen en de daarbij behorende territoriumdrift. Uit het tweede hoofdstuk blijkt dat een goede burenrelatie gedefinieerd kan worden aan de hand van 'ruimtelijke' aspecten; wat inhoudt dat burenconflicten deze aspecten kunnen betreffen.

Deze theoretische invalshoek is goed toepasbaar op het eerste prototype, *het territorium* (zie §5.7). Bij dit prototype is immers sprake van een burenconflict wat betrekking heeft op ruimtelijke aspecten, namelijk op het binnendringen van elkaars territorium. De rol van grenzen en afbakening van ruimte is aanzienlijk bij burenconflicten behorende bij dit prototype. Veel toepasbare aspecten van deze theoretische invalshoek zijn besproken in hoofdstuk 5 maar enkele kenmerkende aspecten dienen nog genoemd te worden. Allereerst de rol van de fysieke nabijheid van de buur. Deze fysieke nabijheid maakt automatisch dat een buur eerder het territorium aantast dan bijvoorbeeld een vriend of kennis. Als reactie hierop zal iemand vanuit zijn territoriumdrift handelen; het eigen domein dient verdedigd te worden. Dit belangrijkste kenmerk van de burenrelatie, de fysieke nabijheid, speelt een grote rol in het ontstaan van de conflicten die behoren bij het prototype *het territorium*. Uit hoofdstuk 2 bleek dat het bezit van grond, territorium, onderdeel kan zijn van de menselijke identiteit. Vanuit dit gegeven is de drift om het eigendom te verdedigen wanneer het wordt aangetast, te begrijpen. Wanneer iemand met muziek of geur het persoonlijke domein aantast, voelt iemand zich aangevallen. Bijkomend kan vanuit deze biologische benadering de reactie op aantasting van andere eigendommen ('mijn boom', 'mijn tuin', zie hoofdstuk 2) verklaard worden. Het persoonlijke eigendom en bezit, bijvoorbeeld van grond, is niet bedoeld om door anderen aangeraakt te worden. Het is immers *persoonlijk* bezit en kan deel uitmaken van de eigen identiteit. De biologische invalshoek kan (delict)gedrag in zaken behorende bij dit prototype verklaren.

De toepasbaarheid van deze theoretische invalshoek op het prototype *de zonderling* is middelmatig van kracht. Territoriumdrift kan een rol spelen bij de zonderling die een delict tussen burens begaat, maar dit is absoluut geen voorwaarde. De meneer uit casus D, die zijn buurvrouwen bedreigde, ervoer overlast van hen, al was dit door toedoen van psychotische symptomen. Het delict wat hij pleegde was een uiting van zijn territoriumdrift; hij voelde zich aangetast in zijn woongenot omdat geluiden (naar zijn idee van de burens afkomstig) zijn persoonlijke ruimte binnendrongen. Bij de meneer uit casus E, die ernstig psychotisch werd en zijn buurman doodde, bleek in zekere mate ook sprake van territoriumdrift: hij had een waan dat hij 'het kasteel' (*i.e. zijn eigen huis*) moest verdedigen tegen binnendringen van 'de vijand'. Dat deze waan betrekking heeft op het binnendringen van persoonlijke ruimte of territorium lijkt toevallig. Wanneer iemand dermate het realiteitsbesef verliest dat hij niet meer weet wie hij geweld aandoet, kan dat voortkomen uit gevoelens van angst en bedreiging, maar dit hoeft niet te betekenen dat men zich aangetast voelt in de persoonlijke ruimte. Dit blijkt ook uit een andere 'zonderlinge' zaak uit de onderzoekspopulatie; een meneer gebruikt coke omdat hij gehoord heeft dat hij hierdoor meer concentratie zou krijgen. Vervolgens krijgt hij de waan dat zijn dochttertje gegijzeld wordt door de bovenburens (die hij overigens niet kent). Hij dringt het huis binnen en bindt de bovenbuurman vast, naargeestig op zoek naar zijn dochter. Uit deze zaak blijkt de invloed van emoties op de zonderling die een delict tussen burens begaat. De zonderling kan een delict plegen vanuit territoriumdrift, dit is echter geen noodzakelijke voorwaarde.

De biologische invalshoek is in zekere mate toepasbaar op het prototype *de (huis)vriend*. Bij dit prototype kan een conflict ontstaan tussen burens die vrienden van elkaar zijn, of zijn geweest. Dit conflict zou kunnen gaan over verdedigen van persoonlijke ruimte, maar dit hoeft niet het geval te zijn. In de voorbeeld casus F is dit niet het geval; hier gaat het namelijk om respect en eer. De dader heeft het gevoel dat de eer van zijn familie is aangetast door toedoen van de familie van het slachtoffer. Een dergelijk onderwerp van conflict en delicten die daaruit voortvloeien, zijn beter te scharen onder het perspectief van de sociale rangorde. Hier zal verderop meer aandacht aan besteed worden. Een situatie waarin deze theoretische invalshoek wel toepasbaar is bij *de (huis)vriend* is echter wel denkbaar, bijvoorbeeld wanneer de ene buur te vaak langskomt bij de andere buur met wie hij goed bevriend is. De eerste buur zou dit kunnen beschouwen als het binnendringen van het privéterrein en om die reden territoriumdrift vertonen. Een dergelijke situatie komt in de huidige onderzoekspopulatie echter niet voor.²⁷⁴ Bij dit prototype bestaat de

²⁷⁴ Een van de betrokkenen van een burensconflict die geïnterviewd werd, had een soortgelijk conflict; echter waren deze burens geen vrienden. Dit conflict wordt verder besproken bij de toepasbaarheid van het perspectief van de sociale rangorde.

mogelijkheid dat geen conflict aanwezig is; ten tijde van het delict zijn dader en slachtoffer vrienden (zie ook §5.4). Wanneer dit het geval is, is de biologische benadering niet toepasbaar.

Bij zaken behorende tot het prototype *het seksueel motief* is in de huidige onderzoekspopulatie geen sprake van delicten die direct voortvloeiden uit een reeds bestaand burencolict.²⁷⁵ Hieruit valt af te leiden dat een delict tussen burenen met seksueel motief meestal niet het gevolg is van een escalerende burenruzie. Hypothetisch gezien zou een vergezocht voorbeeld geopperd kunnen worden voor een situatie waarin dit wel het geval is, dit zal echter op zoveel speculatie gebaseerd zijn dat dat daarom hier achterwege blijft. Zoals genoemd heeft het feit dat deze theoretische invalshoek niet toepasbaar is bij dit prototype, alles te maken met het veelal ontbreken van een conflict.

Ook bij de toepasbaarheid van deze theoretische invalshoek op het prototype *gevaar burenen*, gaat eenzelfde redenering op. In geen van de drie zaken behorende bij dit prototype was sprake van een conflict; het delict was dan ook geen gevolg van een burencolict, maar vond plaats vanwege andere redenen (zie ook §5.6). Gedrag behorende bij dit prototype is dan ook niet goed te verklaren vanuit de biologische invalshoek.

De culturele benadering

Deze theoretische invalshoek heeft betrekking op een botsing van culturen, die kan ontstaan door toedoen van “wij- zij” gedachten en negatieve stereotypen over andere culturen. Verschillen in gewoontes, normen en waarden kunnen een botsing bewerkstelligen, wat ook kan gebeuren in de burenrelatie (zie ook §2.4.2). Voordat de toepasbaarheid op de typen wordt besproken, volgen eerst algemene bevindingen met betrekking tot cultuur.

In het huidige onderzoek is rekening gehouden met culturele aspecten en de invloed daarvan op burencolicten en de daaruit voortvloeiende delicten tussen burenen. Echter, dergelijke situaties bleken niet expliciet aanwezig te zijn in de onderzoekspopulatie. Uiteraard kwam het voor dat dader en slachtoffer een andere culturele achtergrond hadden, maar deze culturele verschillen bleken niet de oorzaak van het (indien aanwezige) burencolict en –delict. Het onderwerp van conflict betreft in dergelijke zaken bijvoorbeeld geluidsoverlast, geuroverlast of rommel in tuinen/portieken. Dit zijn conflictonderwerpen die in alle burencolicten voorkomen en niet specifiek kenmerkend voor een *cultureel* conflict. Deze bevinding wordt bekrachtigd met interviewmateriaal. “Botsingen tussen twee culturen komen wel voor, maar het komt dan niet *door de cultuur*. Dan irriteer je je aan iemands leefgewoontes en daarbij kunnen stereotypen wel een rol spelen, maar uiteindelijk gaat het

²⁷⁵ In één zaak was wel sprake van een conflict, maar het onderwerp van het conflict betrof het delict: het betreft hier de in hoofdstuk 4 en 5 besproken exhibitionistische dader. Het conflict ontstond *naar aanleiding van* het delict.

toch meer om die gedraging” (interview coördinator buurtbemiddeling). Ook wijkagenten benadrukken dat het niet zozeer een burencolict over cultuur is, maar meer een colict over verschillen in leefgewoontes. Een wijkagente uit Rotterdam geeft een voorbeeld van een mevrouw die tijdens de Ramadan overlast ervoer van haar bovenburen omdat die elke avond vrienden en familie te eten hadden. De wijkagent benadrukt dat het in deze zaak niet zo zeer ging om inhoudelijke aspecten van cultuur, maar meer om de gewoontes, zoals veel bezoek krijgen.²⁷⁶ Wel wordt door respondenten benadrukt dat stereotypen²⁷⁷ een rol kunnen spelen in de burencolict en een eventueel burencolict. Uit de interviews komt naar voren dat vooral autochtone Nederlandse mensen dit aankaarten. “Dan gaan mensen zich irriteren aan geuren die ze niet kennen, dat is dan eng. Ze hebben dan niet het vermogen om daar over heen te stappen en het te accepteren. (...) dan hebben ze een bepaalde perceptie, zo van: dat zijn buitenlanders, dat is per definitie eng. (...) allemaal vooroordelen en dan gewoon niet het vermogen hebben om over die letterlijke en figuurlijke drempel heen te stappen en contact te maken” (interview coördinator recherche). Wijkagenten benoemen dat wanneer zij betrokken raken bij overlastzaken, ze door middel van gesprekken deze vooroordelen wel voor een deel kunnen wegnemen, waarna alleen nog de ‘gewone’ irritatie vanwege overlast overblijft. Al met al blijkt dat burencolicten en –delicten waarbij dader en slachtoffer een verschillende culturele achtergrond hebben, niet inhoudelijk draaien om de culturele aspecten. Het gaat hier vaak om de “huis-tuin-en-keuken” colicten.

Bij het eerste prototype, *het territorium*, zijn de aanwezige colicten vaak deze “huis-tuin-en-keuken” colicten. De onderwerpen van colict variëren van geluidsoverlast tot de plek van de schutting. De culturele benadering kan hierin (een deel van het) gedrag verklaren, zoals zojuist beschreven. Uit de dossieranalyse bleek in geen enkele zaak een grote rol voor culturele aspecten weggelegd. In twee zaken beschuldigde een dader de buurman van discriminatie, maar in beide gevallen werd dit argument pas aangehaald en/of aan politie medegedeeld nadat het colict al een tijd aan de gang was. Hieruit blijkt dat er sprake is van ‘steeds meer kwesties op tafel leggen’ (zie §2.2 en §5.2.3) dan dat discriminatie een daadwerkelijke aanleiding of basis van colict vormt. Hypothetisch gezien is de culturele benadering echter goed toepasbaar op het eerste prototype. Mensen met verschillende culturele achtergronden kunnen zich door onder invloed van negatieve stereotypen eerder ergeren aan bijvoorbeeld voor hun vreemde muziek of geuren van de burencolict. Het territorium wordt dan binnengedrongen door per definitie ‘enge’ geluiden of geuren van de buur.

²⁷⁶ Kleijer-Kool (2013) concludeert in haar dissertatie over multicultureel politiewerk, dat straatdienders over het algemeen geen onderscheid maken tussen autochtone en allochtone bewoners waarmee zij te maken krijgen. “Niet de etniciteit wordt benadrukt, maar individuele psychopathologie, asociaal gedrag en middelengebruik (...)”. Zij benadrukt echter dat etniciteit wel een rol kan spelen in de vorm van taalproblemen of miscommunicatie (2013: 199-200).

²⁷⁷ Voor de bespreking van culturele stereotypen wordt terug verwezen naar §2.4.2.

Deze hypothese in combinatie met het feit dat dergelijke zaken niet voorkomen in de onderzoekspopulatie, maken dat de toepasbaarheid van de culturele benadering bij het eerste prototype als middelmatig wordt beschouwd.

Culturele aspecten lijken weinig invloed te hebben op zaken betreffende het tweede prototype, *de zonderling*. Zoals beschreven is bij deze daders een grote invloed van psychotische symptomen, welke zeer waarschijnlijk grotere invloed zullen uitoefenen op het gedrag dan bijvoorbeeld negatieve stereotypen. Uiteraard is dit niet onmogelijk; wanneer een zonderlinge dader een waan ontwikkelt over een bepaalde culturele bevolkingsgroep is denkbaar dat een buur met deze culturele achtergrond hier wel eens het slachtoffer van zou kunnen worden. In de huidige onderzoekspopulatie komt dit echter niet voor. Gezien het individuele toeval dat komt kijken bij het zojuist genoemde hypothetische voorbeeld, is gekozen om de mate van toepasbaarheid op dit prototype als minimaal in te schatten.

De mate van toepasbaarheid van culturele aspecten bij het prototype *de (huis)vriend*, vertoont gelijkenis met de toepasbaarheid op het eerste prototype, *het territorium*. Het is namelijk denkbaar dat culturele verschillen een conflict in een vriendschap tussen burenen veroorzaakt, waaruit een delict voortvloeit. Echter, dit komt niet voor in de huidige onderzoekspopulatie. De zaken behorende bij het prototype *de (huis)vriend* betroffen allen daders en slachtoffers met dezelfde culturele achtergrond. Omdat wel denkbaar is dat culturele aspecten de vriendschapsrelatie negatief kunnen beïnvloeden, op dezelfde manier als bij het eerste prototype, is de mate van toepasbaarheid ingeschat als middelmatig.

Zoals in de vorige paragraaf beschreven, komt bij de prototypen *het seksuele motief* en *gevaar burenen* meestal geen conflict voor en is er daardoor weinig invloed van de burenrelatie. Om die reden is de toepasbaarheid van deze theoretische invalshoek vrijwel nihil bij deze prototypen. De invloed van cultuur lijkt met name van belang bij het ontstaan van een conflict.

Het perspectief van de sociale rangorde

Dit perspectief heeft betrekking op het ontstaan van conflicten en ruimte voor escalatie in gelijkwaardige relaties, namelijk symmetrische relaties. Onderbouwing voor deze theorie is gevonden in de dossieranalyse en blijkt tevens uit het interviewmateriaal. Deze onderbouwing zal hierna volgen in de bespreking van de toepasbaarheid op de verschillende prototypen.

Het perspectief van de sociale rangorde is zeer toepasbaar op burenconflicten in het algemeen, wat maakt dat de mate van toepassing op het eerste prototype *het territorium* ook groot is. Zoals beschreven in het tweede hoofdstuk kan een conflict in de symmetrische burenrelatie ontstaan als de ene buur zich verheft boven de ander; er ontstaat dan asymmetrie in de relatie door

het gebrek aan sociale rangorde. In de zaken behorende bij het eerste prototype komt deze situatie vaak voor. In casus A, de man die zijn bovenbuurvrouw vermoordt vanwege geluidsoverlast, is het kantelmoment in de symmetrische relatie aanwijsbaar: namelijk het moment waarop de buurvrouw geen gehoor geeft aan de klachten van de dader. Hij voelt zich niet serieus genomen en respectloos behandeld door de bovenbuurvrouw, waardoor een conflict ontstaat en de frustratie bij de dader toeneemt. Ook in casus B is dit patroon zichtbaar; de daders geven geen gehoor aan de klachten van de achterbuurmannen waardoor ruimte voor conflict ontstaat. Op het moment dat de ene buur het territorium van de ander binnendringt en dit probleem wordt niet adequaat opgelost, is de symmetrie uit de relatie weg. Hier speelt ook mee dat aantasting in de persoonlijke ruimte vaak gevoelens oproept van aantasting van de eigen identiteit (zie ook §2.4.2), wat men koste wat het kost wenst te verdedigen. Ook kan het zijn dat de ene buur meer behoefte heeft aan contact dan de andere buur, waardoor een conflict kan ontstaan en asymmetrie kan optreden. Betrokkenen van een burencolifict vertellen in een interview over zo'n soort situatie: hun burenen vinden het leuk om bij iedereen te komen 'buurten' en door de achterdeur naar binnen te wandelen voor een kopje koffie (en het liefst een roddel). Betrokkenen hebben daar geen behoefte aan en hebben vrij snel duidelijk gemaakt dat zij erg op hun privacy gesteld zijn en zich voelen aangetast in hun privacy als de burenen steeds maar ongevraagd langskomen. "Ik denk dat ze zich beledigd voelen dat wij geen contact willen op die manier, dat ze gekrenkt zijn dat ze die poot niet tussen de deur krijgen bij ons. Het is niet dat wij hun niet moeten ofzo, ik heb geen problemen met ze, maar ik hoef geen beste vrienden te zijn. Ik ben gewoon gesteld op mijn privacy" (interview betrokkene burencolifict). Deze mensen beleefden dat hun persoonlijke territorium en daarmee hun privacy werd binnengedrongen door de burenen. Toen zij dit aangaven bij de burenen, voelden dezen zich afgewezen, gekrenkt en respectloos behandeld. Op dat moment sloop asymmetrie de relatie in en is een burencolifict ontstaan over een heg.²⁷⁸

Net als de twee reeds besproken theoretische invalshoeken, is het perspectief van de sociale rangorde maar in matige wijze toepasbaar op zaken betreffende het prototype *de zonderling*. Zoals inmiddels helder is geworden, handelt de zonderlinge dader vooral onder invloed van psychotische kenmerken, wat maakt dat er mogelijk minder ruimte is voor de invloed van elementen van de burenrelatie, waartoe symmetrie behoort. Uiteraard komt het voor dat de zonderlinge dader zich gekrenkt voelt en in zijn eer aangetast door iets wat een buur wel of niet gedaan heeft. Het kan echter zijn dat dit slechts een waan van de zonderling is en er in werkelijkheid weinig bureninteracties zijn geweest om een mogelijk kantelpunt te kunnen constateren. Het probleem bij

²⁷⁸ Dit is een mooi voorbeeld van een burenruzie waarbij het naar alle waarschijnlijkheid niet om die heg gaat, maar om de onderliggende emoties, namelijk de gevoelens van krenking van de ene partij, door toedoen van de andere partij.

dit prototype is dat moeilijk vast te stellen is welke interacties er daadwerkelijk hebben plaatsgevonden en welke elementen van de beleefde burenrelatie zijn ontstaan vanuit psychotische kenmerken. Bij casus D, de meneer die zijn twee directe buurvrouwen bedreigt, lijkt sprake te zijn van een kantelmoment in de burenrelatie wanneer deze twee buren beiden het huis waarin zij wonen, kopen. Beide buurvrouwen geven aan bij politie dat de dader zich sindsdien raar gedraagt, hen veel treitert en intimideert. Zij denken zelf dat het te maken heeft met jaloezie omdat de dader zelf het huis huurt en geen financiële middelen heeft om het aan te kopen. Jaloezie is een belangrijke emotie bij het perspectief van de sociale rangorde; jaloezie ontstaat namelijk wanneer de ene buur het idee heeft dat de ander zich 'verheft' en zich beter voelt dan de rest. Dit zou wel eens een rol gespeeld kunnen hebben bij de dader in deze casus, zeker gezien het feit dat het conflict begonnen is na dit aanwijsbare kantelmoment. Echter, bij de zonderlinge dader is het voor buitenstaanders moeilijk deze patronen te ontdekken en mogelijk weet hij zelf niet dat dit speelt, omdat psychotische kenmerken de overhand hebben. Dit was bijvoorbeeld het geval bij de dader uit casus E: zijn realiteitsbesef was verstoord en er was geen aanwezig burenconflict. Het perspectief van de sociale rangorde is matig toepasbaar op het prototype *de zonderling*.

Deze theoretische invalshoek is zeer goed toepasbaar op het prototype *de (huis)vriend*, en wel op ongeveer dezelfde manier als bij het eerste prototype, *het territorium*. Echter, de onderwerpen van conflict en het kantelmoment in de symmetrische relatie zijn anders dan bij het eerste prototype. Zoals in casus F naar voren kwam, speelt bij een vriendschap ook de krenking en aantasting in de eer een grote rol bij het kantelmoment. De dader had het idee dat de familie van het slachtoffer moest boeten voor de aantasting van de familie-eer. Het kantelmoment waarop de burenrelatie van symmetrisch naar asymmetrisch verplaatste, is ook in deze casus duidelijk aanwijsbaar: namelijk het moment waarop de familie van het slachtoffer, de familie van de dader beschuldigde van het ronselen van hun dochter voor prostitutie. De familie van de dader was hierdoor gekrenkt, voelde zich in hun eer aangetast en respectloos benaderd. Sindsdien is er een conflict ontstaan tussen de twee voorheen bevriende families. Ook uit interviews blijkt het perspectief van de sociale rangorde toepasbaar op buren die goed bevriend zijn/waren. Zo noemt een wijkagent een voorbeeld uit zijn wijk van twee vrijgezelle vrouwelijke buren, die zeer intensief met elkaar omgaan. Buurvrouw A besluit buurvrouw B aan haar neef te koppelen en er ontstaat een relatie. Buurvrouw A krijgt steeds minder aandacht van buurvrouw B omdat zij veel met haar nieuwe vriend is. Buurvrouw A is gekrenkt en jaloeers op buurvrouw B. Zij heeft het gevoel dat buurvrouw B zich beter voelt, omdat zij niet meer vrijgezel is. Op het moment dat buurvrouw B zich voor het gevoel van buurvrouw A, 'verheft', sluipt de asymmetrie in de relatie en ontstaat er een conflict over door buurvrouw A ervaren geluidsoverlast. "Wij gaan er vanuit dat dit echt jaloezie is, want ze

konden altijd goed met mekaar en als de komst van die neef dan ineens het verschil maakt... Opeens had zij (*i.e. buurvrouw A*) overal last van en lette ze op alles wat die ander deed" (interview wijkagent).²⁷⁹ Het patroon van het ontstaan van asymmetrie in de vriendschappelijke burenelatie is hetzelfde als bij het eerste prototype; de onderwerpen van conflict hebben echter met de vriendschapsrelatie te maken en niet met het territorium.

Net als bij de reeds besproken theoretische invalshoeken is de toepasbaarheid van het perspectief van de sociale rangorde minimaal voor de prototypen *het seksuele motief* en *gevaar burenelatie*. Om dezelfde redenen als in voorgaande paragrafen genoemd. Hypothetisch gezien zou deze invalshoek toepasbaar zijn op het prototype *het seksuele motief*,²⁸⁰ echter dit komt niet in de onderzoekspopulatie naar voren. Vanwege de hypothetische toepassing is gekozen voor een middelmatige invloed van het perspectief van de sociale rangorde op het prototype *het seksuele motief*.

De psychopathologische benadering

Uit het tweede hoofdstuk bleek dat aanwezige psychopathologie invloed kan uitoefenen op een delict, maar alleen wanneer er een causaal verband bestaat tussen de stoornis en het delict. Wanneer dit het geval is, kan - voor zover een gedragskundig onderzoek pro Justitia is uitgevoerd - de toerekeningsvatbaarheid en daarmee de strafbaarheid van de dader worden beïnvloed (zie §2.4.4). Om deze reden is de invloed van psychopathologie van daders van delicten tussen burenelatie niet onbelangrijk; ook hier kunnen psychische stoornissen een rol spelen. Dit werd reeds duidelijk in hoofdstuk 4: bij ongeveer de helft van de daders is de mate van toerekenbaarheid onderzocht, waarbij elke gradatie van (verminderde) toerekeningsvatbaarheid voorkomt. In totaal zijn drie daders volledig ontoerekeningsvatbaar, deze worden dan ook op last van de strafrechter in een psychiatrisch ziekenhuis geplaatst. Dit betreft bijvoorbeeld de dader uit casus D, de meneer die zijn twee buurvrouwen bedreigde: de delicten vloeiden direct voort uit zijn wanen en hallucinaties. In deze casus is sprake van een causaal verband tussen stoornis en delict. Veel interviewmateriaal betreffende psychopathologie is reeds aan bod gekomen bij de bespreking van het prototype de *zonderling*, in deze paragraaf volgen nog enkele aanvullingen. Zoals in tabel 5.2 (§5.7) te zien, is deze theoretische invalshoek goed toepasbaar op de vijf prototypen. Dit is ook niet verwonderlijk; psychopathologie beïnvloedt gedachten, gevoelens en gedragingen en kan bij elk soort dader en delict van invloed zijn.

²⁷⁹ Een dergelijk voorbeeld wordt ook genoemd in §2.4.3, naar aanleiding van het boek van mr. Visser (2008).

²⁸⁰ Bijvoorbeeld wanneer buur A een amoureuze relatie met buur B wenst, maar buur B wijst hem/haar af.

Buur A is gekrenkt en in de eer aangetast waardoor ruimte voor conflict en delict ontstaat. Buur A besluit buur B zijn amoureuze en seksuele behoeftes onder dwang kenbaar te maken, wat resulteert in een delict.

Bij het prototype *het territorium* kan psychopathologie een rol spelen en dan vooral in de (overtrokken) reactie op een buur. Helaas is in de onderzoekspopulatie bij 18 van 30 zaken betreffende dit prototype onbekend of er psychopathologie aanwezig is. Van de resterende 12 zaken, zijn twee daders zonder diagnose; bij de rest is wel sprake van een DSM-diagnose ten tijde van het delict tussen burens. Uit de besproken voorbeeldzaken bij dit prototype (Casus A, B en C in §5.2) kwam de rol van psychopathologie niet expliciet naar voren. In enkele andere zaken in de onderzoekspopulatie was dit wel het geval. Een dader die een grensconflict heeft met zijn buurvrouw over de exacte ligging van de erfgrans raakt enorm gefrustreerd nadat de buurvrouw camera's ophangt en schiet met zijn luchtbuiks op haar woning, waarvan zij aangifte doet. Uit het psychologisch onderzoek blijkt dat deze meneer lijdende is aan een posttraumatische stress stoornis, als gevolg van een mishandeling een half jaar eerder. Hij is extreem gespannen, prikkelbaar en angstig en raakt extra gefrustreerd vanwege de burenruzie. Deze dader wordt enigszins verminderd toerekeningsvatbaar beschouwd; er is namelijk een causaal verband tussen de stoornis (PTSS) en het delict. Hier is duidelijk zichtbaar dat psychopathologie bij het prototype *het territorium*, tot uiting komt in de reactie op een burensconflict. De frustratie is bij de dader extra opgebouwd vanwege de PTSS en overschrijdt een bepaalde grens wanneer de buurvrouw camera's ophangt. Hierop reageert hij overtrokken, gekleurd door de aanwezige psychopathologie. Gezien het feit dat aanwezige psychopathologie bij dit prototype geen voorwaarde is, wordt de toepasbaarheid van de psychopathologische benadering ingeschat op middelmatig.

Bij het prototype *de zonderling* is de psychopathologische benadering absoluut van toepassing; vaak wordt het hele leven van deze dader beïnvloed door psychopathologie en niet zelden verliest hij door toedoen hiervan zijn realiteitsbesef (zie ook casus D en E in §5.3). Dat deze theoretische invalshoek beter toepasbaar is dan de anderen heeft alles te maken met de aanleiding voor het delict tussen burens: in deze situatie kan een burensconflict te bestaan, maar dit is geen voorwaarde. In tegenstelling tot de andere prototypen is bij deze dader een grote rol weggelegd voor de *persoonlijke problematiek* van de dader. Dit betreft naast psychopathologie vaak maatschappelijke, financiële en sociale problemen. Dat dergelijke persoonlijke problemen een rol spelen wanneer er geen burensconflict is, maar wel een delict tussen burens plaatsvindt, blijkt ook uit het interviewmateriaal. "Degene die dan geweld tegen zijn buurman gebruikt, zit niet goed in zijn vel, heeft bijvoorbeeld psychische problemen. Men gaat natuurlijk niet zomaar opeens zo heftig uit zijn dak zonder dat je al ruzie hebt met iemand" (interview coördinator recherche). Ook uit het interview met een gedragskundige komt dit naar voren, zij benadrukt dat als er geweld plaatsvindt tussen burens, zonder dat er een een-op-een conflict is met die buur, dat dit zeer waarschijnlijk te maken heeft met de persoon van dader, waarbij vaak psychopathologie een rol speelt. Ze benoemt

dat iemand zich bijvoorbeeld benauwd of angstig kan voelen in zijn omgeving en om die reden defensief reageert op een buur, wat kan leiden tot een delict (interview gedragskundige). Ook experts op het gebied van burenc conflicten benoemen dat bij sommige burencproblematiek vooral de psychische gesteldheid van een van de twee partijen enorme invloed kan uitoefenen op het voortduren en de oplossing van een conflict.

Bij het prototype *de (huis)vriend* kan psychopathologie een rol spelen, dit is echter geen voorwaarde. Hierin is dit prototype opnieuw vergelijkbaar met het eerste prototype, *het territorium*. Bij de dader uit casus F, de man die zijn familie-eer verdedigde door het hoofd van een andere familie te doden, kon niet vastgesteld worden of sprake was van psychopathologie omdat hij elke medewerking aan onderzoek weigerde. In een andere zaak betreffende dit prototype speelt psychopathologie wel een rol: dit gaat over een van de weinige vrouwelijke daders, namelijk een meisje van 18 jaar oud die haar burenc bedreigt en mishandelt (zo gooit met messen en stoelen). Tot een jaar geleden was haar familie goed bevriend met deze burenc. Toen echter, ontstond een ruzie over mogelijke ontuchtelijke handelingen van het broertje van de dader met de dochter van de burenc.²⁸¹ De familie van de dader ontkent de handelingen en de burenc doen aangifte. Ten tijde van het delict is de dader enorm gefrustreerd over een afspraak met haar reclasseringsbegeleider en gaat er een soort knop om wanneer zij de burenc buiten ziet zitten, waarvoor zij haatgevoelens koestert sinds de beschuldigen aan het adres van haar broertje. De dader is zwakbegaafd en er sprake van een cannabisafhankelijkheid, daarnaast blijkt een gedragsstoornis aanwezig. Gezien de jonge leeftijd kan (nog) niet gesproken worden van een persoonlijkheidsstoornis. Ze wordt verminderd toerekeningsvatbaar geacht voor de delicten en zal een klinische behandeling ondergaan.²⁸² Bij dit prototype kan (delict)gedrag verklaard worden vanuit de psychopathologische benadering.

Bij het vierde prototype kan psychopathologie ook een grote rol spelen; deze theoretische invalshoek is goed toepasbaar op het prototype *het seksuele motief*. Deze toepasbaarheid is tweeledig; allereerst kan er sprake zijn van een daadwerkelijke seksuele stoornis, van waaruit het delict tussen burenc ontstaat. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de dader besproken bij de toepasbaarheid van het biologische perspectief op daders met een seksueel motief. Deze man vertoont exhibitionistisch gedrag ten opzichte van zijn (vrouwelijke) burenc. Bij deze meneer was

²⁸¹ Bij deze casus is de theorie van sociale rangorde tevens zichtbaar: in de vriendschappelijke symmetrische burencrelatie is het kantelmoment aanwijsbaar: namelijk het moment dat de burenc het broertje van de dader beschuldigen van ontucht. Vanaf dit moment ontstaat er dan ook een ruzie.

²⁸² Voor het besluitvormingsproces met betrekking tot welke vorm van forensische zorg nodig is, zie van Kordelaar & Slijkhuis, 2011.

sprake van de DSM-classificatie 'Exhibitionisme'.²⁸³ De tweede mogelijkheid is dat een *niet-seksuele* psychische stoornis het ontstaan van het delict tussen burens beïnvloedt. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de dader in casus G. Hij belaagt zijn buurvrouw omdat hij amoureuze en seksuele fantasieën over haar heeft, er is geen sprake van een seksuele stoornis. Wel is sprake van een beperking in de persoonlijkheid; de dader vertoont antisociale, narcistische, obsessieve en passief-agressieve persoonlijkheidstrekken, welke invloed hebben gehad op het delict.

Bij het laatste prototype, *gevaar burens*, kan psychopathologie ook een rol spelen. De psychopathologische benadering is zelfs als enige invalshoek toepasbaar op dit prototype. Uit de onderzoekspopulatie blijkt namelijk dat bij deze daders het delict waardoor burens gevaar lopen, gepleegd kan worden door toedoen van een aanwezige psychische stoornis. Bij de dader uit casus I, de meneer die een explosie teweeg bracht in zijn eigen huis, bleek bijvoorbeeld sprake van een aanpassingsstoornis, narcistische trekken en middelenafhankelijkheid (waarover hierna verder uitgeweid wordt). Deze psychopathologie heeft direct invloed gehad op het delict; daarom wordt de dader enigszins verminderd toerekeningsvatbaar geacht. De dader behorende bij dit prototype kan bij het plegen van zijn delict beïnvloed zijn door aanwezige psychopathologie, dit hoeft echter niet zo zijn.²⁸⁴

Een aparte dimensie die tevens behoort tot de psychopathologische benadering is het misbruik en de afhankelijkheid van middelen, zoals alcohol en drugs. Zoals in §2.4.4 aangegeven, kan gebruik en misbruik van middelen invloed hebben op de gedachten en gedragingen met betrekking tot burens en eventuele burensconflicten. Omdat middelenmisbruik bij *elk prototype* van invloed kan zijn, wordt het hier apart benadrukt. Wanneer iemand verslaafd is, kan hij vanwege zijn levensstijl overlast veroorzaken voor de buurt, bijvoorbeeld wanneer er dealers of andere vrienden ('s nachts) langskomen. Hierover kunnen conflicten ontstaan. Iemand die verslaafd is, zal daarnaast minder oog hebben voor het belang van de ander; uit het interviewmateriaal blijkt dan ook dat met deze mensen moeilijker afspraken te maken zijn, omdat zij zich er niet goed aan houden. Uit de onderzoekspopulatie blijkt dat misbruik en afhankelijkheid van alcohol bij daders van elk prototype voorkomen. Vooral afhankelijkheid van alcohol en softdrugs komt voor. Belangrijk bij een dader met een middelenafhankelijkheid is de mate van doorwerking hiervan op het delict; immers hoeft een verslaving geen invloed te hebben op het delict tussen burens. Dit komt naar voren in casus J.

²⁸³ DSM code 302.4. Criteria: A. Gedurende een periode van ten minste zes maanden recidiverende intense seksueel opwindende fantasieën, seksuele drang of gedragingen die het tonen van geslachtsorganen aan een nietsvermoedende vreemde met zich meebrengen. B. Iemand heeft op basis van deze drang gehandeld, of de seksuele drang of fantasieën veroorzaakten duidelijk lijden of relatieproblemen.

²⁸⁴ Bij de dader die het huis van zus in brand steekt voor het opstrijken van verzekeringsgeld was bijvoorbeeld geen sprake van psychopathologie.

Casus J.

Betrokkene is een 40-jarige man die sinds zijn 16^e af en aan met een heroïne/methadon verslaving kampt. Hij wordt veroordeeld voor poging doodslag op zijn buurman: hij heeft hem meerdere messteken in het torso toegebracht. Het tenlastegelegde vindt plaats op Koninginnedag 2012. Het slachtoffer en vrienden bevinden zich gedurende de dag veel op straat. Betrokkene heeft eerder op de dag cocaïne en heroïne gebruikt. Cocaïne gebruikt hij alleen als hij het zich kan veroorloven of tijdens speciale gelegenheden, zoals Koninginnedag. Op een goed moment voelt betrokkene zich (om niet geheel duidelijke redenen) bedreigd door zijn buurman, loopt naar buiten en steekt hem neer. Betrokkene functioneert gezien zijn verslaving opmerkelijk goed; hij is 40 uur per week aan het werk in de ICT sector en bezig met het opzetten van een eigen bedrijf. Er bestaat sinds ongeveer een half jaar conflict tussen betrokkene en zijn buurman, het onderwerp is onduidelijk. Tijdens psychiatrisch onderzoek blijkt dat de invloed van zijn stoornis (*i.e. middelenafhankelijkheid*) vrijwel geen doorwerking heeft in het delict. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit het feit dat betrokkene dagelijks goed functioneert ondanks zijn verslaving. Betrokkene krijgt onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd met als bijzondere voorwaarde behandeling van zijn verslaving.

Uit deze casus blijkt dat middelenafhankelijk van invloed *kan* zijn op een delict tussen burens, maar dat dit niet altijd het geval is. In een rapportage pro Justitia kan onderzocht worden in welke mate dit het geval is. Helaas is in de huidige onderzoekspopulatie weinig onderzoek naar de persoon van de dader verricht, wat maakt dat er geen stellige uitspraken gedaan kunnen worden over de invloed van middelenmisbruik bij de verschillende prototypen. Middelengebruik, -misbruik en – afhankelijkheid is niet kenmerkend voor een van de vijf prototypen, maar kan bij allen voorkomen.